

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK
LİSANS TEZİ

KENTSEL YOKSULLUK VE SOSYAL RİSK BAĞLAMINDA
SOSYAL YARDIM OLGUSU VAN KENTİ ÖRNEĞİ

MURAT AKKOYUN

COĞRAFYA
ANABİLİM DALI

EYLÜL 2025

**T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
COĞRAFYA ANABİLİM DALI**

**KENTSEL YOKSULLUK VE SOSYAL RİSK BAĞLAMINDA
SOSYAL YARDIM OLGUSU;
“VAN KENTİ ÖRNEĞİ”**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HAZIRLAYAN
MURAT AKKOYUN**

**DANIŞMAN
PROF. DR. FARUK ALAEDDİNOĞLU**

VAN-2025

KABUL ve ONAY

Murat AKKOYUN tarafından hazırlanan “*Kentsel Yoksulluk ve Sosyal Risk Bağlamında Sosyal Yardım Olgusu: Van Kenti Örneği*” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Anabilim Dalında **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri	İmza
Danışman: Prof. Dr. Faruk ALAEDDİNOĞLU Yüzüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Bölgesel Coğrafya Anabilim Dalı, Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.	
Başkan : Prof. Dr. Faruk ALAEDDİNOĞLU Yüzüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Bölgesel Coğrafya Anabilim Dalı, Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.	
Üye : Prof. Dr. Mehmet Zeydin YILDIZ Yüzüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü, Beşeri ve Ekonomik Coğrafya Anabilim Dalı, Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.	
Üye : Prof. Dr. Mehmet Sait ŞAHİNALP Harran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Beşeri ve İktisadi Coğrafya Anabilim Dalı, Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.	
Üye : Unvanı Adı SOYADI Üniversite Adı, Anabilim Dalı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.	
Yedek Üye : Unvanı Adı SOYADI Üniversite Adı, Anabilim Dalı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.	
Yedek Üye : Unvanı Adı SOYADI Üniversite Adı, Anabilim Dalı Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum/onaylamıyorum.	
Tez Savunma Tarihi:	22/08/2025
Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum.	
Doç. Dr. Ercan ÇALIŞ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü	

ETİK BEYAN

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. (22.08.2025)

Murat AKKOYUN

Yüksek Lisans Tezi
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ağustos, 2025

**KENTSEL YOKSULLUK VE SOSYAL RİSK BAĞLAMINDA SOSYAL
YARDIM OLGUSU VAN KENTİ ÖRNEĞİ**

ÖZET

Kentlerde yaşanan kontrolsüz büyüme ve nüfusun sayıca artması birçok sorunu da beraberinde getirmektedir. Bu durum, kent merkezlerindeki sınırlı kaynaklara ve kent hizmetlerine erişimi daha da zorlaştırmış ve nüfusun yoğun olduğu kentlerde yoksulluk, işsizlik, çarpık kentleşme ve barınma sorunları baş göstermiştir. Bu kavramlar içinde en belirleyici olan yoksulluk sadece ekonomik temelli olmayıp; sosyal psikolojik ve politik temellere de dayanan bir olgudur.

Bu çalışmada öncelikle kavramsal olarak; kent, kentleşme, yoksulluk, kentsel yoksulluk, yardımlaşma, sosyal yardımlar, sosyal devlet gibi kavramlar irdelenerek sosyal yardımların kentsel yoksulluğu önlemedeki etkisi ele alınmaktadır. Sosyal yardım verileri mahalle bazlı tasnif edilerek yoksulluğu önleme durumları analiz edilmeye çalışılmıştır.

Van kenti özelinde kentsel yoksulluk ve buna bağlı sosyal risklerin sosyal yardım politikaları bağlamında analiz edilmesini amaçlamaktadır. Araştırmanın temel konusu; kentsel yoksulluğun ekonomik, sosyal ve psikolojik boyutları ile sosyal yardımların bu sorunlar üzerindeki rolü ve etkinliğinin değerlendirilmesidir. Araştırmada karma yöntem kullanılmış olup, nicel ve nitel veri toplama teknikleri bir arada uygulanmıştır. Nicel veriler anket yöntemi ile 740 katılımcıdan toplanmış, nitel veriler ise 25 katılımcı ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış mülakatlarla elde edilmiştir.

Araştırmanın bulguları, Van kentinde yaşayan bireylerin büyük bir bölümünün gelir yetersizliği, işsizlik, borçlanma ve barınma sorunları gibi ciddi ekonomik güçlüklerle karşı karşıya olduğunu ortaya koymaktadır. Sosyal risklerin

başında eğitim, sağlık, altyapı ve barınma hizmetlerine erişimde yaşanan güçlükler bulunmaktadır. Katılımcılar, özellikle sağlık ve eğitim hizmetlerinin yetersizliğini, temel ihtiyaçların karşılanmasında yaşadıkları ekonomik sorunları ve sosyal dışlanma deneyimlerini dile getirmişlerdir.

Sosyal yardımların ekonomik ve sosyal anlamda önemli katkılar sağladığı katılımcılar tarafından ifade edilmiş olsa da, yardımların miktar ve süreklilik açısından yetersiz kaldığı, durumların olduğu belirtilmiştir. Bu bağlamda, sosyal yardımların etkinliğinin artırılması ve sürekliliğinin sağlanması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuç olarak, kentsel yoksulluğun çok boyutlu yapısı ve sosyal risklerin çeşitliliği dikkate alındığında, sosyal yardımların yanı sıra ekonomik kalkınma, istihdamın artırılması ve sosyal hizmetlerin güçlendirilmesi gibi bütüncül ve sürdürülebilir politikaların geliştirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kent, Kentsel Yoksulluk, Yoksulluk, Yardım,

Sayfa Sayısı: xvii + 208

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Faruk ALAEDDİNOĞLU

M.Sc. Thesis

Murat AKKOYUN

VAN YUZUNCU YIL UNIVERSITY

INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

August, 2025

**THE SOCIAL ASSISTANCE PHENOMENA IN THE CONTEXT OF URBAN
POVERTY AND SOCIAL RISK THE EXAMPLE OF VAN CITY**

ABSTRACT

The uncontrolled growth in cities and the increase in population brings with it many problems. This situation has made access to limited resources and urban services in city centers more difficult, and poverty, unemployment, unplanned urbanization and housing problems have emerged in densely populated cities. Poverty, the most decisive of these concepts, is not only economically based; It is a phenomenon based on social psychological and political foundations.

In this study, firstly conceptually; Concepts such as city, urbanization, poverty, urban poverty, cooperation, social aid, social state are examined and the effect of social aid in preventing urban poverty is discussed. Social assistance data were classified on a neighborhood basis and poverty prevention situations were tried to be analyzed.

This study aims to analyze urban poverty and associated social risks in Van city within the context of social assistance policies. The core subject of the research is the evaluation of the economic, social, and psychological dimensions of urban poverty and the role and effectiveness of social assistance in addressing these issues. A mixed methodology combining quantitative and qualitative data collection techniques was used. Quantitative data was collected via surveys from 740 participants, while qualitative data was obtained through semi-structured interviews with 25 participants. Findings of the research indicate that a significant portion of individuals living in Van face severe economic challenges, including insufficient income, unemployment, indebtedness, and housing problems. The primary social risks identified were difficulties in accessing education, healthcare, infrastructure, and housing services.

Participants particularly emphasized the inadequacies in healthcare and educational services, economic struggles in meeting basic needs, and experiences of social exclusion.

Participants acknowledged the significant contributions of social assistance in economic and social terms; however, they emphasized that these assistances were inadequate in terms of amount and continuity and were ineffectively distributed. Thus, it is concluded that the effectiveness and continuity of social assistance need to be enhanced.

In conclusion, given the multidimensional nature of urban poverty and the diversity of social risks, it is highlighted that comprehensive and sustainable policies including economic development, employment enhancement, and strengthening of social services, alongside social assistance, must be developed.

Key Words: City, Urbanization, Poverty, Absolute Poverty, Relative Poverty, Urban Poverty, Help, Social Help

Quantity of Page: xvii + 208

Supervisor: Prof. Dr. Faruk ALAEDDİNOĞLU

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR DİZİNİ	x
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
HARİTALAR DİZİNİ	xii
TABLolar DİZİNİ	xiv
ÖNSÖZ.....	xvii
GİRİŞ	1
A. Araştırma Alanının Genel Özellikleri.....	2
B. Araştırmanın Konusu ve Kapsamı.....	6
C. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	7
1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	9
1.1 Kent, Kentleşme ve Kentlileşme	9
1.2 Kent Kuramları	17
1.2.1 Klasik Kent Kuramları	17
1.2.2 Chicago Okulu Kent Kuramları.....	20
1.2.3 Eleştirel Kent Kuramları.....	22
1.3 Yoksulluk.....	25
1.3.1 Yoksulluk Türleri	29
1.3.2 Yoksulluk Yaklaşımları.....	36
1.3.3 Yoksulluk Kültürü	38
1.4 Sosyal Risk	41
1.5 Sosyal Yardım	44
1.5.1 Yardım ve Sosyal Yardım	44
1.5.2 Sosyal Yardımların Tarihçesi	46
2. VAN KENTİ VE YOKSULLUK.....	50
2.1 Kentsel Yoksulluğun Coğrafi Boyutu	50
2.2 Van’da Kentleşme ve Kentsel Yoksulluk.....	52
2.3 Sosyal Yardımların Yoksulluğu Önlemedeki Etkisi	56
2.4 Van Kenti’nde Sosyal Yardım Kuruluşları	57

2.5 Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları Tarafından Van Kenti'nde Yapılan Sosyal Yardımlar	58
2.5.1 Şartlı Eğitim Yardımları ve Diğer Eğitim Yardımları.....	58
2.5.2 Şartlı Sağlık ve Diğer Sağlık Yardımları.....	64
2.5.3 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun Kapsamında Yapılan Yardımlar	69
2.5.4 Gıda ve Giyim Yardımı	74
2.5.5 Türkiye Aile Destek Programı (TAD) ve Ulusal Vefa Programı.....	79
2.5.6 EVEK Nakit Yardım ve Öksüz-Yetim Yardımı.....	82
2.5.7 Yakacak ve Elektrik Tüketim Desteği.....	86
2.5.8 Evde Bakım Yardımı ve Sosyal Ekonomik Destek Yardımı	91
3. YÖNTEM	93
3.1 Araştırmanın Modeli.....	93
3.2 Araştırmanın Evreni ve Örneklemi.....	93
3.3 Araştırmanın Hipotezleri ve Operasyonelleştirilmesi (Anket-Mülakat Eşlemesi ve Test Planı).....	97
3.4 Veri Toplama Teknikleri	98
3.5 Verilerin Analizi	99
3.6 Araştırmanın Sınırlılıkları.....	101
4. BULGULAR.....	102
4.1 Nicel Analiz Bulguları.....	102
4.1.1 Demografik ve Ekonomik Bulgular	102
4.1.2 Katılımcıların Yoksulluk Algılarına İlişkin Bulgular.....	104
4.1.3 Sosyal Yardımlara İlişkin Bulgular	106
4.1.4 Sosyal Yardımların Bilgi ve Deneyim ile Algılar ve Tutumlara İlişkin Bulgular.....	109
4.1.5 Van Kentinde İş İmkânları, Ekonomik Kaynaklar ve İş Gücü Piyasasına İlişkin Bulgular	112
4.1.6 Van Kentinde Sosyo-Ekonomik Sorunlar ve Sosyal Risklere İlişkin Bulgular.....	114
4.1.7 Değişkenler Arasındaki Korelasyon Analizi Bulguları.....	117
4.2 Nitel Analiz Bulguları	120
4.2.1 Van Kentinde Gerçekleştirilen Mülakatlarda Kullanılan Kelimelerin Analizine İlişkin Bulgular.....	120

4.2.2 Van Kentinde Gerçekleştirilen Mülakatlarda Kullanılan Kodların Analizine İlişkin Bulgular.....	127
4.2.3 Tematik Analize İlişkin Bulgular	129
4.2.3.1 Ekonomik Sorunlar Temasına İlişkin Bulgular.....	130
4.2.3.2 Sosyal Riskler Temasına İlişkin Bulgular	132
4.2.3.3 Sosyal Yardımların Etkileri Temasına İlişkin Bulgular	134
4.2.4 Kentsel Yoksulluk Bağlamında Bulguların Analizi	143
4.2.5 Kentsel Yoksulluğun Çok Boyutlu Yapısının Kamu Hizmetleri ve Yaşam Deneyimleri Üzerinden Analizine İlişkin Bulgular	148
4.3 Mahalle Bazında Gelir Riski Göstergeleri.....	150
SONUÇ ve ÖNERİLER.....	174
KAYNAKÇA	182
EKLER.....	209
EK- 1: Katılımcılara Yöneltilen Anket ve Mülakat Soruları.....	209
ÖZGEÇMİŞ	
TEZ ORJİNALLİK RAPORU	

KISALTMALAR DİZİNİ

Kısaltmalar	Açıklamalar
Akt.	Aktaran
ASHB	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
DAKA	Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı
EVEK	Eşi Vefat Etmiş Kadın
FGS	Fon Genel Sekreterliği
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
SED	Sosyal Ekonomik Destek
SHM	Sosyal Hizmet Merkezi
SHÇEK	Evde Bakım Sosyal Hizmet Desteği
SRAP	Sosyal Riski Azaltma Projesi
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
SUY	Sosyal Uyum Programı
SYDTF	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu
SYGM	Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü
SYDV	Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
ŞEYS	Şartlı Sağlık Yardımı
ŞEY	Şartlı Eğitim Yardımı
UNDP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
TAD	Türkiye Aile Destekleri
TDK	Türk Dil Kurumu
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İş birliği Örgütü
ÖYÇY	Öksüz ve Yetim Çocuk Yardımı
VEFA	Ulusal Vefa Programı

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil	Sayfa
Şekil 1. İlçeler (Coğrafyaharita.com, R. Saygılı, 2020).....	3
Şekil 2. Şartlı Sağlık Yardımları Eylem Nedenleri (Akbulut ve Çınar, 2024: 621) ..	64
Şekil 3. Değişkenler Arası Korelasyon Matrisi	119
Şekil 4. Sıklık Analizine Göre En Çok Tekrar Edilen 200 Kelime	121
Şekil 5. Sıklık Analizine Göre En Çok Tekrar Edilen 500 Kelime	124
Şekil 6. Kelime Trendleri.....	125
Şekil 7. Ekonomik Sorunlar Teması ve Alt Kodları	131
Şekil 8. Sosyal Riskler Teması ve Alt Kodları	134
Şekil 9. Sosyal Yardımların Etkileri Teması ve Alt Kodları	135

HARİTALAR DİZİNİ

Harita	Sayfa
Harita 1. 2023 Yılı İllerin Göç Alma Durumu (Tüik,2025)	5
Harita 2. 2023 Yılı İllerin Göç Verme Durumu (Tüik,2025)	6
Harita 3. Türkiye'nin İşsizlik Haritası (TÜİK, 2023).....	54
Harita 4. Şartlı Eğitim Yardımı Hane Verileri (2018)	62
Harita 5. Şartlı Eğitim Yardımı Hane Verileri (2023)	63
Harita 6. Şartlı Sağlık Yardımı Hane Verileri (2018).....	67
Harita 7. Şartlı Sağlık Yardımı Hane Sayısı Verileri (2023).....	68
Harita 8. Engelli, Engelli Yakını ve Yaşlı Yardım Verileri (2018).....	72
Harita 9. Engelli, Engelli Yakını ve Yaşlı Yardım Verileri (2023).....	73
Harita 10. Gıda - Giyim Yardım Verileri (2018).....	76
Harita 11. Gıda - Giyim Yardım Verileri (2023).....	78
Harita 12. Türkiye Aile Destekleri ve Ulusal Hane Ziyaretleri Yardım Verileri (2023)	81
Harita 13. Dul ve Öksüz Yetim Yardım Verileri (2018)	84
Harita 14. Dul ve Öksüz Yetim Yardım Verileri (2023)	85

Harita 15. Elektrik, Doğalgaz, Kömür Yardım Verileri (2018).....	88
Harita 16. Elektrik, Doğalgaz, Kömür Yardım Verileri (2023).....	90
Harita 17. Risk Durumu Haritası	157
Harita 18. Gelir Düzeyi Haritası	160
Harita 19. Eğitim Alanlarına Uzaklık Haritası	163
Harita 20. Sağlık Alanlarına Uzaklık Haritası	165
Harita 21. Yeşil Alana Uzaklık Haritası	167
Harita 22. Sosyo-Kültürel Tesislere Uzaklık Haritası	169
Harita 23. Resmî Kurumlara Uzaklık Haritası.....	171

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo	Sayfa
Tablo 1. Van Kenti Nüfus Verileri	4
Tablo 2. Yoksulluğu Etkileyen Faktörler	27
Tablo 3. Gayrisafi Yurt İçi Hasıla Türkiye – Van Karşılaştırması.....	56
Tablo 4. Van Büyükşehir Belediyesi Tarafından Yapılan Sosyal Yardımlar	58
Tablo 5. İpekyolu, Tuşba ve Edremit İlçelerinin Sosyal Yardım Verileri	60
Tablo 6. Örneklem Alanı Mahallelerin Sağlık Yardım Verileri (2015-2023).....	65
Tablo 7. Örneklem Alanı Mahallelerin Engelli ve Yaşlı Yardım Verileri (2015-2023)	70
Tablo 8. Örneklem Alanı mahallelerin Gıda ve Giyim Yardım Verileri (2015-2023)	74
Tablo 9. Örneklem Alanı Mahallelerin TAD Yardım Verileri (2022-2023).....	79
Tablo 10. Örneklem Alanı Mahallelerin Dul ve Öksüz-Yetim Yardım Verileri (2015- 2023)	82
Tablo 11. Örneklem Alanı Mahallelerin Yakacak Yardım Verileri (2015-2023).....	86
Tablo 12. İpekyolu, Edremit, Tuşba SED ve SHÇEK Yardım Verileri.....	92

Tablo 13. Anket Katılımcılarının Demografik Bilgileri.....	94
Tablo 14. Mülakat Katılımcılarının Demografik Özellikleri	96
Tablo 15. Katılımcıların Hanede Yaşayan Kişi Sayısı, Çalışan Birey Sayısı, Toplam Hane Geliri ve Konut Mülkiyet Durumlarına Göre Dağılımları.....	103
Tablo 16. Katılımcıların Kendisini Yoksul Olarak Tanımlama Durumu ile Yaş ve Cinsiyetlerine Göre Yoksulluk Algılarının Dağılımları.....	104
Tablo 17. Katılımcıların Sosyal Yardımların Parasal Olarak Yeterliliğine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı	106
Tablo 18. Katılımcıların Sosyal Yardımların Amacına Hizmet Ettiğine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı	107
Tablo 19. Katılımcıların Aynı Olarak Yapılan Yardımların Kalitesine İlişkin Memnuniyet Düzeyleri	107
Tablo 20. Katılımcıların Alınan Sosyal Yardımların Kendilerine Yettiğine İlişkin Görüşleri.....	108
Tablo 21. Katılımcıların Alınan Sosyal Yardımların Temel İhtiyaçları Karşılamaya Yettiğine İlişkin Görüşleri	109
Tablo 22. Katılımcıların Sosyal Yardımlarla İlgili Bilgi Durumları, Deneyimleri, Algıları ve Tutumlarına İlişkin Dağılımlar	111

Tablo 23. Katılımcıların Van Kentindeki İş İmkânları, Ekonomik Kaynakların Yeterliliği ve İş Gücü Piyasası İçin İnsan Kaynağının Yeterliliğine İlişkin Görüşleri	113
Tablo 24. Katılımcıların Evlerin Temel İhtiyaçlarını Karşılama Durumu, Kentin Gelir Seviyesi, Göçün Temel Hizmetlere Etkisi, Gelir Dağılımı Dengesizliği ve Çarpık Kentleşmeye İlişkin Görüşleri	115
Tablo 25. Edremit İlçesi Mahallelerinde G0, G1, Nüfus ve Türetilmiş Göstergeler (2024).....	151
Tablo 26. İpekyolu İlçesi Mahallelerinde G0, G1, Nüfus ve Türetilmiş Göstergeler (2024).....	153
Tablo 27. Tuşba İlçesi Mahallelerinde G0, G1, Nüfus ve Türetilmiş Göstergeler (2024).....	155

ÖNSÖZ

Bu çalışma, kentsel yoksulluk, sosyal riskler ve sosyal yardım olgusunu ele alarak, Van kenti örneğinde sosyal yardım politikalarının yoksullukla mücadelede nasıl bir etki gösterdiğini incelemeyi amaçlamaktadır.

Yoksullukla mücadelede sosyal yardımların rolü, bu çalışmanın odak noktalarından biridir. Sosyal yardım programlarının, yoksullukla mücadelede nasıl daha etkili hale getirilebileceği, yerel yönetimlerin ve devletin politikaları ile nasıl entegre olabileceği, bu araştırmada ele alınacak temel meselelerdendir.

Hazırlanan bu çalışma ile hem teorik hem de pratik anlamda yoksullukla mücadele ve sosyal yardım konusunda Van kentinde hizmet veren kamu ve özel tüm kurum ve kuruluşların karar vericilerine, diğer bir ifadeyle ilgili tüm paydaşlara, süreci daha sağlıklı bir şekilde yönetmeleri adına katkı sunulması amaçlanmıştır.

Öncelikle bu tez çalışmamda beni öğrenci olarak kabul eden, yol gösterip rehberlik eden ve desteklerini esirgemeyen Danışman hocam Prof. Dr. Faruk ALAEDDİNOĞLU'na, şükranlarımı sunuyorum.

Bu süreçte ebediyete intikal edip aramızda ayrılan ailemizin çınarı babama, ödev ne oldu bitti mi diye sorularıyla sürekli beni kontrol eden tek dayanağım anneme, bizim için yaptığı yemekleriyle desteklerini esirgemeyen kardeşim Emine'ye, süreçte yanımda olan, bana inanan, desteklerini esirgemeyen, Sevgili Eşim Betül'e, ailemizin yoldaki yeni üyesine ve umut kaynağım biricik oğlum Ali Murat'a teşekkür ediyorum. Ayrıca çalışmam esnasında bilgi paylaşımı ve verdikleri desteklerden dolayı Van kentinde hizmet veren ilgili tüm kamu ile özel kurum ve kuruluşlara teşekkür ediyorum.

Murat AKKOYUN

Van, 2025

GİRİŞ

Çağımızın en önemli sosyo-ekonomik sorunlarının başında gelen yoksulluk, her geçen gün daha da derinleşmekte ve ülkemiz açısından da giderek ciddi bir problem halini almaktadır. Günümüz dünyasında yoksulluk, küresel ölçekte hâlâ en kritik toplumsal sorunlardan biridir. Yoksulluk yalnızca maddi kaynakların yetersizliği anlamına gelmemekte; aynı zamanda bireylerin yaşam kalitesini etkileyen birçok faktörü kapsayan çok boyutlu bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kentsel yoksulluk, özellikle şehirleşmenin hızla arttığı ve toplumsal eşitsizliklerin derinleştiği yerlerde, daha belirgin bir hale gelmektedir. Bu bağlamda, Türkiye'nin farklı bölgelerinde görülen kentsel yoksulluk, salt ekonomik bir sorun olmayıp aynı zamanda sosyal, kültürel, politik yapıları etkileyen karmaşık bir olgudur. Bu bağlamda ele alınan çalışma, Van kenti özelinde kentsel yoksulluğun dinamiklerini incelemeyi amaçlamaktadır. Coğrafyası, ekonomisi ve kültürel yapısından kaynaklı olarak kendine özgü sosyal sorunları olan Van kenti, kentleşme, göç ve ekonomik zorluklardan kaynaklı yoksulluk, toplumsal riskleri artırmakta ve buna bağlı olarak sosyal yardım politikalarının önemini daha da belirgin hale getirmektedir. Ekonomik anlamda sürekli gerileyen bölgelerde uygulanan sosyal yardım politikaları, bölgede yaşayan bireylere geçici bir rahatlama sağlamak ve hedef aldığı toplumsal kesimi çeşitli sosyal risklerden korumaktadır.

Bu bağlamda ele alınan tezin amacı, Van'da kentsel yoksulluk yaşayan bireylerin karşı karşıya kaldıkları sosyal riskleri belirlemek ve bu risklere karşı kamu kaynaklarıyla uygulanan sosyal yardım programlarının bu riskleri ne ölçüde giderdiğini ölçmeye çalışmaktır. Bu doğrultuda çalışma kapsamında, kentsel yoksulluk, sosyal riskler ve sosyal yardım kavramları incelenerek, Van kenti örneğinde sosyal yardım politikalarının yoksullukla mücadelede nasıl bir rol oynadığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bilindiği üzere yoksulluk kavramının tek ve evrensel bir tanımı bulunmamaktadır. Yoksulluğun tanımı; toplumların yaşam tarzları, öncelikleri ve ihtiyaçlarına göre farklılık göstermektedir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), yoksulluğun çok boyutlu bir olgu olduğu ve yalnızca gelir düzeyi ile sınırlı kalmadığını belirtmektedir (UNDP, 2018). Yoksulluk yalnızca ekonomik bir eksiklik

olmanın ötesinde, bireylerin sosyal yaşamlarını, sağlık durumlarını, eğitim olanaklarını ve genel yaşam kalitelerini etkileyen çok boyutlu bir olgudur. Türkiye’de kentsel yoksulluk, hızlı kentleşme, göç hareketleri, işsizlik ve altyapı yetersizlikleri gibi faktörlerin etkisiyle giderek derinleşmiştir. Bu bağlamda, sosyal risk ve yoksulluk arasındaki ilişkinin anlaşılması, etkin sosyal yardım politikalarının geliştirilebilmesi açısından kritik bir önem taşımaktadır.

Kırsaldan yoğun bir şekilde göç alan Van kenti, sosyal sorunlar, ekonomik sorunlar, altyapı eksiklikleri ve daha birçok sorunuyla sıkça gündeme gelen şehirlerimizden biridir. Şüphesiz bu sorunların her biri tek başına bile bir kentin işleyişini büyük ölçüde aksatmaktadır. Dolayısıyla her biri derinlemesine incelenmesi gereken temel konular olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda bu çalışma Van kentindeki yoksulluk ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sosyal risklerin incelenmesine ve kente özgü dinamiklerin ve uygulanan sosyal yardım araçlarının daha iyi anlaşılmasına odaklanmaktadır. Bu doğrultuda çalışma, Van’da yoksullukla mücadele amacıyla geliştirilen sosyal yardım politikalarının etkinliğini ve söz konusu politikaların toplum üzerindeki etkilerini değerlendirmektedir.

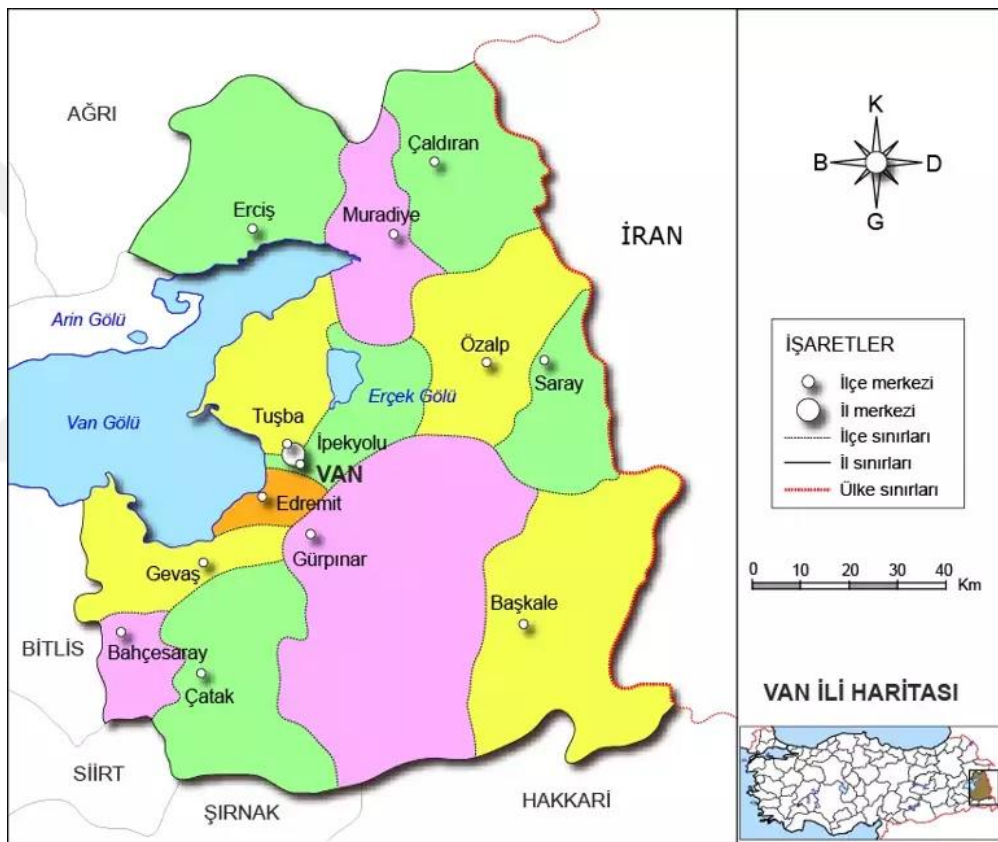
Yoksulluk ve sosyal yardım arasındaki ilişkiyi daha iyi kavrayabilmek amacıyla, araştırma sürecinde ilgili kurumlardan temin edilen çeşitli veriler ile saha araştırmaları sonucunda elde edilen bulgular kullanılmıştır. Sosyal yardım sistemi ile uygulama araçlarının yapısal eksiklikleri ve olası iyileştirme alanları tartışılmıştır. Bu çalışmayla teorik açıdan, kentsel yoksulluk konusundaki literatüre katkı sağlanması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda çalışmada; kent, yoksulluk, kentsel yoksulluk, yardım ve sosyal yardım kavramları alt başlıklar halinde ayrıntılı biçimde ele alınmaktadır. Bunun yanı sıra Van kentine genel bir bakış sunularak, kentin ekonomik, sosyal ve demografik yapısının ortaya konulması hedeflenmiştir.

A. Araştırma Alanının Genel Özellikleri

Doğu Anadolu Bölgesi’nin önemli kentlerinden biri olan Van, köklü bir geçmişe sahip olup tarihinin M.Ö. 7000’li yıllara kadar uzandığı bilinmektedir. Urartu medeniyeti tarafından başkent olarak seçilen Van’ın, bu dönemdeki adı Tuşpa olarak kayıtlara geçmiştir. Tarihte Urartulara başkentlik yapan Van, ilerleyen süreçte birçok

farklı medeniyete ev sahipliği yapmıştır (Alaeddinoğlu, Sargın ve Okudum, 2016: 134).

Van isminin kökeni ve kente kimin tarafından verildiği tam olarak bilinmemekle birlikte, bu konuda çeşitli görüşler bulunmaktadır. Evliya Çelebi, Seyahatname adlı eserinde Van Kalesi’nde yer alan ve Vank adıyla bilinen bir mabedin bulunduğunu, şehrin adının ise Büyük İskender tarafından bu mabedin isminden esinlenerek verildiğini ifade etmektedir. Diğer bir görüşe göre ise Van adının kökeni Urartuca dilinde yer alan “Biane” veya “Viane” sözcüklerine dayanmaktadır (URL-1).

Şekil 1. İlçeler (Coğrayfaharita.com, R. Saygılı, 2020)

Van, yüzölçümü bakımından Türkiye’nin altıncı büyük kenti olup, Doğu Anadolu Bölgesi’nin volkanik dağlarla çevrili çukur kesiminde yer alan Van Gölü’nün doğu kıyısından yaklaşık 5 km uzaklıkta bir arazi üzerinde konumlanmıştır. Kentin rakımı yaklaşık olarak 1725 metredir (URL-1).

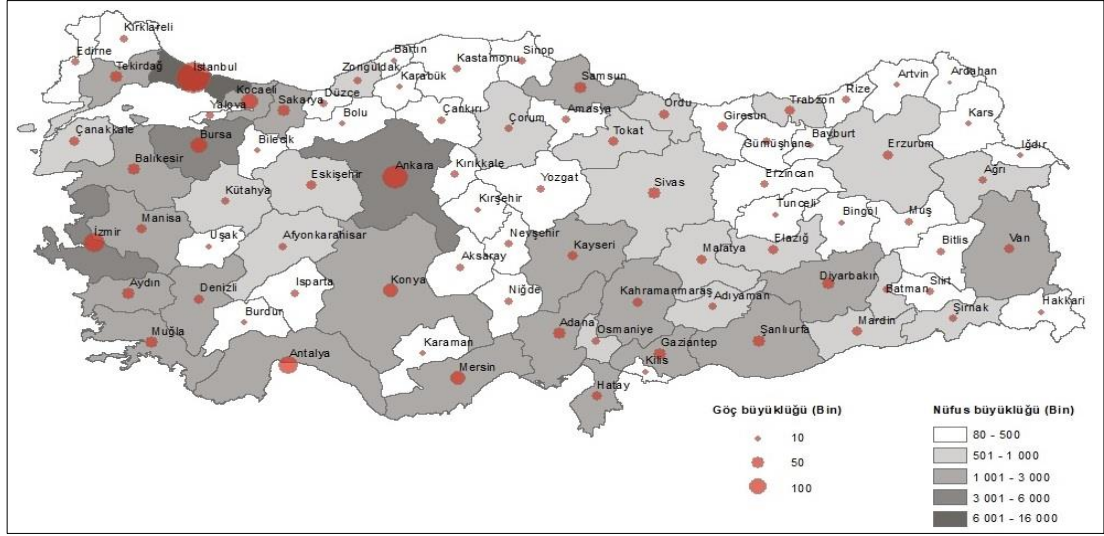
Van, coğrafi ve jeopolitik konumu itibarıyla Türkiye'nin önemli şehirlerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Orta Doğu, Kafkaslar ve Orta Asya bölgelerinin kesişim noktasında yer alan kent, sahip olduğu stratejik konum sayesinde İran, Irak, Ermenistan ve Azerbaycan ile gerçekleştirilen ticaret faaliyetlerinde önemli bir merkez hâline gelmiştir (DAKA, 2023: 3).

Van, Türkiye'de Büyükşehir Belediyesi statüsüne sahip olan 30 ilden biridir. Kentin idarî yapısı içerisinde 13 ilçe ve 682 mahalle bulunmaktadır. Bu doğrultuda, Van genelinde Büyükşehir Belediyesi ile Büyükşehir Belediyesine bağlı İlçe Belediyeleri olmak üzere toplam 14 belediye mevcuttur. Van ili, merkezi idareyi temsil eden vali ve ilçe kaymakamları ile 14 belediye ve 682 mahalle muhtarı tarafından yönetilmektedir. Van, Bunun yanı sıra TRB2 Bölgesi'nde konumlanmakta olup, bölgenin ekonomik, sosyal ve refah düzeyinin yükseltilmesinden Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (DAKA) sorumludur (URL-2).

Tablo 1. Van İli ve Merkez ilçerinin Nüfus Verileri

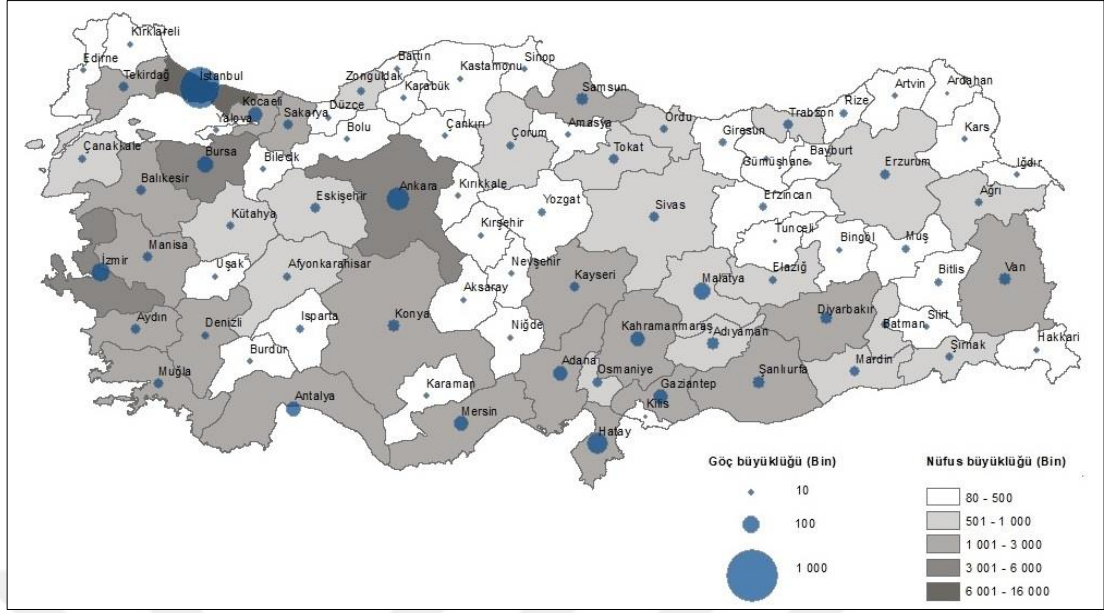
Yıl	İl Nüfusu	İpekyolu İlçesi	Tuşba İlçesi	Edremit İlçesi
2016	1.100.190	285272	149944	118786
2017	1.106.891	291112	153599	121437
2018	1.123.784	300796	156717	124375
2019	1.136.757	312244	160522	125884
2020	1.149.342	326007	162848	127505
2021	1.141.015	334470	162153	128557
2022	1.128.749	339952	163320	128555
2023	1.127.612	356977	165885	130768

Tablo 1'deki Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) nüfus verilerine göre, Van ilinin nüfusu 2022 yılında 1.128.749, 2023 yılında 1.127.612 olarak kaydedilmiştir. 2024 yılı verilerine bakıldığında ise, nüfusun önceki yıllara göre hafif bir düşüşle 1.118.087 kişi olduğu görülmektedir (URL-3). İlin nüfus yoğunluğu ise 2023 yılı itibarıyla %60,34 olarak gerçekleşmiştir. Nüfusun 596.525'ini erkekler, 548.562'sini kadınlar oluşturmaktadır. İlçelere göre nüfus dağılımı incelendiğinde, en yüksek nüfusa sahip ilçenin 356.977 kişi ile İpekyolu, en düşük nüfusa sahip ilçenin ise 12.173 kişi ile Bahçesaray olduğu belirlenmiştir (URL-4).

Harita 1. 2023 Yılı İllerin Göç Alma Durumu (Tüik,2025)

Genç nüfus yapısına sahip bir il olan Van, 2023 yılı itibarıyla nüfusun %50,2'sini 25 yaş altı bireyler oluşturmaktadır. Aynı yıl için ortalama yaş ise 24,9 olarak hesaplanmıştır. Ortalama hane halkı büyüklüğü 4,27 kişi olup, bu değer Türkiye ortalamasının üzerindedir. Van'da doğumlar nedeniyle nüfus düzenli olarak artış gösterirken, ilin dışarıya verdiği göçler nedeniyle nüfus artış hızı düşük düzeyde seyretmektedir. 2023 yılında Van'a göç eden kişi sayısı 39.585 olarak gerçekleşirken, Van'dan başka illere göç eden kişi sayısı ise 56.547 olarak belirlenmiştir. Bu verilere göre net göç hızı % -14,93 olarak hesaplanmıştır (URL-5). Bu durum, Van ilini Türkiye'de en fazla göç veren 12. il konumuna getirmektedir (URL-6).

Harita 2. 2023 Yılı İllerin Göç Verme Durumu (Türk,2025)

Van'ın çok göç verdiği iller sırasıyla Ankara, İstanbul, Bursa, Antalya ve Balıkesir olurken en çok göç aldığı çevre iller olan Bitlis, Ağrı, Hakkâri ve Siirt illeri olmuştur.

B. Araştırmanın Konusu ve Kapsamı

Bu çalışma, Van kent merkez ilçelerinde (İpekyolu, Edremit, Tuşba) kamu kurumları tarafından sunulan sosyal yardım programlarının (Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı il/ilçe birimleri, SYGM-SYDV'ler, belediye sosyal hizmet birimleri) hedefleme, erişim, yeterlilik ve adalet boyutlarında değerlendirilmesini amaçlamaktadır. STK/vakıf kaynaklı yardımlar kapsam dışıdır; bu tercih, idari veri erişimi ve doğrulanabilirlik, program ölçeklerinin karşılaştırılabilirliği ve politika önerilerinin kamuda doğrudan uygulanabilirliği gerekçelerine dayanmaktadır. Analiz birimi kent merkezidir; kırsal mahalle/köy alanları kapsam dışıdır.

Dünya Bankası, yoksulluğu, bir kişinin gelir düzeyinin temel gereksinimlerini karşılamaya yetecek asgari düzeyin altında kalması olarak tanımlamaktadır. Uluslararası alanda kabul edilen ve Dünya Bankası tarafından belirlenen yoksulluk sınırı, günlük 2,15 dolar olarak ifade edilmektedir (Worldbank, 2024). Gelişmekte olan ülkelerin temel problemlerinden biri olan yoksulluk, ülkemiz için de önemli bir

sorun haline gelmiştir. Son yıllarda Türkiye’de yaşanan birçok sorun yoksullaşmayı daha da derinleştirmiştir. Bölgesel sorunlar, tüketimin artarken aynı oranda üretimin azalması, sınırlı kaynaklar ve insanların bu kaynaklara erişimlerinin eşit olmaması, hızlı ve dengesiz nüfus artışları, yaşanan göçler ve bunların beraberinde getirdiği işsizlik yoksulluğun derinleşmesine neden olmaktadır. Yoksulluğun daha görünür olduğu kentlerde bu durum oldukça önem arz etmektedir. Kentsel yoksulluk, hem Türkiye’de hem de dünyada önemli bir sorun haline gelmiştir. Kentsel yoksulluk yalnızca ekonomik temelli bir sorun olmayıp, kentlere özgü olanaklara erişimden ekonomik ve sosyal gelişmişlik düzeyine kadar geniş bir yelpazede ele alınmaktadır.

C. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Yoksulluk, tarih boyunca toplumların ekonomik, sosyal ve siyasi yapılarını şekillendiren, günümüzde ise özellikle küresel ekonominin yarattığı eşitsizlikler, hızlı kentleşme ve yoğun iç göçler nedeniyle daha da belirginleşen çok boyutlu bir toplumsal sorun haline gelmiştir. Bu sorun, sadece ekonomik yetersizlikle sınırlı kalmamakta, aynı zamanda sağlık, eğitim, güvenlik, sosyal ve kültürel entegrasyon gibi birçok alanda da ciddi riskleri beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda kentsel yoksulluk, yalnızca bireylerin temel ihtiyaçlarının karşılanamaması olarak değil; aynı zamanda sosyal yaşama katılımlarını sınırlandıran, eğitim, sağlık ve kültürel hizmetlerden yararlanmalarını engelleyen ve sosyal dışlanmayı derinleştiren karmaşık bir olgu olarak değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda araştırmanın amacı, örneklem alanı olarak belirlenen mahallelerde yaşanan kentsel yoksulluk ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sosyal risklerin analiz edilmesi ile söz konusu risklerle mücadelede sosyal yardım olgusunun rolünün ve etkinliğinin incelenmesidir.

Bu çalışma, Van kenti merkezinde (İpekyolu, Edremit ve Tuşba) kentleşme dinamikleri ile yoksulluk ve sosyal risklerin kesişim alanını bütüncül biçimde incelemeyi amaçlamakta ve bulguların sosyo-ekonomik ve bilimsel literatüre somut katkılar üretmesini hedeflemektedir. İlk olma iddiasından ziyade, araştırmanın değeri; kentsel yoksulluğun çok boyutlu yapısını ölçen göstergelerin sistematik biçimde derlenmesi, sosyal yardım kalemlerinin hedefleme, yeterlilik ve erişilebilirlik boyutlarının kanıta dayalı olarak ele alınması ve bu boyutların hane düzeyindeki yaşam deneyimleriyle nitel veri üzerinden derinlemesine ilişkilendirilmesiyle ortaya

çıkılmaktadır. Bu yönüyle çalışma, kentsel yoksulluk ve sosyal politika literatüründe yerel kanıt tabanı oluşturmaya, kavramsal tartışmaların yerleşik varsayımlarını Van kenti bağlamında sınamaya ve ölçme-değerlendirme araçlarının geçerlik/güvenirlik tartışmalarına ampirik veri sağlamaya odaklanmaktadır.

Pratik/politika düzeyinde ise araştırma, sosyal yardım programlarının hedefleme doğruluğu, yardım yeterliliği ve erişim adaleti eksenlerinde iyileştirme alanlarını ortaya koymayı; uygulayıcı kurumlar için başvuru süreçleri, saha iletişimi ve hizmet koordinasyonu gibi operasyonel başlıklarda karar vericilere uygulanabilir öneriler sunmayı hedeflemektedir. Böylelikle çalışma, hane refahının dayanıklılığının artırılmasına, temel hizmetlere erişimin güçlendirilmesine ve sosyal dışlanmanın azaltılmasına yönelik kanıt-temelli politika tasarımına katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Yöntemsel olarak benimsediği karma tasarım ve yerel ölçekte oluşturulan veri seti, benzer sosyo-ekonomik profillere sahip kentler için aktarılabilir bir analitik çerçeve ve kıyaslanabilir göstergeler sunmaktadır. Bu çerçeve, hem akademik üretime (teorik model ve ölçüm araçlarının zenginleştirilmesi) hem de kamu politikası üretim süreçlerine (izleme-değerlendirme ve performans göstergeleri) doğrudan girdi sağlayacak niteliktedir.

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Tezin bu bölümünde, araştırmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesine ilişkin literatür bilgileri sunulmaktadır. Bu bağlamda; kent, kentleşme, kentlileşme, yoksulluk, mutlak yoksulluk, görelî yoksulluk, kentsel yoksulluk, sosyal risk, yardım ve sosyal yardım gibi araştırmanın temelini oluşturan kavramlar alt başlıkları ile ele alınmış ve çalışmanın ana çerçevesi oluşturulmuştur.

1.1 Kent, Kentleşme ve Kentlileşme

Kent ve kentleşme olgusu, hemen hemen her bilim alanının çalışma konuları arasında yer almaktadır. Bu doğrultuda her disiplin, kendi bakış açısı ve terminolojisi çerçevesinde kenti tanımlamakta ve kentleşme sürecini açıklamaya çalışmaktadır (Kubılay, 2022: 3). Yerleşik yaşama geçilmesiyle birlikte kentlerin oluşumu ve kentleşme süreci başlamıştır. Bu bağlamda, tarihin en eski ve uzun ömürlü kültür ve medeniyetleri, kent olarak adlandırılan mekânlarda ortaya çıkmıştır. Kentler, içinde bulundukları toplumların demografik, ekonomik ve sosyal ihtiyaçları doğrultusunda gelişim göstermektedir; dolayısıyla her toplumun kentleri ve kent tanımları birbirinden farklıdır (Özer ve Yıldırım, 2024: 85). Kentler, sosyal, ekonomik ve kültürel yaşamın sürekli değişen taleplerine göre yeniden şekillenen ve sürekli olarak dönüşen canlı bir organizmadır (Bayram, 2017: 229).

Eski dönemlerde kent kavramının tanımlanmasında sur ve kale gibi fiziksel ölçütler temel alınmıştır; ancak günümüzde bu ölçütlerin yerini istihdam yapısı, ekonomik faaliyetler ve nüfus yoğunluğu gibi kriterler almıştır (Çiftçi ve Yılmaz, 2011: 254). Kısaca ifade etmek gerekirse kent, nüfusu yirmi binden fazla olan ve nüfusunun büyük çoğunluğu ticaret, hizmet, sanayi ya da yönetim gibi faaliyetlerle uğraşan, tarımsal faaliyetlerin bulunmadığı yerleşim birimi olarak tanımlanmaktadır (Kılıç, 2019: 4). Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere, bir yerleşimin kent olarak kabul edilmesi için öncelikle nüfusunun belirli bir sayıyı aşması ve buna ek olarak sanayi ve hizmet gibi ikincil ve üçüncül ekonomik faaliyetlerin ön planda olması gerekmektedir.

Kent, tarih boyunca sosyal, ekonomik, politik ve kültürel etkileşimlerin merkezinde yer alan karmaşık bir mekânsal yapı olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda kent kavramı, yalnızca nüfusun yoğunlaştığı bir yerleşim birimi olarak

değil; aynı zamanda üretim ilişkilerinin, sosyal yapıların, kültürel pratiklerin ve mekânsal düzenlemelerin iç içe geçtiği çok boyutlu bir sistem olarak ele alınmaktadır (Castells, 1977: 95; aktaran Demirbaş, 2015: 115).

Kentler, sanayi temelli üretimin yoğun olduğu, nüfusun sürekli artış gösterdiği, heterojen yapıya sahip, uzmanlaşma ve iş bölümünün ileri düzeyde gerçekleştiği yerleşim alanlarıdır. Carpenter, kent kavramını farklı özelliklere sahip insanların ve yapıların bir araya gelmesiyle oluşan yerleşim birimleri olarak tanımlamaktadır. Louis Wirth ise kenti, toplumsal ve sosyal açıdan ortak özellikleri bulunmayan bireylerden oluşan, nüfus bakımından kalabalık ve sürekliliği olan yerleşmeler şeklinde ifade etmektedir (Keleş, 2006: 76).

Tarihte ilk kentler, öncelikle Dicle ve Fırat nehirlerinin vadilerinde ortaya çıkmış, daha sonra Nil vadisinde gelişmeye başlamıştır. Anadolu ve farklı bölgelerden gelen topluluklar, Dicle ve Fırat nehirlerinin taşkınları sonucu oluşan sazlık alanları tarıma elverişli hâle getirerek bu bölgelere yerleşmişlerdir. İlk kentler, çoğunlukla dini inançlar doğrultusunda kutsal sayılan mekânlara ve temel yaşam kaynağı olan su kenarlarına yakın noktalara kurulmuştur. Yerleşik yaşama geçiş ile yavaş yavaş oluşan kentler; zaman içerisinde nüfusun yoğun olarak yaşadığı, ekonomik, sosyal ve politik faaliyetlerin aktif biçimde gerçekleştiği, sosyal ve bireysel farklılıkların yüksek olduğu yerleşim alanları hâline gelmiştir (Bal, 2015: 31).

Kent kavramının ortaya çıkışı tarihsel olarak çok eskiye dayansa da modern anlamda kentlerin oluşumu ve kentleşme olgusu nispeten daha yenidir. Modern anlamda kentlerin ortaya çıkışı, sanayileşme süreciyle birlikte başlamıştır. Sanayileşme öncesi kentler daha çok homojen yapıda ve tarıma dayalı, günümüz modern kentlere göre daha küçük ve sosyal olarak daha kapalı kendi içinde gelişim gösteren yerler olmuştur. Zamanla modern anlamda değişim ve dönüşüm gösteren bu kentler öncekilere göre daha büyük, ekonomik faaliyet olarak sanayi ve hizmet sektörünün ön plana çıktığı, farklılıklar barındıran ve her türlü değişim ve gelişime açık mekânlar haline gelmiştir (Işık, 2005: 72). Modern anlamda kentler sanayi, toplama-dağıtma ve mali-idari merkez olma konumuna sahiptir. Geniş yollar, çok katlı yüksek binalar bunun ilk görünümüdür. Kentlerde arazinin dağılımı ve kullanım biçimi önemli ölçüde kurumsallaşmıştır. Kentin farklı bölgeleri çeşitli işlevlere sahiptir ve istenmeyen unsurlar genellikle kentlerin geçiş bölgelerinde sıkışıp

kalmıştır. Ekonomik yaşam kurumsal bir nitelik kazanmış ve belirgin bir iş bölümü oluşmuştur. Bunun yanı sıra kentlerde geniş çaplı örgütlenme, merkezileşme ve düzenli çalışma biçimleri hâkimdir (Kıray, 2006: 93).

Bu çalışma şehrsel bağlamda yürütülmekte olup analiz birimi Van kent merkezi (İpekyolu, Edremit, Tuşba) ile sınırlıdır. Bununla birlikte, “kent” kavramının analitik sınırlarını belirginleştirmek amacıyla “köy/kırsal” a yalnızca kavramsal bir gönderme yapılmaktadır. Amaç, idari ve işlevsel ayrımların (nüfus eşiği, üretim ilişkileri, hizmet sunumu ve mekânsal örgütlenme) kent tanımını nasıl çerçevelediğini kısaca belirtmek ve kırsal-kentsel etkileşimin (özellikle göç ve geçim stratejileri) kentsel yoksulluk ile sosyal risklerin aktarılma mekanizmaları üzerindeki rolünü işaret etmektir. Köyün ayrıntılı fonksiyonları bu araştırmanın kapsamı dışındadır; çalışma, kent merkezindeki yoksulluk dinamikleri ve sosyal yardım uygulamalarına odaklanmaktadır.

Köy, genel bir tanım olarak; “cami, mektep, otlak, yaylak ve baltalık gibi ortak kullanım alanlarına sahip olan, toplu ya da dağınık evlerde yaşayan insanların bağ, bahçe ve tarlalarıyla birlikte oluşturdukları, nüfusu iki binden az olan yerleşim birimi” şeklinde ifade edilmektedir (URL-7). Keleş (2006: 80). Buna ek olarak kent ve köy ayrımının yalnızca tek bir özellik veya faktöre dayanmadığını belirtmekte ve bu ayrımın birbiriyle yakından ilişkili pek çok unsuru içerdiğini vurgulamaktadır. Buna göre köy ve kent arasında bir ayrım yapılırken, karşılıklı ilişkilerin ve işlevsel bağların tümünün dikkate alınması gerektiğini ifade etmektedir.

Köyler, kentlerin aksine daha homojen bir yapıya sahip, nüfus açısından daha az, benzer özellikler gösteren bireylerin yaşadığı ve temel ekonomik faaliyet olarak tarımın yoğun biçimde gerçekleştirildiği, daha küçük ölçekli yerleşim birimleridir. Kırsal bölgedeki yerleşmeler tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin birlikte yapıldığı ya da birinin diğerine göre biraz daha ön planda olduğu yerleşim yerleridir. Bu yerleşmelerde nüfus genellikle azdır bunun sebebi olarak bu sahalardaki kaynakların yetersizliğidir (Atalay, 2011: 241). Köylerde nüfus, kentlere kıyasla çok daha azdır. Burada yaşayan hemen herkes ve her aile birbirini tanımaktadır. Köy sakinleri, değer yargıları ve kültürel özellikleri açısından da birbirlerine oldukça benzerdir. Köylerde yaşayan insanlar geçimlerini genellikle toprağı işleyerek ya da hayvancılık faaliyetleriyle sağlamaya çalışmaktadır (Güreşçi, 2011: 131-132).

Kentler sahip oldukları imkânlar ve çeşitlilikler sayesinde insan yaşamının bir parçası haline gelmiştir. İnsanlar için ihtiyaç duydukları hizmete ulaşmayı kolaylaştıran ve çeşitlilik sunan bu mekânlar tarih boyunca farklı kriterlere ve önceliklere göre kurulmuşlardır. Kent kavramı, farklı sosyal bilimciler tarafından çeşitli açılardan tanımlanmaktadır; ancak bu tanımların ortaklaştığı bazı kriterler bulunmaktadır. Bu ortak kriterlerin temelinde ise nüfus, ekonomik yapı ve sosyal yapı yer almaktadır. Kentler, insanların bir arada yaşama ihtiyaçları doğrultusunda ortaya çıkmış olmakla birlikte, bu bir arada yaşama durumu çeşitli toplumsal sorunları da beraberinde getirmiştir.

Kentin iş yaşamı uzmanlaşmış ve beceri kazanmış bireyleri kabul eder fakat köyden kentlere göç edenlerin büyük bir kısmı daha önce tarım ve hayvancılık ile uğraşmış farklı bir iş kolunda herhangi bir uzmanlığı olmayan kişilerden oluşmuştur. Zamanla bu kişiler kentlerde iş bulamadıkları için gelir kaynağı da elde edemez. Bu hızlı ve düzensiz nüfus artışı en büyük problem olan işsizliği de beraberinde getirir ve işsizlik sorununun en belirgin sonucu ise yoksulluktur. Herhangi bir gelir elde edemeyen bu gruplar, temel ihtiyaçlarını karşılayamadıkları gibi kent yaşamına uyum sağlamakta da güçlük çekmektedir. Kentlerin çevre bölgelerine ve varoşlara itilen söz konusu gruplar, kente karşı küskün ve geleceğe yönelik umutlarını yitirmiş bir topluluk oluşturmaktadır (Tatlidere, 2014: 22). Özellikle belirli bölgelerde yoğunlaşan nüfus; gıda, giyim ve barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çeken, kent yaşamına uyum sağlayamayan ve sosyal yaşam içerisinde varlık gösteremeyen bir kesimi oluşturmaktadır. Bu durum, sağlıklı bir kentleşme sürecinin gerçekleşmesi önünde ciddi bir engel teşkil etmektedir. Bu bilgilerden hareketle, kentleşme sürecinin her bölgede aynı şekilde gerçekleşmediği anlaşılmaktadır. Ekonomik göstergeler ve bunlara bağlı olarak ortaya çıkan diğer sorunlar, kentleşme hızını bölgesel düzeyde farklı şekillerde etkilemektedir (Eseler, Sevinçli ve Nalbant, 2021: 846).

Kentleşme, bir bölgedeki kırsal nüfusun kentsel alanlara göç etmesiyle veya mevcut kentsel alanların fiziksel, sosyal ve ekonomik açıdan genişlemesiyle meydana gelen süreçtir. Bu süreç, nüfusun yoğunlaşması, ekonomik yapının değişimi, yaşam tarzlarının dönüşümü ve altyapı gelişmeleri gibi çok boyutlu dinamikleri içerir (Özdemir, 2017: 56). Kentleşme olgusu ülkelerin toplumsal, ekonomik, siyasal yapısını etkileyen aynı zamanda bu yapıların tamamından da etkilenen bir olgudur.

Türkiye’de yaşanan kentleşme yalnızca tarımda yaşanan değişim ve dönüşümün ya da sadece sanayileşmenin sonucu olmayıp toplumsal değişim sürecinin de bir belirtisidir. Türkiye’de kentleşmenin başlangıcı 1923 yılı olarak kabul edilir ilk başlarda oldukça yavaş seyreden kentleşme süreci 1940’lardan sonra kırsal alanda yaşanan ekonomik ve toplumsal dönüşümlerle birlikte kente yığılan göçe bağlı olarak hız kazanmıştır (Aksu Kocatürk, 2021: 7).

Kentleşme kavramının çok boyutlu olması ve birden fazla disiplinin çalışma alanına girmesi, bu kavramın tanımlanmasında farklı yaklaşımların ortaya çıkmasını gerekli kılmıştır. Bu bağlamda pek çok disiplin, kent kavramını kendi perspektifi çerçevesinde tanımlamaya ve anlamlandırmaya çalışmıştır (Alaeddinoğlu, 2016: 288). Bu durum, literatürde çok sayıda farklı kentleşme tanımının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Kentleşme, bir taraftan kırsal bölgelerden kentsel bölgelere doğru gerçekleşen nüfus hareketini ifade etmekte; diğer taraftan ise kentlerin ekonomik, sosyal ve fiziksel açılardan büyümesi ve dönüşmesi süreci olarak tanımlanmaktadır (Maddox, 1981; Akt. Çelik, 2019: 23).

Kentleşme kent sayısında yaşanan artışın yanı sıra kentlerde yaşayan insan sayısındaki artışı da ifade etmektedir. Kentleşme kavramı içinde bulunduğumuz yüzyılın en ayırt edici özelliğidir. Gelişmiş ya da gelişmekte olan tüm toplumlar, kentleşmenin etkilerini ve sonuçlarını kaçınılmaz olarak yaşamaktadır. Kentleşme olgusunu açıklarken, bölgenin toplumsal yapısından ekonomik yapısına ve hatta insan ilişkilerine kadar birçok farklı faktör göz önünde bulundurulmaktadır. Bu bağlamda kentleşme, sanayileşme ve beraberindeki ekonomik gelişmeler temelinde kent sayısının artmasına ve kentlerin büyümesine yol açan, toplumsal yapıda birtakım değişimlere neden olan ve bireyler arası ilişkilerde kente özgü farklılaşmaların oluşmasını sağlayan bir nüfus birikim süreci olarak tanımlanmaktadır (Keleş, 2006: 19).

Güven (2016: 25)’in ifade ettiği gibi kentleşme olgusu toplumların ekonomik ve toplumsal yapıları arasındaki ilişkiye odaklanmaktadır. Güven’e göre, kentleşme konusunda bir tanım yapılırken toplumsal yapıdaki ekonomik değişimlerin dikkate alınması gerektiği vurgulanmaktadır. Kentleşme olgusunun, toplumların hem toplumsal yapısında hem de ekonomik yapısında meydana gelen değişimlerle şekillendiği söylenebilmektedir. Bu nedenle kentleşme olgusu, yalnızca nüfus

hareketleriyle sınırlı kalmamakta, toplumsal ve ekonomik yapılarda meydana gelen değişimlerin de göz önünde bulundurulmasını zorunlu kılmaktadır. Üretim biçimindeki değişimin, kentleşme kavramının tanımlanmasında belirleyici olduğu ve kentleşmenin, tarımsal üretim biçiminden daha gelişmiş ve modern bir üretim düzeyine geçiş olarak değerlendirildiği ifade edilmektedir (Yılmaz, 2006: 252).

Dünyada sanayi devrimiyle birlikte, kırsal alanlardan kent olarak adlandırılan bölgelere doğru bir nüfus hareketliliği yaşanmıştır. Türkiye’de bu süreç özellikle 1950’li yıllara denk gelmektedir. Buna bağlı olarak, Türkiye’de sanayileşmenin özellikle 1950’lerden itibaren ön plana çıktığı ve bu durumun getirdiği ekonomik gelişmelerin etkilerinin kentlerde daha yoğun olarak hissedilmeye başlandığı ifade edilmektedir (Güreşçi, 2011: 128). Kentleşme sürecinin en önemli belirleyicisi, sanayi devrimi ve beraberinde ortaya çıkan yenilikler ile teknolojik gelişmeler olmuştur. Bu gelişmeler, toplumlarda farklı dönemlerde ve farklı biçimlerde etkisini göstermiştir. Sanayi devrimi ve sonrasında ortaya çıkan günümüz Avrupa kentleri, sanayi faaliyetlerinin ve bunların sağladığı imkânların ürünü olarak gelişmişken, Türkiye gibi ülkelerde kentleşme olgusu gelişmiş ülkelerdekinden farklı özellikler göstermektedir (Alaeddinoğlu, 2016: 288). Bu bağlamda sanayileşmenin kentleşme üzerindeki etkisi dikkate alındığında, Türkiye’deki kentleşme sürecinin gelişmiş Batı ülkelerindekenden farklı biçimde gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

Kentleşme süreci Batı ülkelerinde sanayileşme ile paralel bir biçimde gerçekleşirken, Türkiye ve Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde bu süreç sanayiden bağımsız şekilde ilerlemiştir. Türkiye’de, tarımda makineleşme sonrası kırdan kente doğru gerçekleşen göç hareketleri, kentleşme sürecinin temel belirleyici özelliği hâline gelmiştir (Niray, 2002: 14). Türkiye’de sanayileşme sürecinin beraberinde getirdiği yenilikler ve gelişmeler 1950’li yıllardan sonra kendine yer bulabilmiştir. Bu dönemden sonra yaşanan kentleşme, toplumsal değişimler ve yenilikler kentleşme sürecinin 1950’li yıllar öncesi ve 1950’li yıllar sonrası olarak iki farklı dönemde incelemenin daha doğru olacağını göstermektedir. 1950’lere kadar yavaş bir şekilde artan kent nüfusu bu tarihten sonra özellikle de kırsal bölgede yaşanan çözümler sonrası kentlere olan yoğun göçlerle hızlı bir şekilde artış göstermiştir (Güven, 2017: 28).

Kentleşme, genellikle sanayileşme ve ekonomik gelişmeyle paralel bir süreç olarak ilerlerken, aynı zamanda sosyal, çevresel ve mekânsal sorunları da beraberinde getirebilmektedir (Turan, 2019: 58). Sosyal ve ekonomik anlamda gelişimini tamamlayamamış kentlere yönelik göçler, kentleri çok sayıda sorunun yaşandığı alanlar haline dönüştürmektedir. Kentlerde hizmet ve altyapının yetersiz olması, göç eden nüfusun kent yaşamına ilişkin bilgi eksikliği, plansız yerleşimler, istihdam sorunları ile ucuz ve yeterli konutların olmayışı, zaten mevcut sorunlarla boğuşan kentlerin durumunu daha da kötüleştirmektedir. Bunun yanı sıra bölgesel dağılım açısından dengesiz gerçekleşen kentleşme süreci, sanayi ve hizmetlerin belirli bölgelerde yoğunlaşmasına ve bazı kentlerin kontrolsüz biçimde büyümesine neden olmaktadır (Çiftçi ve Yılmaz, 2011: 253). Sonuç olarak hızlı ve plansız kentleşme; çarpık yapılaşma, altyapı eksikliği, yoksulluk ve sosyal dışlanma gibi birçok önemli probleme yol açmaktadır (Demirbaş, 2015: 122).

Kentleşme süreci; sanayileşme, teknolojik ilerlemeler, göç hareketleri ve politik yapıların etkisiyle şekillenmektedir. Ancak hızlı ve plansız kentleşme, çarpık yapılaşma, altyapı eksikliği, sosyal eşitsizlik ve çevresel bozulma gibi önemli sorunları beraberinde getirmektedir (Friedmann, 1986; aktaran Demirbaş, 2015: 114). Özellikle az gelişmiş ülkelerde kentleşme süreci, ciddi ekonomik ve toplumsal problemlere yol açabilmektedir. Dolayısıyla bu süreç, nedenleri ve sonuçları açısından değerlendirildiğinde, planlı ve programlı müdahaleleri gerekli kılmaktadır (Es ve Ateş, 2014: 213).

Kentlerin zaman içerisinde büyümesi ve değişime uğraması çeşitli sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Atalay (2011: 255-258), hızlı ve düzensiz kentleşmeden kaynaklanan başlıca sorunları; gecekondulaşma, çarpık ve düzensiz yapılaşma, istihdam alanlarının yetersizliği, hava kirliliği, yeşil ve açık alanların azalması, çöplerin toplanması ve depolanmasındaki güçlükler ile sosyal ve kültürel gelişimin sağlanamaması olarak ifade etmektedir.

Türkiye’de kentleşme hızının sanayileşme hızından fazla olması bölgesel düzeyde farklılıkların yaşanmasına neden olmuş ve birkaç kent kentleşme sürecini hızlı bir şekilde yaşarken diğer kentler bu anlamda gelişim gösterememiştir (Özer, Yıldırım, 2024: 87). Kentleşme süreci, ekonomik açıdan gelişmiş bölgeler ile ekonomisi daha zayıf durumda olan bölgelerde farklı biçimlerde gerçekleşmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı'nın resmî web sayfasında yer alan verilere göre, bölgesel bazda kentleşme hızı en yüksek olan bölge Marmara Bölgesi iken, en düşük olan bölge ise Doğu Anadolu Bölgesi olmuştur. Marmara Bölgesi'nin sanayi, ticaret ve turizm gibi alanlardaki gelişmişliği dikkate alındığında, ekonomik faktörlerin kentleşme süreci üzerindeki etkisi açık bir şekilde görülmektedir (URL-8).

Kent kavramının evrensel ve ortak bir tanımının bulunmadığı bilgisi göz önünde bulundurulduğunda, bu kavramın daha anlaşılır hâle gelebilmesi için öncelikle kentleşme ve kentlileşme gibi ilişkili alt kavramların açık ve net bir biçimde tanımlanması gerekmektedir. Kentlileşme; kentleşme sonucu ortaya çıkan toplumsal değişimin bireylerin davranışları, ilişkileri, değer yargıları ve yaşam tarzlarında yol açtığı değişiklikleri ifade etmektedir (Güven, 2016: 27). Bu bağlamda kentlileşme, bireylerin kent yaşamına uyum sağlama durumu olarak tanımlanabilmektedir. Kentlileşme temelde bireylerin kent ve kent yaşamıyla bütünleşmesini ifade etmektedir. Bütünleşme ise küçük bir topluluğun kendisinden daha büyük olan bir grupta kaynaşmasıdır. Birey, kentlileşmeyi ekonomik ve sosyal olmak üzere iki boyutta gerçekleştirmektedir. Bunlardan biri ekonomik kentlileşme, diğeri ise sosyal kentlileşmedir. Ekonomik kentlileşme, bireyin geçimini kentsel ekonomik faaliyetler yoluyla sağlamasıdır. Sosyal kentlileşme ise bireyin çeşitli konularda kente özgü tutum ve davranışları benimsemesi olarak ifade edilmektedir (Ateş ve Es, 2004: 215). Bu bağlamda, kentlilik bilincinin oluşması için temel koşul, bireylerin yaşadıkları kentle güçlü ve anlamlı bağlar kurmaları ve kendilerini kentin ayrılmaz bir parçası olarak görmeleridir (Özer ve Yıldırım, 2024: 87).

Kentler gelişme sürecinin bir sonucu olduğundan, toplumların önceki yaşam biçimlerinin göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Bu bağlamda toplumsal hayatımız, temel yaşam biçimi tarıma, köye ve kırsal faaliyetlere dayanan eski toplumların izlerini taşımaktadır. Bunun yanı sıra, kırsal yaşam biçiminin hâlen egemen olduğu bölgelerden kentlere doğru gerçekleşen göçler, söz konusu kırsal kültürün kentlerde daha görünür hâle gelmesine ve kente taşınmasına neden olmaktadır (Wirth, 2002; çev. Alkan ve Duru, 2002: 78).

Kırdan kente göç eden bireylerin, kültürel, sosyal ve ekonomik açıdan kent yaşamını benimsemeleri ve kentsel hayata adapte olmaları gerekmektedir. Aksi hâlde, söz konusu uyumun sağlanamadığı durumlarda kentlileşme süreci tam anlamıyla

gerçekleşmemektedir. Kentte yaşamak veya kentli birey olarak tanımlanmak, kentsel yaşamın gerekliliklerini tam anlamıyla yerine getirmek için yeterli değildir. Bireylerin, toplumsal yaşam tarafından benimsenmiş değerlere ve diğer bireylerle birlikte yaşamayı mümkün kılan kurallara da sahip olmaları gerekmektedir (Özer, 2004: 45). Kırdan kente göç eden bireylerden bu toplumsal kurallara ve değerlere uyum sağlamaları ve kentte yaşayan diğer bireyler gibi söz konusu değerleri yaşam biçimlerine yansıtılmaları beklenmektedir. Ancak bu süreç, kısa zamanda gerçekleşecek bir durum olmayıp uzun bir zaman dilimini kapsamaktadır.

Eğitim, çalışma yaşamı ve sosyal çevrede kentli bireylerle sürekli bir etkileşim hâlinde olan kişi, zaman içerisinde kent yaşamına ve onun gerekliliklerine uyum sağlamaya başlamaktadır. Dolayısıyla kentlileşmenin gerçekleşebilmesi için, kırdan kente göç eden nüfus ile kentte yaşayan nüfusun belirli bir uyum içerisinde olmaları gerekmektedir (Ulusoy ve Vural, 2001: 8).

Kırsal alandan kente göç eden nüfusun, ekonomik ve sosyal açılardan kırsal bölgeye ait özelliklerden uzaklaşarak kent yaşamına uyum sağlaması gerekmektedir. Göç sonucu kente gelen bireyler, kente özgü ekonomik faaliyetlere katılmakta ve kentin sunduğu iş olanakları ile fırsatlardan yararlanmaktadır (Güven, 2016: 30). Kentlerde iş kolu olarak daha çok sanayi ve hizmet sektörü ön plana çıkmaktadır. Kırsal bölgelerden kentlere göç edenlerin büyük bir kısmı ise daha önce tarım ve hayvancılıkla uğraşmış olup, farklı sektörlerde herhangi bir uzmanlığı bulunmayan bireylerden oluşmaktadır. Kentteki iş imkânları ve fırsatlarından yararlanamayan bu bireyler, kent yaşamına uyum sağlamakta güçlük çekmekte, sosyal yaşama dâhil olamamakta ve eğitim ile iş olanaklarından da yeterince faydalanamamaktadır. Bu durum ise kentle bütünleşmeyi zorlaştırmakta ve sağlıklı bir kentlileşme sürecinin gerçekleşmesi önünde önemli bir engel teşkil etmektedir (Kule ve Es, 2015: 265).

1.2 Kent Kuramları

1.2.1 Klasik Kent Kuramları

Klasik kent kuramı kenti toplumsal yapıdan ayırıştırmadan kapitalizme geçiş sürecinin bir ürün olarak ele almaktadır. Temsilcileri arasında Karl Marx, Frederick Engels, Max Weber gelmektedir. Sanayi kentlerinin oluşması ile büyük ve etkili

dönüşümler, farklılaşmalar meydana gelmiştir. Tarıma dayalı feodal alanlarda kırsal sınıfsal yapı hızla çözülmüştür. Çözölmeye uğrayan kırsal düzenden kentlere doğru göç edenler Orta çağ kentlerinin de sahip olduğı sistem ve düzeni alaşağı etmiştir. Kentlerin sahip olduğı mekânsal kapasite nüfus artış hızı ile paralel olarak gelişim göstermemiş ve modern kentler işte bu kargaşa ve sermaye önündeki engelleri kaldırmak üzerine inşa edilmiştir (Özdemir ve Metlioğlu, 2021: 188).

Klasik kent kuramcılarının başında gelen Marx ve Engels kent kavramını bir araştırma nesnesi olarak incelemekten çok feodalizmden kapitalizme geçişteki önemine vurgu yaparak ekonomi-politik yaklaşımın temellerini oluşturmuşlardır. Marx ve Engels'in sınıf temelli analizleri artı ürünün mekânı olarak kenti sınıfsal ayrışmanın temeline konumlandırmıştır. Marx, kentleri iş bölümü temelinde tanımlamaktadır. Marx'a göre, Orta Çağ'a kadar olan dönem kırsal yapının egemen olduğı bir dönemdir. Orta Çağ'dan itibaren ise feodal üretim biçiminin ortaya çıkması ve ticaretin gelişip yoğunlaşmasıyla birlikte kır ve kent ayrımı belirginleşmeye başlamıştır. Kentlerde biriken sermaye yeni iş alanlarının oluşmasına yol açmakta, bu durum ise yeni toplumsal sınıfların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Marx'a göre kentte görönen şey aslında kentin kendisi değil kapitalist üretim süreci ve onun getirdikleridir. Kentteki emekçilerin sömürölmesinin ve ezilmesinin asıl nedeni kapitalist üretim biçimidir. Marx ve Engels'in kent çalışmalarında kente yönelik kuramsal bir yaklaşım bulmak mümkün değildir. Marx ve Engels'in kent olgusu ilk bakışta çelişkili bir konumdadır. Kent bir yandan sahip olduğı potansiyeller ve taşıdığı olumlu durumlar için kutsanırken diğör yandan yol açtığı sefalet ve sıkıntılardan dolayı da eleştirilmektedir (Şengöl, 2001: 13). Marx'a göre kent üretim araçlarının, sermayenin, ihtiyaçların toplandığı yerleşim yeriiken kırsal alanlar yalnızlık ve dağınıklığın simgesidir. Zenginliğin ve gücün kaynağı toprak değil emektir; gıda, konut ve giyecek gibi tüm temel gereksinimler, emek yoluyla karşılanmaktadır. Kentlerdeki iş bölümü, tarımı sanayi ve ticaretten ayırmaktadır. Kentler, feodal üretim yapısında bulunmayan siyasal, kültürel ve ekonomik unsurları içermeleri nedeniyle ilerici bir niteliğe sahiptir; ancak kentsel yapı içerisinde çeşitli sorunlar barındırmaları sebebiyle gerici bir karakter de taşımaktadır (Özdemir ve Metlioğlu, 2021: 189). Bu iki durumun bir arada bulunması, kentlerin diyalektik bir yapıya sahip olmasından kaynaklanmaktadır (Şengöl, 2000: 40).

Marx'ın tarihsel materyalizm kuramında kentlerin sosyal yapısı ön plana çıkmaktadır. Marx, endüstriyel sanayi kentlerinin ortaya çıkışını zenginliğin bir göstergesi olarak değerlendirmektedir. Engels ve Marx, kentsel değişim ve dönüşümleri olumlu bulmakla birlikte, aynı zamanda işçi sınıfının kent içerisinde yaşadığı sorunlara, eşitsizliklere ve sınıflar arası dengesizliklere de dikkat çekmektedir (Özel, 2007: 10). Bu bağlamda yeni endüstri kentleri, kapitalist üretim modelinin temel özelliklerini yansıtmaktadır. Kentler yeni toplumsal düzenin oluşumunda merkezi bir rol üstlenmekte, ancak bu yaklaşımda kentler kapitalizmin bir nedeni olarak değil, kapitalist sistemin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Tatlıdil, 1992: 36).

Klasik kent kuramcılarından biri olan Weber de Marx ve Engels gibi kenti, feodalizmden kapitalizme geçişte önemli bir aşama olarak görmektedir. Weber, kentin kavramsallaştırılmasında siyasi ve ekonomik örgütlenme biçiminin belirleyici bir rol üstlendiğini ifade etmektedir. Weber'in kent tanımında, kentler tarımsal faaliyetlerden ziyade sanayi ve ticaretin egemen olduğu, özerk bir yönetim yapısına sahip alanlar olarak tanımlanmaktadır. Weber'e göre kentsel topluluğun kent hayatının oluşabilmesi için alışveriş ve ticaretin fazla olması gerekmektedir. Yerleşim alanı olarak savunma için bir kale, ticaret için bir pazar, temel haklar için bir mahkeme, bir hukuk ve kent sakinlerinin de katılım gösterdiği sivil ve demokratik bir ortamın oluşması gerekmektedir. Weber'e göre tüm bu özelliklere sahip olan kentler ideal kentlerdir ve bu kentler daha çok batı toplumlarında görülmektedir (Turut ve Özgür, 2018: 5). Weber, kentleri ideal tip yaklaşımıyla daha iyi kavrayabilmek amacıyla, tarihsel örneklerden hareket ederek her bir kenti kendine özgü özellikleri doğrultusunda ayrı ayrı ele almakta ve değerlendirmektedir. Weber'e göre bir yerleşim biriminin demografik açıdan büyüklüğü, onun kent olarak tanımlanabilmesi için tek başına yeterli değildir. Bir alanın kent olarak nitelendirilebilmesi için nüfus yoğunluğunun yanı sıra kale, pazar yeri, yönetim birimleri, hukuk sistemi ve demokratik yapı gibi unsurların da var olması gerekmektedir (Al Rebholz, 2017: 140).

Marx, Weber ve Engels'in çalışmalarının temelinde kapitalizm ve kapitalizmin gelişimi yer almaktadır. Kent bu düşünürler için kapitalizmi anlatmada bir araç olmuştur bu yüzden kent veya kentleşmeye dair net bir kuram ortaya çıkaramamışlardır; ancak kendilerinden sonra gelen çalışmalara kaynaklık etmişlerdir (Uğurlu, 2010: 30-31).

1.2.2 Chicago Okulu Kent Kuramları

Chicago Okulu, kent ve kentleşme süreçlerini içinde bulunduğumuz yüzyılın temel özelliği olarak değerlendirmekte ve bunu modernleşme sürecinin bir parçası olarak görmektedir. Bu bağlamda, kentleşme ve modernleşme ilişkisi, günümüz toplumlarını etkileyen ve dönüştüren en önemli etmenlerden biri olarak ifade edilmektedir. Okul kentleri sosyal ilişkilerin incelenebileceği bir laboratuvar olarak görmüş ve sadece gözlemlemeyi tercih etmiştir (Türk, 2013: 47). Chicago Okulu, yalnızca toplulukların yaşadığı alanları değil, aynı zamanda bu alanlarda yaşayan bireylerin kültürel yaşamlarını da incelemeyi amaçlamıştır. Okul, kenti yalnızca fiziksel bir mekân olarak değil; tüm sosyal, ekonomik ve kültürel yapılarıyla birlikte ele alarak kapsamlı biçimde analiz etmiştir (Duru ve Alkan, 2002: 30).

Klasik yaklaşım Chicago Okulu temsilcilerinin görüşleri ortaya çıkıncaya kadar varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Chicago Okulu kuramcıları klasik kent kuramlarından etkilenmiş olup kenti derinlemesine, ayrıntılı bir şekilde araştırmayı amaçlamışlardır. Okulun başlıca temsilcileri arasında Robert Ezra Park, Ernest Burgess ve Louis Wirth yer almaktadır. Okul tarafından geliştirilen kent yaklaşımından iki önemli ifade yer almaktadır. Bunlardan biri Ekolojik Yaklaşım diğeri ise Wirth tarafından geliştirilen kentlilik kavramıdır (Turut ve Özgür, 2018: 82).

Ekolojik yaklaşıma göre kentler; biyolojik ekolojide görülen yarışma, istila, saldırı ve birbirini izleme gibi süreçlerle doğal bölgelere ayrılmaktadır. Bu süreçler, çevredeki semt ve mahallelerin, karakteristik özelliklerine göre farklı bölgelere ayrılmasını sağlamaktadır. Bu bağlamda kent merkezlerinde ticari faaliyetler, iş alanları ve eğlence merkezleri bulunmakta, merkez çevresinde ise genellikle düşük maliyetli, kiralık, sağlıksız ve düzensiz yerleşim alanları yer almaktadır. Bunların dış kısmında kalan alanlar ise çoğunlukla orta sınıf ve işçi sınıfına ait konut bölgelerini oluşturmaktadır (Giddens, 1993: 98-99; aktaran Koyuncu, 2011: 36).

Okulun önemli temsilcilerinden biri olan Park kentleri canlı birer organizmaya benzeterek ekolojik bir yaklaşım geliştirmiştir. Park'a göre kent ekolojik, coğrafi, siyasi ve iş bölümüne dayanan iktisadi ve modern insanın yaşam yeridir. Kenti mekânın sadece fiziksel olarak algılanmasının dışında sahip olduğu ve kente özgü olarak sayabileceğimiz tutum, davranış ve düşünce biçimi kapsamında anlamaya çalışmaktadır (Al Rebholz, 2017: 114). Robert Ezra Park'a göre kentler, yalnızca

mekân odaklı bir sistem ya da yapay bir yapı olmayıp aynı zamanda doğanın ve insan faaliyetlerinin ürünüdür. Bu bağlamda ulaşım ve iletişim işlevleri, kentin ekolojik örgütlenmesinde temel faktörler olarak öne çıkmaktadır. Ancak kent, sadece coğrafi ya da ekolojik bir oluşum değil; aynı zamanda ekonomik bir birim olarak da değerlendirilmektedir. Park, kentin sahip olduğu fiziksel özelliklerinin değerlendirilmesinde nüfus konusuna ayrı bir önem atfetmektedir. Park’a göre kent çalışmalarında ele alınacak ilk konu nüfus olmalıdır. Kent nüfusunun artış nedenlerinin belirlenmesi amacıyla, doğum ve ölüm oranları ile kentin aldığı iç ve dış göçlerin nüfus üzerindeki etkisi analiz edilmelidir. Bunun yanı sıra, nüfusun hangi bölgelerde yoğunlaştığı ve bu yoğunlaşmanın sebepleri araştırılmalıdır. Buna ek olarak, nüfusun ne kadarının düşük maliyetli kiralık konutlarda yaşadığı ve ne kadarının kendilerine ait konutlarda ikamet ettiği de incelenmelidir. İkinci olarak kentteki meslek gruplarının neler olduğu ve bu grupların özellikleri, iletişim ve etkileşimleri irdelenmelidir (Koyuncu, 2011: 38)

Okulun bir diğer temsilcisi olan Ernest Burgess ise kenti Tek Merkezli Daireler Kuramı üzerinden açıklamaktadır. Burgess kentleri birbirini tamamen saran çemberler üzerinden anlatmaya çalışmaktadır. Burgess daha çok kentleşme sürecine odaklanmış ve kentsel ekolojik kurama mekan boyutunu eklemiştir. Kent, iç içe geçmiş beş daire ile açıklanmaktadır. Buna göre, merkezde bulunan ilk daire merkezi iş alanlarından oluşmakta olup, bu alan kentteki en önemli bölgeyi temsil etmektedir. Ekonomik faaliyetlerin büyük bir bölümü bu merkezî bölgede gerçekleşmekte ve ticari faaliyetlerin yoğun olduğu bu alanda arazi fiyatları oldukça yüksek seyretmektedir. İkinci halka ise çöküntü bölgesi ve daha çok bir geçiş bölgesidir. Birinci halkada yer alan ticaret ve iş alanlarında çalışan işçilerin konutları bulunmaktadır. Bu alanda yer alan konutlar ucuz kiralar ise düşüktür. Birinci halkanın gelişip büyümesiyle birlikte, burada yaşayan bireyler başka bölgelere göç etmek zorunda kalmaktadır. Üçüncü halka ise, yaşam koşulları ikinci halkaya göre nispeten daha iyi durumda olan ve “mavi yakalı” olarak ifade edilen işçi sınıfının yerleşim alanıdır. Burada yaşayanların konutları kendilerine aittir. Merkeze yakınlığından dolayı mavi yakalı kesim burayı tercih eder. Dördüncü halka ise daha çok orta gelir grubu ve üst sınıf grubunun yaşadığı yerlerdir. Burada lüks konutlar yer alır. Beşinci ve son halka ise toplumdaki en zengin ve saygın olanların, yer aldığı bölümdür (Turut ve Özgür, 2018: 88) Burgess

birbirini çevreleyen bu dairelerin kendi içlerinde de ekonomik, sosyal ve kültürel bölmelere ayrıldığını, bu bölünmelerin kente belirli bir şekil verdiğini savunur (Türk, 2015: 45) .

Okulun bir diğer temsilcisi ise Louis Wriht olmuştur. Wriht 1938 yılında Amerika’da bir dergide yayınlanan “Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentlileşme” çalışmasında kenti tanımlamada sadece nüfus kriterinin ele alınmasının tanımlamayı eksik kılacağına nüfusun büyüklüğüne ek olarak nüfusun heterojenliğine ve yoğunluğuna da değinilmesi gerekmektedir. Wriht kent tanımlamasında diğer kuramcılardan farklı olarak tarihsel bir analiz yapmıştır. Çalışmasında kentin sadece günümüz insanlarına daha çok iş alanları ve yaşam alanları tanıyan yerler olmadığını belirtir. Ona göre kentler dünyanın en uzak yerlerindeki insanları kendine çeken, bölgeleri, insanları belli bir düzene göre biçimlendiren, siyasal, ekonomik ve kültürel hayatın denetleyicisi olan alanlardır (Sencer, 2013: 73). Wriht’a göre kent kalabalık bir yapıya sahip, heterojen özellikte ve geniştir. Bu bölgede iş bölümü belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Birincil ilişkiler etkisini yitirmiş ve yerini ikincil ilişkilere bırakmıştır. Bu alandaki mekânlar fiziksel olarak birbirine yakın olsa da duygusal anlamda birbirinden oldukça uzak konumdadır. Bununla birlikte, söz konusu toplulukları bir arada tutan temel unsurlar; akılcılık, teknoloji ve pozitivizm olarak ifade edilmektedir. Bu özelliklerin tamamı aynı zamanda kentleşme ve kentlileşmenin de temel özellikleridir ve kentleşme daha çok yaşam tarzı ve dünyayı algılamadaki değişimlerdir (Duru ve Alkan, 2002: 50)

Wriht daha çok kent ve kentlileşme kavramlarına ağırlık vermiştir. Kentlileşmeyi sadece kente özgü bir yaşam biçimi olarak değil aynı zamanda çağdaş bir toplum olmanın gerekliliği olarak görmektedir (Tatlıdil, 1992: 38).

1.2.3 Eleştirel Kent Kuramları

Kentleşme süreçleri, yalnızca mekânsal dönüşümleri değil, aynı zamanda toplumsal, ekonomik ve politik yapının yeniden inşasını da beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda; eleştirel kent kuramları, kenti yalnızca fiziki bir alan olarak değil, aynı zamanda kapitalist üretim ilişkilerinin, sınıf mücadelelerinin ve iktidar dinamiklerinin yansıdığı bir toplumsal alan olarak kavramlaştırmaktadır. Lefebvre’in “kente hakkı” kavramı ile şekillenen eleştirel yaklaşım, kent mekânının yeniden üretimi sürecinde

sadece ekonomik değil, aynı zamanda ideolojik ve kültürel faktörlerin de belirleyici rol oynadığını ortaya koymaktadır (Biagi, 2020: 217). Bu doğrultuda; eleştirel kent kuramlarının temel amacı, kapitalist kentleşmenin neden olduğu eşitsizlikleri, dışlayıcı politikaları ve mekânsal adaletsizlikleri ifşa ederek, alternatif bir kent tahayyülü geliştirmektir.

Son yıllarda, özellikle dijitalleşmenin kent yaşamına entegre edilmesiyle birlikte, eleştirel kent kuramları yeni sorgulama alanları kazanmıştır. Dijital kentleşme süreçleri, algoritmaların kent yönetimini şekillendirmesi ve akıllı şehir projelerinin neoliberal politikalarla iç içe geçmesi nedeniyle, yeni bir güç mekanizması olarak değerlendirilmiştir. Bu yaklaşıma göre; dijitalleşme, kent sakinlerini yalnızca veri üreticileri haline getirirken, karar alma süreçlerinden dışlayan bir yapının da inşasını beraberinde getirmektedir (Fedorchenko ve Fedorchenko, 2024: 12). Eleştirel yazında bu durum, dijital kentleşmenin “politik bir deney sahası” olarak kavramsallaştırılmasıyla analiz edilmekte; yazılımın değer-yüklemeli yapısı ve algoritmik yönetim biçimleri, kentsel eşitsizliklerin yeniden üretiminde etkin aktörler olarak değerlendirilmektedir.

Eleştirel kent kuramları yalnızca teknoloji odaklı dönüşümlere değil, aynı zamanda çevresel krizler bağlamında da yeni açılımlar sunmaktadır. Özellikle iklim değişikliği ile ortaya çıkan “iklim kentleşmesi” (climate urbanism), kentlerin dayanıklılık politikalarını sorgulayan bir çerçeveye işaret etmektedir. Bu yaklaşım, kentte uygulanan yeşil altyapı projelerinin veya enerji dönüşüm politikalarının, her zaman eşitlikçi ve kapsayıcı olmadığını; aksine yeni eşitsizlik biçimlerini tetikleyebildiğini göstermektedir (Broto ve Robin, 2020: 716). Bu doğrultuda; eleştirel iklim kentleşmesi yaklaşımı, çevresel krizleri yalnızca teknik sorunlar olarak değil, politik sonuçlar doğuran toplumsal meseleler olarak ele almaktadır.

Kent kuramlarında son dönemde yeniden gündeme gelen “totalite” tartışmaları, özellikle eleştirel kuramın mekânsal çözümlemeleri açısından önem taşımaktadır. Conroy (2024: 8), kentleşme sürecini yalnızca bir mekânsal yoğunlaşma süreci olarak değil, aynı zamanda kapitalizmin içsel çelişkilerinin mekânda cisimleştiği bir süreç olarak okumaktadır. Bu yorum, klasik marksist kuramın “bütünsellik” anlayışının eleştirisini içermekle birlikte, kenti yalnızca belirli bir toplumsal grubun değil, farklı sınıfların, etnik yapıların, cinsiyetlerin ve doğa ile ilişkilerin de dâhil olduğu çok

katmanlı bir yapı olarak konumlandırmaktadır. Bu çoklu yapının analizi, eleştirel kent kuramlarının günümüz kentlerini daha karmaşık ve dinamik bir bakış açısıyla değerlendirmesini mümkün kılmaktadır.

Eleştirel kent kuramlarında merkezîleşen başka bir kavram, “planetary urbanization” yani gezegensel kentleşme biçimidir. Bu kavram, özellikle kentsel olanın yalnızca kent merkezleriyle sınırlı olmadığını, aksine tüm gezegenin farklı biçimlerde kentleşme süreçlerine tabi olduğunu öne sürmektedir (Scott, 2021: 1113). Bu durum, kırsal-urban ayrımını bulanıklaştırmakta; örnek vermek gerekirse, tarımsal alanların bile kent piyasalarına entegre olarak dönüşüme uğradığı bir dünya tahayyülü sunmaktadır. Ancak bu kuramsal yaklaşım, eleştirmenler tarafından yerel bağlamların özgüllüğünü ihmal ettiği gerekçesiyle tartışmaya açılmıştır. Comesana (2024: 4), bu bağlamda; “assemblage urbanism” yaklaşımını öne sürerek, kentlerin bir araya gelen çok çeşitli insan-dışı ve insan aktörlerin oluşturduğu, sürekli yeniden yapılanan bir süreç olduğunu savunmaktadır. Böylece, kent yalnızca üretim ve tüketim alanı değil, aynı zamanda yaratıcı ilişkiler bütünü olarak kavramsallaştırılmaktadır.

Kentleşmenin eleştirel çözümlemeleri, sadece fiziksel mekânla sınırlı kalmamakta; üniversiteler, akademi ve bilgi üretim süreçleri de bu eleştirel merceğin altına alınmaktadır. Addie (2022: 6), üniversitelerin eleştirel kent kuramlarının üretiminde nasıl bir rol oynadığını ve bu üretimin kentsel toplumsal hareketlerle ne ölçüde buluştuğunu tartışmaktadır. Kuram üretiminin akademiyle sınırlı kalmaması gerektiğini savunan bu yaklaşım, üniversitenin eleştirel kent çalışmaları için bir “kamusal alan” olarak yeniden düşünülmesini önermektedir. Böylelikle, eleştirel kuram yalnızca teorik bir araç olmaktan çıkarak, dönüşüm talep eden aktörlerle birlikte harekete geçebilen bir mücadele aracına dönüşmektedir.

Kent, aynı zamanda krizlerin ve afetlerin üretildiği bir mekân olarak da değerlendirilmektedir. Madden (2021: 94), neoliberal kentleşmenin “afetleri üreten bir yapı” olduğunu ileri sürmekte; afet sonrası yeniden inşa süreçlerinin ise eşitsizlikleri derinleştirdiğini belirtmektedir. Bu doğrultuda; kent sadece krizlerden etkilenen bir alan değil, krizlerin üretildiği, dağıtıldığı ve yönetildiği bir politik zemin olarak konumlandırılmaktadır. Bu bakış açısı, kentsel dönüşüm projelerinin veya afet yönetimi stratejilerinin ardındaki güç ilişkilerini açığa çıkarmaktadır.

Eleştirel kent kuramları yalnızca eleştiriyle sınırlı kalmayıp, yeni normatif çerçeveler de önermektedir. Tootoonchi vd. (2021: 523), dayanıklılık (resilience) yaklaşımı ile eleştirel kuramın entegrasyonunun, toplum temelli karar alma süreçlerini ve bilgi paylaşımını merkeze alarak yeni bir planlama paradigması oluşturabileceğini belirtmektedir. Bu bağlamda; bilimsel bilgi ile toplumsal ihtiyaçların arasındaki mesafeyi azaltmayı hedefleyen bu yaklaşım, kentsel politika üretiminde demokratikleşmenin önünü açmaktadır.

Eleştirel kent kuramları, günümüzde gerek dijitalleşme gerek iklim krizi gerekse neoliberal yönetim biçimleri bağlamında sürekli dönüşen bir araştırma alanı olarak varlığını sürdürmektedir. Bu kuramların temel gücü, kenti yalnızca bir yapı olarak değil, çok katmanlı bir ilişkiler ağı olarak kavrayabilmesinden kaynaklanmaktadır. Mekânın üretimi, paylaşımı ve yeniden düzenlenmesi süreçlerinde hangi aktörlerin nasıl rol oynadığına ilişkin sorular, eleştirel kent kuramlarının sürekli olarak gündemde tuttuğu sorulardır. Dolayısıyla bu kuramlar, kenti anlamının ötesine geçerek, onu dönüştürmenin yollarını da aramaktadır.

1.3 Yoksulluk

Yoksulluk olgusu gelişme seviyesi ne olursa olsun hemen her ülkenin mücadele etmek zorunda kaldığı ekonomik sorunlardan biri olup özellikle 90'lı yıllardan itibaren evrensel bir sorun olarak görülmeye başlanması Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası gibi önemli uluslararası kurum ve kuruluşların bu konuya yoğunlaşmasını sağlamıştır (Akatay ve Bayraktutan, 2012: 2) Gelişmekte olan ülkelerin temel problemlerinin başında gelen yoksulluk geçen dönem içerisinde Türkiye içinde görünürlüğü artan bir problem haline gelmiştir. Yoksullukla mücadelede uygulanacak politikaların oluşturulabilmesi için öncelikle “yoksulluk nedir?” ve “yoksul kimdir?” sorularının yanıtlanması gerekmektedir. Bu bağlamda, yoksulluğun genel çerçevesinin oluşturulması ve zaman içerisinde geçirdiği değişimlerin detaylı olarak analiz edilmesi önem arz etmektedir (Ergun ve Koçancı, 2017: 202).

Yoksulluk kavramı çok geniş bir boyuta sahip olup her ülkede ya da her dönemde toplumların sosyal, ekonomik, toplumsal refah seviyelerine bağlı olarak değişkenlik gösterdiğinden her toplumda farklı algılanmaktadır (Coşkun, 2012: 182).

Başka bir deyişle yoksulluğun yalnızca ekonomik değil aynı zamanda sosyal, siyasal, kültürel, toplumsal çok boyutlu bir kavram olması kabul görmüş tek bir tanımının yapılmasını imkânsız kılmıştır (Özel, 2015: 157) Yoksulluğun sübjektif bir kavram olduğu bilgisinden hareketle her toplumun yoksulluk kavramı birbirinden farklı olmakla birlikte çalışmacıların bulunduğu tek ortak nokta kavramı tanımlarken bir katım belirsizlikler olduğudur (Kaya, 2009: 12) Bölgelerin gelişmişlik seviyesinin farklı olması uygulanan sosyal yardım faaliyetlerinin değişkenlik göstermesi yoksulluk üzerine tek bir tanımın yapılmasını engellemiştir (Ünlü, 2020: 395). Alcock bunun temel nedeninin yoksulluğun politik bir kavram olmasından kaynakladığını söylemektedir (Derecioğulları Ergun, Sallan Gül, 2016: 339).

Yoksulluğun ne olduğunu anlatmak kadar onu belirleyen faktörleri de iyi anlamak ve analiz etmek açısından önemlidir. Dünya’da yaşanan yoksulluğu etkileyen en önemli sorunların başında gıda, yiyecek, içecek, yakacak, kıyafet ve hayatın devamlılığı için ihtiyaç duyulan diğer temel gereçlerden yoksunluk yani malzeme yoksunluğu, eğitim, sağlık, yol, altyapı gibi kamusal hizmetlerden faydalanamamak gelmektedir (Wallace ve Wolf, 2004:103, Akt. Ak, 2016: 300). Türkiye’de yoksulluk konusunda yapılan çalışmalarda, araştırmacıların konuyu farklı açılardan ele aldıkları görülmektedir. Bu bağlamda, yoksulluğa ilişkin yapılan araştırmalarda yalnızca tek bir neden üzerinde durulmamakta; sosyal, ekonomik ve siyasal pek çok faktörün yoksulluk üzerindeki belirleyici rolü incelenmektedir. Yoksulluk kavramı geniş kapsamlı olduğu için yoksulluğu etkileyen nedenlerin de çok yönlü olarak incelenmesi önem arz etmektedir; çünkü yoksulluk kişiye bağlı bireysel nedenlerden kaynaklanabileceği gibi kişinin sahip olduğu aile yapısı, yaşadığı bölgenin ekonomik, sosyal veya kültürel yapı gibi faktörlerinden de kaynaklandığından yoksulluğun nedenlerinin geniş bakış açısı ile ele alınması doğru bir yaklaşım olacaktır (Malak, 2021: 7). Zira yoksulluğu etkileyen faktörler arasında bireysel farklılıklar, yaşanan doğal afetler, hızla artan nüfus, bağımlı nüfusun hızla artması, eğitim, sağlık, altyapı, barınma gibi hizmetlerin bölgede yaşayanların ihtiyaçlarına cevap vermemesi, kuşaklar arası aktarılan miras yoluyla elde edilen gelir gösterilebilmektedir (Ak, 2016: 301).

Yoksulluğu belirleyen faktörler genel olarak dört başlık altında ele alınmaktadır. Bunlar; bölgesel özellikler, toplumsal özellikler, aile bireylerine ait

özellikler ve bireylerin kişisel özellikleridir. Duran’a (2014: 12) göre, yoksulluğu etkileyen çok sayıda bölgesel özellik bulunmaktadır. Bu özellikler ülkeden ülkeye ve bölgeden bölgeye değişiklik göstermektedir. İklim koşulları, altyapı durumu, çevre ve hava koşulları, toprağın yapısı ve verimliliği ile pazarlara ve geçiş yollarına yakınlık gibi faktörler bölgesel özelliklere örnek olarak verilebilir. Belirtilen bu özellikler açısından elverişli olmayan bölgelerde, yoksulluk riski önemli ölçüde artmaktadır.

Tablo 2. Yoksulluğu Etkileyen Faktörler

Bölgesel Özellikler	• İzolasyon, daha az altyapı ile piyasa ve hizmetlere ulaşım zorlukları • Doğal kaynaklar ve elverişli arazi azlığı • Çevre ve hava koşulları • Bölgesel yönetim • Eşitsizlik
Toplumsal Özellikler	• Altyapı • Arazi Dağılımı • Kamu hizmetlerine erişim • Sosyal yapı • Sosyal sermaye
Hane halkı Özellikleri	• Hane halkı büyüklüğü • Bağımlılık oranı • Hane halkı reisinin cinsiyeti • Mallar • İstihdam • Gelir yapısı • Hane halkı fertlerinin eğitim ve sağlık durumları
Bireysel Özellikler	• Yaş • Eğitim • İstihdam Durumu • Sağlık Durumu

Kaynak: Dünya Bankası, 2005: 132, Akt., Duran, 2014: 12

Tablo 2’de aktarılan bilgiler doğrultusunda, yoksulluğun ortaya çıkmasında birden fazla etkenin rol oynadığı ve yoksulluğun yalnızca tek bir nedene bağlanamayacağı anlaşılmaktadır. Yoksulluğu etkileyen faktörlerden kimisi coğrafi koşullar ile ilişkiliyken kimisi beşerî temelli sebepler olmuştur. Örneğin coğrafi olarak olumsuz çevre ve hava koşullarına sahip, doğal kaynaklar bakımından zayıf ya da yetersiz, tarıma ya da başka bir çalışma sektörüne elverişli olmayan bölgelerde yoksulluk daha da belirgin bir şekilde yaşanmaktadır. Toprağı ekip biçemeyen, yaşadığı bölge hayvancılık için elverişli olmayan ya da hiçbir doğal kaynağa sahip

olmayan, turizm ve sanayi gibi iş kolları için elverişli olmayan bölgelerde bireyler gelir elde edebilecekleri işlere sahip olamazlar. Bu olumsuz koşullara toplumsal ve bireysel özellikler de eklendiğinde, mevcut durum çoğu zaman daha da kötüleşmekte ve gelir elde edemeyen söz konusu gruplar zaman içerisinde daha fazla yoksullaşmaktadır.

Yoksulluk kavramının tanımlanmasında yapılan çalışmalarda ortak bir fikir birliği bulunmamaktadır. Ülkelerin gelişmişlik seviyeleri, ekonomik yapıları, sosyal ve kültürel özellikleri arasındaki farklılıklar yoksulluk kavramına yönelik tek bir tanımın yapılmasını zorlaştırmaktadır (Malak, 2021: 3). Yoksulluğun tanımına ilişkin nasıl ki ortak bir görüş birliği bulunmuyorsa yoksulluğun bir sınırı olması gerektiği fikri bir o kadar kabul görmüştür. Her şeyin bir sınırı olduğu gibi yoksulluğunda bir sınırı vardır. Bir kişiyi ya da bir toplumu yoksul olarak niteleyeceğimiz zaman bunu neye göre yapacağımızı zenginlik ve yoksulluğun arasındaki sınırların nerede başlayıp nerede son bulduğunu bilmemiz gerekmektedir. Bir bölgede yaşayan insanlar için geçerli olan yoksulluk sınırı başka bir topluluk için zenginliğin göstergesi olabilmektedir. Bu durum yoksulluk sınırının bütün toplumlar ve ülkeler için standart düzeyde olmasının mümkün olmadığını göstermektedir (Temiz, 2008: 65). Yoksulluk sınırı belirlenirken genel olarak insan vücudunun ihtiyaç duyduğu besin değerleri esas alınmaktadır. Bu bağlamda, yoksulluk durumu, hane ve bireylerin belirli bir gelir seviyesinin altında kalmasını ifade etmektedir. Yoksulluk sınırı olarak adlandırılan bu düzey, kişilerin ve hanelerin en temel ihtiyaçlarını dahi karşılayamamalarına neden olan bir gelir seviyesidir (Erdem, 2006: 327).

Tüm dünyada ve dolayısıyla Türkiye’de de son zamanlarda yaşanan ekonomik sıkıntılar, işsizlik, yoğun göç ve diğer birçok sebebe bağlı olarak birçok kişi yoksulluk sınırının bile altı olan açlık sınırında yaşamını sürdürmeye çalışmaktadır. Dünya üzerinde birçok bölgede insanlar temiz suya, sağlık hizmetlerine, insani yaşam koşullarına uygun barınma alanlarına, güvenlik hizmetlerine en önemlisi de sağlıklı bir şekilde yaşamlarını devam ettirmelerine yarayacak beslenme koşullarına ulaşım sağlayamamaktadırlar. Yoksulluk çağımızın en büyük problemlerinden biri olarak her geçen gün artarak devam etmektedir.

1.3.1 Yoksulluk Türleri

Mutlak Yoksulluk: Mutlak yoksulluk kavramını sistematik ve düzenli biçimde ilk kez ele alan Seeböhm Rowntree, 1901 yılında İngiltere’de gerçekleştirdiği çalışmasında, yoksulları “fiziksel olarak hayatta kalmayı başaramayan bireyler” olarak tanımlamıştır. Rowntree, yoksulluğun ölçülebilir olması gerektiğini ve tüm toplumlarda uygulanabilecek standart bir ölçüm aracına ihtiyaç olduğunu savunmaktadır. Bu ölçümün ise bireylerin hayatlarını sürdürebilmeleri için gerekli olan mal sepeti temel alınarak yapılması gerektiğini ifade etmektedir (Çetin, 2020: 513). Mutlak yoksulluk; temel fiziksel ihtiyaçları karşılamak için gerekli olan asgari tüketim düzeyine erişememe durumu olarak tanımlanabileceği gibi, aynı zamanda bir ailenin ya da bireyin yaşamını sürdürebilmesi için ihtiyaç duyduğu en temel gereksinimlerini dahi karşılayamaması şeklinde de ifade edilmektedir (Taş ve Özcan, 2012: 3). Yıldırım’a (2019: 19) göre mutlak yoksulluk, bireylerin yaşamlarını sürdürebilmek için ihtiyaç duydukları asgari gelir seviyesine ulaşamama durumu olarak tanımlanmaktadır. Yukarıdaki tanımlamalardan hareketle, mutlak yoksulluk kavramını bireylerin en temel ihtiyaçlarını karşılayamama durumu olarak ifade etmek mümkündür. Bu bağlamda mutlak yoksulluk, kişinin temel yaşam gereksinimlerine erişiminin bulunmamasına odaklanmaktadır. İlk olarak Dünya Bankası tarafından ortaya konulan mutlak yoksulluk kavramı, temelde kişinin hayatta kalabilmesi için gereken beslenme ihtiyacının karşılanamaması durumunu ifade etmektedir. Buna göre, temel gıda ihtiyacını karşılayabilecek imkânlara sahip olmayan birey veya aileler, mutlak yoksulluk sınırının altında yaşamlarını sürdürmektedir. Mutlak yoksulluk, yalnızca gıda ihtiyacı dikkate alınarak hesaplanabileceği gibi, gıda dışındaki diğer temel ihtiyaçların da dâhil edilmesiyle iki farklı biçimde hesaplanabilmektedir. Malak’a (2023: 57) göre, mutlak yoksulluğun belirlenmesi, bireylerin yaşamlarını devam ettirebilmeleri için gerekli olan asgari tüketim ihtiyaçlarının tespit edilmesini gerektirmektedir. Mutlak yoksulluk, gıda ve gıda dışı bileşenler göz önünde bulundurularak ayrı ayrı hesaplanabilmektedir. Yalnızca gıda harcamalarını temel alan mutlak açlık sınırı ise, bireyin asgari beslenmesi için gerekli olan temel gıda maddelerinden oluşan bir gıda sepetinin maliyeti üzerinden belirlenmektedir. Akbulut’a (2021: 11) göre, yoksulluk hesaplamalarında yalnızca temel gıda sepetinin

maliyeti esas alındığında “açlık sınırı” belirlenmektedir. Buna ek olarak barınma, giyim, yakacak, ulaşım, eğitim ve sağlık gibi temel ihtiyaçlara yönelik harcamaların dâhil edilmesi ise “yoksulluk sınırını” ifade etmektedir.

Görelî Yoksulluk: Mutlak yoksulluk kişinin en temel ihtiyaçlarına odaklanırken görelî yoksulluk, bireylerin sosyal hayata katılmalarının maliyeti hesaplanarak yapılan bir değerlendirmedir. Kısaca görelî yoksulluk kişilere ve yaşadıkları toplumlara göre değişkenlik gösterebilmekte olup bir kişinin diğer kişilerden daha az gelir elde etme durumudur (Yıldırım, 2019: 19).

Görelî yoksulluk, bireyler arasında gelir ve harcama açısından yapılan karşılaştırmalara dayanmaktadır. Bu kavram, söz konusu karşılaştırmalar yoluyla yoksulluğu açıklamaya çalışmaktadır. Görelî yoksulluk kavramı, mutlak yoksulluğun yoksulluğu tanımlamada yetersiz kalması sebebiyle ortaya çıkmış olup, mutlak yoksulluğun eksik kalan yönlerine vurgu yaparak bu eksiklikleri gidermeyi amaçlamaktadır (Ünlü, 2020: 397). Mutlak yoksullukta, kişinin temel gereksinimlerini karşılayacak kaynağa sahip olamaması dikkate alınırken, görelî yoksullukta kişinin yaşadığı toplumda mevcut olan refah seviyesinden yeterince faydalanamama durumu ön plana çıkmaktadır. Görelî yoksulluk yaklaşımı mutlak yoksulluk yaklaşımına göre sosyal yönü daha ağır basan bir yaklaşımdır. Townsend’e göre eğer bir kişi sosyal hayatta yer alamıyorsa, ortalama bir yaşam standardına sahip değilse ve toplumun ortalama yaşam koşullarına ulaşabilmek için gerekli geliri ve kaynağı elde edemiyorsa görelî olarak yoksuldur (Malak, 2023: 55). Görelî olarak yoksul olan kişiler birinci derece yoksul olmaktan çok düşük bir gelir seviyesine sahip, ait olduğu bölgenin ve toplumun sahip olduğu ortalama refah seviyesinin çok altında olup temel gereksinimlerini kısmen karşılamış fakat eğitim, sağlık, sosyal hayata katılım gösterme yönünden eksik ve yetersiz kişilerdir (Coşkun, 2012: 184).

Bu tanımlamalardan hareketle görelî yoksullar; beslenme ve barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılayabilmelerine rağmen sosyal yaşama katılabilecek gelir düzeyine sahip olmayan bireylerdir. Bu bağlamda görelî yoksullar, temel ihtiyaçlarını gidermiş ancak sosyal ihtiyaçlarını karşılayamamış ve sosyal yaşamda yeterince yer alamamış kişiler olarak ifade edilmektedir. Duran (2014: 13), görelî yoksulluk kavramını açıklarken, bu kavram ile mutlak yoksulluk arasındaki temel farklılıkları ortaya koymaktadır. Buna göre, mutlak yoksullukta yoksulluğun boyutu belirli

standartlara göre net olarak tanımlanabilirken, görelî yoksullukta toplum içerisinde yoksulluğun var olduğu fikri benimsenmektedir. Diğeri bir ifadeyle, mutlak yoksulluk yaklaşımına göre bir toplumda birinci dereceden yoksul bireylerin hiç olmaması mümkünken, görelî yoksulluk kavramında ise toplumda her zaman yoksul bir kesim bulunmakta ve bu durum devam etmektedir.

Görelî yoksulluk açıklanırken, kavramın sosyal boyutuna odaklanılması gerekmektedir. Her toplumun kendi içerisinde kabul ettiğı belirli bir yaşam standardı bulunmaktadır. Bu nedenle görelî yoksulluğun değerlendirilmesinde, bireyin yaşadığı toplumun benimsediğı yaşam standardına sahip olup olmadığı dikkate alınmalıdır. Zira bireyler, gıda, giyim ve barınma gibi temel ihtiyaçlarını karşılayacak gelire sahip olsalar dahi toplum tarafından belirlenmiş olan refah düzeyinin altında kalabilmektedirler. Bu bireyler, kendilerinden daha yüksek refah düzeyine sahip olan kişilerle aynı sosyal aktivitelere katılamamakta veya benzer faaliyetlerde bulunamamaktadır; bu durum ise onların sosyal yaşamın dışında kalmasına neden olmaktadır. Buna karşılık, gıda, giyim, barınma, sağlık ve asgari düzeyde eğitim gibi temel ihtiyaçlarını karşılayabilen bireyler (yani görelî olarak yoksul olmayanlar), kendilerine saygı duymakta ve toplumsal yaşamda daha aktif bir şekilde yer alabilmektedirler (Akbulut, 2021: 13-18)

Yapılan araştırmalarda elde edilen yoksulluk verilerine göre, yoksulluk oranının %21,7 olduğu hesaplanmıştır. 2024 TÜİK Yoksulluk ve Yaşam Koşulları İstatistiklerine göre, Türkiye’de görelî yoksulluk oranı önceki yıla kıyasla 0,3 puan azalarak %13,6 olarak hesaplanmıştır (URL-9). Bu verilere göre, nüfusun %13,6’sı temel ihtiyaçlarını karşılayabilmekte, ancak temel ihtiyaçlarının ötesindeki sosyal ihtiyaçlarını karşılayamamakta, sosyal hayatta varlık gösterememekte ve herhangi bir aktivite veya etkinliğe katılamamaktadır. Bu tanımlamalardan hareketle yoksulluk; yalnızca gıda ve diğeri temel ihtiyaçlara erişememe durumu olmayıp aynı zamanda bireyin sosyal yaşama katılamaması ve sosyal ihtiyaçlarını karşılayamaması şeklinde de tanımlanmaktadır. Temel ihtiyaçlarını karşılayabilen ve sosyal hayatta varlık gösterebilen bireyler, kendilerine daha fazla saygı duymakta ve böylece daha mutlu olmaktadır. Bireylerin mutlu olması ise mutlu ve huzurlu bir toplumun temelini oluşturmaktadır.

İnsani Yoksulluk: Yoksulluk, 20. yüzyılın sonlarına doğru yaşanan ekonomik, toplumsal ve siyasal krizlerin etkisiyle giderek daha yaygın hale gelmiştir. Bu süreçte bireylerin yaşam standartlarında ortaya çıkan olumsuz değişimler hem mutlak hem de görelî yoksulluğu küresel ölçekte önemli ölçüde derinleştirmiştir. Aynı zamanda insan hakları ve temel ihtiyaçlar açısından yaşanan yoksunluklar da çeşitlenerek artmıştır (Derecioğulları Ergun, Sallan Gül, 2016: 338). Son dönemlerde yaşanan toplumsal ve ekonomik değişimler yoksulluğa yeni bir bakış açısı kazandırılmasına neden olmuştur. Yerel ve uluslararası kuruluşlarca sık sık kullanılan mutlak ve görelî yoksulluk başlıkları birçok yönden eleştirilmiş ve eksik görülmüş olup yoksulluğa ilişkin yeni yaklaşımlar geliştirmeyi zorunlu hale getirmiştir. İlk olarak Dünya Bankası tarafından kullanılan insani yoksulluk kavramı böyle bir eleştirinin sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Kayaoğlu, 2003: 221) İnsani yoksulluk; eğitim imkânlarından mahrumiyet, yetersiz ve sağlıklı beslenme, yaşam süresinin kısa olması, istihdam ve iş alanlarının sınırlı oluşu, geleceğe yönelik karamsarlık ve güvensizlik, önlenemez ya da tedavi edilebilir hastalıklara yakalanma veya bu hastalıklardan dolayı yaşamını kaybetme, özgürlüklerin kısıtlanması ve temel yeteneklerden yoksunluk gibi unsurları içeren çok boyutlu bir kavram olarak tanımlanmaktadır (Işıkoğlu, 2019: 108). İnsani yoksulluk, çok boyutlu bir yoksulluk türü olup yalnızca maddî koşulları değil, aynı zamanda kültürel ve sosyal koşulları da kapsamaktadır. Bu bağlamda insani yoksulluk, bireylerin yaşamlarını insanca sürdürebilmeleri için hem maddî hem de kültürel ve sosyal şartların yeterli düzeyde olması gerektiğini vurgulamaktadır (Yıldırım, 2019: 19).

İnsani yoksulluk kavramı temelinde gelir ilişkisi olmakla birlikte gelir ekseninin biraz daha dışına çıkarak onu farklılaştıran bir yaklaşımdır. Birleşmiş Milletler (BM) yoksulluğun aşamalı bir şekilde olduğunu, temel ve sosyal gereksinimlerini karşılayan birinin de yoksul olarak kabul edileceğini varsaymaktadır (Kılıç, 2015: 127). 1997 yılında yayınlanan BM Kalkınma Programı İnsani Gelişim Raporunda İnsani yoksulluk yoksulluğa temel gıdaya ulaşmada yaşanan zorlukların yanı sıra insani ve etik değerleri de ekleyerek yeni bir bakış açısı kazandırılmasına yardımcı olmuştur. Çalışan üreten biri olabilmek için bireyin sahip olduğu sağlıklı vücut, insani şartlara uygun bir yaşam standardı, içinde yaşadığı toplumda saygı, değer ve itibar görmesi yani kısaca bireyin kendisi ve yaşadığı hayata dair tatmin duygusu

geliştirmesi için gerekli olan tüm araç ve imkânlarla sahip olması insani yoksulluk başlığı altında ele alınmaktadır (Işıkoğlu, 2019: 107).

Kılıç'a (2015: 127) göre, yoksulluğa yeni bir yaklaşım getiren insani yoksulluğun ölçülmesinde sağlık, eğitim seviyesi ve temiz suya erişim gibi çeşitli kriterlerden yararlanılmaktadır. Belirli bir bölgedeki yoksulluğun düzeyini tespit etmek amacıyla İnsani Yoksulluk Endeksi (İYE) kullanılmaktadır. İnsani gelişimde uzun vadeli bir ilerleme sağlanabilmesi için üç temel boyut üzerinde durulmaktadır. Bunlardan ilki, beklenen ortalama yaşam süresi temel alınarak değerlendirilen uzun ve sağlıklı bir yaşam süresidir. İkinci boyut ise bilgiye erişim boyutudur. Bu boyut kapsamında yetişkin nüfusun ortalama öğrenim süresi, yani 25 yaş ve üzeri bireylerin yaşamları boyunca aldıkları eğitim süresi hesaplanmakta, Bunun yanı sıra öğrenme ve bilgiye erişim ise okul çağındaki çocuklar için beklenen eğitim süresiyle ölçülmektedir. Üçüncü ve son boyut ise insana yakışır yaşam standardına sahip olma durumu olup, burada ölçüt olarak satın alma gücü paritesi kullanılmaktadır (Işıkoğlu, 2019: 107).

Nesnel (Objektif) Yoksulluk ve Öznel (Subjektif) Yoksulluk: Yoksulluk türlerinden olan öznel ve nesnel yoksulluk kavramları, birbiriyle ilişkili biçimde ele alınmadığı takdirde eksik kalmaktadır. Öznel yoksullukta birey, ihtiyaçlarını karşılama durumuna göre kendisinin yoksul olup olmadığı konusunda kişisel bir değerlendirmede bulunmakta ve kendi yoksulluk durumunu kendisi belirlemektedir. Dolayısıyla öznel yoksulluk, kişiden kişiye farklılık göstermekle birlikte, bireylerin kendilerini hangi koşullar altında yoksul olarak tanımladıklarıyla doğrudan ilişkilidir (Kaya, 2009: 12).

Öznel yoksullukta birey, kendisinin yoksul olup olmadığına kendi belirlediği standartlara göre karar vermektedir. Birey, kendi belirlediği yaşam standartlarının altında kaldığı durumda kendisini yoksul olarak tanımlamaktadır. Ancak aynı toplumda bulunan başka bir birey ise, diğerinin sahip olduğu mevcut yaşam standartlarına ulaştığında kendisini artık yoksul olarak görmeyebilir. Bu nedenle, öznel yoksulluk kişisel algıya dayalı olarak bireyden bireye farklılık göstermektedir. Öznel yoksulluk, aynı yaşam koşullarına ve standartlara sahip olan iki bireyden birinin kendini yoksul olarak tanımlayıp, diğerinin tanımlamaması şeklinde kişisel algıya odaklanırken; nesnel yoksullukta durum çok daha açık ve nettir. Nesnel yoksullukta

belirlenen kriterlere göre, aynı koşul ve standartlarda yaşayan bireylerin her ikisi de yoksul olarak kabul edilmektedir (Malak, 2021: 57).

Nesnel yoksullukta, öznel yoksulluğun aksine yalnızca somut ve ölçülebilir gerçekler dikkate alınmaktadır. Bu bağlamda, öncelikle yoksulluğa neden olan faktörler ile bu durumdan kurtulmanın yolları belirlenmekte, daha sonra ise bu faktörler doğrultusunda analiz ve değerlendirmeler yapılmaktadır. Öznel yoksullukta ise bireyin elde ettiği gelirin kendisi üzerinde yarattığı tatmin duygusuna odaklanılmaktadır. Bu yaklaşımda, bireyin elde ettiği mal ve hizmetlere verdiği değer ve bunları tercih etme sebepleri dikkate alınarak değerlendirme yapılmaktadır (Yıldırım, 2019: 19).

Kentsel Yoksulluk: Tarihsel süreç içerisinde her dönemde önemini koruyan yoksulluk olgusunu yalnızca ekonomik temelli ve gelir eksikliği açısından açıklamak yetersiz kalmaktadır. Hayatın hemen her alanında karşılaşılan yoksulluk hem birey hem de mekân düzeyinde etkisini göstermektedir. Kentlerde ortaya çıkan yoksulluk türü olarak tanımlanan kentsel yoksulluk, küreselleşme sürecinin etkisiyle belirli bölgelerde yoğunlaşmış durumdadır (Aksu, 2013: 91).

Kentler sosyal ve toplumsal alanda yaşanan değişimlerin en net görüldüğü yerlerdir. Özellikle günümüz kentlerinde küreselleşme ve modernleşmenin getirdiği yenilik ve değişimler toplumsal ve bireysel düzeyde net bir şekilde görülmektedir. Kentlerde zenginlik ve yoksulluk aynı anda var olabilen durumlardır. Aynı zamanda kentler, farklı coğrafyalardan gelen çeşitli fikir ve görüşlerin bir araya geldiği ve daha iyi bir gelecek için umutların beslendiği mekânlar olarak değerlendirilmektedir (Buffoni, 2010: 322 Akt, Saçlı, 2017: 10-11). Zira daha iyi bir gelecek için umudun beslendiği alanlar olarak görülen kentlerde yoksulluk her geçen gün daha da artmaktadır.

Kentsel yoksulluk modern toplumların en önemli sorunlarının başında gelmektedir. Kentsel yoksulluk kavramı, küreselleşme sürecinin etkisiyle yoksulluğun kent olarak tanımlanan bölgelerde daha belirgin hâle gelmesini ve belirli alanlarda yoğunlaşmasını ifade etmektedir (Saçlı, 2019: 3). Yoksulluğun her geçen gün artması ve çeşitlenmesi günümüzde kentlerin, sorunların giderek yoğunlaştığı ve görünür hale geldiği alanlar olmasına sebep olmaktadır. Modernleşme, kapitalizm, küreselleşme ve bunlara bağlı olarak gelişen sınıflar arası eşitsizliğin beraberinde getirdiği en önemli

problem kentsel yoksulluk problemi olmuştur. Kentsel yoksulluk günlük alması gereken kalori ihtiyacı aynı olsa dahi kentin sahip olduğu tüketim kalıpları ve mal ve hizmetlere biçilen fiyatların farklı olması sebebiyle kırsal yoksulluktan farklı olmaktadır (Eş ve Güloğlu, 20.03.2004, Akt: Sipahi, 2006: 176).

Gelir yetersizliği, istihdam alanlarının yetersiz olması, konut ve barınma problemleri, eğitim ve sağlık hizmetlerinin ihtiyaçlara yeterli cevap vermemesi, sosyal güvenlik sorunları kent yoksulluğunun meydana gelmesine sebep olmakta Bunun yanı sıra bu alanda dezavantajlı grupta yer alan kent yoksulları hem dünya da hem de Türkiye’de giderek artmaktadır (Ergun ve Koçancı, 2017: 201). Ak’a (2016: 303) göre kentsel yoksulluk, kentlerde sunulan eğitim, sağlık, güvenlik, barınma ve istihdam gibi hizmetlerden yeterince yararlanamama ve bireylerin kentlerin sunduğu belirli kaynak ve fırsatlardan yoksun kalmaları olarak tanımlanmaktadır. Kentlerde farklı görünümlere sahip olan kentsel yoksulluk hemen hemen bütün toplumlarda görülmekle birlikte özellikle azgelişmiş ve gelişmekte olan toplumların önemli bir sorunu haline gelmiştir. Kentsel yoksulluğu yalnızca gelir azlığı veya kentsel hizmetlerden yeterince yararlanamama durumuyla sınırlandırmak, kavramın eksik kalmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda, kentsel yoksulluk; sağlık, eğitim ve güvenlik gibi temel hizmetlere yeterince erişememe, gecekondü veya kötü yaşam koşullarına sahip bölgelerde yaşama ve kentsel şiddete maruz kalma durumlarını da içeren çok boyutlu bir olgu olarak değerlendirilmelidir (Özel, 2015: 160).

Kentler sahip oldukları imkân ve fırsatların da etkisiyle kırsal alanda yaşayan bireyler için çekim merkezleri haline gelmiştir bu durumda kırsal alanda ekonomi ve toplumsal yapıda yaşanan birtakım olumsuzluklar bireylerin göç etmesine neden olmuştur (Ergun ve Koçancı, 2017: 205). Kentin çekici unsurlarına, kırsalın itici faktörleri de eklendiğinde, Türkiye kent yoksulluğuyla öncelikle olgusal, daha sonra ise teorik olarak karşı karşıya kalmıştır. 1950’li yıllarda ortaya çıkan ve genellikle kırsal bölgelerden kentsel alanlara yönelik gerçekleşen göç hareketleriyle birlikte, kentlerde yaşanan yoksulluk da paralel biçimde artış göstermiştir. Kırsal yoksulluktan kentsel yoksulluğa doğru evrilen bu süreç, zamanla geri dönülmez bir hâl alarak kısır bir döngüye dönüşmüştür. Kırsal yoksulluk göç hareketlerini tetiklemiş, bu göç hareketleri ise kentlerde kentsel yoksulluğun oluşmasına neden olmuştur (Kartal, Demirhan, 2014: 137). Türkiye’de kırsal alandan kentlere doğru akan yoğun göç

formel olmayan sektör istihdamı, işsizlik, konut problemleri ve suç oranlarının artması gibi birçok ciddi sorunun da ortaya çıkmasına sebep olmuştur (Es ve Güloğlu, 2011: 6)

Zamanla kırsal ekonominin zayıflaması, kentleşme politikalarının teşvik edilmesi bireylerin kente göç etmek zorunda kalınmasına sebep olmuştur bu süreçte uygulanan politikaların yetersiz ve düzensiz olması sonucu kentlerde aşırı nüfus artışı ile gelişen birtakım dengesizlikler beraberinde kent yoksulluğu ve kent yoksulları kavramlarını dünyanın gündemine oturtmuştur (Saçlı, 2019: 3).

Kent yoksulları, kentte yaşayan belirli bir grubun veya bireylerin, kentteki diğer bireylerle aynı imkânlara sahip olamama durumunu ifade etmektedir. Kent yoksulları özellikle konut, barınma ve kamusal hizmetlere erişim açısından dezavantajlı bir konumda bulunmaktadır (Körükmez, 2008: 210, Akt. Ergun ve Koçancı, 2017: 204). Kentsel yoksulluk, kentleşme ve kentlerde meydana gelen hızlı nüfus artışının sonucu olarak “kent yoksulları” kavramının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu kavram ilk kez 1996 yılında Birleşmiş Milletler HABİTAT Raporu’nda tanımlanmıştır. Söz konusu rapora göre, kent yoksulluğu, nüfusun çeşitli sebepler nedeniyle asgari düzeyde geçim sağlayabilecek kaynaklara, yeterli gelire ve konuta erişememesi ile toplumsal ilişkiler kurmakta birtakım sorunlar yaşaması durumunu ifade etmektedir. Bu bağlamda kentsel yoksulluğun görünümü; yetersiz ve düşük gelir, yetersiz ve düzensiz kaynak, barınma alanlarının yetersizliği, kamusal altyapı hizmetlerinin yetersiz olması, sosyal güvenlik mahrum olma, hukuksal güvenceden yoksulluk şeklindedir (Körükmez, 2008: 210, Akt. Ergun ve Koçancı, 2017: 204).

Kent yoksulları, ifade edilen söz konusu bu sorunlarla mücadele etmek durumundadırlar. Bunun yanı sıra kent yoksullarının yaşam alanları incelendiğinde, evlerinin genellikle kent merkezlerinden uzak, kalitesiz ve denetimsiz biçimde inşa edildiği, birbirine çok yakın veya tamamen bitişik konumda bulunduğu, ev eşyalarının son derece az ve oda sayılarının yetersiz olduğu, çoğunlukla kentin yoksul semtlerinde yer aldığı görülmektedir (Hatun, 2002: 28, Akt. Kılıç, 2015: 131)

1.3.2 Yoksulluk Yaklaşımları

İşlevselci Teori Yaklaşımı: İşlevselci teori yaklaşımına göre, toplumun sağlıklı ve sürekli biçimde işlemesi için eşitsizlik kaçınılmaz ve gerekli bir süreç olarak

değerlendirilmektedir; zira eşitsizliğin olmadığı bir toplumun varlığından söz etmek mümkün değildir. İşlevselci yaklaşım, eşitsizliğin temel sebebi olarak bireylerin kendi özelliklerini ve yetkinliklerini göstermektedir. Bu bağlamda bireylerin nitelik bakımından yetersiz olması, onların yoksul olmalarına yol açmaktadır (Erdem, 2003: 137). Başka bir ifade ile bireyin yoksul olup olmaması bireyin kendi elindedir. İşlevselci yaklaşıma göre, yoksul bireyler yoksul olmayanlara kıyasla daha az nitelikli, daha yetersiz ve beceri yönünden daha sınırlı olarak değerlendirilmektedir. Bunun yanı sıra bu yaklaşım kapsamında söz konusu bireylerin tutum ve davranışlarının da ahlaki açıdan eksik ya da sorunlu olduğu ifade edilmektedir (Kalaycı, 2015: 18). Bu yaklaşıma göre, yoksul bireyler çalışmaya istekli değildirler; bunun yerine genellikle hayırseverlik faaliyetleri ya da devlet tarafından sağlanan sosyal yardımlarla geçinmeyi tercih etmekte ve böylece sosyal yardımlara bağımlı hâle gelmektedirler. Yoksul olma sebeplerini daha çok bireyin kendisine bağlayan bu yaklaşım yaşanan bu durumun olumlu bir etkisinin olduğunu, toplumda dayanışma ve yardımlaşma bilincinin arttığı ve hayırseverliğe yönlendirdiğini savunmaktadır (Demirtürk vd., 2011: 35 Akt. Kalaycı, 2015: 18).

Karl Marx’a Göre Yoksulluk Yaklaşımı: Marksizm yoksulluğa radikal bir pencereden bakmaktadır. Marksizm’de yoksulluk doğrudan kapitalizmin üretim ve ekonomi üzerindeki etkisiyle ilişkiyle açıklanmaktadır. Kapitalizm öncesi toplumlarda gerek toplumun gerekse ekonominin merkezinde insan ve geçim sorunu bulunmaktadır. Bu nedenle geçim sorununa ilişkin bütün faaliyetler, insan odaklı bir temelde gerçekleşmiştir. Ancak kapitalizmin ve kapitalist toplumların ortaya çıkmasıyla birlikte toplumsal ve ekonomik ilişkilerde köklü değişimler yaşanmıştır. Bu süreçte toplumun merkezine ekonomi, ekonominin merkezine ise kâr ve kazanç kavramları yerleşmiştir (Açıkgöz, 2012: 26). Marx’a göre kapitalist sistem, yoksulluğun temel sebebi olarak değerlendirilmektedir. Bu sistem içerisinde bireyler, birbirleri için sürekli yeni ihtiyaçlar yaratma konusunda bir rekabet hâlinde dirler. Bu durum ise ekonomik açıdan bir çıkmazın oluşmasına neden olmaktadır. Sürekli olarak daha fazla gelir elde etme çabası, üretimin niceliksel olarak artmasına yol açmakta, böylelikle paranın toplum ve birey üzerindeki etkisi de giderek artmakta ve ihtiyaçlar sürekli çoğalmaktadır. Paranın değeri bir süre sonra ekonominin esas değeri hâline gelmekte, böylece ekonomi diğer tüm alanları yozlaştırdığı gibi kendi yapısını da

yozlaştırmakta ve sonuç olarak değerlerden yoksun bir duruma düşmektedir (Kalaycı, 2015: 19).

Kapitalizmden önceki toplumlarda hem toplumun hem de ekonominin temelinde insan ve geçim problemi vardır. Geçim sorununa yönelik bütün faaliyetler tarih boyunca insan odaklı gerçekleşmiştir. Ancak kapitalizmin ve kapitalist toplumların ortaya çıkışıyla birlikte toplumsal ve ekonomik ilişkilerde köklü değişimler meydana gelmiştir. Bu dönüşüm sonucunda toplumun merkezine ekonomi, ekonominin merkezine ise kâr ve kazanç kavramları yerleşmiştir (Açıkgöz, 2012: 26). Marksizm'e göre yoksulluk belirli bir üretim şekli olan kapitalizmin sonucudur. Kapitalizm daha çok işsiz, kötü yaşam koşullarına sahip ve vasıfsız kişilerden oluşan fazladan bir iş gücü yaratmaktadır (Çamlı, 2009: 68 Akt. Kalaycı, 2015: 19).

Weber'e Göre Yoksulluk Yaklaşımı: Weber, yoksulluk kavramını toplumsal tabakalaşma sistemi üzerinden açıklamaktadır. Ona göre bir yerde toplumun varlığından söz ediliyorsa, orada mutlaka bir toplumsal tabakalaşma ve buna bağlı olarak da rollerin dağılımı söz konusudur. Weber'e göre kapitalizm içindeki tabakalaşma sistemi çalışanlar, burjuvazi sınıfı, mülkiyet durumu ve eğitim durumuna göre Bunun yanı sıra sıralıklı bir sınıftan oluşmaktadır (Ekinci, 2014: 10). Weber'e göre yoksulluk, temelde toplumsal tabakalaşmanın bir sonucudur; çünkü tabakalaşma bireylerin sosyoekonomik durumlarını doğrudan etkilemektedir. Protestan ahlakını sistematik biçimde inceleyen ve bu ahlakın kapitalizmle olan ilişkisine dikkat çeken Weber, bir bireyin fakir olmayı istemesi ile hasta olmayı istemesini aynı düzlemde değerlendirmiştir. Ona göre bu iki durum da Tanrı'nın büyüklüğüne ve yüceliğine zarar veren olgulardır (Weber, 1997: 144, Akt. Kalaycı, 2015: 21).

1.3.3 Yoksulluk Kültürü

Yoksulluk kültürü genel olarak başarı, çalışma, emek ve öz güven gibi kavramların karşısı olan kadercilik ve tembellik ile ilişkilendirilmektedir. Bir kültürün ya da kültürel ortamın kuşaktan kuşağa aktarılması eğilimini ifade eden yoksulluk kültürü, yoksulluğu var olan koşulların etkisiyle şekillenen birtakım tutum ve davranışlar bütünü olarak tanımlamaktadır (O'Brian, 2006: 22, Akt. Aksan, 2012: 14). Kavram ilk olarak 1950'lerin sonunda Antropolog Oscar Lewis tarafından kullanılmıştır. Yoksulluk kültürünün temelinde ücretli işçilik, kâr amaçlı üretim,

kronik işsizlik, düşük ücret, kendini yeteneksiz ve değersiz görme ve örgütlenememe yatmaktadır (Kalaycı, 2015: 28).

Lewis (1971), yoksulluğu bir alt kültür olarak tanımlamakta ve bu kültürün aile içinde kuşaktan kuşağa aktarıldığını savunmaktadır. Ona göre, yoksul bireyler yoksulluğun sonucu olarak benzer davranış kalıpları geliştirmekte ve homojen bir yapı oluşturmaktadırlar. Lewis'in ortaya koyduğu yoksulluk kültürünün temel özellikleri şunlardır (Erdem, 2006: 131):

Kuramsal: Yoksulluk kültürünün hâkim olduğu yerlerde bireyler ve kurumlar arasındaki ilişki pek iyi değildir. Yoksullar genellikle herhangi bir siyasi partiye ya da sendikaya üyelik eğilimi göstermemekte ve siyasetle ilgilenmemektedirler. Aralarında iş birliği ve örgütlenme oldukça zayıftır. Bunun yanı sıra okuryazarlık oranları düşüktür ve eğitim almaya yönelik istek ve talepleri de sınırlı düzeydedir.

Mekânsal: Yoksullar genellikle imar ve yaşam koşulları bakımından oldukça kötü olan gecekondu mahallelerinde yaşamaktadırlar.

Ailevi: Aileler genellikle kalabalık bir yapıya sahiptir. Çocuklar, çocukluk dönemlerini gerektiği gibi yaşayamamakta, resmî nikâhlı evlilik oranları düşük kalmakta ve erkeklerin eşlerini ve çocuklarını terk etme eğilimi yüksek düzeyde seyretmektedir.

Bireysel: Erkeğin büyüklüğüne olan inanç hakimdir. Bireylerde yarını düşünme gibi bir davranış yoktur. Benlik algıları zayıftır ve içgüdülerini kontrol edemezler. Aşağılık duygusuna sahiptirler.

Türkiye'de yoksulluk kültürü kavramı ilk kez Türkdoğan tarafından ele alınmıştır. Türkdoğan, 1973 yılında gerçekleştirdiği çalışmada, Lewis'in yoksulluk kültürü kuramında ortaya koyduğu temel özellikleri Erzurum'daki gecekondu mahallelerinde mekânsal açıdan inceleyerek değerlendirmiştir. Türkdoğan, çalışmada kente göç ve gecekondu arasında ortaya çıkan kültürel yapının, yozlaşmış ya da sulandırılmış bir kültür olduğunu savunmakta ve bu kültürü yan kültür olarak değerlendirmektedir. Türkdoğan, gecekondu olgusunu kentleşme sürecinde olumsuz bir durum olarak görmekte ve gecekondu bölgelerinde yaşayan bireylerin kültürel özelliklerini alt kültür yaklaşımı çerçevesinde incelemektedir (Kalaycı, 2015: 29).

Yoksulluk kültürü, sürekli olarak kendini yeniden üretme eğiliminde olup, kuşaktan kuşağa aktararak kısır bir döngü hâline gelmektedir. Bu kültür ortamında yetişen çocuklar altı veya yedi yaşlarına ulaştıklarında, söz konusu kültüre ait temel davranış kalıplarını benimsemiş olmaktadır. Bu bireyler yaşamları boyunca gerçekleşen ekonomik ve sosyal iyileşmelerden yeterince faydalanamamakta, içinde bulundukları yoksulluk kültürünün baskın davranış kalıplarını ve yaşam tarzını sürdürmeye devam etmektedirler. Yoksulluk kültürüne sahip olan bireyler sınırlı düzeyde zenginlik üretebildiklerinden elde ettikleri maddi kazanımlar da oldukça azdır. Sürekli işsizlik, düşük istihdam ve düşük ücretler, mülkiyet sahibi olmama, tasarruf bilincinin bulunmaması, temel gıda maddelerine erişimde yaşanan ciddi sıkıntılar ve sürekli nakit ihtiyacı gibi sorunlar bireyleri kısır bir döngüye sürüklemektedir (Kılınç, 2018: 212).

Yoksulluk kültürü yaklaşımı yoksulları çeşitli yaklaşımlar üzerinden tanımlamakta ve yoksulluğu bunlar üzerinden açıklamaya çalışmaktadır. Bu yakıştırmaların bir çoğunluğu genellikle olumsuz durumlar üzerinden yapılmaktadır. Yoksulluk kültürü yaklaşımına göre bu kültür içinde yaşayan bireylerin tarih ve dünya bilgileri son derece sınırlıdır. Bu bireyler genellikle yalnızca kendi yaşadıkları bölgeyi ve kendi karşılaştıkları problemleri bilmektedirler. Kendilerini toplumdan dışlanmış hissedenden bu kişiler, sorunlarla mücadele etmekte güçlük çekmekte ve zayıf bir benlik algısına sahip olmaktadır. Kentlerin genellikle en kötü bölgelerinde, sağlıksız ve yetersiz yaşam koşullarında hayatlarını sürdürmeye çalışırlar. Ev eşyaları son derece az olup genellikle kullanılmış ya da ikinci el kıyafetleri tercih etmektedirler. Yoksulluk kültürüne sahip bireylerin geleceğe yönelik beklentileri bulunmamaktadır; bu nedenle gününbirlik bir yaşam tarzı sürdürürler. Aile ilişkileri genellikle dağınık ve zayıftır; aile üyeleri arasında güçlü bağlar kurulmamıştır. Bunun yanı sıra, bu kültürde annelik duygusu zayıftır ve aile yapısı kalabalıktır. Yoksulluk kültürünün egemen olduğu bölgelerde yaşayan kişiler, kentin sunduğu imkânlardan yeterince yararlanmaya çalışmazlar. Eğitim, sağlık ve güvenlik gibi temel kamu hizmetlerinden faydalanma eğilimleri düşüktür ve eğitime yönelik talepleri oldukça sınırlıdır (Özdoğan, 2009: 25).

Yoksulluk kültürüne sahip bireylerde devlete ve devlet kurumlarına karşı genellikle olumsuz tutumlar içinde oldukları görülmektedir; ancak Türkiye’de durum bunun aksine bir yapı sergilemektedir. Türkiye’de yoksulluk kültürüne sahip bireyler,

devlete karşı genellikle olumlu tutum ve davranış içindedirler. Bu durumun temel sebebi ise devlet tarafından sağlanan yardım ve desteklerdir. Türkiye’de yoksulluk kültürüne sahip bireylerde sosyal yardımlara olan bağımlılık belirgindir. Bu bağlamda söz konusu bireyler aile, akrabalık ve özellikle devlet tarafından gerçekleştirilen sosyal yardımlara olumlu yaklaşmaktadırlar. Yoksulluk kültüründe sosyal yardımlara olan bağımlılık, büyük ölçüde yardımların düzeyi ve yoksulluğu belirleyen koşullar tarafından şekillenmektedir. Bu bağlamda, sosyal yardımlarda gerçekleştirilen iyileştirmeler ve yardım miktarlarındaki artış, sosyal yardımlara bağımlı yaşayan bireylerin sayısında da artışa neden olmaktadır. Sonuç olarak bu durum, yoksulluk kültürünün daha da yaygınlaşmasına yol açmaktadır (Albayrak ve Birinci, 2024: 286). Yoksulluk kültürü, sosyal yardımlara bağımlılığın artmasına ve dolayısıyla devlet harcamalarının yükselmesine ve kaynakların verimsiz kullanılmasına sebep olmaktadır. Bunun yanı sıra bu kültür, sosyal yardım bağımlılığının derinleşmesine, suç oranlarının yükselmesine, çalışma ahlakının zayıflamasına, okullaşma oranının düşmesine ve çocuk yaşta evlilikler ile erken yaşta hamileliklerin artmasına da yol açmaktadır (Gül ve Gül Sallan, 2008: 60-73 Akt. Albayrak ve Birinci, 2024: 287)

1.4 Sosyal Risk

Risk kavramı, temelde bir olayın gerçekleşme olasılığı ile bu olayın olası sonuçlarının birleşiminden meydana gelmektedir. Literatürde risk, belirli bir zamanda veya koşulda, meydana gelmesi muhtemel bir olayın, birey, grup ya da toplum üzerinde olumsuz etkiler yaratma ihtimali olarak tanımlanmaktadır. Bu doğrultuda; risk yalnızca nesnel bir durumun tespiti değil, aynı zamanda öznel algıların da etkili olduğu bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Risk algısı; bireylerin geçmiş deneyimleri, değer sistemleri, kültürel yapıları ve bilgi düzeyleri doğrultusunda şekillenmektedir. Beck (1992) tarafından ortaya atılan “risk toplumu” yaklaşımı, modern toplumlarda teknolojik gelişmelerin ve sanayileşmenin, daha önce öngörülemeyen ve ölçümlenemeyen yeni risk türlerini ortaya çıkardığını vurgulamaktadır. Bu bağlamda; risk artık yalnızca doğa temelli değil, aynı zamanda insan faaliyetlerinin doğrudan sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır (Beck, 1992: 27).

Modern toplumun ilerlemesiyle birlikte risklerin görünürlüğü artmakta; ancak bu riskler genellikle eşit dağılmamakta, belirli toplumsal gruplar üzerinde daha yoğun ve yıkıcı etkiler yaratmaktadır. İşte bu noktada “sosyal risk” kavramı ortaya çıkmaktadır. Sosyal risk, bireylerin veya toplumsal grupların karşı karşıya kaldığı, sosyal dışlanma, yoksulluk, işsizlik, göç, sağlık hizmetlerine erişememe gibi durumların doğurduğu olumsuzlukların bütünüdür. Sosyal risklerin ayırt edici özelliği, yapısal koşullar tarafından şekillendirilmesi ve bireysel kontrolün ötesinde bir boyut taşımasıdır. Bu nedenle; sosyal riskler, yalnızca bireysel önlemlerle bertaraf edilememekte, kamu politikaları ve kurumsal mekanizmalar aracılığıyla yönetilmesi gereken olgular olarak karşımıza çıkmaktadır (Taylor-Gooby, 2022: 24).

Sosyal risklerin en belirgin örneklerinden biri işsizliktir. İş güvencesinden yoksun bireyler, yalnızca gelir kaybına uğramamakta; aynı zamanda sosyal statü, özsaygı ve toplumsal bütünlük açısından da kayıplar yaşamaktadır. Bu durum, bireylerin sosyal sermayelerinde azalmaya ve toplumsal dışlanmaya neden olabilmektedir. Benzer şekilde, göç de önemli bir sosyal risk kaynağı olarak değerlendirilmektedir. Zorunlu göç hareketleri sonucunda göçmen bireylerin maruz kaldığı dil, kültür, barınma ve istihdam sorunları, sosyal riskleri derinleştirmektedir. Özellikle kırılgan gruplar – kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve engelliler – bu risklerden orantısız biçimde etkilenmektedir (Sabates-Wheeler ve Devereux, 2024: 5).

Sosyal risk kavramının analitik gücü, yalnızca mevcut tehditleri tanımlamakla sınırlı kalmamakta; aynı zamanda hangi sosyal politikaların bu riskleri azaltabileceğini de değerlendirmeye olanak tanımaktadır. Örnek vermek gerekirse; sosyal koruma sistemleri, eğitim politikaları, sağlık hizmetlerinin erişilebilirliği ve konut politikaları gibi müdahale alanları, sosyal risklerin etkisini hafifletebilecek başlıca politika araçlarıdır. Bu çerçevede geliştirilen “yeni sosyal riskler” yaklaşımı, özellikle 21. yüzyılın ilk çeyreğinde ortaya çıkan esnek çalışma biçimleri, aile yapısındaki değişiklikler ve yaşlanan nüfus gibi yeni toplumsal eğilimlerin yarattığı risklere odaklanmaktadır (Bonoli, 2020: 12). Geleneksel sosyal risklerin aksine, bu yeni riskler daha çok orta sınıf bireyleri etkileyebilmekte ve sosyal refah sistemlerini yeniden yapılandırma gerekliliğini beraberinde getirmektedir.

Sosyal riskler, aynı zamanda mekânsal farklılıklar üzerinden de okunabilmektedir. Kentleşmenin hızlı ve plansız biçimde gerçekleştiği alanlarda

sosyal riskler daha yoğun yaşanmakta; gecekondu bölgelerinde yaşayan bireyler, altyapı eksiklikleri, kamu hizmetlerine erişim güçlükleri ve sosyal güvenceden yoksunluk gibi çok boyutlu risklere maruz kalmaktadır. Bu durum, mekânsal adaletsizlik ve toplumsal kutuplaşma olgularının derinleşmesine zemin hazırlamaktadır. Wakefield (2022: 919), özellikle çevresel afetlerin ve iklim değişikliğinin, düşük gelirli kent sakinleri üzerinde daha büyük yıkımlar yarattığını vurgulamaktadır. Dolayısıyla sosyal risk hem bireysel hem de kolektif düzeyde düşünülmesi gereken, çok katmanlı bir sorunsal olarak öne çıkmaktadır.

Sosyal risklerin yönetimi, yalnızca mevcut tehlikelerin önlenmesi değil, aynı zamanda toplumsal dayanıklılığın artırılması ve sosyal kapsayıcılığın sağlanması hedeflerini de içermektedir. Bu noktada, yerel yönetimlerin ve sivil toplum örgütlerinin rolü oldukça önemlidir. Toplum temelli programlar, bireylerin güçlenmesini teşvik ederken; sosyal dayanışma ağlarının kurulması, kırılgan grupların desteklenmesinde etkili bir araç olarak değerlendirilmektedir. Bunun yanı sıra; sosyal risklerin dijitalleşme ile yeni boyutlar kazandığı da görülmektedir. Dijital eşitsizlik, bilgiye ve hizmete erişimde yaşanan adaletsizlikler, yeni sosyal kırılmalar doğurabilmektedir. Addie (2020: 5), dijital kentsel dönüşüm projelerinin, özellikle düşük gelirli bireylerin ihtiyaçlarını göz ardı etmesi durumunda, var olan sosyal riskleri daha da derinleştirdiğini ifade etmektedir.

Sosyal risk kavramı, modern toplumların karşı karşıya olduğu çok boyutlu tehditlerin anlaşılması açısından oldukça güçlü bir analitik çerçeve sunmaktadır. Bu kavram, bireylerin karşılaştığı tehlikeleri sadece olasılık temelinde değil, aynı zamanda sosyal yapının dinamikleri üzerinden değerlendirmeyi mümkün kılmaktadır. Sosyal politikaların etkinliği, büyük ölçüde bu risklerin doğru tanımlanmasına ve yerinde müdahalelerle yönetilmesine bağlıdır. Bu nedenle; sosyal risk kavramı hem toplumsal eşitliği sağlama hedefiyle hem de dayanıklı toplumlar inşa etme amacıyla yakından ilişkilidir.

1.5 Sosyal Yardım

1.5.1 Yardım ve Sosyal Yardım

Çağın en büyük problemlerinin başında yer alan yoksulluk, her geçen gün derinleşerek daha büyük bir sosyal problem olmaya devam etmektedir. Toplumlar yoksullukla mücadele ederken çeşitli yardım programları çeşitli politikalar izlemektedir. Türk Dil Kurumu'na (2024) göre yardım; kişinin sahip olduğu güç ve imkânları, bir başkasının faydası için kullanması veya bir devlete ya da kişiye bağış ya da ödünç olarak verdiği ayni ve nakdi destekler olarak tanımlanmıştır (URL-10). Aynı kaynakta sosyal yardım kavramı ise ihtiyaç sahibi bireylere gıda, giyim, yakacak ve ilaç gibi desteklerin sağlanması şeklinde ifade edilmektedir. Bu bilgilerden hareketle yardımın yalnızca maddi (nakdi) değil, ayni destekler biçiminde de gerçekleştirilebileceği anlaşılmaktadır.

Sosyal yardım, temel ihtiyaçlarını karşılayabilecek durumda olmayan kimselere sunulan sosyal güvenlik yöntemi ya da sosyal hizmet programıdır. Yoksul bireylerin muhtaçlık durumunun tespitine göre onlara karşılık beklemeden, muhtaç durumdaki kişileri kendi kendilerine yetecek duruma getirmek amacıyla yapılan nakit ve diğer ayni yardımlardır (Özcan, Şahin ve Zengin, 2012: 134). Yardım yapılırken öncelikle yardım yapılacak hedef grubun doğru bir şekilde belirlenmesi gerekmektedir. Herhangi bir gelire sahip olmayan ve temel gereksinimlerini karşılayamayan bireyler çoğu zaman gerek akrabalık ve komşuluk ilişkileri ile gerek devlet eliyle kendilerine yapılan desteklerle bir sürede olsa rahatlama yaşamaktadır. Bu anlamda sosyal yardım anlayışı toplum için önemli bir unsurdur. Sosyal yardımlar sadece nakit olarak değil yiyecek giyecek yakacak veya sağlık giderlerinin karşılanması şeklinde de yapılabilmektedir.

Sosyal yardım hizmetleri genellikle devlet tarafından finanse edilerek bir gelir testi temelinde yoksul vatandaşlara verilen ayni ya da nakdi fayda olarak tanımlanabilmektedir (Usta, 2020: 33). Başka bir ifadeyle sosyal yardım, temel insani ihtiyaçlarını kendi imkânlarıyla karşılayamayan ve yoksul olarak kabul edilen bireylere karşılıksız olarak sağlanan yiyecek, giyecek, nakit gibi destekler biçiminde tanımlanmaktadır (Özekin ve Özhan, 2022: 20). Sosyal yardım anlayışı temelde yoksulluğun önlenmesi, azaltılması ya da tamamen ortadan kaldırılmasını kapsamakta

olup özünde bireylerin ya da hane halkının temel gereksinimleri karşılanarak onların günlük hayatlarına devam edebilmelerini sağlama fikri yatmaktadır. Burada bahsi geçen temel gereksinimler gıda, barınma, giyim, güvenlik ve ısınmadır (Ceren ve Erdem, 2018: 9).

Yoksullukla mücadelede en etkili araç olan sosyal yardımların toplum üzerinde belirleyici iki rolü vardır. Sosyal yardımların birincil rolü, yoksul kişilerin yoksulluk durumları ortadan kalkıncaya ve kendi ihtiyaçlarını kendileri giderebilecek seviyeye gelinceye kadar bu bireylere bir güvence sağlanmasıdır. Buradaki temel amaç insanın değerli bir varlık olduğu ve buna yakışır bir şekilde yaşamını idame ettirmesi gerektiğidir. İkincil rolü ise yoksul olan kişilere zaman kazandırarak onları bir süre de olsa güvende hissettirmektir. Kişilere ihtiyaçları olan bu zaman kazandırıldığında yoksulluk durumundan kurtulmak için yapabilecekleri ile ilgili düşünerek kendilerini belli konularda geliştirip çeşitli beceriler kazanabilirler (Kaya, 2009: 27-28). Türkiye’de yoksullukla mücadele kapsamında pek çok farklı sosyal politika aracı kullanılmakta olup, sosyal yardım hizmetleri çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından yürütülmektedir. Bu bağlamda, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV), Belediyeler, Sosyal Hizmet Merkezleri (SHM) ve çeşitli Sivil Toplum Kuruluşları (STK), sosyal yardım hizmetlerini sağlayan temel kurumlar arasında yer almaktadır.

Türkiye’de gerçekleştirilen sosyal yardımlar; yaşlılık, hastalık, engellilik ve benzeri elde olmayan sebeplerle yoksul duruma düşmüş birey ve gruplara, insan onuruna yakışır asgari bir yaşam standardı sağlamak amacıyla karşılıksız olarak sunulan ayni ve nakdi destekler olarak tanımlanmaktadır (Yavuzkanat, 2013: 38). Sosyal yardım anlayışı başlangıçta aile ve akrabalık ilişkilerine dayanırken, modernleşme ve sanayileşme süreçleriyle birlikte daha profesyonel bir yapıya dönüşerek varlığını sürdürmüştür. Sosyal yardımların tarihsel gelişimi incelendiğinde, ilk yasal düzenlemelerin 17. yüzyılda İngiltere’de ortaya çıktığı görülmektedir. Bu dönemde yoksulluk kanunlarının yürürlüğe konulmasıyla birlikte, kurumsal bir sosyal yardım sisteminin temelleri atılmıştır (Usta, 2020: 33).

Geçmişten günümüze tüm topluluklarda sosyal yardım anlayışı öncelikli olarak dini, kültürel, sosyal ve geleneksel değerler etrafında şekillenmiştir. Bu şekillenme kısa süreli olmamıştır. Geçmişten günümüze tüm toplumlar kendi inanç yapıları, geleneksel değerleri ve sosyal yaşantılarından bir şeyler katarak günümüz sosyal

yardım anlayışını oluşturmuştur. Günümüze ulaşan bu sosyal yardımlar geçen zaman içerisinde ihtiyaçları karşılama konusunda eksik kalmış ve yönetimler tarafından kamu hizmeti olarak üstlenmesi zorunlu bir hal almıştır (Bakan, 2020: 377).

1.5.2 Sosyal Yardımların Tarihçesi

Türkiye’de gerçekleştirilen sosyal yardımlar; yaşlılık, hastalık, engellilik ve benzeri elde olmayan sebeplerle yoksul duruma düşmüş birey ve gruplara, insan onuruna yakışır asgari bir yaşam standardı sağlamak amacıyla karşılıksız olarak sunulan ayni ve nakdi destekler olarak tanımlanmaktadır (Yavuzkanat, 2013: 38). Sosyal yardım anlayışı başlangıçta aile ve akrabalık ilişkilerine dayanırken, modernleşme ve sanayileşme süreçleriyle birlikte daha profesyonel bir yapıya dönüşerek varlığını sürdürmüştür. Sosyal yardımların tarihsel gelişimi incelendiğinde, ilk yasal düzenlemelerin 17. yüzyılda İngiltere’de ortaya çıktığı görülmektedir. Bu dönemde yoksulluk kanunlarının yürürlüğe konulmasıyla birlikte, kurumsal bir sosyal yardım sisteminin temelleri atılmıştır (Usta, 2020: 33).

Türkiye’de sosyal yardım anlayışı, yalnızca Osmanlı dönemine indirgenemeyecek ölçüde derin tarihsel köklere dayanmaktadır. Selçuklular ve Anadolu beylikleri döneminde kurumsallaşan vakıf müessesesi, kamusal yarar üretme işleviyle sosyal koruma ağlarının temelini oluşturmaktadır. Bu çerçevede imaretler (aşevi/iaşe), kervansaraylar (yolcu ve yoksul barınması), darüşşifalar (sağlık hizmeti) ve zaviye/tekke gibi yapılar; yoksullar, yolcular, öğrenciler ve kimsesizler için düzenli destek sağlayan kurumsal mekanizmalar olarak işlev görmektedir. Vakıflar, vakfiye adı verilen hukukî metinlerle gelir kaynaklarını (arazi, dükkân, gelir payı vb.) kalıcı biçimde sosyal hizmetlere tahsis ederek, yardım faaliyetlerinin sürekliliğini güvence altına almaktadır (Akman, 2022: 307).

Selçuklu Devletinde sosyal yardımlaşma ve dayanışma aile içi yardımlaşma, komşuluk ilişkileri, dini değerler ve gereklilikler (zekât, sadaka, fitre) temelli şekillenmektedir. Zamanla bu ilişkiler yerini devlet temelli uygulamalara bırakmak zorunda kalmıştır. Selçuklu döneminde kurulan Ahilik teşkilatı toplumun maddi ve manevi değerlerini harmanlayarak sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı yeni bir yapıya kavuşturmuştur (Bedir, 2020: 1152). Ahiler gerek Selçuklularda gerekse sonradan kurulan beylikler döneminde yaşadıkları bölgenin sosyal, ekonomik ve toplumsal

refahın sağlanmasında büyük öneme sahiptir. Sadece ekonomik temelli olmayan bu teşkilat eğitim, sağlık, dini ve kültürel birçok alanda etkinlik göstermektedir (Bal, 2015: 30).

Ahi teşkilatında sosyal yardımlaşmanın sağlanması adına “Orta Sandığı” ya da “Esnaf Sandığı” adı verilen sandıklarda üyelerine ihtiyaç durumlarına göre aynı ve nakdi yardım hizmetlerinin sunulduğu görülmektedir. Bu sandıklarda muhtaç olduğu tespit edilen esnafın hastalık durumunda tedavi masraflarının karşılanması, yaşlılık, sakatlık ya da hastalık nedeniyle geçimini sağlayamayan usta, kalfa ve çıraklarının geçimlerinin sağlanması, evlenenlere destek sağlanması, yangın, deprem ve sel gibi doğal afetlerde zarar görenlerin temel ihtiyaçlarının karşılanması amaçlanmaktadır (Dilik, 1988: 62, Akt: Bedir, 2020: 1153).

Osmanlı döneminde vakıf temelli sistem merkezî idareyle eşgüdüm içinde büyümüş; külliye ölçeğinde kurulan imaret ağları, darüşşifa ve darülaceze benzeri kuruluşlarla sosyal yardımın ölçeği ve kapsamı genişlemiştir. Esnaf yapılanmaları ve ahi geleneği içindeki dayanışma pratikleri de (ihtiyaç sahiplerine destek, meslek içi yardımlaşma) kentsel yoksullukla mücadelede tamamlayıcı rol üstlenmiştir. Bu dönemde sosyal yardımın finansmanı büyük ölçüde vakıfların mal varlığı ve toplumsal hayır pratikleri üzerinden yürütülmekte, devlet ise düzenleyici ve kolaylaştırıcı bir zemin sağlamaktadır (Akman,2022:312).

Geçmişten günümüze tüm topluluklarda sosyal yardım anlayışı öncelikli olarak dini, kültürel, sosyal ve geleneksel değerler etrafında şekillenmiştir. Geçmişten günümüze tüm toplumlar kendi inanç yapıları, geleneksel değerleri ve sosyal yaşantılarından bir şeyler katarak günümüz sosyal yardım anlayışını oluşturmuştur. Günümüze ulaşan bu sosyal yardımlar geçen zaman içerisinde ihtiyaçları karşılama konusunda eksik kalmış ve yönetimler tarafından kamu hizmeti olarak üstlenmesi zorunlu bir hal almıştır (Bakan, 2020: 377). Cumhuriyet döneminde, sosyal yardım ve hizmetlerin kurumsal çerçevesi modern kamu yönetimi ilkeleriyle yeniden yapılandırılmıştır. Vakıf varlıklarının yönetimi kamu güvencesine alınmış; sonraki yıllarda sosyal yardım alanında 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanunu ile SYDV yapıları tesis edilerek, hane temelli yardım programlarında hedefleme, kayıt ve izleme süreçleri güçlendirilmiştir (Şahin, Özcan, Zengin, 2012: 136). Türkiye’de sosyal yardımların kurumsallaşma sürecine bakıldığında, devlet

tarafından kurulan ilk kurumun 1935 yılında faaliyete başlayan Çocuk Esirgeme Kurumu olduğu görülmektedir. Yardıma muhtaç ve kimsesiz çocuklara yönelik hizmet sunan bu kurumun ardından, 1976 yılında 2022 sayılı yasa yürürlüğe girmiştir. Söz konusu yasa ile yaşlı ve ihtiyaç sahibi bireylere yönelik sosyal yardımların gerçekleştirilmesi amaçlanmıştır (URL-11, URL-12).

Amaç ve kapsam: Madde 1 – (Değişik: 14/4/2016-6704/1 md.) “Sosyal güvenlik kuruluşlarının herhangi birisinden her ne nam altında olursa olsun bir gelir veya aylık hakkından yararlananlar ile uzun vadeli sigorta kolları açısından zorunlu olarak sigortalı olunması gereken bir işte çalışanlar, nafaka bağlanmış veya nafaka bağlanması mümkün olanlar veya 24/5/1983 tarihli ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu hükümlerine göre harçlık ödenenler hariç olmak kaydıyla, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından muhtaç olduğuna karar verilen 65 yaşını doldurmuş Türk vatandaşlarına, muhtaçlık hâli devam ettiği müddetçe (4.387) gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımından bulunacak tutarda aylık bağlanır. Birinci fıkra kapsamına girenlerden, her ne nam altında olursa olsun kendisine ve eşine ait her türlü gelirler toplamı esas alınmak suretiyle, kişi başına düşen ortalama aylık gelir tutarı asgari ücretin aylık net tutarının 1/3’ünden fazla olanlar ile aynı tutardan fazla gelir sağlaması mümkün olan kimseler muhtaç kabul edilemez ve kendilerine aylık bağlanamaz. 65 yaşın tespitinde, doğum tarihlerinde yapılmış düzeltmeler nazara alınmaz” (URL-13).

Zira bunlar yeterli olmayıp ilerleyen zamanlarda yeni sosyal yardım politikaları ve kurumlarına duyulan ihtiyaç dolayısıyla 1986 yılında 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Kanununu hükümlerince günümüzde de aktif olarak görev yapan ve her il ve ilçede hizmet veren SYD Vakıfları kurulmaya başlanmıştır (URL-11).

Amaç: Madde 1 – (Değişik: 16/6/1989-3582/1 md.) “Bu Kanunun amacı; fakru zaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan vatandaşlar ile gerektiğinde her ne suretle olursa olsun Türkiye’ye kabul edilmiş veya gelmiş olan kişilere yardım etmek, sosyal adaleti pekiştirici tedbirler alarak gelir dağılımının adilane bir şekilde tevzi edilmesini sağlamak, sosyal yardımlaşma ve dayanışmayı teşvik etmektir”.

Kapsam: Madde 2 – “Fakrî zaruret içinde ve muhtaç durumda bulunan kanunla kurulu sosyal güvenlik kuruluşlarına tabi olmayan ve bu kuruluşlardan aylık

ve gelir almayan vatandaşlar ile geçici olarak küçük bir yardım veya eğitim ve öğretim imkanı sağlanması halinde topluma faydalı hale getirilecek, üretken duruma geçirilebilecek kişiler bu Kanun kapsamı içindedir” (URL-14).

2011 yılında yayımlanan 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile Türkiye’de sosyal yardım ve sosyal hizmet faaliyetlerini yürüten devlet kurumları, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü çatısı altında birleştirilmiştir. Söz konusu düzenlemenin temel amacı, sosyal yardım hizmetlerinin daha adil, sağlıklı ve etkin bir biçimde sunulmasını sağlamaktır (URL-15).

Amaç ve kapsam: MADDE 1-(1) *Bu Kanun Hükmünde Kararnamenin amacı, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının kuruluş, görev, yetki ve sorumluluklarını düzenlemektir.*

Görevler: MADDE 2- (1) *Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının görevleri şunlardır:*

a) *Sosyal hizmetler ve yardımlara ilişkin ulusal düzeyde politika ve stratejiler geliştirmek, uygulamak, uygulanmasını izlemek ve ortaya çıkan yeni hizmet modellerine göre güncelleyerek geliştirmek.*

b) *Sosyal ve kültürel dokudaki aşınmalara karşı aile yapısının ve değerlerinin korunarak gelecek nesillere sağlıklı biçimde aktarılmasını sağlamak üzere; ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesini koordine etmek, aile bütünlüğünün korunması ve aile refahının artırılmasına yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerini yürütmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında iş birliği ve koordinasyonu sağlamak.*

c) *Çocukların her türlü ihmal ve istismardan korunarak sağlıklı gelişimini temin etmek üzere; ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesini koordine etmek, çocuklara yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerini yürütmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında iş birliği ve koordinasyonu sağlamak.*

ç) *Kadınlara karşı ayrımcılığı önlemek, kadının insan haklarını korumak ve geliştirmek, kadınların toplumsal hayatın tüm alanlarında hak, fırsat ve imkânlardan eşit biçimde yararlanmalarını sağlamak üzere; ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesini koordine etmek, kadınlara yönelik sosyal hizmet ve yardım*

faaliyetlerini yürütmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlamak.

d) Engellilerin ve yaşlıların her türlü engel, ihmal ve dışlanmaya karşı toplumsal hayata ayrımcılığa uğramadan ve etkin biçimde katılmalarını sağlamak üzere; ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesini koordine etmek, engellilere ve yaşlılara yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerini yürütmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında iş birliği ve koordinasyonu sağlamak. ⁽¹⁾

e) Şehitlerimizin hatıralarının yaşatılması, şehit yakınları ile gazilerin her türlü mağduriyet ve mahrumiyetten korunması amacıyla; ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesini koordine etmek, şehit yakınları ile gazilere yönelik sosyal hizmet ve yardım faaliyetlerini yürütmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında iş birliği ve koordinasyonu sağlamak.

f) Toplumun sosyal yardım ve korumaya ihtiyaç duyan kesimlerine yönelik yardım faaliyetlerini düzenli ve etkin biçimde yürütmek; yoksullukla mücadeleye ilişkin ulusal politika ve stratejilerin belirlenmesini koordine etmek, bu alanda ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile gönüllü kuruluşlar arasında iş birliği ve koordinasyonu sağlamak (URL-16).

2. VAN KENTİ VE YOKSULLUK

2.1 Kentsel Yoksulluğun Coğrafi Boyutu

Kentsel yoksulluk, bireysel hanenin ötesine geçerek mahalle ölçeğinde mekânsal örüntüler üretmektedir. Bu örüntüler; gelir yetersizliği, hizmetlere erişim, barınma koşulları ve çevresel riskler gibi göstergelerin kent içinde eşitsiz ve kümeli dağılımı biçiminde tezahür etmektedir. Güncel kent literatürü, yoksulluğun çok boyutlu ve yer-duyarlı niteliğini vurgulamakta; politika tasarımı mekân temelli yaklaşımların gerekliliğine işaret etmektedir (URL-17).

Mekânsal yoğunlaşma, yoksul hanelerin belirli mahallelerde kümelenmesi ve sosyo-ekonomik dezavantaj göstergelerinin (gelir, eğitim, sağlık erişimi vb.) birlikte birikmesi olarak ele alınmaktadır. Mahalleler arası farklılaşma ve kümelenmenin saptanmasında Global Moran's I ile LISA (Yerel Mekânsal İlişki Göstergeleri)

standart yöntemlerdir; Moran's I genel düzeyde otokorelasyonu test ederken, LISA yüksek-yüksek/düşük-düşük kümeleri yerel ölçekte görünür kılmaktadır (Anselin, 1995).

Erişilebilirlik, arazi kullanımı (faaliyetlerin mekânsal dağılımı), ulaşım sistemi (hız/sıklık/maliyet), zamansal boyut (hizmet saatleri, zaman bütçesi) ve bireysel nitelikler (gelir, hareketlilik, araç sahipliği) bileşenlerinin etkileşimi ile belirlenmektedir. Bu çok boyutlu çerçeve, kent içindeki merkez-çeper farklılaşmalarının hizmet kullanımına yapısal etkisini analize elverişli kılmaktadır (Geurs ve Van Wee, 2004). Bu doğrultuda; ulaşım ve erişim politikalarının adalet/dağıtımsal etkileri değerlendirilirken, odağın “erişilebilirlik”i bir insan yetisi olarak güvence altına almaya kaydırılması önerilmektedir. Bu yaklaşım, dezavantajlı grupların eğitim, sağlık ve istihdama erişimindeki asgarî eşiklerin politika hedefi hâline getirilmesini sağlamaktadır (Pereira, 2017).

Barınma yoksunluğu; aşırı kalabalıklık (overcrowding), barınabilirlik/habitability, ödenebilirlik/affordability ve mülkiyet güvencesi gibi alt bileşenlerle değerlendirilmektedir. Uluslararası uygulamalarda kalabalıklık; “oda başına kişi sayısı” göstergeleriyle (ör. >3 kişi/yaşanabilir oda: aşırı kalabalık) ve Eurostat'ın “overcrowding rate” tanımıyla izlenmektedir (Eurostat, 2021) Yeterli konut hakkı, mülkiyet güvencesi, hizmetlere erişim, ödenebilirlik, barınabilirlik, erişilebilirlik, konum ve kültürel yeterlilik unsurlarını kapsamaktadır. Bu unsurlar, kiraların gelir içindeki payı, fiziksel nitelik sorunları, tahliye riski ve konutun kent içindeki konumsal dezavantajı gibi göstergelerin birlikte izlenmesini gerektirmektedir (URL-18).

Çevresel adalet literatürü, kirlilik ve çevresel risklere maruziyetin toplumsal olarak dezavantajlı gruplar ve mekânlarla orantısız biçimde kesiştiğini göstermektedir. Bu nedenle, sanayi-atık alanlarına ve yoğun trafik akslarına yakınlık, yeşil alan erişimi ve hava kalitesi gibi göstergeler yoksulluk analizine entegre edilmelidir (Mohai, Pellow ve Roberts, 2009). Çevresel adalet literatürü, kirlilik ve çevresel risklere maruziyetin toplumsal olarak dezavantajlı gruplar ve mekânlarla orantısız biçimde kesiştiğini göstermektedir. Bu nedenle, sanayi-atık alanlarına ve yoğun trafik akslarına yakınlık, yeşil alan erişimi ve hava kalitesi gibi göstergeler yoksulluk analizine entegre edilmelidir (URL-19).

2.2 Van’da Kentleşme ve Kentsel Yoksulluk

Van, Doğu Anadolu Bölgesi’nin en büyük nüfus merkezlerinden biri olmasına rağmen, kentsel gelişim ve planlama açısından çeşitli zorluklarla karşı karşıyadır. Son yıllarda göç kaynaklı nüfus artışı ve doğal afetlerin (2011 Van depremi gibi) etkisi, kentleşme dinamiklerini olumsuz etkilemiştir (Kara ve Yılmaz, 2017: 43).

Van, bölgenin en önemli şehirlerinden biri olup, hızlı nüfus artışı ve göç nedeniyle kentleşme süreçlerinde çeşitli sorunlarla karşılaşmaktadır. Kentleşme, özellikle 1990’lı yıllardan sonra yaşanan iç göç ve ekonomik gelişmelerle hız kazanmış, ancak bu hızlı büyüme planlı olmamıştır (Korkmaz, 2018: 43).

Van’da kentleşme, özellikle kırsal alanlardan merkeze doğru yoğun göçle karakterizedir. Bu göç, altyapı ve konut yetersizliklerine yol açmış, çarpık kentleşme biçimlerinin yaygınlaşmasına neden olmuştur (Öztürk ve Dönmez, 2020: 18). Kentte planlı konut politikalarının eksikliği ve ekonomik imkânsızlıklar, sosyal ve mekânsal eşitsizlikleri derinleştirmiştir.

Kentte yoksulluk, sadece gelir eksikliği değil; sağlık, eğitim ve sosyal hizmetlere erişimde yaşanan sorunlarla da kendini göstermektedir. Özellikle İpekyolu, Tuşba ve Edremit ilçelerinde nüfusun yoğun olması, sosyal risklerin artmasına neden olmaktadır sosyal hizmetlerin yetersizliği ve işsizlik oranlarının yüksekliliği, kent yoksulluğunu sürdürülebilir kılmaktadır (Demir vd., 2019: 49).

Kentleşme sürecinde karşılaşılan en önemli sorunlardan biri de kentsel yoksulluktur. Van’da kentsel yoksulluk, gelir yetersizliği, barınma sorunları, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim eksiklikleri gibi çok boyutlu göstergelerle kendini göstermektedir. Kentsel yoksulluk, gelir eksikliğinin ötesinde sosyal dışlanma, düşük eğitim seviyeleri, yetersiz barınma ve sağlık hizmetlerine erişimde zorluk gibi çok boyutlu bir olgudur (Ergün, 2021: 110). Van’daki kentsel yoksulluk, özellikle eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim eksikliği ile derinleşmektedir. Kentin bazı yerlerinde yetersiz toplu taşıma ve ulaşım olanakları, dezavantajlı grupların sosyal hayata katılımını kısıtlamaktadır. Bu sosyal riskler, bireylerin yaşam kalitesini olumsuz etkilediği gibi, sosyal yardımlara olan ihtiyacı da artırmaktadır (Kara ve Yılmaz, 2017: 40).

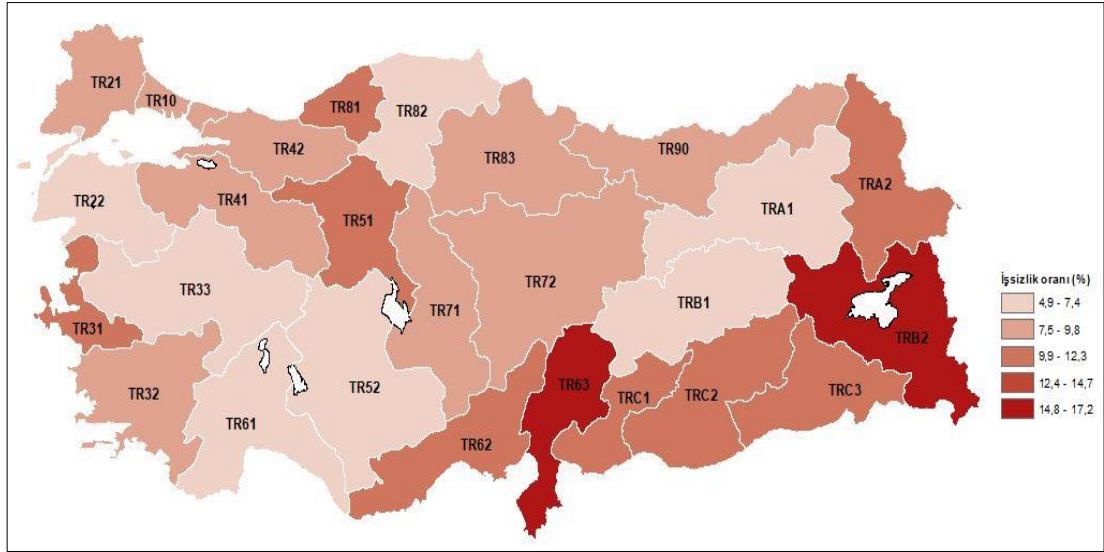
Van’da, özellikle kırsal alanlardan gelen göçle birlikte nüfus yoğunluğunun arttığı bazı mahallelerde, kentsel yoksulluk önemli bir sosyal risk unsuruna

dönüşmektedir. Bu durum, kent planlamasında yaşanan yetersizlikler ve ekonomik fırsatların sınırlılığı ile birleşince, yaşam kalitesinin düşmesine ve sosyal uyumsuzlukların artmasına neden olmaktadır (Aydın ve Kılıç, 2022: 57).

Van, çevresindeki diğer kentlere kıyasla daha cazip imkânlarla sahip olması sebebiyle yakın bölgelerden yoğun göç almaktadır. Bunun sonucu olarak, kentte çeşitli olumsuzluklar ortaya çıkmakta ve bu göç hareketlerinin beraberinde getirdiği en önemli sorunlardan biri de yoksulluk olarak öne çıkmaktadır. Bu durum kente göç edenlerin birçok şeyden mahrum kalması ve geçimlerini sağlayacak gelir elde edebilecek iş bulamamalarından kaynaklanmaktadır. Özellikle ani ve beklenmedik bir biçimde kente göç etmek durumunda kalan bireyler, işgücü fazlasına neden olmakta, bunun sonucu olarak da kent yaşamına uyum sağlayamama ve yoksulluk gibi kronik sorunlarla karşı karşıya kalmaktadırlar (Şimşek ve Yılmaz, 2021: 754-756).

Kırsal bölgelerden ve çevre illerden aldığı göçlerle sürekli kalabalıklaşan Van kenti, yoksulluğun daha belirgin hâle geldiği bir kent konumuna dönüşmektedir. Van kentindeki nüfus artışının hem olumlu hem de olumsuz sonuçları bulunmaktadır. Bölgenin en büyük kenti olan Van, yeterli ve doğru yatırımlar yapıldığı takdirde, ekonomik kalkınma açısından önemli bir işgücü potansiyeline sahiptir. Diğer taraftan, mevcut koşulların sürmesi durumunda ise, zaten zayıf olan bölge ekonomisi yeni nüfus yükünü taşımakta güçlük çekmekte, kentsel altyapı artan nüfusu karşılayamamakta, işsiz nüfus giderek çoğalmakta ve bu durum kayıt dışı ekonomik faaliyetlerin artmasına neden olmaktadır (Yıldız, 2009: 115).

İstihdam alanlarının ve ekonomik kaynakların yetersizliği sebebiyle Van kentinde işsizlik ve buna bağlı olarak yoksulluk giderek daha belirgin hâle gelmektedir. Kentin çevre illerden ve kırsal bölgelerden sürekli göç alması, mevcut işsizlik sorununun daha yoğun biçimde yaşanmasına neden olmaktadır. Bu durum TÜİK'in 2023 yılı verilerine de yansımaktadır. Türkiye genelinde işsizlik oranı %9,4 olarak hesaplanırken, Van'da bu oran %19,1 seviyesine ulaşmıştır. Van, söz konusu işsizlik oranıyla Hakkâri, Siirt ve Mardin'den sonra Türkiye'de işsizliğin en yüksek düzeyde yaşandığı dördüncü kent konumundadır. (URL-20)

Harita 3. Türkiye'nin İşsizlik Haritası (TÜİK, 2023)

TRB2 bölgesi içinde yer alan Van kenti, genç nüfus ve işsizlik oranlarının en yüksek olduğu kenttir. Bölgede ortaya çıkan önemli sosyal ve ekonomik sorunların başında istihdam alanlarının yetersizliği, yüksek ve bazen uzun süren işsizlik, düşük gelir gelmektedir. Nitelikli iş gücünün yaşanan işsizlik sonucu bölgeden göç etmesi bölgesel sermayenin gelişimini de zorlaştırmaktadır (URL-21). Van'ın göç vermesinin en önemli sebebi kentte yaşanan işsizlik ve buna bağlı olarak meydana gelen yoksulluk olmuştur. Kentte Ankara, İstanbul, Bursa gibi ekonomik olarak daha gelişmiş ve daha iyi imkânlarla sahip olan şehirlere doğru göç etme eğilimi vardır. 2023 yılı verilerine göre göç eden kişilerin 5.815'i iş değişikliği ya da iş bulmak için, 9.130 kişinin ise daha iyi konut ve yaşam koşulları için Van'dan göç ettiğini görülmektedir (URL-22).

Türkiye de istihdam alanlarının sektörel dağılımı % 57 hizmetler sektörü, %27,5 sanayi sektörü, %14,8 ise tarım sektörü olduğu görülmektedir. Van'ın da içinde yer aldığı TRB2 bölgesindeki istihdamın sektörel dağılımı incelendiğinde 2023 yılında hizmetler sektörü payının %49, sanayi sektörünün payı %23 ve tarım sektörünün payı %27,8'dir. Türkiye geneli ile karşılaştırıldığında tarım sektörünün yüksek bir paya sahip olduğu söyleyebilmektedir (URL-21). 2023 yılı İŞKUR İşgücü Piyasası Araştırması verilerine göre Van'da hizmet sektöründe işe yerleştirmelerin en fazla gerçekleştiği meslek alanları sırasıyla; çağrı merkezi müşteri temsilciliği, servis şoförlüğü, konfeksiyon işçiliği ve beden işçiliği olarak tespit edilmiştir (URL-23-URL-24).

Van Ticaret ve Sanayi Odası'nın (Van TSO) 2021-2023 Stratejik Plan Raporu'na göre, Van ilinde Erciş ve Tuşba ilçelerinde olmak üzere iki adet Organize Sanayi Bölgesi (OSB) bulunmaktadır (URL-25). Bu Organize Sanayi Bölgelerinde faaliyet gösteren toplam işletme sayısı 181 olup, bunlardan 130 tanesi aktif olarak üretim gerçekleştirmektedir. Söz konusu işletmelerde istihdam edilen toplam kişi sayısı 3.602'dir. OSB içerisinde faaliyet gösteren firmalardan 43'ü inşaat yapı malzemeleri sektöründe, 9'u tekstil ve hazır giyim sektöründe, 7'si metal sanayi sektöründe ve 9'u ise gıda sanayi sektöründe üretim yapmaktadır. İstihdam dağılımına bakıldığında; gıda sanayinde 1.071 kişi, inşaat yapı malzemeleri sanayinde 469 kişi ve tekstil sanayinde ise 387 kişi istihdam edilmektedir (URL-21). Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından uygulanan "Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı" kapsamında Van'da Tekstil Kent Projesi hayata geçirilmiştir. Bu proje çerçevesinde 2019 yılından itibaren toplam 32 fabrika kurulmuş olup, söz konusu fabrikalarda en az 2.000 kişiye istihdam sağlanmaktadır (URL-25).

2023 yılı TÜİK bölgesel temel işgücü göstergelerine göre Van kentinde 15 yaş ve üzerinde olan nüfusun işgücüne katılma oranı %47,5 seviyesindedir. İstihdam oranı %38,5 işsizlik oranı ise bölgemizde %19,1 olarak gerçekleşmiştir. 2023 yılı sonu itibarıyla Van'daki kayıtlı işsizlerin sayısı 39 bin 459 iken bu kişilerin içinde kadınların oranı yüzde 35,9 18-24 yaş arası gençlerin oranı ise yüzde 22 seviyesindedir (URL-26). Türkiye genelindeki veriler ile karşılaştırıldığında, elde edilen bu verilerin yüksek olduğu söylenebilmektedir.

Türkiye'de gayrisafi yurt içi hasıla değeri; 2020 yılında 5 trilyon 46 milyar 883 milyon TL, 2021 yılında 7 trilyon 248 milyar 789 milyon TL, 2022 yılında 15 trilyon 11 milyar 776 milyon TL ve 2023 yılında ise 26 trilyon 545 milyar TL olarak gerçekleşmiştir (URL-27). Van ilinin Türkiye ekonomisi içerisindeki payı ise bu yıllar boyunca ortalama %0,41 düzeyindedir (URL-21).

Tablo 3. Gayrisafi Yurt İçi Hasıla Türkiye – Van Karşılaştırması

	2020	2021	2022	2023	2020	2021	2022	2023
	Kişi Başına GSYH TL				Kişi Başına GSYH Dolar			
Türkiye	60.546	86.231	176.651	311.110	8.600	9.601	10.659	13.243
Van	21.753	27.327	54.272	108.021	3.090	3.043	3.275	4.598

Kaynak: TÜİK, 2023

2020 ve 2023 yılları arasında Van’da kişi başına düşen gayrisafi yurt içi hasıla (GSYH) değerleri, Türkiye ortalamasının oldukça altında kalmıştır. Bu durum, ülke geneli verileri ile karşılaştırıldığında Van ilindeki kişi başına düşen gelirin oldukça düşük olduğunu göstermektedir. Van kenti, hane halkı büyüklüğü açısından Türkiye ortalamasının üzerinde yer almaktadır (URL-28, URL-29). Düşük ve düzensiz gelir, kalabalık hanelerde aile bireylerinin temel ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalmaktadır.

2.3 Sosyal Yardımların Yoksulluğu Önlemedeki Etkisi

Yoksulluk, ekonomik, siyasal ve sosyal alanlarda birçok olumsuz sorunun temel sebepleri arasında yer almaktadır. Bu nedenle yoksulluğun önlenmesine yönelik tedbirlerin alınması, yoksulluğun sebep olduğu ya da ileride sebep olabileceği problemlerin de önüne geçilmesini sağlayacaktır. Bu bağlamda sosyal yardımlar, hemen her toplumda yoksullukla mücadelede başvurulacak temel araçlardan biri olmuştur. Sosyal yardımlar, genellikle yoksul bireylerin temel ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik, devlet tarafından yapılan nakdî ve aynî yardımlar olarak tanımlanmaktadır (Özdemir ve İnce, 2021: 2633).

Türkiye’de 1980’li yıllardan itibaren kırdan kente göçün yoğunlaşması, aile ve toplum yapısındaki değişimler ve gecekondu mahallelerinin yaygınlaşması, yoksullukla mücadelede kullanılan geleneksel yöntemlerin yetersiz kalmasına ve zamanla ortadan kalkmasına neden olmuştur. İş piyasasının giderek esnek hâle gelmesi, yarı zamanlı çalışma, kısa süreli istihdam, kayıt dışı ekonomi ve düşük ücretlerin yaygınlaşması, yoksulların sosyal risklere karşı daha savunmasız olmalarına

ve çalışan yoksul kesimin oluşmasına yol açmıştır. Bu süreç içerisinde sosyal yardımlar, sosyal politikaların önemli bir bileşeni hâline gelmiştir.

Kentsel yoksulluğun etkilerini azaltmak amacıyla Türkiye’de sosyal devlet ilkesi doğrultusunda çeşitli sosyal yardım programları geliştirilmiştir. Sosyal yardımlar, kentsel yoksulluğun ve buna bağlı ortaya çıkan sosyal risklerin hafifletilmesinde önemli bir araç olarak değerlendirilmektedir. Van kentinde de Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, yerel yönetimler ve çeşitli sivil toplum kuruluşları tarafından yürütülen sosyal yardım programları; ihtiyaç sahiplerine yönelik doğrudan ekonomik desteklerin yanı sıra sağlık, eğitim ve barınma gibi temel hizmetlere erişim imkânı sunmaktadır (Çalışkan, 2016: 131).

Birçok ülkede ekonomik ve sosyal politikalar doğrultusunda oluşturulan sosyal yardım politikalarının, yoksullukla mücadelede ve yoksulluğun önlenmesinde önemli etkiler yarattığı ortaya konmuştur (Alcock, 1997: 9). OECD tarafından gerçekleştirilen araştırmalarda da sosyal yardımların birçok ülkede yoksulluğu önlemede başarılı sonuçlar verdiği belirtilmektedir (OECD, 2009: 5; akt. Güneş, 2012: 160).

2.4 Van Kenti’nde Sosyal Yardım Kuruluşları

Sosyal yardımlar konusunda aile içi dayanışma, akrabalık ilişkileri ve geleneksel yaklaşımlar varlığını sürdürse de modern dönemde yoksul kesimin ihtiyaçlarını karşılamak için yeterli olamamaktadır. Küresel gelişimler ve modernleşme ile ihtiyaçların çeşitlenerek artması devletlerin bir takım yeni önlemler almasına sebep olmuştur. Bu kapsamda yönetimler yardım hizmetlerini yerel kuruluşlar ile ülkenin her noktasına taşımayı ve muhtaç durumda olan bireylerin ihtiyaçlarını karşılamayı hedeflemiştir (Özcan, Şahin ve Zengin, 2012: 141). Bu kapsamda 81 il ve bu illere bağlı ilçelerde bu alanda hizmet sunan kurum ve kuruluşlar hizmete açılmıştır. Bu alanda faaliyet gösteren ilgili kurumlar; Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile Bakanlığa bağlı İl ve İlçe Müdürlükleri, (SHM) Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü ile Genel Müdürlüğe bağlı İl ve İlçe Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları, (SYDV) Belediyelere bağlı Sosyal Hizmet Daire Başkanlıkları ve Sosyal Hizmet Müdürlükleri ile kamu yararına faaliyet gösteren çeşitli STK’lar sıralanabilmektedir.

Tablo 4. Van Büyükşehir Belediyesi Tarafından Yapılan Sosyal Yardımlar

Aşevi Desteği	Gıda Yardımı
Nakit Yardımı	Sosyal Kart Uygulaması
Aile Destek Merkezleri	Refakatçi Misafirhanesi
Ücretsiz Yol Kartı Uygulaması	Şehirlerarası Yol Bilet Desteği

Kaynak: Van Büyükşehir Belediyesi, 2024.

Van büyükşehir statüsünde olup, Büyükşehir Belediyesi ve buna bağlı olarak 13 ilçe belediyesi bulunmaktadır. Van Büyükşehir Belediyesi tarafından 2023 yılı içerisinde gerçekleştirilen sosyal yardım faaliyetleri kapsamında; tablo 1’de aktarılan; 1.432 aileye Sosyal Kart desteği, 627.918 kişiye aşevi hizmeti, 15.538 kişiye misafirhane konaklama imkânı, 12.315 kişiye gıda kolisi ve 5.560 kişiye hijyen paketi yardımı sağlanmıştır (URL-30).

2.5 Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları Tarafından Van Kenti’nde Yapılan Sosyal Yardımlar

Çalışmanın bu bölümünde, Van ilinde gerçekleştirilen sosyal yardımların, yararlanan kişi ve hane sayıları ile sağlanan yardım miktarları temelinde, yoksulluğun önlenmesindeki etkisi değerlendirilmiştir. Bu çalışmada yararlanıcı belirleme, BSYBS üzerinden yürütülen merkezi sorgulamalar ve hane ziyareti/sosyal inceleme ile yapılan muhtaçlık tespitine dayanır; nihai karar SYDV Mütevelli Heyeti tarafından verilmektedir. Bu çalışma, kamu programlarına odaklandığından STK/vakıf yardımları kapsam dışıdır; program kıyasları muhtaçlık tespiti, erişim/başvuru süreçleri ve (ŞNT’de) koşulluluk eksenlerinde yapılmıştır.

2.5.1 Şartlı Eğitim Yardımları ve Diğer Eğitim Yardımları

Sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin azaltılması ve fırsat eşitliğinin sağlanmasında önemli bir araç olarak görülen sosyal yardımlar; “gıda”, “barınma”, “sağlık” ve “eğitim” olmak üzere dört temel başlıkta yoğunlaşmaktadır. Sosyal yardım faaliyetlerinin, temel ihtiyaçlar olan gıda, barınma ve sağlık hizmetlerine ek olarak eğitim alanında da yürütülmesi, bireylerin ihtiyaçlarını uzun vadede karşılamayı ve sürdürülebilir çözümler üretmeyi hedeflemektedir (Dama ve Sundaram, 2018: 9).

Türkiye’de bu alanda yapılan en önemli ve köklü sosyal yardım uygulaması Şartlı Nakit Transferi yardım programlarıdır. Şartlı nakit transferi programları, eğitim ve sağlık yardımlarıyla yoksul aile çocuklarının insan sermayelerini güçlendirmeyi amaçlayan yeni bir yoksullukla mücadele yöntemidir. Dünyada ilk defa 1990’larda yoksulluğun ve gelir eşitsizliğinin yoğun olarak yaşandığı Latin Amerika kıtasında uygulanmaya başlamıştır (Işık, 2019: 64). Şartlı Nakit Transferi (ŞNT) yardımları, yoksul birey veya hanelere, yalnızca belirli koşulların yerine getirilmesi durumunda sağlanan, şartlı nitelikte bir sosyal yardım programıdır. ŞNT programları, yardımların verilmesini belirli koşullara bağlaması açısından diğer sosyal yardım uygulamalarından farklı bir yapıya sahiptir. Bu yardım programları aracılığıyla kısa ve uzun vadede olmak üzere iki temel hedefin gerçekleştirilmesi amaçlanmaktadır. Kısa vadede hedeflenen; sağlanan nakdi desteklerle yoksul hanelerin gelir düzeylerini artırarak temel ihtiyaçlarını karşılamalarını kolaylaştırmak iken, uzun vadede ise sağlanan yardımları belirli şartlara bağlamak suretiyle, eğitim ve sağlık alanlarında olumlu tutum ve davranışların geliştirilmesi ve sonraki kuşakların kronik yoksulluktan kurtulabilecek kapasiteye erişmesi hedeflenmektedir (Esenyel, 2009: 13).

Van kentinde, kentin sunduğu temel hizmetlerden biri olan eğitim alanında, aktif olarak faaliyet gösteren toplam 1611 okul bulunmaktadır. Bu okulların kentteki bazı ilçelere dağılım oranları; İpekyolu 212, Tuşba 185 ve Edremit 172 okul olmak üzere; toplam 569 okul şeklindedir. İlde öğrenim gören toplam öğrenci sayısı ise 275.363 olarak kaydedilmiştir. Bu öğrencilerin ağırlıklı olarak bulundukları ilçelere göre dağılımı incelendiğinde; İpekyolu 102.631 öğrenci, Tuşba 42.080 öğrenci ve Edremit ise 37.195 öğrenci olmak üzere; toplam 181.906 öğrenciye tekabül etmektedir. (URL-31). 2012 yılı sonrasında Van’da okullaşma oranı, ilk ve ortaokul düzeyinde %95,7 olarak hesaplanırken, ortaöğretim (lise) düzeyinde ise bu oran %47,17 olarak gerçekleşmiştir (URL-32).

Tablo 5. İpekyolu, Tuşba ve Edremit İlçelerinin Sosyal Yardım Verileri

Yıl	Eğitim Yardımları		
	Hane Sayısı	Kişi Sayısı	Tutar/TL
2015	8497	33090	4.843.332,70
2016	8033	37051	5.236.346,31
2017	7714	35245	5.570.583,08
2018	8821	37825	5.405.640,00
2019	7543	33847	5.257.060,00
2020	7363	38890	4.906.010,00
2021	8582	42996	7.493.143,00
2022	8707	45024	8.224.545,00
2023	9913	56183	11.428.221,00

Tablo 5’te aktarılan; İpekyolu, Tuşba ve Edremit ilçesi sınırları içinde yer alan örneklem mahallelerinin tamamına ait ŞNT eğitim yardımı verileri; Karşıyaka Mahallesi; 2015 yılında ŞNT eğitim yardımı alan hane sayısı 1677 iken, 2023 yılında bu sayı artarak 2115 haneye ulaşmıştır. Yeni Mahalle; 2015 yılında ŞNT eğitim yardımı alan hane sayısı 1106 iken, 2023 yılında artış göstererek 1790 haneye yükselmiştir. Hacıbekir Mahallesi; 2015 yılında ŞNT eğitim yardımı alan hane sayısı 2246 iken, 2023 yılında 2300 haneye yükselmiştir.

Tuşba ilçesi sınırları içinde yer alan örneklem mahallelerinin ŞNT eğitim yardımı verileri; İstasyon Mahallesi: 2015 yılında ŞNT eğitim yardımı alan hane sayısı 324 iken, 2023 yılında bu sayı 4 haneye gerilemiştir. Seyrantepe Mahallesi; 2015 yılında ŞNT eğitim yardımı alan hane sayısı 1090 iken, 2023 yılında 1201 haneye yükselmiştir.

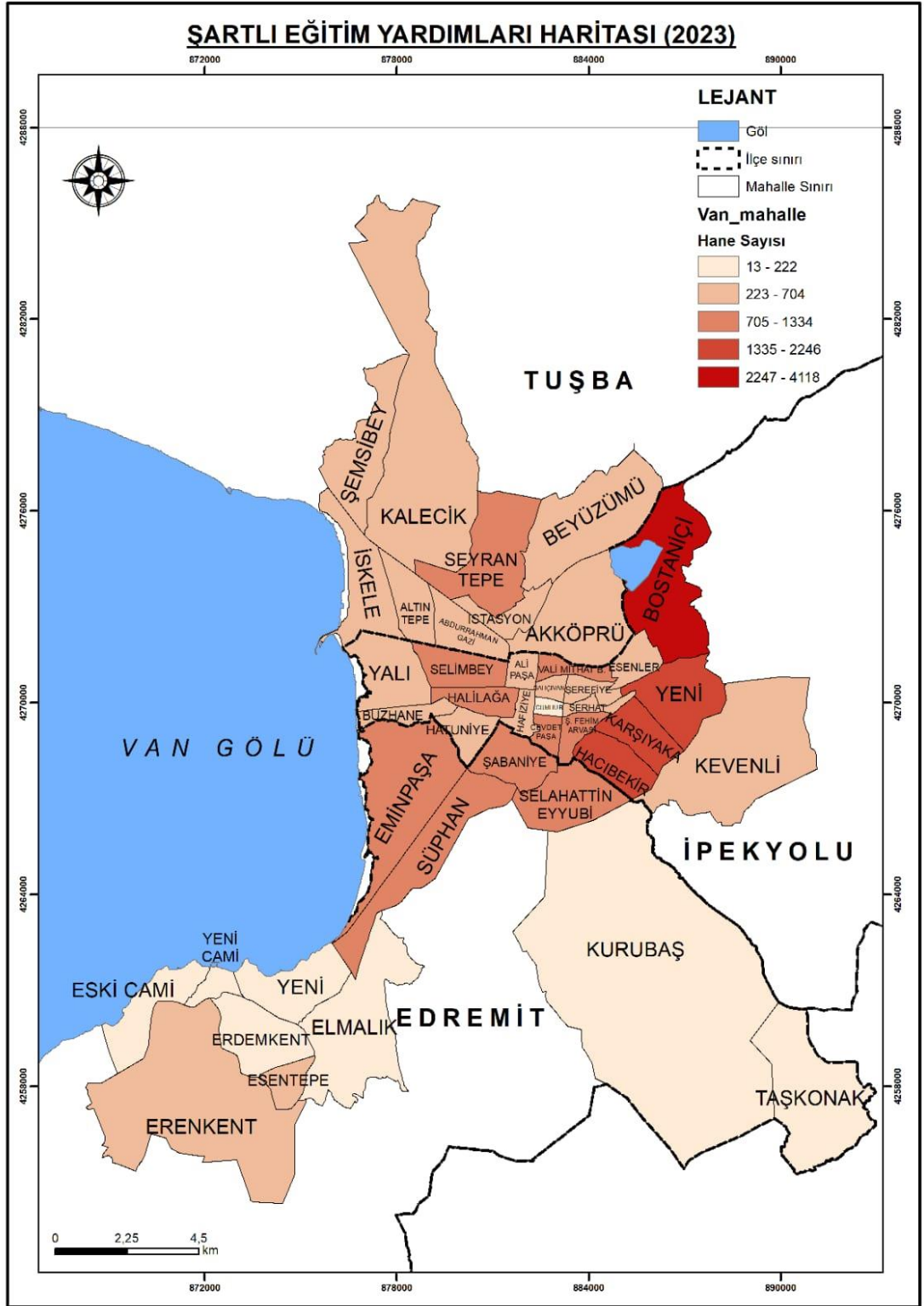
Edremit ilçesi sınırları içinde yer alan örneklem mahallelerinin ŞNT eğitim yardımı verileri; Selahattin Eyyübi Mahallesi: 2015 yılında ŞNT eğitim yardımı alan hane sayısı 720 iken, 2023 yılında 773 haneye yükselmiştir. Süphan Mahallesi; 2015 yılında ŞNT eğitim yardımı alan hane sayısı 1208 iken, 2023 yılında 1334 haneye yükselmiştir.

Kent nüfusunun, doğurganlık oranlarının yanı sıra aldığı göçlerle artış göstermesi, okullaşma oranlarının yükselmesi, örgün eğitime katılımın süreklilik kazanması ve eğitim alanında uygulanan yardım politikalarının geliştirilip çeşitlendirilmesi, daha fazla faydalancıya ulaşılmasını ve daha geniş kitlelere hitap edilmesini sağlamıştır. Bu durum da sosyal yardımlardan yararlanan hane sayısının

artmasına neden olmuştur. Bunun yanı sıra, 2020 yılında ortaya çıkan ve tüm dünyayı etkisi altına alan COVID-19 pandemisi ile sonrasında yaşanan ekonomik krizler, ailelerin işsiz kalmasına ve gelir kaybı yaşamalarına sebep olmuştur. Bu dönemde çalışamayan, sosyal güvencesi bulunmayan ve herhangi bir gelir elde edemeyen ailelerin sosyal yardımlara duydukları ihtiyacın belirgin şekilde arttığı ve bu ailelerin sosyal yardım sistemlerine daha yoğun olarak yöneldiği görülmektedir.

Harita 4'te belirtilen 2018 yılı toplam 8821 hane ile şartlı eğitim yardımlarından yararlanan hane sayısının en yüksek seviyeye ulaştığı yıl olarak belirlenmiştir. Harita 1 incelendiğinde; 2018 yılında Selimbey, Yalı, Kevenli, Bostaniçi, Karşıyaka, Hacıbekir, Buzhane, Süphan, Şabaniye ve Seyrantepe mahallelerinin (kırmızı ve koyu kahverengi renkle gösterilen mahalleler), şartlı eğitim yardımlarından en fazla yararlanan bölgeler olduğu görülmektedir.

Harita 5'te belirtilen 2023 yılında ise şartlı eğitim yardımlarından en fazla faydalanan mahalleler Bostaniçi, Karşıyaka, Hacıbekir, Şabaniye, Selahattin Eyyübi ve Seyrantepe mahalleleri olarak belirlenmiştir. Bu mahalleler, nüfusun yoğun olduğu ve okul çağındaki çocuk sayısının diğer bölgelere oranla daha yüksek olduğu yerleşim alanlarıdır. Söz konusu mahallelerde ikamet eden hanelerin genellikle kalabalık ve çok çocuklu bir demografik yapıya sahip olduğu; dolayısıyla eğitim çağındaki çocuk sayısının da diğer mahallelere kıyasla daha fazla olduğu ifade edilebilmektedir. Bunun yanı sıra bu mahalleler, sosyoekonomik açıdan ortak özellikler taşıyan, düşük gelir grubunda yer alan ve sosyal yardımlardan yararlanan ailelerin yoğunlukta olduğu bölgeler olarak öne çıkmaktadır.

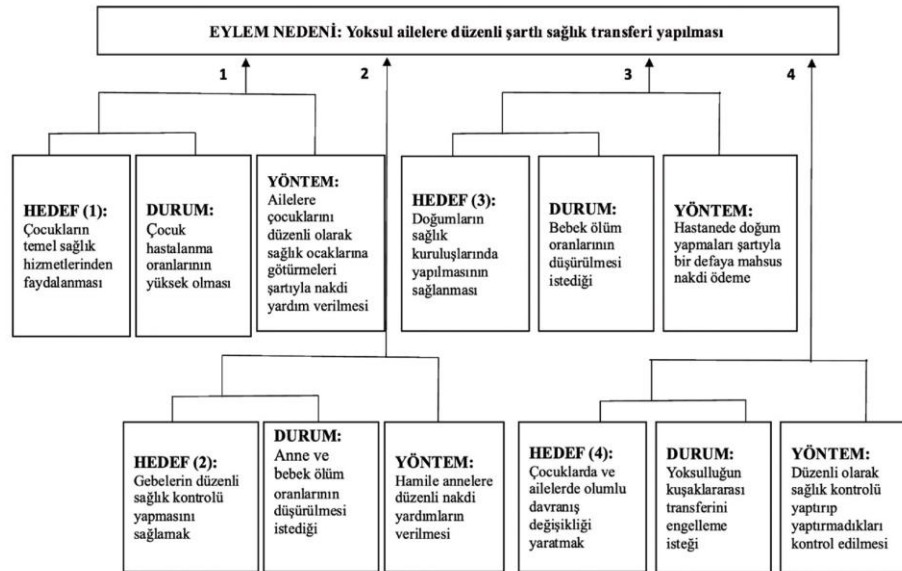
Harita 5. Şartlı Eğitim Yardımı Hane Verileri (2023)

2.5.2 Şartlı Sağlık ve Diğer Sağlık Yardımları

Şartlı Sağlık Yardımı (ŞŞY) ve diğer sağlık yardımları, ŞNT programları kapsamında yer almaktadır. Şartlı nakit transferi programları, eğitim ve sağlık yardımlarıyla yoksul aile çocuklarının insan sermayelerini güçlendirmeyi amaçlayan yeni bir yoksullukla mücadele yöntemlerinden biridir. Şartlı yardım programları kapsamında yapılan yardımların belli bir şarta bağlı olması kişilerin ya da aile bireylerinin sunulan temel hizmetlere karşı olumlu tutum ve davranışlar geliştirmesine yardımcı olmaktadır (Esenyel, 2009: 17). Zira eğitim sağlık gibi hayati konularda süreklilik bireyin ve toplumun geleceği için büyük bir önem arz etmektedir.

ŞSY programı kapsamında hak sahiplerine, yalnızca faydalanıcı durumundaki çocukların veya gebe ve lohusa kadınların, Sağlık Bakanlığı tarafından belirlenmiş sağlık takipleri, kontrolleri ve izlem faaliyetleri gibi temel sağlık koşullarını yerine getirmeleri durumunda ödeme yapılmaktadır (Akbulut ve Çınar, 2024: 621).

Şekil 2’de değinildiği gibi burada asıl amaç, kadınların ve çocukların sağlık durumlarını kontrol altında tutarak yaşanabilecek bazı olumsuzlukların önüne geçmektir. Şartlı Sağlık Yardımları hem annelerin hem de bebeklerin doğum öncesi ve sonrası oluşabilecek risklerinin önceden veya zamanında tespit edilerek bunlara karşı tedbirler alınması bakımından önem taşımaktadır.

Şekil 2. Şartlı Sağlık Yardımları Eylem Nedenleri (Akbulut ve Çınar, 2024: 621)

3294 sayılı Kanun, fakr  zaruret içindeki muhtaç kişileri (gerekirse Türkiye'ye kabul edilmiş/geçici gelenler dâhil) kapsar; SGK'ya tabi olmayan/aylık almayan muhtaçlar ile kişi başına geliri net asgari ücretin 1/3'ünün altında olanlar da kapsam dahilindedir.  SY hamilelik dönemindeki kadınlara aylık 200 TL,  ocuk için aylık 100 TL, Do umun Hastanede yapılması halinde bir seferlik 500 TL,  artlı lohusalık için doğumu takip eden ilk 2 ay süresince aylık 300 TL şeklinde verilmektedir (URL-33).  SY'nin kesilme durumları temel olarak diğer sosyal yardımların kesilme sebepleriyle aynıdır. Ek olarak, Sağlık Bakanlığına bağlı sağlık kuruluşlarında gerekli sağlık kontrollerinin ve a ıların yaptırılmaması veya rutin kontrollere düzenli olarak gidilmemesi, söz konusu yardımın kesilmesine ve yardımların sürekliliğinin sa lanamamasına neden olabilmektedir.

Kent hizmetlerinin en önemli başlıklarından biri olan sağlık alanında,  ehir merkezinde  evre illere de hizmet veren bir devlet hastanesi, bir  niversite hastanesi ve üç özel hastane bulunmaktadır. Söz konusu hastaneler, örneklem alanı olarak belirlenen üç merkez ilçeye dağılmış durumdadır. Devlet hastanesi Edremit ilçesinde,  niversite hastanesi Tu ba ilçesinde, özel hastaneler ise  pekyolu ilçesi sınırları içinde faaliyet göstermektedir.

Tablo 6. Örneklem Alanı Mahallelerin Sağlık Yardım Verileri (2015-2023)

Yıl	Sağlık Yardımları		
	Hane Sayısı	Kişi Sayısı	Tutar/TL
2015	7029	27075	2.404.060,00
2016	7312	29713	3.067.500,00
2017	6819	27864	2.635.804,98
2018	4190	22641	2.777.212,60
2019	5884	25673	3.695.706,56
2020	6910	31027	3.376.137,18
2021	6977	31028	4.786.251,40
2022	6992	30332	5.189.789,89
2023	5995	22501	6.568.105,41

 SY; annelerin ve bebeklerin sağlıklı bir şekilde yaşamlarını sürdürebilmeleri, anne-bebek sa lı ının korunması, ani bebek ölümlerinin engellenmesi, bulaşıcı ve ölümcül hastalıkların bebekler ve çocuklar arasında yayılmasının önlenmesi, okul çağındaki çocukların gerekli a ı ve sağlık kontrollerinin yapılarak birçok hastalığın önüne geçilmesi ve toplum sa lı ının güvence altına alınmasını hedefleyen bir yardım

programıdır. Bu bilgiler doğrultusunda, Tablo 6’da belirtilen örneklem alanı olarak belirlenen mahallelerin Şartlı Sağlık Yardımlarına ilişkin toplam verileri aşağıda sunulmuştur.

İpekyolu ilçesi sınırları içinde yer alan örneklem mahallelerinin ŞSY verileri; Karşıyaka Mahallesi; 2015 yılında ŞSY yapılan hane sayısı 1471 iken, 2023 yılında 1376 haneye gerilemiştir. Yeni Mahalle; 2015 yılında ŞSY yapılan hane sayısı 985 iken, 2023 yılında 1110 haneye yükselmiştir. Hacıbekir Mahallesi; 2015 yılında ŞSY yapılan hane sayısı 1156 iken, 2023 yılında 1300 haneye ulaşmıştır.

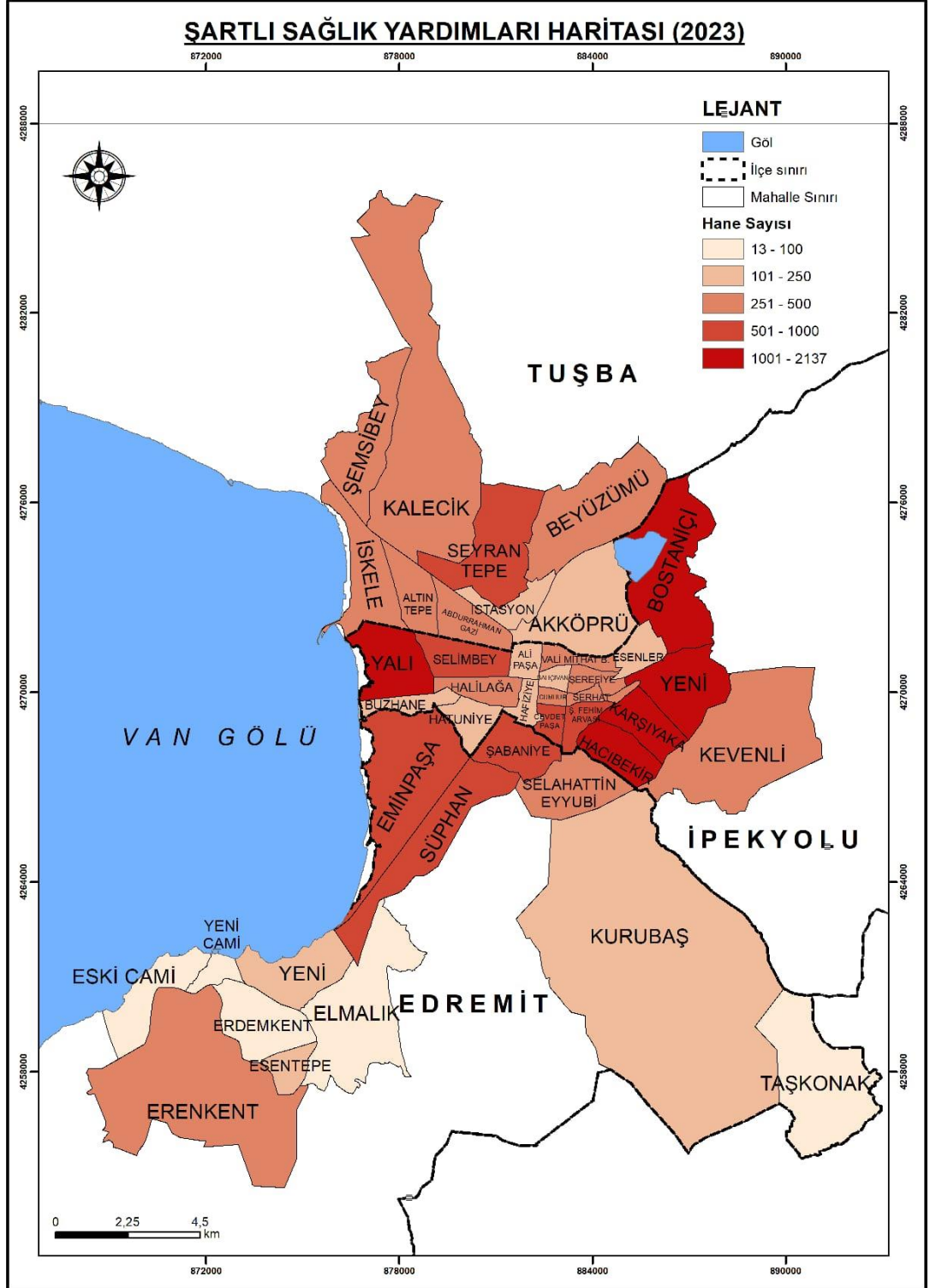
Tuşba ilçesi sınırları içinde yer alan örneklem mahallelerinin ŞSY verileri; İstasyon Mahallesi; 2015 yılında ŞSY yapılan hane sayısı 356 iken, 2023 yılında 192 haneye düşmüştür. Seyrantepe Mahallesi; 2015 yılında ŞSY yapılan hane sayısı 1229 iken, 2023 yılında 647 haneye gerilemiştir.

Edremit ilçesi sınırları içinde yer alan örneklem mahallelerinin ŞSY verileri; Selahattin Eyyübi Mahallesi; 2015 yılında ŞSY yapılan hane sayısı 652 iken, 2023 yılında 494 haneye düşmüştür. Süphan Mahallesi; 2015 yılında ŞSY yapılan hane sayısı 1180 iken, 2023 yılında 876 haneye gerilemiştir.

2015 yılında toplam 7.029 haneye 2.404.060,00 TL sağlık yardımı yapılmışken, 2023 yılında bu sayı 5.995 haneye gerilemiş, buna karşın yapılan yardım miktarı artarak 6.568.105,41 TL olarak gerçekleşmiştir (Tablo 6).

Yaşanan bu düşüşün başlıca nedeni; aile planlaması yöntemleri ve programları sayesinde ailelerin daha az çocuk sahibi olmasının teşvik edilmesi olarak değerlendirilmektedir. Bunun yanı sıra kadınların çalışma hayatına katılması ile, çocuk dünyaya geldikten sonra çocuklarına yeterli zaman ayıramayacak olmaları ve onlara destek olacak kreş, bakım vb. desteklerin yetersiz olması kadınların çocuk sahibi olma isteğinin önünde büyük bir engel teşkil etmektedir. Bunlara ek olarak pandemi ve sonrasında yaşanan ekonomik kriz her geçen gün yaşam şartlarını daha da zorlaştırıp geçim sıkıntısının daha belirgin olmasına sebep olmaktadır. Yaşanan bu ekonomik sorunlar gençlerin evlenmesi ve evli olan bireylerin çocuk sahibi olması önünde büyük bir sorun teşkil etmektedir.

Harita 6’da yer alan verilere göre 2018 yılında Bostaniçi, Karşıyaka, Hacıbekir, Seyrantepe, Süphan, Eminpaşa, Selahattin Eyyubi ve Şabaniye mahallelerinin, ŞSY’den faydalanan hane sayısının en fazla olduğu mahalleler olduğu görülmektedir.

Harita 7. Şartlı Sağlık Yardımı Hane Sayısı Verileri (2023)

Harita 7’de yer alan verilere göre Selimbey, Yalı, Bostaniçi, Karşıyaka, Hacıbekir, Seyrantepe, Süphan, Şabaniye ve Eminpaşa mahalleleri, ŞSY’den yararlanan hane sayısının en yüksek olduğu mahalleler olarak belirlenmiştir.

2.5.3 65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Gücsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun Kapsamında Yapılan Yardımlar

Yaşlı Aylığı Yardımı, ülkemizde 65 yaşını doldurmuş, herhangi bir sosyal güvencesi olmayan, muhtaç, kimsesiz ve çalışamayacak durumda olan bireylere bağlanan bir aylık türüdür (Tuncel ve Uzun, 2019: 327). Bu yardım, kendisi ve eşinin gelirleri birlikte dikkate alındığında kişi başına düşen aylık geliri net asgari ücretin üçte birinden daha düşük olan, 65 yaş ve üzerindeki vatandaşlara sağlanmaktadır. Yaşlı aylığı kapsamında, hak sahiplerine her ay düzenli olarak 4.664,18 TL ödeme yapılmaktadır (URL-34). Türkiye’de 65 yaş ve üzeri vatandaşların sosyal güvencesinin temel dayanağı Anayasa’dır. 1982 Anayasası’nın 61. maddesi; “...Yaşlılar, Devletçe korunur, yaşlılara devlet yardımı ve sağlanacak diğer haklar ve kolaylıklar kanunla düzenlenir... Bu amaçlarla gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurur.” hükmüyle, yaşlı bireylerin haklarının korunması konusunda devlete birtakım sorumluluklar ve görevler yüklemektedir (Özsoy, 2022: 5).

Engelli Aylığı Yardımı; engellilik durumu, doğuştan itibaren mevcut olan veya bireyin kendi iradesi dışında daha sonraki dönemlerde ortaya çıkan fizyolojik bir risk durumudur. Bireyin engelli olması veya sonradan engelli hâle gelmesi, kişinin çalışma imkânını kaybetmesi nedeniyle aynı zamanda sosyal bir risk oluşturmakta ve bireyi yoksulluk tehlikesi ile karşı karşıya bırakmaktadır. Dolayısıyla engelli bireylerin en azından asgari yaşam standartlarına kavuşmaları, engeli bulunmayan diğer bireylerle aralarındaki sosyal ve ekonomik eşitsizliklerin en aza indirilmesi ve yaşamlarının kolaylaştırılması amacıyla sosyal güvenceye sahip olmaları, hem kendileri hem de yakınları açısından büyük önem arz etmektedir (Buluş, 2022: 838).

Tüm bu hususlar göz önüne alınarak ülkemizde 2005 yılından itibaren, engelli vatandaşları korumak amacıyla engelli aylığı ve 18 yaşından küçük engelli bireyler için engelli yakını aylığı yardımları uygulamaya konulmuştur. Bu kapsamda engelli aylığı yardımı, engellilik oranı %40 ve üzerinde olan, sosyal güvencesi bulunmayan

ve hane içinde kişi başına düşen aylık geliri net asgari ücretin üçte birinden daha az olan engelli bireylere sağlanan nakdi yardımlardır (URL-35).

Engellilik oranına göre belirlenen yardımlara ilişkin veriler; Engellilik oranı %40 ile %69 arasında olan bireylere aylık 3.723,27 TL, Engellilik oranı %70 ve üzeri olan bireylere aylık 6.162,74 TL, 18 yaşından küçük engelli bireyler için ise yakınlarına yönelik 3.723,27 TL destek sağlanmaktadır (URL-35).

Tablo 7. Örneklem Alanı Mahallelerin Engelli ve Yaşlı Yardım Verileri (2015-2023)

Yıl	2022 Kapsamında Yapılan Engelli, Engelli Yakını ve 65 Yaş Üstü Yaşlı Aylığı Destekleri		
	Hane Sayısı	Kişi Sayısı	Tutar/TL
2015	2853	9579	9.554.594,38
2016	3780	13448	14.594.827,24
2017	3909	13191	18.715.753,33
2018	4100	15902	15.903.073,54
2019	4474	15040	27.393.436,91
2020	4565	19212	37.183.056,36
2021	4736	20128	42.377.365,37
2022	4886	20810	66.737.997,17
2023	4380	18080	79.814.365,45

“65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun”, yaşlı ve engelli bireylerin ekonomik olarak desteklenmesine yönelik bir yardım programıdır. Bu sosyal yardım programı ile sosyal güvencesi olmayan ve 65 yaşını aşmış yaşlı bireylerin yanı sıra, herhangi bir engellilik durumu sebebiyle çalışamayan bireylerin ekonomik açıdan desteklenmesi, temel ihtiyaçlarını karşılamaları ve toplumsal yaşama katılımlarının sağlanması hedeflenmektedir.

Tablo 7’de verilen İpekyolu ilçesi sınırları içinde yer alan örneklem mahallelerinin 2022 sayılı Kanun kapsamında yapılan yardım verileri; Karşıyaka Mahallesi; 2015 yılında yardım alan hane sayısı 896 iken, 2023 yılında 569 haneye gerilemiştir. Yeni Mahalle; 2015 yılında yardım alan hane sayısı 594 iken, 2023 yılında 1881 haneye yükselmiştir. Hacıbekir Mahallesi; 2015 yılında yardım alan hane sayısı 690 iken, 2023 yılında 865 haneye yükselmiştir.

Tuşba ilçesi sınırları içinde yer alan örneklem mahallelerinin yardım verileri; İstasyon Mahallesi; 2015 yılında yardım alan hane sayısı 285 iken, 2023 yılında 312

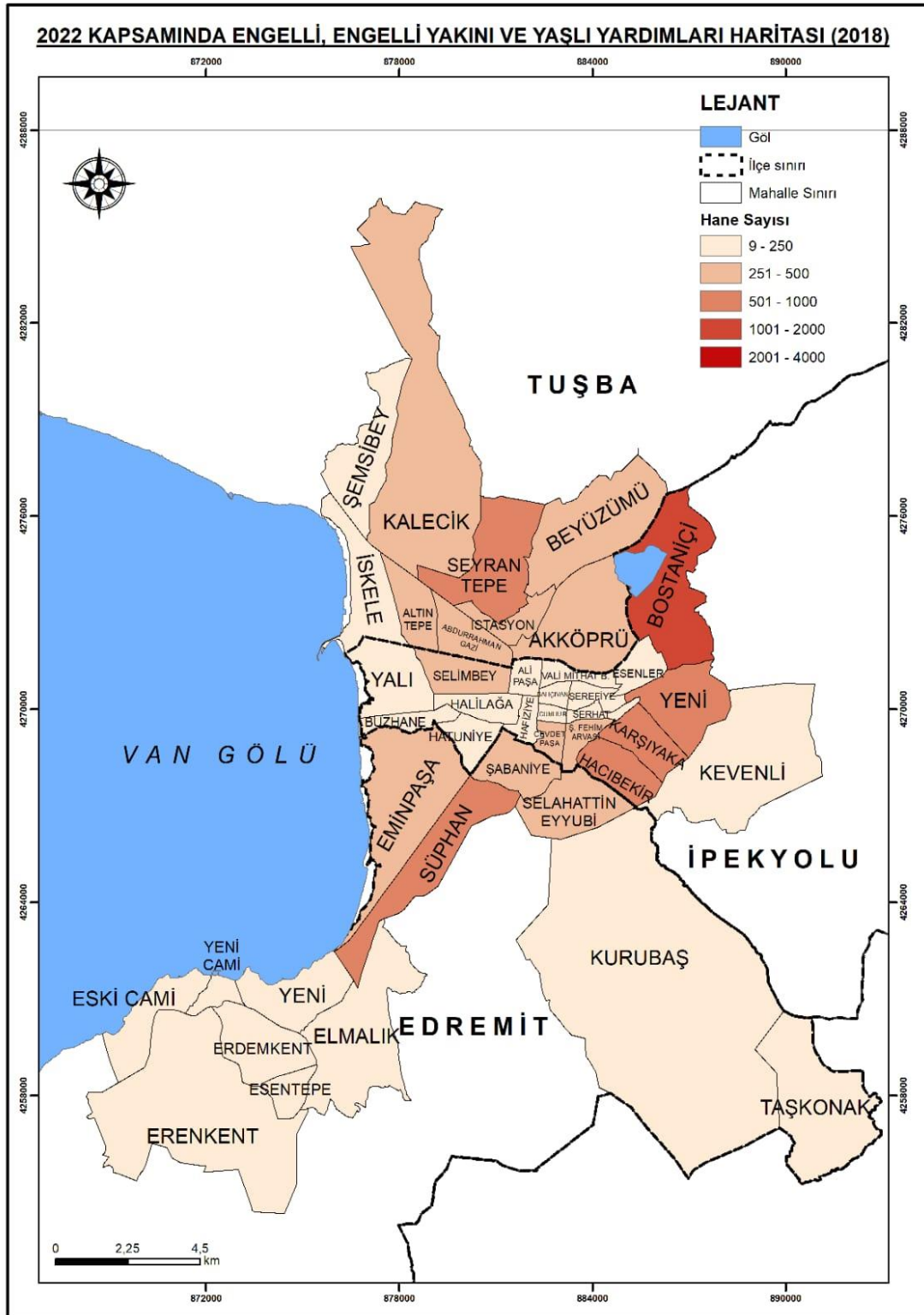
haneye yükselmiştir. Seyrantepe Mahallesi; 2015 yılında yardım alan hane sayısı 635 iken, 2023 yılında 835 haneye yükselmiştir.

Edremit ilçesi sınırları içinde yer alan örneklem mahallelerinin verileri; Selahattin Eyyübi Mahallesi; 2015 yılında yardım alan hane sayısı 398 iken, 2023 yılında 517 haneye yükselmiştir. Süphan Mahallesi; 2015 yılında yardım alan hane sayısı 602 iken, 2023 yılında 749 haneye yükselmiştir.

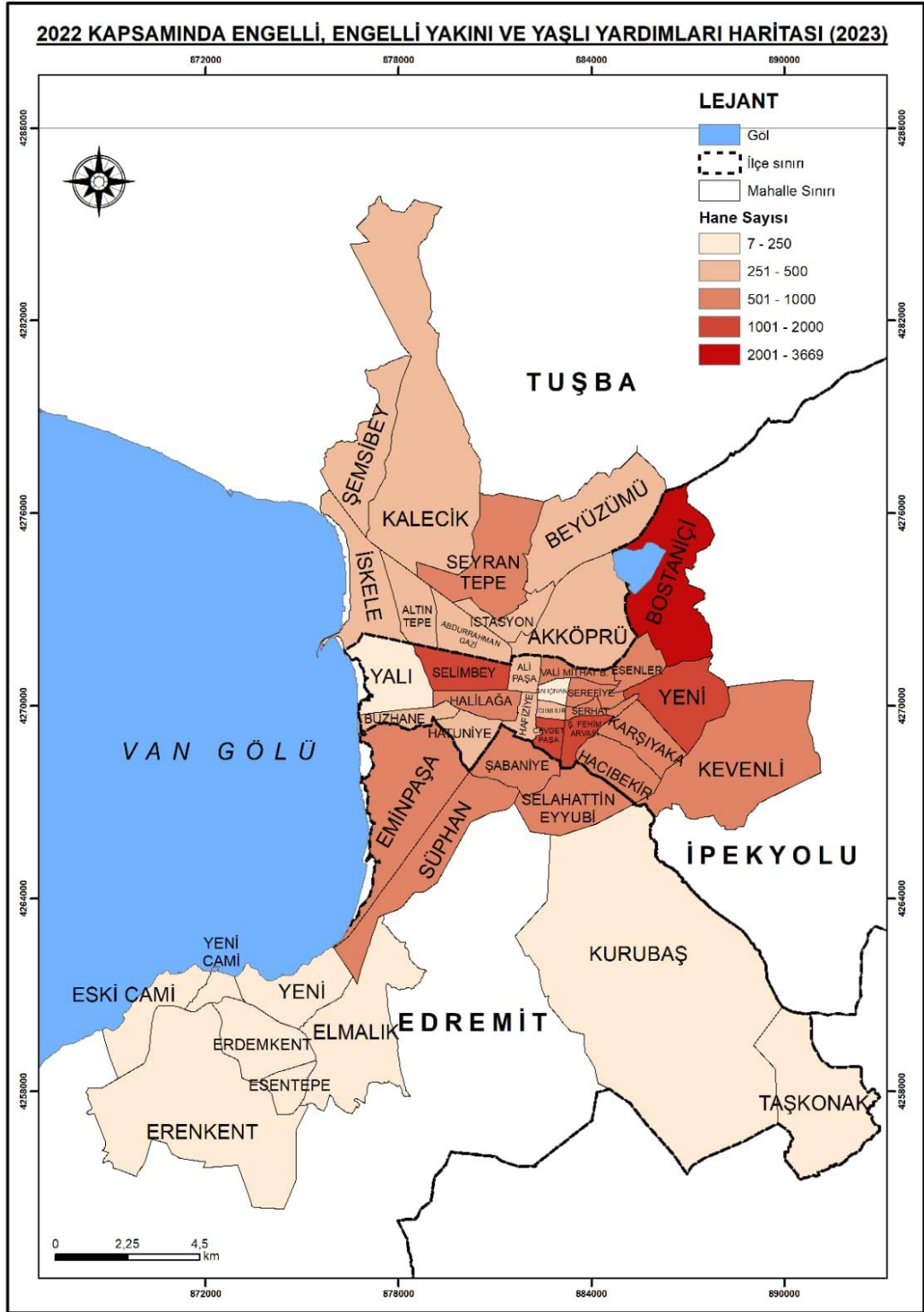
Örneklem alanı olarak seçilen Karşıyaka mahallesi haricinde diğer bütün mahallelerde “65 Yaşını Doldurmuş Muhtaç, Güçsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun” kapsamında sosyal yardım alan hane sayısında artış yaşanmıştır. Engelli ve yaşlı yardımlarından faydalanan hane sayısının ve kişi sayısının sürekli olarak artış göstermesinin başlıca sebepleri arasında sağlık hizmetlerine ulaşmanın kolaylaşması, son yıllarda sağlık hizmetleri alanında yaşanan olumlu gelişmeler ile insanların yaşam süresinin uzaması; her geçen gün yeni yardım kalemlerinin engelli ve engelli yakını bireylerin hizmetine sunulması, engelli vatandaşlara yapılan sosyal yardım kalemlerinin çeşitlendirilmesi, yaşlı vatandaşlar için yeni yardım faaliyet ve programlarının oluşturulması ile yaşam kalitesinin artması sağlanmıştır.

Örneklem alanı olarak belirlenen mahallelerin yer aldığı harita 8’e göre 2018 yılında Bostaniçi, Yeni Mahalle, Karşıyaka, Hacıbekir, Seyrantepe, Süphan Mahallesi yaşlı ve engelli yardımlarından en çok faydalanan yerleşim yerleri olmuştur.

Harita 9’da belirtildiği üzere; 2023 yılına gelindiğinde, 2018 yılında yardım alan mahallelere ek olarak Selimbey, Kevenli, Şabaniye, Selahattin Eyyubi ve Eminpaşa mahallelerinin de dahil edildiği görülmektedir. Söz konusu mahallelerin, nüfus yoğunluğu açısından kentin en kalabalık bölgelerini oluşturduğu ve genellikle dar ve düşük gelir grubuna ait ailelerin yaşadığı yerleşim alanları olduğu gözlenmektedir.

Harita 8. Engelli, Engelli Yakını ve Yaşlı Yardım Verileri (2018)

Harita 9. Engelli, Engelli Yakını ve Yaşlı Yardım Verileri (2023)

2.5.4 Gıda ve Giyim Yardımı

Gıda Yardımı, 3294 sayılı Kanun kapsamında olup herhangi bir sosyal güvencesi ve mal varlığı bulunmayan, ihtiyaç sahibi hanelere SYDV tarafından sağlanan temel gıda malzemelerinden oluşan sosyal yardım türüdür. Bu yardım türü, yılın belirli dönemlerinde yapılabileceği gibi yıl boyunca da kesintisiz olarak gerçekleştirilebilmektedir. Aynı kanun kapsamında gerçekleştirilen yardım türlerinden biri olan Aşevi Yardımları ise ihtiyaç sahibi olduğu belirlenen kişilere, SYDV'ler tarafından aşevleri aracılığıyla sıcak yemek hizmetinin sunulmasıdır.

Tablo 8. Örneklem Alanı mahallelerin Gıda ve Giyim Yardım Verileri (2015-2023)

Yıl	Gıda ve Giyim Yardımları		
	Hane Sayısı	Kişi Sayısı	Tutar/TL
2015	1012	12706	1.358.955,60
2016	1857	9228	570.954,33
2017	937	5637	258.320,63
2018	1068	5273	373.431,96
2019	618	3113	181.292,67
2020	4626	25330	1.441.428,41
2021	3095	16565	693.882,00
2022	1832	12542	833.577,94
2023	722	4586	602.893,34

Gıda yardımı, 3294 sayılı Kanun kapsamında ihtiyaç sahibi ailelere temel gıda malzemeleri sağlanarak gerçekleştirilmektedir. Bunun yanı sıra, yaşlı veya engelli olup söz konusu gıda malzemelerini hazırlama imkânı olmayan kişilere ise aşevleri aracılığıyla sıcak yemek yardımı yapılmaktadır. Yine aynı yardım türlerinden biri olan giyim yardımı ise, vakıflar tarafından kurulan giyim marketleri üzerinden, ihtiyaç sahibi ailelerin mevsim koşullarına ve bireysel ihtiyaçlarına uygun olarak kıyafet ve ayakkabı gibi temel giyim malzemelerinin sağlanmasıdır.

Bu bilgiler doğrultusunda, tablo 8'de verilen örneklem alanı olarak seçilen mahallelerin gıda-giyim yardımlarına ilişkin toplam veriler; İpekyolu ilçesi sınırları içerisinde yer alan örneklem mahallelerinin Gıda-Giyim Yardımı verileri; Karşıyaka Mahallesi; 2015 yılında yardım yapılan hane sayısı 255 iken, 2023 yılında 81 haneye gerilemiştir. Yeni Mahalle; 2015 yılında yardım yapılan hane sayısı 162 iken, 2023

yılında 33 haneye gerilemiştir. Hacıbekir Mahallesi; 2015 yılında yardım yapılan hane sayısı 170 iken, 2023 yılında 126 haneye gerilemiştir.

Tuşba ilçesi sınırları içerisinde yer alan örneklem mahallelerinin yardım verileri; İstasyon Mahallesi; 2015 yılında yardım yapılan hane sayısı 36 iken, 2023 yılında 59 haneye yükselmiştir. Seyrantepe Mahallesi; 2015 yılında yardım yapılan hane sayısı 232 iken, 2023 yılında 82 haneye gerilemiştir (Tablo 8).

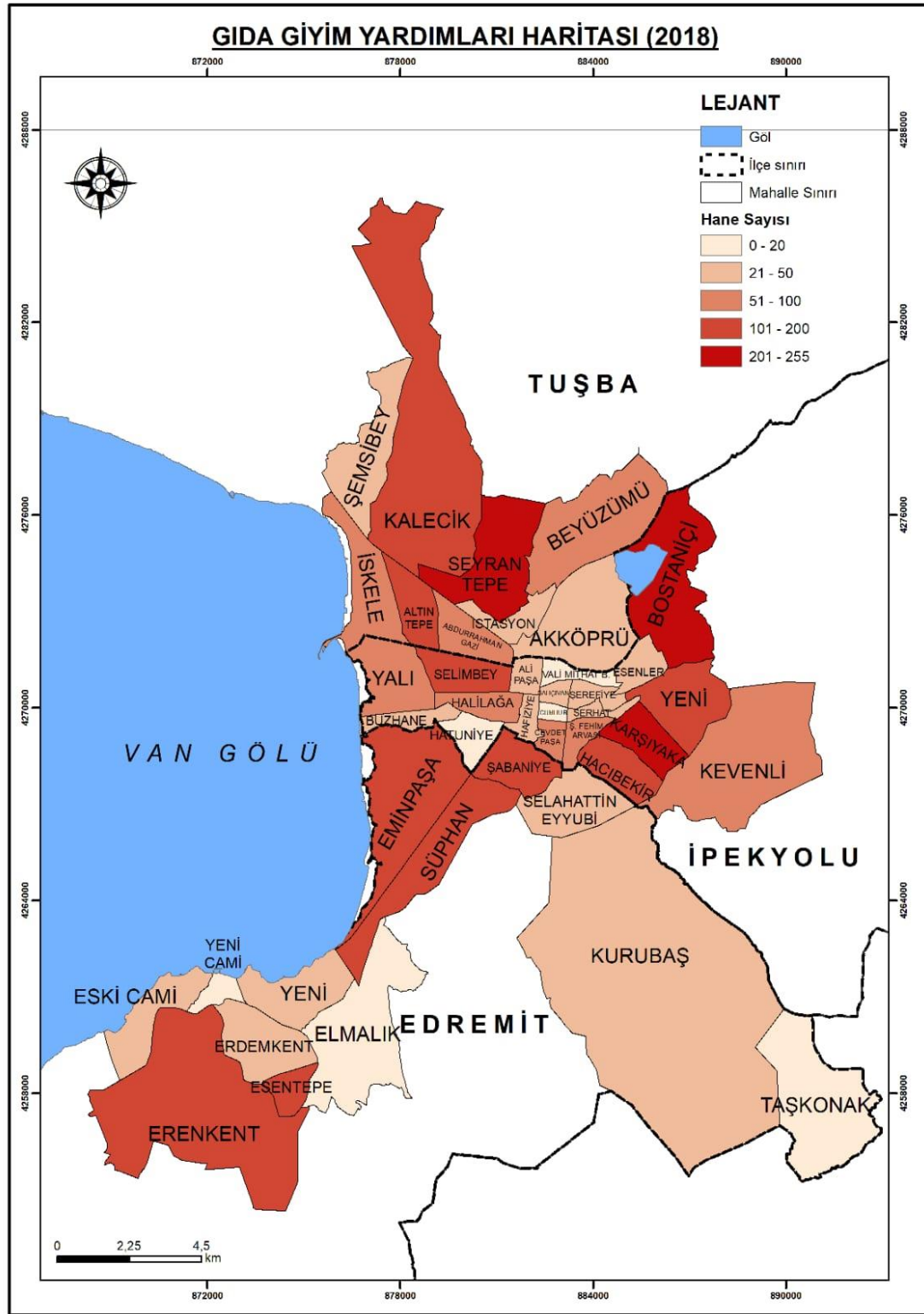
Edremit ilçesi sınırları içerisinde yer alan örneklem mahallelerinin verileri; Selahattin Eyyübi Mahallesi; 2015 yılında yardım yapılan hane sayısı 28 iken, 2023 yılında 212 haneye yükselmiştir. Süphan Mahallesi; 2015 yılında yardım yapılan hane sayısı 185 iken, 2023 yılında 129 haneye gerilemiştir.

Karşıyaka, Hacıbekir, Yenimahalle, Seyrantepe ve Süphan mahallelerinde gıda ve giyim yardımı alan hane sayısında düşüş meydana gelmiştir. Buna karşın, İstasyon ve Selahattin Eyyubi mahallelerinde ise söz konusu yardımlardan faydalanan hane sayısında artış yaşanmıştır.

Sosyal yardım faaliyetleri kapsamında daha önce ihtiyaç sahiplerine gıda malzemeleri şeklinde sunulan ayni yardımların, depolama ve muhafaza koşullarının yetersizliği, saklama süreçlerinde yaşanan zorluklar, taşıma ve dağıtım süreçlerinin maliyetli olması gibi nedenlerle çeşitli sorunlara yol açtığı görülmektedir. Bunun yanı sıra yardım malzemelerinin dağıtım sırasında faydalanıcıların ikamet adreslerinde bulunamaması, söz konusu gıda ve giyim yardımlarının zamanında ve etkin bir şekilde ihtiyaç sahiplerine ulaştırılamamasına neden olmaktadır.

SYDV, gıda ve giyim gibi ayni yardımlar yerine, faydalanıcıların ihtiyaçları doğrultusunda nakdi ödeme yöntemini tercih etmiştir. Bu tercihin nedeni, kamu kaynaklarının zamanında, doğru, yerinde ve amacına uygun bir şekilde kullanılmasını sağlamaktır.

Gıda yardımının en fazla yapıldığı yılın 2020 yılı olduğu görülmektedir. 2020 yılında ortaya çıkan COVID-19 pandemisi nedeniyle insanların evlerinden çıkamadığı, temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorluk yaşadığı ve birçok kişinin işsiz kaldığı, sosyal ve ekonomik açıdan oldukça zor ve yıpratıcı bir süreç yaşanmıştır. Bu dönemde vakıflar ve birçok kamu kurumu, karşılaşılan zorluklarla mücadele kapsamında önemli roller üstlenmiştir. Söz konusu rollerin en önemlisi ise vakıflar tarafından yürütülen sosyal yardım hizmetleri ve gıda dağıtım faaliyetleri olmuştur.

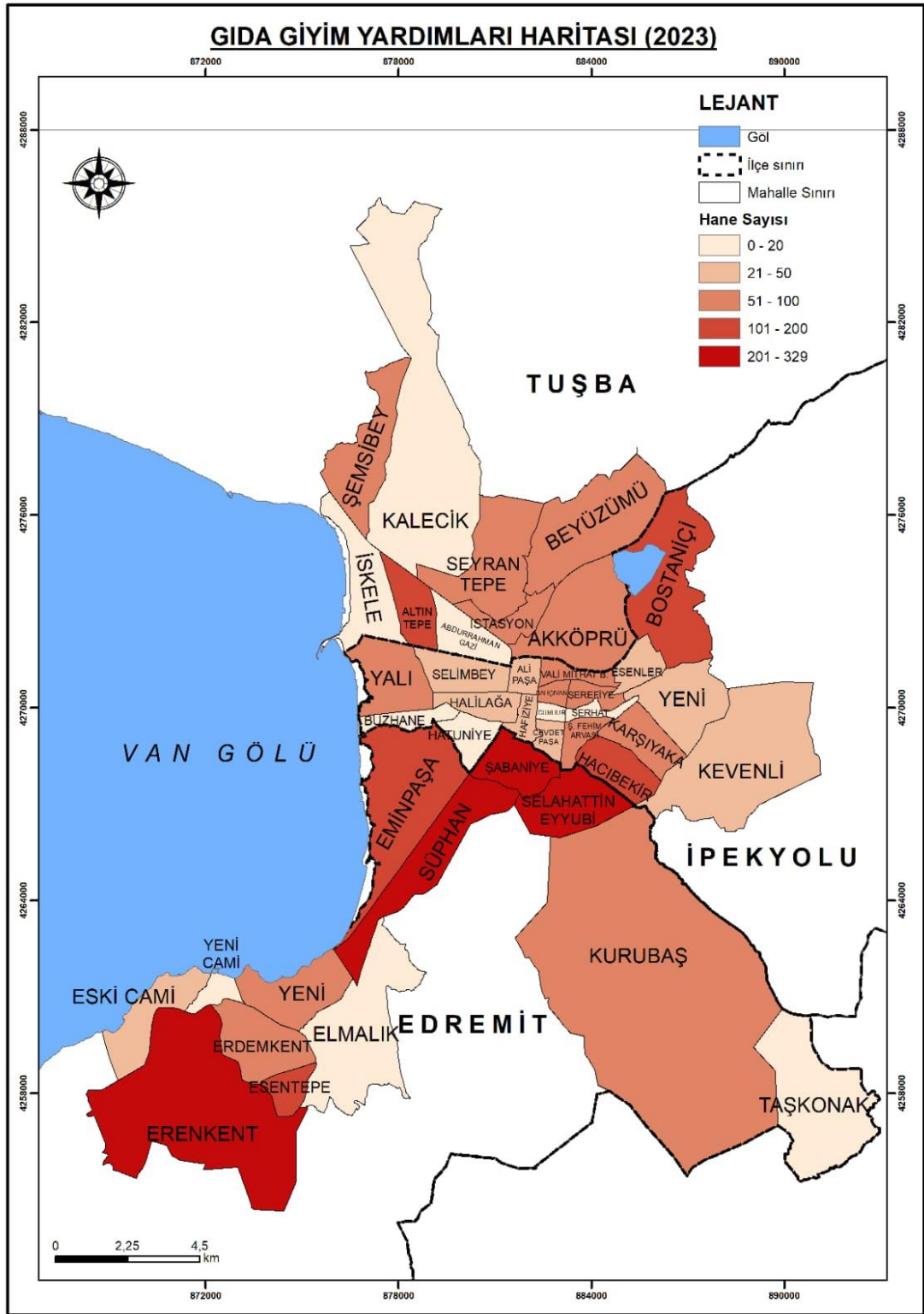

Harita 10. Gıda - Giyim Yardım Verileri (2018)

Pandemi döneminden önceki 2018 yılında, gıda ve giyim yardımlarından en fazla faydalanan mahallelerin dağılımı Harita 10'da gösterilmiştir. Buna göre 2018 yılında; Seyrantepe, Kalecik, Beyüzümü, Bostaniçi, Karşıyaka, Selimbey, Yeni Mahalle, Hacıbekir, Şabaniye, Süphan, Eminpaşa, Esentepe ve Erenkent mahalleleri gıda ve giyim yardımlarından en fazla yararlanan mahalleler olarak belirlenmiştir.

2023 yılına gelindiğinde ise yardım alan mahalle sayısında belirgin bir azalma gözlenmiştir. Harita 11'de de görüldüğü üzere, önceki dönemde yardım alan mahalle sayısı 12 iken, 2023 yılında bu sayı 6'ya düşmüş ve yardım alan mahalleler Erenkent, Şabaniye, Selahattin Eyyubi, Hacıbekir ve Bostaniçi olarak tespit edilmiştir.

Hacıbekir ve Bostaniçi mahalleleri, İpekyolu ilçesinin en büyük ve nüfus yoğunluğunun en fazla olduğu mahallelerdir. Benzer biçimde, Edremit ilçesine bağlı Şabaniye ve Selahattin Eyyubi mahalleleri de kendi bölgelerindeki en yoğun nüfusa sahip mahalleler arasındadır. Buna rağmen bu mahallelerde yapılan gıda ve giyim yardımlarının, önceki yıllara kıyasla ciddi biçimde azaldığı görülmektedir.

Harita 11. Gıda - Giyim Yardım Verileri (2023)

2.5.5 Türkiye Aile Destek Programı (TAD) ve Ulusal Vefa Programı

2022 yılında başlatılan bu yardım kalemleri; yoksulluk sınırının altında bulunan kişilerin sosyal yardım sistemine dâhil edilerek yoksulluktan kurtulmalarını sağlamayı hedeflemektedir. Bunun yanı sıra çalışan yoksulluğu, emekli yoksulluğu gibi durumlarla karşılaşan ve mevcut düzenli sosyal yardım programlarının standart şartlarını taşımadıkları için bu yardımlardan yararlanamayan, ancak belirli bir gelir seviyesinin altında olan bireylerin de desteklenmesi amacıyla yürütülen bir yardım programıdır. Türkiye Aile Destekleri kapsamında aylık hanelere 850 TL, 950 TL, 1.100 TL, 1.250 TL arası ödeme yapılmaktadır. (URL-36)

Ulusal Vefa Programı kapsamında; yaşlı ve engelli vatandaşların ev temizliği, kişisel bakım gibi zaruri ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik geliştirilmiş bir sosyal hizmet programıdır. Bu program ile kendi kişisel bakımını ve temel ihtiyaçlarını karşılayamayan yaşlı, engelli veya ağır kronik hastalığı bulunan bireyler ile 60 yaş üstü vatandaşların ikamet ettikleri evlerde, söz konusu hizmetlerden faydalanmaları sağlanmaktadır.

Tablo 9. Örneklem Alanı Mahallelerin TAD Yardım Verileri (2022-2023)

Yıl	Türkiye Aile Destekleri Ve Ulusal Hane Ziyaretleri Yardımları		
	Hane Sayısı	Kişi Sayısı	Tutar/TL
2022	14594	61765	50.172.400,00
2023	22357	315737	147.460.114,40

Tablo 9’da aktarılan; 2022 yılında başlatılan yardım kalemlerinden olan Türkiye Aile Destekleri Programı ve Ulusal Hane Ziyaretleri Programı, ihtiyaç sahibi vatandaşların en yoğun şekilde faydalandıkları yardım programları olmuştur. İki yıllık süreç içerisinde, gerek faydalanıcı sayısı gerekse yapılan toplam yardım miktarında hızlı ve belirgin bir artış yaşanmıştır.

İpekyolu ilçesi sınırları içinde yer alan örneklem mahallelerinde 2023 yılı itibarıyla; Karşıyaka Mahallesi; 5105 haneye, Yeni Mahalle; 4083 haneye, Hacıbekir Mahallesi; 4619 haneye, TAD Programı kapsamında nakdi yardım yapılmıştır.

Tuşba ilçesi sınırları içinde yer alan örneklem mahallelerinde; İstasyon Mahallesi; 1090 haneye, Seyrantepe Mahallesi; 2853 haneye, TAD Programı kapsamında nakdi yardım yapılmıştır.

Edremit ilçesi sınırları içinde yer alan örneklem mahallelerinde ise; Selahattin Eyyubi Mahallesi; 1090 haneye, Süphan Mahallesi; 2859 haneye, TAD Programı kapsamında nakdi yardım yapılmıştır.

2022 yılında uygulamaya konulan en çok faydalanıcı gruba sahip olan TAD ve ulusal hane yardımları kapsamında Van kenti genelinde birçok ihtiyaç sahibi aileye ulaşılmıştır. Örneklem alanı içinde TAD yardımından en fazla faydalanan Karşıyaka, Hacıbekir ve Yeni Mahalle olmuştur. 3294 sayılı kanun kapsamında olup ihtiyaç sahibi olan hanelere yapılan sosyal yardımlar Harita 9’da görüldüğü üzere; Bostaniçi, Karşıyaka, Yeni Mahalle, Selimbey, Halılağa, Hatuniye, Hacıbekir, Akköprü, Seyrantepe, Eminpaşa, Şabaniye, Selahattin Eyyubi, Esentepe mahallesini kapsamaktadır.

Yukarıda ifade edilen yerleşim yerleri hemen hemen kent merkez nüfusunun büyük çoğunluğunun yaşadığı bölgelerdir. Bu bölgelerde yaşayan 3294 sayılı kanun kapsamında ve muhtaç durumda olan vatandaşların büyük bir çoğunluğu bu yardım kaleminden faydalanmıştır. TAD yardımının yapılma şartları göz önünde bulundurulduğunda şehir merkezinin büyük bir çoğunluğunun sosyal yardımlardan faydalanma şartlarını taşıdıklarını ve yoksul durumda olduklarını göstermektedir.

2.5.6 EVEK Nakit Yardım ve Öksüz-Yetim Yardımı

EVEK yardımları sosyal güvencesi olmayan, 3294 sayılı kanun kapsamında ihtiyaç sahibi olan ve son resmi nikâhlı eşini kaybetmiş kadınlara yöneliktir. 2024 yılında ödemeler iki ayda bir 2.000 TL olarak yapılmıştır (URL-36). Öksüz – Yetim Yardımı ise 3294 sayılı kanun kapsamında ihtiyaç sahibi olan annesi, babası veya her ikisi de vefat etmiş çocuklar için yapılan nakdi yardımlardır. Ödemeler 2024 yılında iki ayda bir 1.200,TL olarak yapılmıştır (URL-36). Bunun yanı sıra 2023 yılında Türkiye genelinde eşi vefat etmiş kadınlara yönelik konut yapım projesi başlatılmıştır. Bu konutlar ile eşi vefat etmiş ve kirada olan 18 yaş altı en az 3 çocuğu bulunan kadınların ve çocuklarının barınma sorunlarının kalıcı olarak çözülmesi amaçlanmıştır. EVEK Konut Programı kapsamında Van kentinde toplam 51 adet konut inşa edilerek, ihtiyaç sahibi ve eşi vefat etmiş kadınlara teslim edilmiştir.

Tablo 10. Örneklem Alanı Mahallelerin Dul ve Öksüz-Yetim Yardım Verileri (2015-2023)

Yıl	Dul ve Öksüz Yetim Yardımları		
	Hane Sayısı	Kişi Sayısı	Tutar/TL
2015	922	2520	2.616.400,00
2016	1181	3131	2.864.250,00
2017	1175	3182	3.042.375,00
2018	1124	3191	2.679.025,00
2019	881	2504	2.562.825,00
2020	792	2778	2.106.775,00
2021	746	2603	2.131.275,00
2022	663	2311	3.672.800,00
2023	1743	3388	4.612.000,00

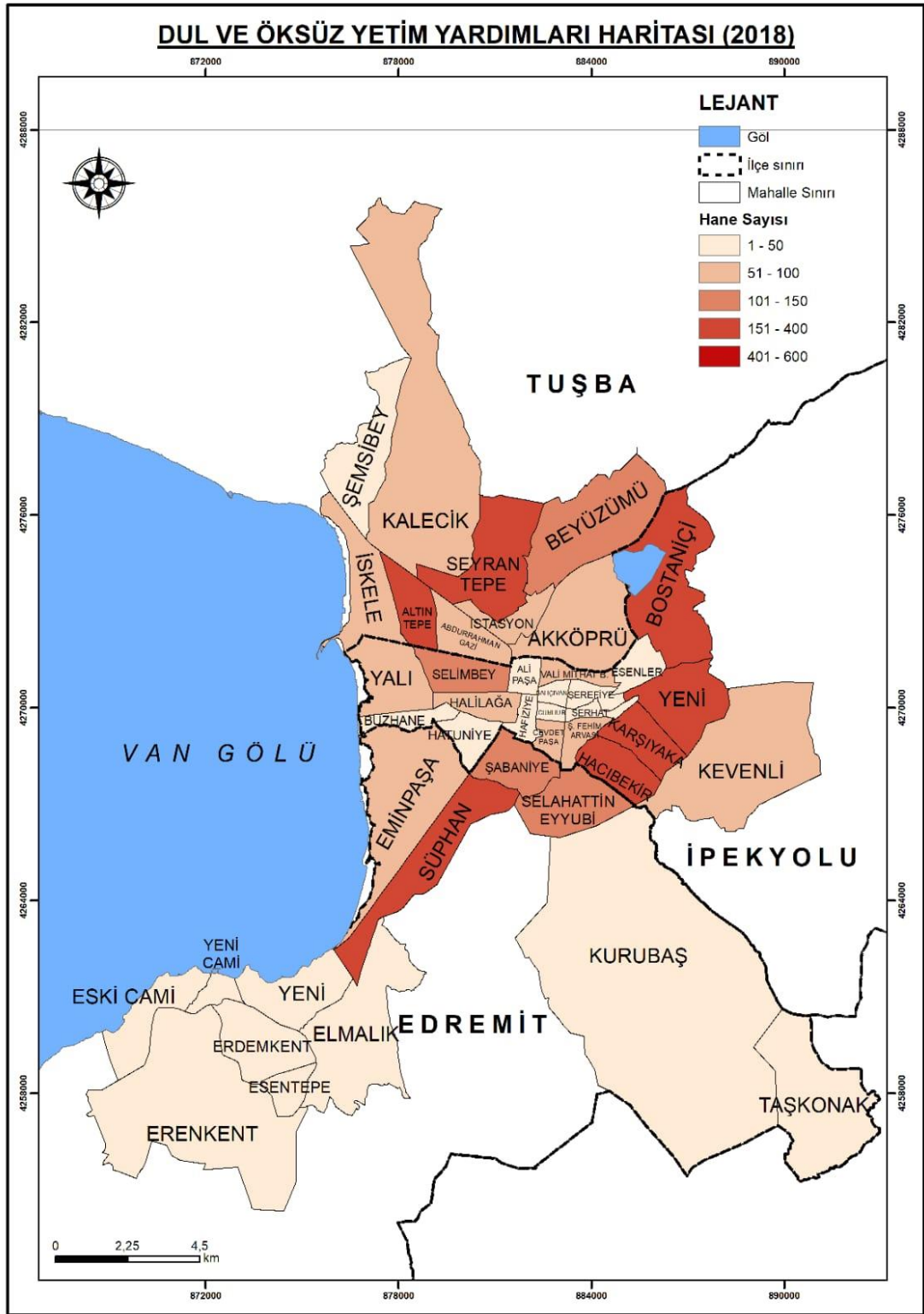
Tablo 10’da aktarılan verilere göre İpekyolu ilçesi sınırları içinde yer alan örneklem mahallelerinin EVEK-ÖYÇY kapsamında yapılan yardım verileri; Karşıyaka Mahallesi; 2015 yılında yardım alan hane sayısı 233 iken, 2023 yılında 307 haneye yükselmiştir. Yeni Mahalle; 2015 yılında yardım alan hane sayısı 163 iken, 2023 yılında 281 haneye yükselmiştir. Hacıbekir Mahallesi; 2015 yılında yardım alan hane sayısı 219 iken, 2023 yılında 398 haneye yükselmiştir.

Tuşba ilçesi sınırları içinde yer alan örneklem mahallelerinin yardım verileri; İstasyon Mahallesi; 2015 yılında yardım alan hane sayısı 60 iken, 2023 yılında 69 haneye yükselmiştir. Seyrantepe Mahallesi; 2015 yılında yardım alan hane sayısı 168 iken, 2023 yılında 65 haneye gerilemiştir.

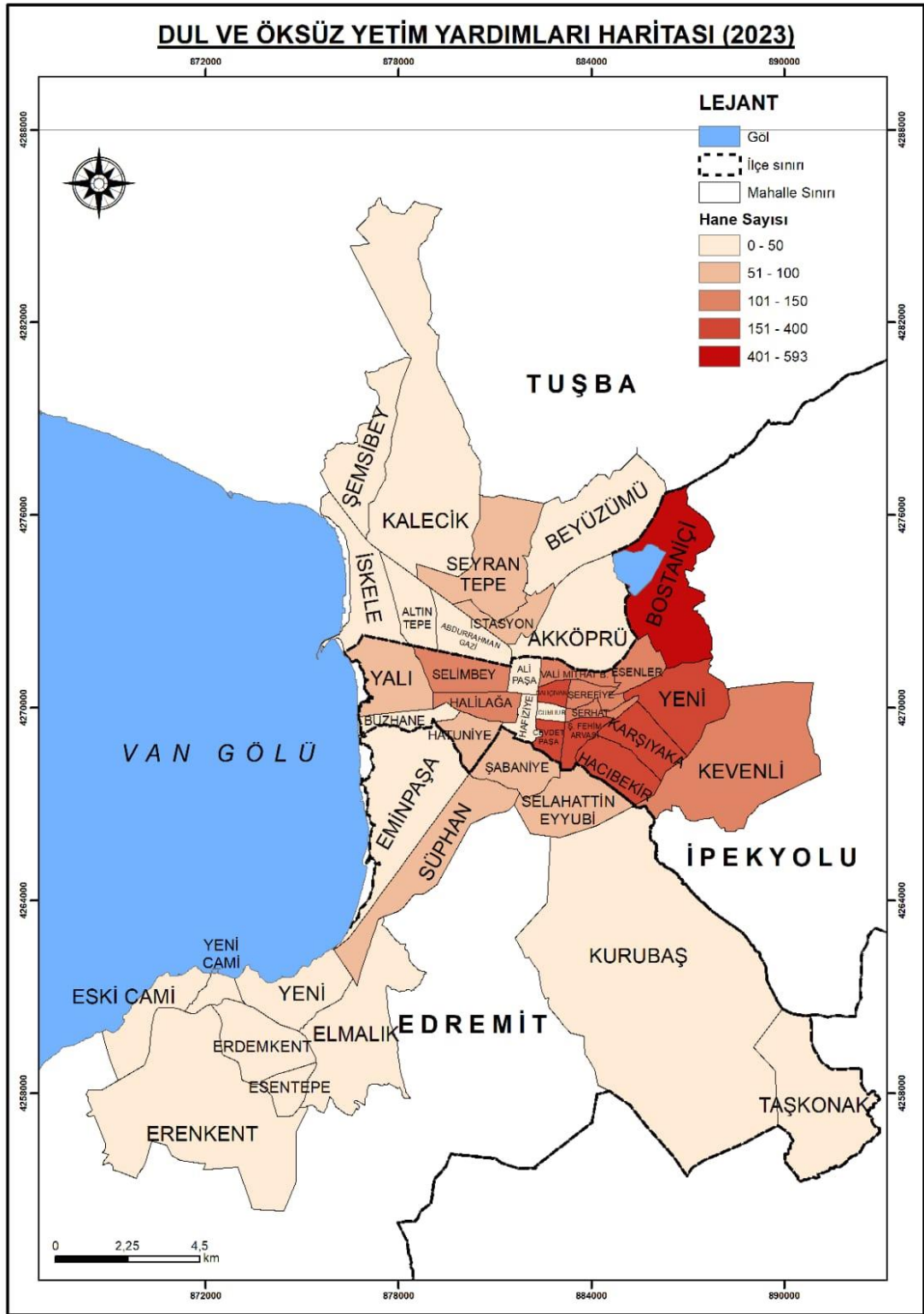
Edremit ilçesi sınırları içinde yer alan örneklem mahallelerinin yardım verileri; Selahattin Eyyübi Mahallesi; 2015 yılında yardım alan hane sayısı 132 iken, 2023 yılında 70 haneye gerilemiştir. Süphan Mahallesi; 2015 yılında yardım alan hane sayısı 159 iken, 2023 yılında 90 haneye gerilemiştir.

Harita 13'te verilen verilere göre 2018 yılında EVEK ve Öksüz-Yetim Aylığı yardımlarından faydalanan mahalleler; Bostaniçi, Seyrantepe, Karşıyaka, Hacibekir, Yeni Mahalle ve Süphan Mahallesi olarak belirlenmiştir.

2023 yılında ise EVEK ve Öksüz-Yetim aylığından faydalanan kişilerin sayısında artış yaşandığı ancak bu artışın 2018 yılına göre daha sınırlı bir bölgeyle kısıtlandığı görülmektedir. Harita 14'de de açıkça görüldüğü gibi, daha önce Karşıyaka, Yenimahalle, Hacibekir (İpekyolu), Süphan, Selahaddin Eyyubi (Edremit) ve Seyrantepe, İstasyon (Tuşba) arasında dengeli bir dağılım gösteren yardım verileri, zaman içinde İpekyolu ilçesine bağlı Bostaniçi, Yeni Mahalle, Karşıyaka ve Hacibekir mahallelerinde yoğunlaşmıştır.

Harita 13. Dul ve Öksüz Yetim Yardım Verileri (2018)

Harita 14. Dul ve Öksüz Yetim Yardım Verileri (2023)

2.5.7 Yakacak ve Elektrik Tüketim Desteği

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından 3294 sayılı Kanun kapsamında ihtiyaç sahibi hanelere kömür ve yakacak yardımı yapılmaktadır. Bu yardımlardan, sosyal güvencesi olmayan ihtiyaç sahibi haneler veya sosyal güvencesi bulunmakla birlikte hane içinde kişi başına düşen aylık geliri net asgari ücretin üçte birinden daha az olan haneler faydalanabilmektedir (URL-37). Doğalgaz Tüketim Desteği; 3294 sayılı Kanun kapsamında olan veya dönemsel olarak temel ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük yaşadıkları Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından tespit edilen ihtiyaç sahibi hanelere yönelik sağlanan bir yardım türüdür. Bu kapsamda hanelere verilen destek miktarları, bölgenin iklim koşullarına göre hazırlanan ısı harita temel alınarak belirlenmekte olup, hane başına yıllık olarak 900 TL ile 2.500 TL arasında değişiklik göstermektedir (URL-38).

Elektrik tüketim desteği kapsamında;

- 1-2 kişilik hanelere aylık 75 kWh (112,63 TL), 3 kişilik hanelere aylık 100 kWh (150,17 TL), 4 kişilik hanelere aylık 125 kWh (187,71 TL),
- 5 ve daha fazla kişilik hanelere aylık 150 kWh (225,25 TL), Kronik hastalığı bulunan hanelerde ise hasta başına aylık 150 kWh (225,25 TL) tutarında destek sağlanmaktadır.

Kömür yardımı uzun yıllardır Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları tarafından sağlanmakta olup, elektrik tüketim desteği 2019 yılında, doğalgaz tüketim desteği ise 2022 yılı itibarıyla uygulanmaya başlanmıştır.

Tablo 11. Örneklem Alanı Mahallelerin Yakacak Yardım Verileri (2015-2023)

Yıl	Elektrik, Doğalgaz Ve Kömür Yardımı		
	Hane Sayısı	Kişi Sayısı	Tutar/TL
2015	9652	45651	12.049.884,69
2016	3762	19581	4.253.715,16
2017	11803	65780	18.501.535,58
2018	8629	46369	13.877.089,54
2019	20182	96029	15.826.192,26
2020	18573	91052	18.406.392,10
2021	20260	103829	23.090.767,65
2022	21481	120523	32.432.397,43
2023	21779	133849	63.999.833,26

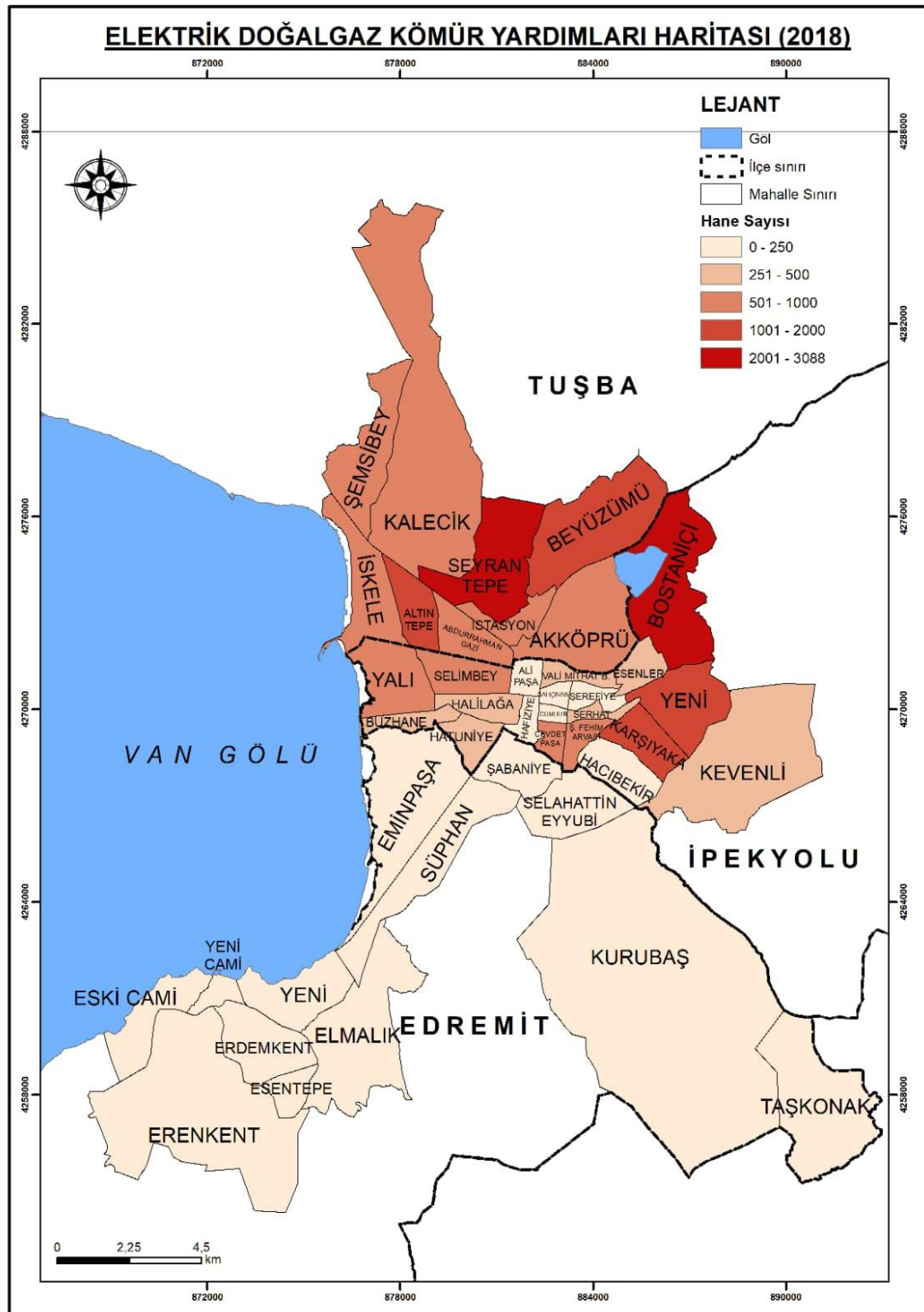
Tablo 11’de aktarılan; bölgede kış aylarının uzun ve oldukça soğuk geçmesi, yakacak yardımına olan ihtiyacı önemli ölçüde artırmaktadır. Geçmiş yıllarda, uzun ve soğuk kış günlerinde bölge genelinde ısınma amacıyla ağırlıklı olarak kömür kullanılırken, son dönemde doğalgaz kullanımının da yaygınlaşmaya başladığı görülmektedir. Bu kapsamda, soğuk iklim şartlarında 3294 sayılı Kanun kapsamında ihtiyaç sahibi hanelere düzenli olarak kömür ve doğalgaz desteği verilmektedir. Özellikle uzun ve çetin geçen kış aylarında sağlanan yakacak yardımları, bölgemiz için büyük bir önem taşımaktadır.

İpekyolu ilçesi sınırları içinde yer alan örneklem mahallelerinin Enerji Yardımları kapsamında verileri; Karşıyaka Mahallesi; 2015 yılında yardım alan hane sayısı 1920 iken, 2023 yılında 6106 haneye yükselmiştir. Yeni Mahalle; 2015 yılında yardım alan hane sayısı 1483 iken, 2023 yılında 5164 haneye yükselmiştir. Hacibekir Mahallesi; 2015 yılında yardım alan hane sayısı 214 iken, 2023 yılında 5267 haneye yükselmiştir.

Tuşba ilçesi sınırları içinde yer alan örneklem mahallelerinin verileri; İstasyon Mahallesi; 2015 yılında yardım alan hane sayısı 739 iken, 2023 yılında 1461 haneye yükselmiştir. Seyrantepe Mahallesi; 2015 yılında yardım alan hane sayısı 2111 iken, 2023 yılında 4447 haneye yükselmiştir.

Edremit ilçesi sınırları içinde yer alan örneklem mahallelerinin verileri; Selahattin Eyyübi Mahallesi; 2015 yılında yardım alan hane sayısı 113 iken, 2023 yılında 2891 haneye yükselmiştir. Süphan Mahallesi; 2015 yılında yardım alan hane sayısı 2049 iken, 2023 yılında 4290 haneye yükselmiştir.

Yukarıdaki verilere göre, enerji ve yakacak yardımlarından en fazla faydalanan hanelerin bulunduğu ilçe, nüfusunun yoğunluğu ve ihtiyaç sahibi yoksul hane sayısının fazla olması sebebiyle Karşıyaka, Yenimahalle, Hacibekir (İpekyolu) olmuştur. Yakacak ve elektrik yardımlarının yapılma koşulları göz önünde bulundurulduğunda, bu ilçede yoksulluk seviyesinin daha yüksek olduğu, birçok hanenin düzenli bir gelire sahip olmadığı, gelir sahibi hanelerin ise düşük gelir düzeylerinde oldukları anlaşılmaktadır.

Harita 15. Elektrik, Doğalgaz, Kömür Yardım Verileri (2018)

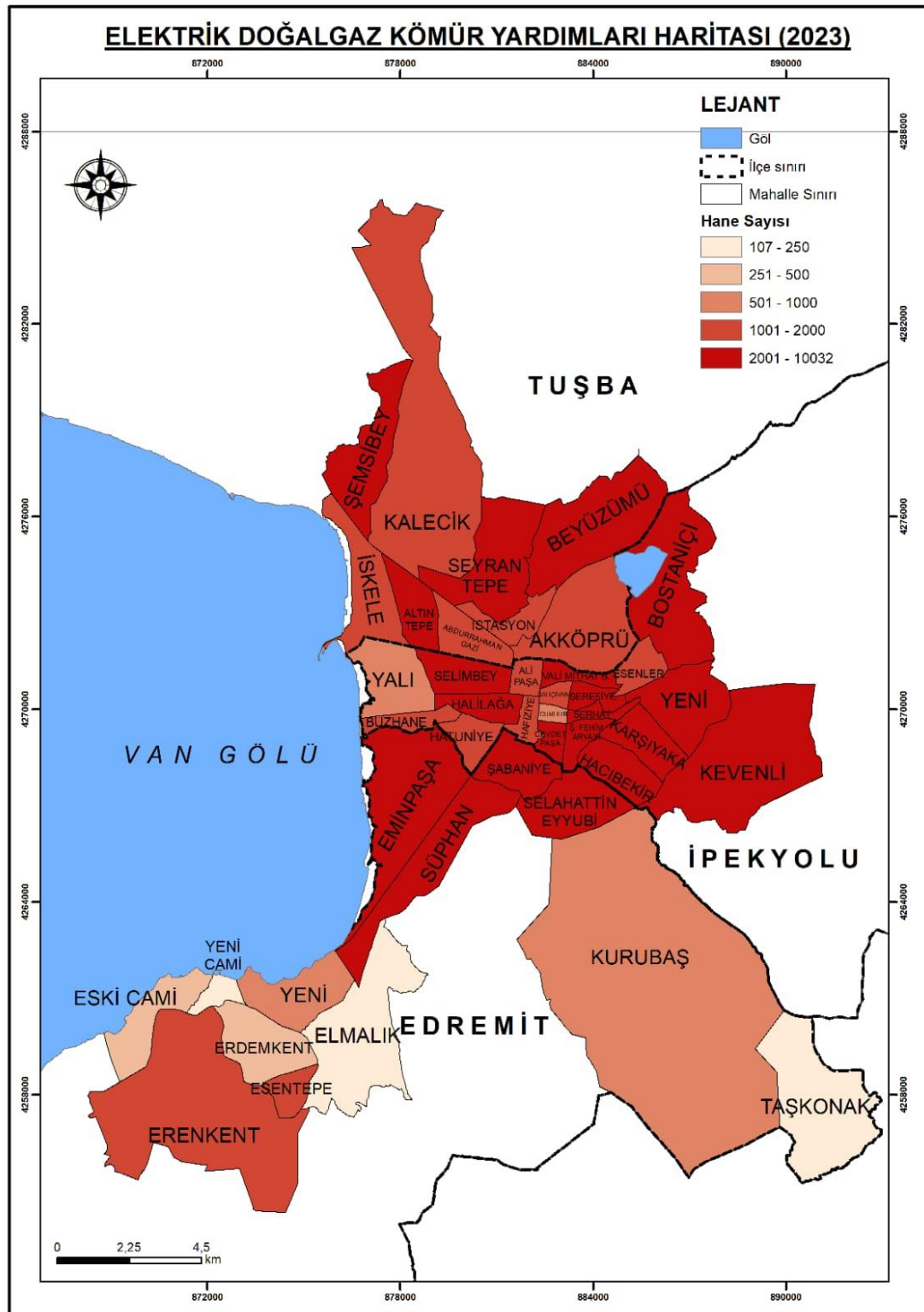
Temel ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük yaşayan ve muhtaçlık sınırı altında bulunan haneler için yakacak yardımları, zorlu kış mevsimini daha kolay atlatabilmeleri açısından son derece önem taşımaktadır.

Harita 15'te 2018 yılı kömür yardımlarının mahallelere göre dağılımı gösterilmiştir. Buna göre, kömür yardımından en fazla yararlanan yerleşim yerleri Bostaniçi, Beyzm, Seyrantepe, Yeni Mahalle ve Karşıyaka Mahallesi olmuştur.

İlerleyen süreçte, 2023 yılına gelindiğinde enerji yardımlarından faydalanan hane sayısının iki katından daha fazla artış gösterdiği ve kent merkezindeki tüm mahallelere yayıldığı gözlemlenmektedir.

Harita 16'da mahallelerin dağılımı verilmiştir. şehir merkezinde konumlanan ve nüfusun büyük bir kısmının yaşadığı bu mahallelerin ekonomik yönden benzer özelliklere sahip hanelerden oluştuğu tespit edilmiştir.

Enerji yardımlarının sağlanma şartları dikkate alındığında, söz konusu mahallelerde yaşayan ailelerin büyük bir bölümünün muhtaçlık sınırının altında olduğu ve 3294 sayılı yasa kapsamında değerlendirildikleri, dolayısıyla ihtiyaç sahibi oldukları ifade edilebilir. Hane sayısında gözlenen bu ciddi artışın birçok nedeni bulunmaktadır. Bu nedenler arasında elektrik ve doğalgaz yardımlarının uygulanmaya başlanması, sürekli artış gösteren nüfus, kentte yaşanan ekonomik sorunlar, istihdam alanlarının sınırlı oluşu, yüksek işsizlik oranları ve buna bağlı olarak artan yoksulluk düzeyi gösterilebilmektedir.

Harita 16. Elektrik, Doğalgaz, Kömür Yardım Verileri (2023)

2.5.8 Evde Bakım Yardımı ve Sosyal Ekonomik Destek Yardımı

Evde bakım yardımı; Aile ve Sosyal Hizmetler Müdürlükleri tarafından, engelli bireylerin toplumsal yaşama katılımlarını sağlamak ve ihtiyaç duydukları temel bakımların, alıştıkları sosyal çevreden ayrılmalarına gerek kalmadan, en yakınları olan aile fertleri tarafından yerine getirilmesini desteklemek amacıyla yürütülen bir sosyal yardım hizmetidir (URL-39). Engelli bireylerin evde bakım yardımından faydalanabilmesi için iki temel şart bulunmaktadır. Birinci şart, hanenin ekonomik durumu ile ilgilidir; hanedeki kişi başına düşen gelirin net asgari ücretin 2/3'ünü aşmaması gerekmektedir. İkinci şart ise sağlık durumunu kapsamakta olup, 18 yaş ve üzerindeki engelli bireylerin sağlık kurulu raporunda “ağır engelli” ya da “tam bağımlı”, 18 yaşından küçük engelli bireylerin sağlık kurulu raporunda ise “ağır engelli”, “çok ileri düzeyde özel gereksinimi vardır”, “belirgin özel gereksinimi vardır” veya “özel koşul gereksinimi var” ifadelerinden herhangi birinin yer alması gerekmektedir (URL-39).

Sosyal ve ekonomik destek yardımı; çocuklarının temel ihtiyaçlarını karşılayamayan ve yaşamlarını asgari düzeyde dahi sürdürmekte güçlük yaşayan ailelerin, kendi kendilerine yeterli duruma gelinceye kadar çocuklarının bakımını üstlenmelerini desteklemeyi ve çocukların temel ihtiyaçlarını karşılamalarını kolaylaştırmayı amaçlayan, ailelere geçici süreliğine verilen ekonomik ve sosyal destek sistemidir (aile.gov.tr, 2024). Ekonomik destekler, sürekli ve geçici olmak üzere iki şekilde ve nakdi olarak sağlanmaktadır. Geçici ekonomik destek yılda en fazla iki defa verilirken, sürekli ekonomik destek ise belirlenen süre boyunca her ay düzenli olarak yapılmaktadır (aile.gov.tr, 2024). Evde bakım aylığının güncel tutarı 10.125,56 TL'dir. Eşi vefat etmiş, boşanmış veya eşi cezaevinde bulunan bireylerin çocuklarının temel ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri amacıyla verilen sosyal ekonomik destek aylığının tutarı ise 7.214,46 TL olarak belirlenmiştir (URL-39).

Tablo 12. İpekyolu, Edremit, Tuşba SED ve SHÇEK Yardım Verileri

SED ve SHÇEK Yardımı Verileri		
Yıl	Kişi Sayısı	Miktar/TL
2017	13819	130.410.852,14
2018	15454	162.540.922,84
2019	16001	184.281.940,51
2020	16709	235.181.609,98
2021	16399	270.672.019,23
2022	17518	477.334.854,57
2023	18153	771.970.966,31
2024	18508	31.405.282.631,76

Tablo 12’de, Karşıyaka, Yenimahalle, Hacibekir (İpekyolu), Seyrantepe, İstasyon (Tuşba) ve Süphan, Selahaddin Eyyubi (Edremit) ilçelerinde 2017-2024 yılları arasında sosyal ekonomik destek ve SHÇEK yardımlarından faydalanan kişi sayıları ve sağlanan toplam destek miktarları gösterilmiştir. 2017 yılında 13.819 kişi toplam 130.410.852,14 TL tutarında kaynaktan yararlanmışken, 2024 yılında bu rakam 18.508 kişi ve toplam 31.405.282.631,76 TL olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu verilerden de anlaşıldığı üzere, Van kentinde son yıllarda yaşanan yoğun göç hareketleri, pandemi süreci ve onu takip eden ekonomik sorunlar, yetersiz istihdam imkânları, yüksek işsizlik oranları ve tüm bunların sonucu olarak artan yoksulluk nedeniyle ihtiyaç sahibi kişilerin sayısında önemli ölçüde bir artış meydana gelmiştir.

3. YÖNTEM

3.1 Araştırmanın Modeli

Yoksulluk, geçmişten günümüze birçok ülkenin mücadele etmek zorunda kaldığı en önemli toplumsal sorunlardan biridir. Bireyleri ekonomik, siyasal, sosyal ve psikolojik açılardan doğrudan etkileyen bu soruna yönelik tarih boyunca çeşitli yöntemler geliştirilmiş ve uygulanmıştır. Ancak zaman içerisinde değişen toplumsal koşullar ve ekonomik, sosyal, siyasal, kültürel ve psikolojik faktörlerin etkisiyle yoksulluk, giderek daha karmaşık bir yapı kazanmıştır (Aksan, 2012: 10).

Bir araştırma yürütülürken karşılaşılan temel sorunlardan biri, hangi araştırma yönteminin kullanılacağıdır. Kentleşme, kentsel yoksulluk, yoksulluk ve sosyal yardım gibi toplumun farklı kesimlerini ilgilendiren konuların incelenmesinde, doğru araştırma yönteminin seçilmesi, elde edilen sonuçların geçerliliği ve güvenilirliği açısından büyük önem taşımaktadır. Bazı çalışmalarda yalnızca nitel veya yalnızca nicel araştırma yönteminin tercih edilmesi, konunun kapsamlı ve detaylı analiz edilmesini güçleştirmektedir. Günümüzde gerçekleştirilen bilimsel araştırmalarda ise nitel ve nicel yöntemlerin bir arada kullanıldığı “karma araştırma yöntemi” ön plana çıkmaktadır (Tunalı, Özen ve Gözü, 2016: 106). Karma araştırma yöntemi, sözel ve sayısal verilerin birleştirilmesine olanak sağlamakta, böylece tek bir yöntemin yaratacağı eksiklikleri gidermekte, verilerin açıklanmasını kolaylaştırmakta ve araştırmanın genel güvenilirliğini artırmaktadır (Tunalı, Özen ve Gözü, 2016: 107). Bu çalışmada da, belirtilen avantajları nedeniyle karma araştırma yöntemi tercih edilmiştir.

3.2 Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın nicel boyutunda evren ve örneklem belirlenmiştir. Bu kapsamda, Van kentindeki İpekyolu ilçesine bağlı Yenimahalle, Karşıyaka ve Hacıbekir mahalleleri; Edremit ilçesine bağlı Selahaddin Eyyubi ve Süphan mahalleleri ile Tuşba ilçesine bağlı Seyrantepe ve İstasyon mahalleleri örneklem olarak seçilmiştir. Söz konusu mahalleler, nüfus yoğunluğu, ekonomik durum ve sosyal risklerin yüksekliği gibi kriterler göz önüne alınarak araştırmanın amacına uygun biçimde belirlenmiştir.

Araştırma anketine toplamda nicel veriler dahilinde 740 kişi katılmış olup, katılımcıların 303'ü kadın (%40,9), 437'si ise erkektir (%59,1). Nitel veriler dahilinde ise mülakata katılan 25 katılımcıdan 14 erkek (%56) 11 kadın (%44) olarak katılım sağlamıştır. Anket ve mülakat çalışmalarındaki kadın sayısının erkeklere oranla daha az olmasının temel sebebi, çalışma yapılan sahanın toplumsal ve kültürel olarak daha kapalı bir yapıya sahip olması, kadınların sürece dahil olma noktasında erkeklere oranla daha çekimser ve geri planda durmalarına, bu nedenle katılım olarak azınlıkta kalmalarına neden olmuştur.

Tablo 13. Anket Katılımcılarının Demografik Bilgileri

Eğitim Durumu	Cinsiyet	18-24	25-34	35-44	45-54	55-64	Toplam
Okur-Yazar Değil	Kadın	1	3	12	4	4	24
	Erkek	0	0	5	1	1	7
	Toplam	1	3	17	5	5	31
İlkokul Mezunu	Kadın	0	7	15	1	2	25
	Erkek	2	3	23	11	2	41
	Toplam	2	10	38	12	4	66
Ortaokul Mezunu	Kadın	4	8	4	2	0	18
	Erkek	5	10	8	6	5	34
	Toplam	9	18	12	8	5	52
Lise Mezunu	Kadın	22	24	18	8	0	72
	Erkek	17	23	40	26	4	110
	Toplam	39	47	58	34	4	182
Yüksekokul Mezunu	Kadın	6	29	13	5	0	53
	Erkek	3	17	17	18	6	61
	Toplam	9	46	30	23	6	114
Lisans Mezunu	Kadın	10	72	25	3	1	111
	Erkek	10	63	73	35	3	184
	Toplam	20	135	98	38	4	295
Toplam	Kadın	43	143	87	23	7	303
	Erkek	37	116	166	97	21	437
	Genel Toplam	80	259	253	120	28	740

Tablo 13'te katılımcıların demografik özellikleri; eğitim durumu, cinsiyet ve yaş grupları bağlamında detaylı bir şekilde sunulmaktadır. Araştırmaya katılan toplam 740 bireyin 303'ü kadın (%40,9), 437'si ise erkektir (%59,1). Katılımcılar yaş dağılımı açısından incelendiğinde, en yoğun katılımın sırasıyla 25-34 yaş grubunda (%35,0) ve 35-44 yaş grubunda (%34,2) gerçekleştiği belirlenmiştir. Diğer yaş gruplarına bakıldığında, 45-54 yaş grubunun %16,2; 18-24 yaş grubunun %10,8 ve 55-64 yaş grubunun ise %3,8 oranında temsil edildiği görülmektedir.

Katılımcıların eğitim düzeyleri ele alındığında, en büyük grubun lisans mezunlarından (%39,9) oluştuğu dikkati çekmektedir. Bu eğitim düzeyinde erkek katılımcıların sayısı (184 kişi) kadın katılımcılardan (111 kişi) belirgin şekilde yüksektir. Lisans mezunu bireylerin yaş dağılımına bakıldığında, 25-34 (%45,8) ve 35-44 (%33,2) yaş gruplarında yoğunlaştıkları gözlenmektedir. Bunun yanı sıra; ikinci büyük grubu lise mezunları (%24,6) oluşturmaktadır. Bu eğitim seviyesinde de erkek katılımcıların sayısı (110 kişi) kadın katılımcılardan (72 kişi) fazladır ve çoğunlukla 35-44 yaş (%31,9) grubunda yer almaktadırlar.

Katılımcıların eğitim durumlarına göre üçüncü büyük grup, toplam katılımcıların %15,4'ünü oluşturan yüksekokul mezunlarıdır. Bu grupta da erkeklerin (61 kişi) kadınlardan (53 kişi) sayıca daha fazla olduğu anlaşılmaktadır. Yüksekokul mezunları 25-34 yaş grubunda (%40,4) yoğunlaşmıştır. İlkokul mezunları, katılımcıların %8,9'unu oluşturmakta olup, erkek katılımcıların (41 kişi) kadınlardan (25 kişi) sayıca fazla olması dikkat çekmektedir. İlkokul mezunları büyük ölçüde 35-44 yaş grubunda (%57,6) bulunmaktadır. Ortaokul mezunları ise toplam katılımcıların %7'sini oluşturmakta ve bu grupta da erkek katılımcılar (34 kişi) kadınlardan (18 kişi) daha fazladır. Ortaokul mezunu katılımcılar çoğunlukla 25-34 yaş grubunda (%34,6) yer almaktadırlar. Son olarak eğitim düzeyi en düşük grup olan okur-yazar olmayan bireyler, toplam örneklemin yalnızca %4,2'sini temsil etmekte olup, kadın katılımcıların (24 kişi) erkek katılımcılardan (7 kişi) belirgin şekilde daha fazla olduğu tek grup olarak öne çıkmaktadır. Bu grupta katılımcıların çoğu 35-44 yaş aralığında (%54,8) bulunmaktadır.

Tablo 14. Mülakat Katılımcılarının Demografik Özellikleri

Katılımcı	Yaş	Cinsiyet	Eğitim Durumu	Medeni Durum	Mahalle
Katılımcı 1	56	Erkek	İlkokul	Evli	Tuşba
Katılımcı 2	40	Kadın	Üniversite	Evli	Seyrantepe
Katılımcı 3	30	Kadın	Lise	Bekar	Seyrantepe
Katılımcı 4	48	Erkek	Ortaokul	Bekar	Tuşba
Katılımcı 5	41	Erkek	İlkokul	Evli	Tuşba
Katılımcı 6	39	Erkek	Ortaokul	Bekar	Süphan
Katılımcı 7	47	Erkek	Ortaokul	Evli	Süphan
Katılımcı 8	43	Kadın	İlkokul	Evli	Süphan
Katılımcı 9	33	Kadın	Lise	Evli	Yeni Mahalle
Katılımcı 10	46	Erkek	İlkokul	Evli	Hacıbekir
Katılımcı 11	35	Kadın	Okur Yazar	Evli	Karşıyaka
Katılımcı 12	33	Kadın	Okur-Yazar	Evli	Karşıyaka
Katılımcı 13	32	Kadın	Okur-Yazar	Evli	Karşıyaka
Katılımcı 14	72	Erkek	Okur Yazar	Evli	Yeni Mahalle
Katılımcı 15	64	Kadın	Okur-Yazar Değil	Evli	Hacıbekir
Katılımcı 16	45	Erkek	Lise	Evli	Yeni Mahalle
Katılımcı 17	51	Erkek	Lise	Evli	Hacıbekir
Katılımcı 18	45	Erkek	İlkokul	Evli	Yeni Mahalle
Katılımcı 19	37	Kadın	Okur-Yazar Değil	Dul – Eşi Vefat Etmiş	Karşıyaka
Katılımcı 20	29	Kadın	İlkokul	Dul – Eşi Vefat Etmiş	Yeni Mahalle
Katılımcı 21	54	Erkek	Yüksekokul	Evli	Tuşba
Katılımcı 22	65	Erkek	Okur Yazar	Evli	İstasyon
Katılımcı 23	52	Erkek	Üniversite	Evli	Tuşba
Katılımcı 24	48	Erkek	İlkokul	Boşanmış	Yeni Mahalle
Katılımcı 25	45	Erkek	Ortaokul	Evli	Hacıbekir

Tablo 14’te katılımcıların yaş, cinsiyet, eğitim durumu, medeni durum ve mahallelerine dair bilgiler yer almaktadır. Yaş dağılımına bakıldığında, katılımcıların çoğunlukla orta yaş grubunda olduğu görülmektedir. Katılımcılar arasında en genç birey 29 yaşında (Katılımcı 20), en yaşlı birey ise 72 yaşındadır (Katılımcı 14). Bu durum, çalışmanın özellikle aktif çalışma çağındaki bireyler üzerinde yoğunlaştığını ve sosyal yardımların bu yaş grubundaki etkisini ortaya koymak açısından önemli olduğunu göstermektedir.

Cinsiyet açısından değerlendirildiğinde, katılımcılar arasında erkeklerin sayıca daha fazla olduğu görülmektedir. Erkek katılımcıların oranının yüksek olması, ekonomik sorumlulukların erkekler üzerinde yoğunlaştığı ve bu durumun sosyal yardımların ihtiyaç ve etkilerinin değerlendirilmesinde önemli olduğu şeklinde yorumlanabilmektedir.

Katılımcıların eğitim durumları incelendiğinde, ağırlıklı olarak düşük eğitim düzeyine sahip oldukları ortaya çıkmıştır. Katılımcıların önemli bir kısmının ilkokul mezunu veya okur-yazar olduğu görülmektedir. Katılımcılar arasında üniversite ve yüksekokul mezunu bireyler ise azınlıktadır. Bu durum, ekonomik güçlüklerin eğitim olanaklarıyla doğrudan bağlantılı olduğunu ve düşük eğitim düzeyinin bireylerin sosyo-ekonomik durumlarını olumsuz etkilediğini göstermektedir.

Medeni durum dağılımına bakıldığında, katılımcıların büyük bir kısmının evli olduğu, bunun yanı sıra boşanmış veya eşi vefat etmiş katılımcıların da bulunduğu tespit edilmiştir. Dul ve boşanmış bireylerin varlığı, hanelerde ekonomik yükün tek ebeveyn üzerine yoğunlaşması nedeniyle sosyal yardımların önemini daha da artırmaktadır.

Katılımcıların yaşadıkları mahalleler bakımından değerlendirme yapıldığında, Karşıyaka, Yenimahalle, Hacibekir (İpekyolu), Seyrantepe, İstasyon (Tuşba) ve Süphan, Selahaddin Eyyubi (Edremit) mahallerinin örnekleme yer aldığı görülmektedir. Özellikle Tuşba ilçesi ve Yeni Mahalle’de yoğunluk söz konusudur. Mahalle dağılımındaki çeşitlilik, sosyal hizmetlerin dağılımının ve etkinliğinin farklı bölgelerde farklılık gösterdiğini ve bu bölgelerde yaşayan bireylerin sosyal yardım ihtiyaçlarının farklılaşabileceğini ortaya koymaktadır.

Katılımcıların demografik özellikleri incelendiğinde, ekonomik güçlüklerin ve sosyal risklerin, düşük eğitim düzeyi ve aile yapısının sosyo-ekonomik durum üzerindeki etkisi açıkça görülmektedir. Bu bilgiler, sosyal yardımların planlanması ve uygulanmasında önemli bir veri sağlamaktadır. Sosyal yardım mekanizmalarının daha etkili hale getirilmesi için, özellikle eğitim seviyesi düşük ve tek ebeveynli hanelerin öncelikli olarak değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

3.3 Araştırmanın Hipotezleri ve Operasyonelleştirilmesi (Anket–Mülakat Eşlemesi ve Test Planı)

Bu bölümde kavramsal modelde tanımlanan hipotezler, anket maddeleri ve yarı yapılandırılmış mülakat sorularıyla operasyonelleştirilmekte, beklenen yönleri (↑/↓) belirtilmekte ve analiz planı özetlenmektedir.

H1. Parasal yeterlilik $\uparrow \rightarrow$ Temel ihtiyaçları karşılama glğ $\downarrow$. Bulgularda yardımların parasal yeterliliğ çoğunlukla “yetersiz” algılanmaktadır; bu nedenle artışın glğ azaltacağı öngörülmektedir.

H2. İşlevsel yeterlilik $\uparrow \rightarrow$ Sosyal risk $\downarrow$ (zamanlılık, erişilebilirlik, hedefleme doğruluğ ve adalet algısı arttıkça risk göstergeleri zayıflar).

H3. Parasal yeterlilik $\uparrow \rightarrow$ Sosyal dışlanma $\downarrow$ (refah devleti araçlarının kapasite setini genişletmesi beklenir). (Yavuzkanat, 2013; Usta, 2020).

H4. Kurumsal süreç/erişim göstergeleri (bilinirlik, başvuru kolaylığı, adalet algısı) $\uparrow \rightarrow$ İşlevsel yeterlilik $\uparrow$.

H5. Gelir, H1 ilişkisinde moderatrdr: Gelir düzeyi dştke parasal yeterliliğın “glğ azaltma” etkisi güçlenir (negatif gelir–glk korelasyonu ile tutarlı).

H6. Parasal ve işlevsel yeterlilik $\uparrow \rightarrow$ “Program amaca hizmet ediyor” ve “yararlanıcı memnuniyeti” algısı $\uparrow$ (algısal ıktılar).

Buna göre; hipotezler, anket maddeleri ve yarı yapılandırılmış mülakat soruları ile yöntemsel olarak eşleştirilmekte ve tüm analizlerde yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, hane büyüklüğü, hane geliri ve ilçe değışkenleri kontrol kovaryatı olarak modele dâhil edilmiştir. İlk hipotez, parasal yeterliliğın artmasının temel ihtiyaçları karşılama glğn azaltacağı varsayımına dayanmaktadır. İkinci hipotez, kurumsal/işlevsel yeterliğın artmasının sosyal risk algısını azaltacağı yönündedir. nc hipotez, parasal yeterliliğın artmasının sosyal dışlanmayı azaltıp sosyal katılımı artıracakğ varsayımını içermektedir. Dördüncü hipotez, kurumsal süreç/erişim göstergelerindeki iyileşmenin işlevsel yeterliğ artıracakğ yönündedir. Beşinci hipotez, hane gelirinin birinci hipotezdeki ilişkiyi düzenleyici bir rol oynadığını öngörmektedir. Altıncı hipotez, parasal yeterliliğın artmasının programın amaca hizmet ettiğ algısını ve yararlanıcı memnuniyetini artıracakğ varsayımını içermektedir.

3.4 Veri Toplama Teknikleri

Kentleşme, kentsel yoksulluk, sosyal risk ve sosyal yardım gibi sosyal hayatın önemli dinamiklerini tek bir araştırma tekniğyle incelemek ve açıklamak yeterli olmamaktadır. Bu nedenle, derinlemesine ve kapsamlı bir analiz yapabilmek amacıyla, bu çalışmada karma yöntem çerçevesinde anket ve mülakat teknikleri birlikte

kullanılmıştır. Bunun yanı sıra araştırmanın geçerliliğini artırmak için literatür taraması yapılmış ve ilgili kurumlardan elde edilen ikincil verilerle destek sağlanmıştır.

Anket tekniği, belirli bir konu hakkında katılımcıların görüşlerini, düşüncelerini, eğilimlerini ve beklentilerini belirlemek amacıyla seçenekli sorular aracılığıyla veri toplayan nicel bir yöntemdir. Anket sonuçları, katılımcıların tutum ve düşüncelerinin tespiti ve karşılaştırılması açısından oldukça uygundur. Bunun yanı sıra bu yöntem sayesinde kısa süre içerisinde geniş katılımcı kitlesine ulaşmak mümkün olmaktadır (Balaban Sarı, 2018: 136).

Çalışmada kullanılan mülakat tekniği kapsamında odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir. Mülakat tekniği, katılımcılarla doğrudan bir araya gelerek soruların yöneltildiği nitel bir veri toplama yöntemidir. Bireylerin yaşamlarını ve çevrelerini nasıl algıladıklarını anlamının en etkili yollarından biri, katılımcılarla doğrudan iletişim kurmak ve onların düşüncelerini derinlemesine analiz etmektir. Bu teknik sayesinde katılımcıların duygu, düşünce ve deneyimlerini detaylı şekilde gözlemlemek mümkün olmaktadır. Bunun yanı sıra, anket uygulamalarında ortaya çıkabilecek samimiyet veya doğruluk problemlerini gidermek amacıyla, katılımcıların söyledikleri ile davranışları arasındaki tutarlılık mülakat yöntemiyle kontrol edilebilmektedir (Balaban Sarı, 2018: 151).

Bu çalışmada, Van'da yaşanan kentleşme süreci, kentsel yoksulluk, sosyal riskler ve sosyal yardımlar gibi sosyal hayatın temelini oluşturan önemli ekonomik ve sosyal sorunları daha sağlıklı ve doğru bir şekilde analiz etmek için yukarıda belirtilen karma yöntem ve veri toplama teknikleri birlikte kullanılmıştır.

3.5 Verilerin Analizi

Çalışmada kuramsal bilgi toplama yöntemi olarak, araştırma konusu ile doğrudan veya dolaylı olarak ilişkili basılı ve elektronik kaynaklar taranarak, ilgili bilgiler derlenmiştir. Literatür taraması sonucunda elde edilen veriler ışığında çalışmanın kavramsal çerçevesi oluşturulmuştur. Kavramsal çerçevede kullanılan kavramlar ve kuramlar, farklı bakış açıları göz önüne alınarak alt başlıklar altında ayrıntılı bir biçimde açıklanmıştır.

Kavramsal çerçeve oluşturulduktan sonra, çalışmanın daha detaylı ve nitelikli olmasını sağlamak amacıyla Van kentinde faaliyet gösteren sosyal yardım kuruluşlarından veri temin edilmiştir. Bu kapsamda ilgili kuruluşlardan, uygulanan sosyal yardım programları ile kullanılan sosyal yardım araçlarına ilişkin olarak 2016 yılından itibaren yıllık veriler talep edilmiştir. Söz konusu veriler kapsamında, sosyal yardım türleri belirlenmiş; bu yardımlardan yararlanan kişi ve hane sayıları ile sağlanan sosyal yardım miktarları ayrıntılı biçimde sunulmuştur.

İpekyolu, Tuşba ve Edremit Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarından elde edilen veriler, mahallelere göre tasnif edilerek yıllar bazında sosyal hizmetlerden ve sosyal yardımlardan faydalanan hane ve kişi sayıları ile yararlanan sosyal yardım miktarları tablolastırılmıştır. Bu süreçte elde edilen veriler, 2016-2023 yıllarını kapsayacak şekilde haritalandırma tekniği kullanılarak mahalle düzeyinde görselleştirilmiştir. Böylece Van kentindeki sosyal yardım faydalanıcılarının yıllara göre değişimi haritalar üzerinde açıkça ortaya konmuştur. Bunun yanı sıra kamu kurum ve kuruluşlarından alınan ikincil verilere de çalışmada yer verilmiştir. Araştırma kapsamında, belirtilen ikincil verilere ek olarak, örneklem olarak seçilen mahallelerde yaşayan 755 kişiye 44 sorudan oluşan kapalı uçlu anket uygulanmış, 25 kişiyle ise yarı yapılandırılmış açık uçlu mülakat gerçekleştirilmiştir.

Anket çalışmasının ilk bölümü, katılımcıların demografik özelliklerini belirlemeye yönelik sorulardan oluşmaktadır. İkinci bölümde, katılımcıların sosyo-ekonomik durumlarını ortaya koymayı amaçlayan sorular yer almaktadır. Üçüncü ve son bölüm olan sosyal risk ölçme kısmında ise sorular detaylandırılarak katılımcılara yöneltilmiştir. Bunun yanı sıra, anket uygulamasına ek olarak, araştırma kapsamında 25 kişi ile odak grup görüşmesi gerçekleştirilmiştir.

Araştırma, Van kentinin İpekyolu ilçesine bağlı Karşıyaka, Hacıbekir ve Yenimahalle mahalleleri, Tuşba ilçesine bağlı Seyrantepe ve İstasyon mahalleleri ile Edremit ilçesine bağlı Selahaddin Eyyubi ve Süphan mahallelerinde gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda, saha çalışması sürecinde toplam 755 kişiye kapalı uçlu anket uygulanmış, Bunun yanı sıra 25 kişiyle yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakatlar yapılmıştır. Anket ve mülakatlarda katılımcıların; genel yoksulluk ve kentsel yoksulluğa yönelik algıları, yaşadıkları ekonomik sorunlar, eğitim, sağlık ve kültürel hizmetlere erişim konusundaki zorlukları ve engelleri ile sosyal yardımlara

ilişkin tutumları ve bu yardımların kendi yaşamları üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri ayrıntılı biçimde sorgulanmıştır. Buna ek olarak değişkenler arası ilişki örüntülerini betimlemek amacıyla korelasyon matrisi hesaplanmış; değişkenlerin ölçüm düzeyi ve dağılım özelliklerine göre Pearson veya Spearman korelasyon katsayıları iki yönlü olarak raporlanmıştır.

Araştırmanın temel amacına uygun olarak, nicel verilerin analizinde SPSS, nitel verilerin analizinde ise MAXQDA programları kullanılmıştır. Nicel verilerin analiz sürecinde katılımcıların verdikleri yanıtlar SPSS programına aktarılmış ve gerekli istatistiksel analizler yapılmıştır. Nitel verilerin analizinde ise katılımcılardan elde edilen veriler sistematik biçimde kodlanmış, oluşturulan kodlar belirli temalar altında gruplanarak yorumlanmıştır. Gerçekleştirilen istatistiksel ve tematik analizlerle, kentsel yoksulluğun ekonomik, sosyal ve mekânsal boyutları detaylı biçimde incelenmiş, Bunun yanı sıra sosyal risk türleri ve bu risklerin yoksullukla ilişkisi ortaya konmuştur. Bununla birlikte sosyal yardımların söz konusu risklerin azaltılması ve kentsel yoksullukla mücadele sürecindeki rolü, katılımcıların kişisel deneyim ve algıları doğrultusunda analiz edilmiştir.

3.6 Araştırmanın Sınırlılıkları

Kentsel yoksulluk, sosyal risk bağlamında sosyal yardım olgusu Van kenti örneği adlı bu çalışma yoksulluk, kentsel yoksulluk ve sosyal risk kavramları sadece alanda yapılan 44 soruluk kapalı uçlu anket çalışması ile 25 soruluk açık uçlu yarı yapılandırılmış detaylı mülakat çalışması ve ilgili kamu kurum ve kuruluşlar eliyle yapılmış olan sosyal yardım verileri ile sınırlandırılmıştır.

Yoksulluk ve sosyal yardım ile ilgili alanda faaliyet gösteren; hayırseverlerin, STK'ların Odaların, KİK ve diğer Özel ve Tüzel kişilerin yapmış olduğu yardım verilerine bir sınırlılık olarak yer verilememiştir.

4. BULGULAR

4.1 Nicel Analiz Bulguları

Nicel verilerin elde edilmesi amacıyla hazırlanan anket, Van kentinin merkez mahalleleri olan Karşıyaka, Yenimahalle, Hacibekir (İpekyolu), Süphan, Selahaddin Eyyubi (Edremit) ve Seyrantepe, İstasyon (Tuşba)'da gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın saha çalışması kapsamında toplam 755 katılımcıya anket uygulanmıştır. Üç bölümden oluşan anket formunda toplam 44 soru yer almaktadır. Katılımcılardan elde edilen nicel veriler SPSS programında analiz edilmiş ve bulguların daha anlaşılır hale gelmesi için tablo ve grafiklerle görselleştirilmiştir. Bu bölümde, söz konusu nicel analizlerin sonuçlarına ayrıntılı olarak yer verilmiştir.

4.1.1 Demografik ve Ekonomik Bulgular

Bu bölümde, araştırmaya katılan bireylerin hane yapısını demografik ve ekonomik boyutlarıyla ortaya koyan bulgular sunulmaktadır. Katılımcıların hanelerinde yaşayan kişi sayıları, çalışan bireylerin sayısı, hanenin toplam aylık geliri ve konut mülkiyet durumları incelenmiştir. Bu veriler, katılımcıların genel sosyo-ekonomik durumlarını anlamak açısından önem arz etmekte ve araştırmanın genel amacı ile ilişkili bağlamı sağlamaktadır.

Tablo 15'te katılımcıların hanelerindeki birey sayısı incelendiğinde, hanelerin büyük çoğunluğunun (%59,2) 4-6 kişilik gruplardan oluştuğu belirlenmiştir. Daha küçük aile yapısına sahip, 1-3 kişilik hanelerin oranı ise %23 olarak saptanmıştır. 7-9 kişinin birlikte yaşadığı hanelerin oranı %13,9 iken, 10 ve üzeri bireyin birlikte yaşadığı kalabalık hanelerin oranı oldukça düşük olup %3 olarak hesaplanmıştır. Bu bulgulardan hareketle, katılımcıların genellikle orta büyüklükteki hanelerde yaşadığı anlaşılmaktadır.

Hanelerde çalışan kişi sayısına bakıldığında, tek kişinin çalıştığı hanelerin oranı %54,9 ile çoğunlukta olduğu görülmektedir. Hanelerinin ekonomik yükünü iki kişinin paylaştığı durumlar ise %31,8 ile ikinci sıradadır. Çalışan hiç kimsenin bulunmadığı haneler %8,8 oranında olup, bu oran hanelerin ekonomik açıdan

tamamen dış desteklere bağımlı olabileceğini göstermektedir. Üç veya daha fazla kişinin çalıştığı hanelerin oranı ise oldukça sınırlı olup %4,5 olarak belirlenmiştir.

Tablo 15. Katılımcıların Hanede Yaşayan Kişi Sayısı, Çalışan Birey Sayısı, Toplam Hane Geliri ve Konut Mülkiyet Durumlarına Göre Dağılımları

Değişken	Kategori	Sıklık (n)	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Hanede Yaşayan Kişi Sayısı	1-3	174	23,0	23,0
	4-6	447	59,2	83,0
	7-9	105	13,9	97,0
	10 ve Üstü	23	3,0	100,0
Hanede Çalışan Kişi Sayısı	Çalışan Kimse Yok	66	8,8	8,8
	1 Kişi Çalışıyor	411	54,9	63,7
	2 Kişi Çalışıyor	238	31,8	95,5
	3 ve Daha Fazla Kişi Çalışıyor	34	4,5	100,0
Hanenin Toplam Geliri (TL)	0	21	2,8	2,8
	5.000 - 10.000	93	12,2	15,0
	10.001 - 15.000	78	10,4	25,4
	15.000 - 20.000	109	14,6	40,0
	20.000 - 25.000	112	15,0	54,9
	25.000 ve Üzeri	335	45,1	100,0
Konut Mülkiyet Durumu	Ev Kendimize Ait	388	51,7	51,7
	Kiralık Ev	255	34,0	85,6
	Yakınlarımıza Ait Evde Kira Ödemeden Kalıyoruz	69	9,2	94,8
	Bir Hayırsevere Ait Evde Kira Ödemeden Kalıyoruz	5	0,7	95,5
	Diğer	34	4,5	100,0

Katılımcıların hane toplam gelirleri değerlendirildiğinde; en yüksek oran %45,1 ile 25.000 TL ve üzeri gelir elde eden hanelere aittir. 20.000-25.000 TL arasında gelire sahip olan hanelerin oranı %15 iken, bunu %14,6 ile 15.000-20.000 TL arasında geliri olan haneler takip etmektedir. Bunun yanı sıra; daha düşük gelir seviyesine sahip hanelerin oranları ise sırasıyla 10.001-15.000 TL için %10,4, 5.000-10.000 TL için %12,2 ve hiç geliri olmayan haneler için %2,8 olarak ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda; araştırmadaki hanelerin önemli bir kısmının yüksek gelir grubunda bulunduğu söylenebilmektedir.

Katılımcıların konut mülkiyet durumlarına ilişkin dağılımlar incelendiğinde; hanelerin yarısından fazlasının (%51,7) kendilerine ait konutlarda yaşadığı tespit edilmiştir. Katılımcıların %34'ü kiralık konutlarda ikamet ederken, yakınlarına ait olup kira ödemediği evlerde ikamet ettikleri evlerde yaşayanların oranı ise %9,2 olarak

belirlenmiştir. Bunun yanı sıra; bir hayırsevere ait evde kira ödemedi kalan katılımcılar oldukça düşük bir oranda (%0,7) olup, diğer tür konutlarda kalanların oranı da %4,5 seviyesindedir. Bulgulara göre katılımcıların önemli bir bölümünün konut mülkiyetine sahip olduğu ya da kiralık evlerde oturduğu görülmektedir.

4.1.2 Katılımcıların Yoksulluk Algılarına İlişkin Bulgular

Bu bölümde, katılımcıların yoksulluk durumlarını öznel algılarına dayanarak nasıl değerlendirdiklerine ilişkin veriler ele alınmıştır. Katılımcıların kendilerini yoksul olarak tanımlayıp tanımlamama durumları genel olarak değerlendirilmiş, ardından yaş ve cinsiyet gibi demografik faktörlerle bu algının nasıl değiştiği incelenmiştir. Bu veriler, yoksulluğun salt ekonomik göstergelerle değil, bireylerin kişisel algı ve deneyimleriyle de bağlantılı olduğunu göstermesi açısından önem taşımaktadır.

Tablo 16. Katılımcıların Kendisini Yoksul Olarak Tanımlama Durumu ile Yaş ve Cinsiyetlerine Göre Yoksulluk Algılarının Dağılımları

Değişken	Kategori	Sıklık (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Kendisini Yoksul Olarak Tanımlama	Evet	386	51,1	51,5	51,5
	Hayır	363	48,1	48,5	100,0
	Toplam	749	99,2	100,0	
	Geçersiz	6	0,8		
	Genel Toplam	755	100,0		
Yaş ve Cinsiyete Göre Yoksulluk Algısı	Cinsiyet / Yaş Aralığı	Yoksul (n)	Yoksul Değil (n)	Toplam (n)	
Kadın	18-24	23	20	43	
	25-34	63	80	143	
	35-44	48	39	87	
	45-54	9	14	23	
	55-64	6	1	7	
	Kadın Toplam	149	154	303	
Erkek	18-24	22	15	37	
	25-34	64	52	116	
	35-44	91	75	166	
	45-54	43	54	97	
	55-64	13	8	21	
	Erkek Toplam	233	204	437	
Genel Toplam		382	358	740	

Tablo 16’da katılımcıların kendilerini yoksul olarak tanımlama durumları incelendiğinde, yaklaşık olarak yarısının (%51,5) kendisini yoksul olarak tanımladığı, diğer yarısının ise (%48,5) kendisini yoksul olarak görmediği belirlenmiştir. Araştırmada geçersiz olarak tanımlanan katılımcıların oranı ise oldukça düşüktür (%0,8). Bu doğrultuda; katılımcıların yoksulluk algılarının neredeyse eşit düzeyde iki gruba ayrıldığı söylenebilmektedir.

Yaş ve cinsiyet değişkenlerine göre katılımcıların yoksulluk algıları ayrıntılı olarak değerlendirildiğinde, kadın katılımcılar arasında kendisini yoksul olarak görenlerin oranının (%49,2), yoksul olarak görmeyenlere göre (%50,8) küçük bir farkla daha düşük olduğu görülmektedir. Bununla birlikte; kadınlar arasında 25-34 yaş grubunda kendini yoksul olarak tanımlamayanlar (n=80), kendisini yoksul olarak tanımlayanlardan (n=63) sayıca daha fazladır. Buna karşın, 35-44 yaş grubundaki kadınlarda ise yoksulluk algısına sahip olanların sayısı (n=48), yoksul olmayanlardan (n=39) fazladır. Kadın katılımcıların yaş gruplarına göre dağılımında, kendini yoksul görenlerin en yüksek sayıya ulaştığı grup 25-34 yaş grubudur. 55-64 yaş grubunda kadın katılımcıların büyük çoğunluğu (n=6) kendilerini yoksul olarak tanımlamaktadır.

Erkek katılımcılarda ise toplamda kendini yoksul olarak görenlerin oranı (%53,3), yoksul olarak görmeyenlere (%46,7) kıyasla daha yüksektir. Erkeklerde en fazla katılımın gerçekleştiği 35-44 yaş aralığında kendini yoksul olarak görenlerin sayısı (n=91), görmeyenlerden (n=75) daha fazladır. Bunun yanı sıra; erkeklerde 45-54 yaş grubunda ise durumun tam tersi olduğu, yoksul olmayanların sayısının (n=54), yoksul olanlardan (n=43) daha fazla olduğu belirlenmiştir. Genç yaş gruplarında (18-24 ve 25-34 yaş aralığında) yoksulluk algısına sahip erkeklerin oranı, yoksul olmadığını düşünenlere göre daha yüksektir.

Genel olarak değerlendirildiğinde, toplam 740 geçerli katılımcının 382’si (%51,6) kendisini yoksul olarak tanımlarken, 358’i (%48,4) yoksul olarak tanımlamamaktadır. Bu durum, erkek katılımcılar arasında kendisini yoksul olarak tanımlama eğiliminin kadınlara göre biraz daha yüksek olduğunu göstermektedir. Katılımcıların yaş aralıklarına göre farklılıklar göstermesine rağmen, yoksulluk algısı üzerinde yaş ve cinsiyet değişkenlerinin belirgin bir etkiye sahip olduğu anlaşılmaktadır.

4.1.3 Sosyal Yardımlara İlişkin Bulgular

Bu bölümde, katılımcıların aldıkları sosyal yardımların parasal yeterliliği, amaca hizmet etme düzeyi, aynı yardımların kalitesi, genel yeterliliği ve temel ihtiyaçları karşılama durumları ile sosyal yardımlar olmadan geçimlerini sağlama kapasiteleri değerlendirilmiştir.

Tablo 17. Katılımcıların Sosyal Yardımların Parasal Olarak Yeterliliğine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

İfade	Sıklık (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Kesinlikle Katılıyorum	85	11,3	12,9	12,9
Katılıyorum	43	5,7	6,5	19,5
Fikrim Yok	139	18,4	21,2	40,6
Katılmıyorum	87	11,5	13,2	53,9
Kesinlikle Katılmıyorum	303	40,1	46,1	100,0
Toplam (Geçerli)	657	87,0	100,0	
Geçersiz	98	13,0		
Genel Toplam	755	100,0		

Tablo 17’de katılımcıların sosyal yardımların parasal açıdan yeterliliğine ilişkin görüşleri incelendiğinde, geçerli cevap veren katılımcıların önemli bir bölümünün (%59,3) sosyal yardımların parasal olarak yetersiz olduğu kanaatine sahip olduğu görülmektedir. Bu gruptaki katılımcıların %46,1’i yardımların kesinlikle yetersiz olduğunu ifade etmiştir. Buna karşılık, sosyal yardımların parasal anlamda yeterli olduğunu düşünenlerin oranı ise sadece %19,4 düzeyindedir ve bu oranın içinde sosyal yardımların parasal olarak kesinlikle yeterli olduğunu düşünenlerin oranı %12,9 olarak saptanmıştır. Bu konuda fikir belirtmeyen katılımcıların oranı ise %21,2 gibi oldukça yüksek bir seviyededir. Bu doğrultuda; katılımcıların çoğunluğunun, sağlanan sosyal yardımların maddi boyutunu yetersiz buldukları ve bu durumun mevcut sosyal yardım politikalarının gözden geçirilmesini gerekli kıldığı açıkça anlaşılmaktadır.

Tablo 18’de katılımcıların sosyal yardımların amacına hizmet ettiğine dair görüşleri değerlendirildiğinde; geçerli yanıt veren katılımcıların %37’sinin sosyal yardımların amacına uygun olarak kullanıldığını düşündüğü belirlenmiştir. Bu grupta, sosyal yardımların amacına kesinlikle hizmet ettiğini düşünen katılımcıların oranı %22,4 seviyesindedir. Buna karşın, katılımcıların %37,3’ü ise sosyal yardımların

amacına hizmet etmediği görüşünü belirtmektedir. Bu katılımcıların %27,3'ü, yardımların kesinlikle amacına uygun şekilde kullanılmadığını ifade etmektedir.

Tablo 18. Katılımcıların Sosyal Yardımların Amacına Hizmet Ettiğine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı

İfade	Sıklık (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Kesinlikle Katılıyorum	151	20,0	22,4	22,4
Katılıyorum	98	13,0	14,6	37,0
Fikrim Yok	173	22,9	25,7	62,7
Katılmıyorum	67	8,9	10,0	72,7
Kesinlikle Katılmıyorum	184	24,4	27,3	100,0
Toplam (Geçerli)	673	89,1	100,0	
Geçersiz	82	10,9		
Genel Toplam	755	100,0		

Bunun yanı sıra; katılımcıların %25,7 gibi önemli bir kısmı sosyal yardımların amacına hizmet edip etmediği konusunda net bir görüşe sahip olmadığını belirtmiştir. Bu doğrultuda; sosyal yardımların hedeflenen amaçlara yönelik kullanılmasında ciddi görüş ayrılıklarının olduğu, katılımcıların önemli bir bölümünün yardımların etkisine dair şüphe ve belirsizlik taşıdığı anlaşılmaktadır. Bu durum, sosyal yardım programlarının uygulama süreçlerinde şeffaflık ve etkinliğin artırılması gerektiğine işaret etmektedir.

Tablo 19. Katılımcıların Aynı Olarak Yapılan Yardımların Kalitesine İlişkin Memnuniyet Düzeyleri

İfade	Sıklık (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Kesinlikle Katılıyorum	134	17,7	20,1	20,1
Katılıyorum	80	10,6	12,0	32,1
Fikrim Yok	177	23,4	26,6	58,7
Katılmıyorum	66	8,7	9,9	68,6
Kesinlikle Katılmıyorum	209	27,7	31,4	100,0
Toplam (Geçerli)	666	88,2	100,0	
Geçersiz	89	11,8		
Genel Toplam	755	100,0		

Tablo 19'da katılımcıların aynı yardımların kalitesine ilişkin memnuniyet düzeyleri incelendiğinde; geçerli yanıt veren katılımcıların yaklaşık üçte birinin (%32,1) aynı yardımların kalitesinden memnun oldukları görülmektedir. Bu

katılımcıların %20,1'i yardımların kalitesine kesinlikle katıldığını belirtmiştir. Buna karşın; katılımcıların %41,3'ü aynı yardımların kalitesini yeterli bulmamaktadır ve bu oran içerisinde kesinlikle memnun olmayanların oranı %31,4 olarak oldukça yüksektir. Bunun yanı sıra; katılımcıların %26,6 gibi önemli bir kısmı, aynı yardımların kalitesi hakkında fikir belirtmemiştir. Elde edilen bu bulgulara göre, katılımcılar arasında aynı yardımların kalitesi konusunda ciddi bir memnuniyetsizlik olduğu ve mevcut yardımların niteliği konusunda önemli sorunların bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu doğrultuda; sosyal yardım sağlayıcılarının aynı yardımların kalite ve içeriklerini gözden geçirmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Tablo 20. Katılımcıların Alınan Sosyal Yardımların Kendilerine Yettiğine İlişkin Görüşleri

İfade	Sıklık (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Kesinlikle Katılıyorum	87	11,5	13,3	13,3
Katılıyorum	33	4,4	5,1	18,4
Fikrim Yok	154	20,4	23,6	42,0
Katılmıyorum	77	10,2	11,8	53,8
Kesinlikle Katılmıyorum	302	40,0	46,2	100,0
Toplam (Geçerli)	653	86,5	100,0	
Geçersiz	102	13,5		
Genel Toplam	755	100,0		

Tablo 20’de katılımcıların aldıkları sosyal yardımların ihtiyaçlarını karşılama yeterliliğine ilişkin görüşleri değerlendirildiğinde; geçerli yanıt veren katılımcıların yarısından fazlasının (%58,0) sosyal yardımların kendilerine yeterli olmadığını düşündüğü görülmektedir. Bu grubun içinde %46,2 gibi yüksek bir oran yardımların kesinlikle yeterli olmadığını ifade etmiştir. Bunun aksine; sosyal yardımların kendilerine yeterli geldiğini düşünen katılımcıların oranı oldukça düşüktür (%18,4). Bu oranın içinde sosyal yardımların kesinlikle yeterli olduğunu belirtenlerin oranı ise %13,3’tür. Katılımcıların %23,6’sı sosyal yardımların yeterliliğine dair herhangi bir görüş bildirmemiştir. Bu bulgular ışığında; katılımcıların önemli bir bölümünün sağlanan sosyal yardımları ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz bulduğu, bu nedenle yardım miktarlarının gözden geçirilmesi ve artırılmasına yönelik tedbirlerin alınması gerektiği anlaşılmaktadır.

Tablo 21. Katılımcıların Alınan Sosyal Yardımların Temel İhtiyaçları Karşılamaya Yettiğine İlişkin Görüşleri

İfade	Sıklık (n)	Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Kesinlikle Katılıyorum	75	9,9	11,5	11,5
Katılıyorum	54	7,2	8,3	19,8
Fikrim Yok	152	20,1	23,3	43,0
Katılmıyorum	99	13,1	15,2	58,2
Kesinlikle Katılmıyorum	273	36,2	41,8	100,0
Toplam (Geçerli)	653	86,5	100,0	
Geçersiz	102	13,5		
Genel Toplam	755	100,0		

Tablo 21’de katılımcıların aldıkları sosyal yardımların temel ihtiyaçlarını karşılamaya yeterli olduğuna ilişkin görüşleri değerlendirildiğinde; geçerli cevap veren katılımcıların büyük bir çoğunluğunun (%57,0) yardımların temel ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kaldığını düşündüğü ortaya çıkmaktadır. Bu katılımcılar içerisinde, sosyal yardımların temel ihtiyaçları kesinlikle karşılamadığını ifade edenlerin oranı ise %41,8 gibi oldukça yüksek bir düzeydedir. Buna karşılık; yardımların temel ihtiyaçları karşılamaya yeterli olduğunu düşünen katılımcıların oranı sadece %19,8 ile sınırlı kalmıştır. Bu oranın içerisinde kesinlikle yeterli olduğunu düşünenlerin payı %11,5’tir. Bunun yanı sıra; katılımcıların %23,3’ü bu konuda herhangi bir fikir belirtmemiştir. Bu bulgular; mevcut sosyal yardımların katılımcılar açısından temel ihtiyaçları karşılamada ciddi biçimde yetersiz algılandığını ve bu nedenle sosyal yardım politikalarının kapsam ve etkinliğinin yeniden ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

4.1.4 Sosyal Yardımların Bilgi ve Deneyim ile Algılar ve Tutumlara İlişkin Bulgular

Bu bölümde katılımcıların sosyal yardımlarla ilgili bilgi sahibi olma durumları ve sosyal yardımlardan faydalanma deneyimlerine ilişkin veriler değerlendirilmiştir. Sosyal yardımların etkinliği, toplumdaki erişilebilirliği ve katılımcıların konuya yönelik farkındalık düzeylerini anlamak amacıyla önemli bulgular elde edilmiştir. Ek olarak katılımcıların sosyal yardımlara ilişkin tutumları, yardım sisteminin yeterliliği, adilliği, gerçek ihtiyaç sahiplerine ulaşması ve yardımların bireylerin çalışma

motivasyonları üzerindeki etkileri gibi temel unsurlar da incelenmiştir. Bunun yanı sıra sosyal yardımların sürekli hale getirilmesi ve geleceğe yönelik riskler oluşturma durumları hakkında katılımcıların görüşleri değerlendirilmiştir.

Tablo 22’de katılımcıların sosyal yardımlar hakkında bilgi sahibi olma durumları değerlendirildiğinde, geçerli katılımcıların yarısından biraz fazlasının (%56,1) sosyal yardımlarla ilgili bilgiye sahip olduğu belirlenmiştir. Sosyal yardımlar hakkında bilgisi bulunmayan katılımcıların oranı ise %43,9 olarak ortaya çıkmıştır. Buna göre, araştırma grubunun büyük bir kısmının sosyal yardım programlarına ilişkin farkındalığının olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte; bilgisi olmayan katılımcıların oranının da oldukça yüksek olması dikkat çekicidir.

Katılımcıların daha önce sosyal yardımlardan yararlanma durumları incelendiğinde, katılımcıların yaklaşık üçte birinin (%35,1) bu yardımlardan daha önce faydalandığı, geri kalan kısmının ise (%64,9) herhangi bir sosyal yardım almamış olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, araştırmaya katılan bireylerin çoğunluğunun sosyal yardım alma deneyimi olmadığını göstermektedir.

Katılımcıların sosyal yardım kurumlarının bilinirliği konusundaki görüşleri değerlendirildiğinde; geçerli katılımcıların yaklaşık yarısının (%48,8) bu kurumları bildiği ve tanıdığı ortaya çıkmıştır. Buna karşılık, kurumların bilinirliği konusunda fikri olmayanların oranının %22,7, kurumları bilmediğini ifade edenlerin oranının ise toplamda %28,5 olduğu belirlenmiştir. Bu doğrultuda; katılımcıların önemli bir bölümünün sosyal yardım kurumları hakkında bilgi sahibi olduğu ancak kurumları bilmeyenlerin ve kararsızların oranının da azımsanmayacak düzeyde olduğu söylenebilmektedir.

Tablo 22. Katılımcıların Sosyal Yardımlarla İlgili Bilgi Durumları, Deneyimleri, Algıları ve Tutumlarına İlişkin Dağılımlar

Değişkenler ve İfadeler	Kategori	Sıklık (n)	Yüzde (%)	Geçerli %	Kümülatif %
Sosyal Yardımlar Hakkında Bilgi Sahibi Olma	Evet	417	55,2	56,1	56,1
	Hayır	326	43,2	43,9	
	Toplam	743	98,4	100,0	100,0
	Geçersiz	12	1,6		
Daha Önce Sosyal Yardımlardan Yararlanma Durumu	Evet	263	34,8	35,1	35,1
	Hayır	486	64,4	64,9	
	Toplam	749	99,2	100,0	100,0
	Geçersiz	6	0,8		
Sosyal Yardım Kurumlarının Bilinirliği	Kesinlikle Katılıyorum	257	34,0	35,3	35,3
	Katılıyorum	98	13,0	13,5	48,8
	Fikrim Yok	165	21,9	22,7	71,4
	Katılmıyorum	57	7,5	7,8	79,3
	Kesinlikle Katılmıyorum	151	20,0	20,7	
	Toplam	728	96,4	100,0	100,0
	Geçersiz	27	3,6		
Sosyal Yardımlardan Faydalanma Yollarının Bilinirliği	Kesinlikle Katılıyorum	226	29,9	31,1	31,1
	Katılıyorum	110	14,6	15,1	46,2
	Fikrim Yok	160	21,2	22,0	68,2
	Katılmıyorum	59	7,8	8,1	76,3
	Kesinlikle Katılmıyorum	172	22,8	23,7	
	Toplam	727	96,3	100,0	100,0
	Geçersiz	28	3,7		
Yardımların Gerçek İhtiyaç Sahiplerine Ulaşması	Kesinlikle Katılıyorum	172	22,8	23,6	23,6
	Katılıyorum	89	11,8	12,2	35,8
	Fikrim Yok	140	18,5	19,2	55,0
	Katılmıyorum	94	12,5	12,9	67,9
	Kesinlikle Katılmıyorum	234	31,0	32,1	
	Toplam	729	96,6	100,0	100,0
	Geçersiz	26	3,4		
Sosyal Yardım Kuruluşlarının Hizmetlerinin Yeterlilik ve Adilliği	Kesinlikle Katılıyorum	167	22,1	22,9	22,9
	Katılıyorum	90	11,9	12,4	35,3
	Fikrim Yok	154	20,4	21,2	56,5
	Katılmıyorum	105	13,9	14,4	70,9
	Kesinlikle Katılmıyorum	212	28,1	29,1	
	Toplam	728	96,4	100,0	100,0
	Geçersiz	27	3,6		

Sosyal yardımlardan faydalanma yollarının bilinirliği incelendiğinde; katılımcıların %46,2'sinin bu konuda bilgi sahibi olduğunu ifade ettiği görülmektedir. Buna karşın, katılımcıların %22'si fikir beyan etmekte zorlanmakta, %31,8'i ise sosyal

yardımlardan yararlanma yollarına ilişkin bilgiye sahip olmadığını belirtmektedir. Bu bulgulara göre, sosyal yardımlardan faydalanma yollarına ilişkin bilginin katılımcılar arasında henüz yeterince yaygın olmadığı söylenebilmektedir.

Sosyal yardımların gerçek ihtiyaç sahiplerine ulaşması konusunda katılımcıların algı ve tutumları değerlendirildiğinde, katılımcıların %35,8'inin yardımların gerçek ihtiyaç sahiplerine ulaştığına inandığı tespit edilmiştir. Bu görüşe katılmayanların oranı ise %45 gibi daha yüksek bir seviyededir. Bu doğrultuda; katılımcılar arasında yardımların gerçek ihtiyaç sahiplerine ulaştığına dair olumsuz görüşlerin daha yaygın olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin; katılımcıların yaklaşık üçte biri (%32,1) yardımların gerçek ihtiyaç sahiplerine kesinlikle ulaşmadığını düşünmektedir. Katılımcıların %19,2 gibi önemli bir kısmı ise bu konuda fikir belirtmemiştir.

Sosyal yardım kuruluşlarının sunduğu hizmetlerin yeterliliği ve adilliği üzerine yapılan değerlendirmede, katılımcıların %35,3'ünün kurumların yeterli ve adil hizmet verdiğine inandığı belirlenmiştir. Ancak katılımcıların %43,5 gibi önemli bir oranı bu görüşe katılmamaktadır. Buna ek olarak; katılımcıların %21,2'si bu konuda net bir fikir belirtmekten kaçınmıştır. Katılımcılar arasında sosyal yardım kuruluşlarının hizmetlerine ilişkin memnuniyetsizliğin yüksek olduğu ve bu kuruluşlara karşı ciddi bir güvensizliğin var olduğu görülmektedir. Bu doğrultuda; sosyal yardım kurumlarının hizmet kalitesini ve adaleti artırmak üzere daha fazla çalışma yapmaları gerektiği söylenebilmektedir.

4.1.5 Van Kentinde İş İmkânları, Ekonomik Kaynaklar ve İş Gücü Piyasasına İlişkin Bulgular

Bu bölümde, katılımcıların Van kentindeki iş imkânları, ekonomik kaynakların yeterliliği ve iş gücü piyasasının ihtiyaç duyduğu insan kaynağına ilişkin görüşleri değerlendirilmiştir. Bu analizler, bölgesel ekonomik yapı ve istihdam piyasasının durumunu anlamak, ekonomik kaynakların dağılımı ve iş gücü uyumu açısından önemli bulgular sağlamaktadır.

Tablo 23. Katılımcıların Van Kentindeki İş İmkânları, Ekonomik Kaynakların Yeterliliği ve İş Gücü Piyasası İçin İnsan Kaynağının Yeterliliğine İlişkin Görüşleri

Değişken ve İfadeler	Kategori	Sıklık (n)	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Van Kentinde İş İmkânlarının Yeterliliği	Kesinlikle Katılıyorum	86	11,9	11,9
	Katılıyorum	30	4,1	16,0
	Fikrim Yok	61	8,4	24,5
	Katılmıyorum	74	10,2	34,7
	Kesinlikle Katılmıyorum	472	65,3	100,0
Van Kentinde Ekonomik Kaynakların Yeterliliği	Kesinlikle Katılıyorum	79	10,9	10,9
	Katılıyorum	33	4,6	15,5
	Fikrim Yok	90	12,4	27,9
	Katılmıyorum	85	11,8	39,7
	Kesinlikle Katılmıyorum	436	60,3	100,0
Van Kentinde İş Gücü Piyasası İçin İnsan Kaynağının Yeterliliği	Kesinlikle Katılıyorum	205	28,6	28,6
	Katılıyorum	89	12,4	40,9
	Fikrim Yok	102	14,2	55,2
	Katılmıyorum	55	7,7	62,8
	Kesinlikle Katılmıyorum	267	37,2	100,0

Tablo 23'te katılımcıların Van kentindeki iş imkânlarına ilişkin görüşleri değerlendirildiğinde, büyük çoğunluğunun (%75,5) kentteki iş imkânlarının yetersiz olduğunu düşündüğü belirlenmiştir. Bu grupta yer alan katılımcıların %65,3 gibi yüksek bir oranı, iş imkânlarının kesinlikle yetersiz olduğunu vurgulamıştır. Buna karşın, kentte iş imkânlarının yeterli olduğunu düşünen katılımcılar oldukça düşük bir oranı temsil etmekte olup, sadece %16 düzeyindedir. İş imkânları hakkında fikri olmayan katılımcılar ise %8,4 ile sınırlı kalmıştır. Bu doğrultuda; Van kentinde iş fırsatları ve istihdam olanaklarının katılımcılar tarafından genel olarak yetersiz olarak algılandığı açıkça görülmektedir.

Van kentindeki ekonomik kaynakların yeterliliğine ilişkin görüşler incelendiğinde; katılımcıların %72,1'inin ekonomik kaynakları yeterli bulmadığı, bu görüşe katılanların ise %15,5 gibi oldukça düşük bir oranda olduğu saptanmıştır. Katılımcıların %60,3'ü ekonomik kaynakların kesinlikle yetersiz olduğu yönünde görüş bildirmiştir. Katılımcıların %12,4'lük bir kısmı ise bu konuda net bir fikir

belirtmemiştir. Bu bulgular, Van kentinde ekonomik kaynakların sınırlı olduğuna yönelik genel bir kanaatin varlığını ortaya koymaktadır.

Van kentindeki iş gücü piyasası için insan kaynağının yeterliliği konusunda katılımcıların değerlendirmeleri ise diğer iki değişkene göre daha farklı bir tablo ortaya koymaktadır. Katılımcıların %41'lik bir bölümü, kentte iş gücü piyasasına yönelik insan kaynağının yeterli olduğunu düşünmektedir. Bu grubun içinde %28,6'lık önemli bir kısım bu görüşe kesin olarak katılmaktadır. Bununla birlikte; katılımcıların %44,9'u iş gücü piyasası için insan kaynağının yetersiz olduğunu ifade etmiştir. İş gücü piyasasına yönelik insan kaynağı hakkında net bir fikre sahip olmayan katılımcılar ise %14,2 oranındadır. Bu bağlamda; Van kentinde iş gücü piyasası açısından insan kaynağı konusunda görüş ayrılıklarının olduğu söylenebilir. Bir yandan insan kaynağının varlığını olumlu olarak gören geniş bir katılımcı kitlesi varken, diğer yandan bu kaynağı yetersiz bulanların oranının da oldukça yüksek olması, kentteki iş gücü piyasasına yönelik farklı beklentileri ve algıları yansıtmaktadır.

4.1.6 Van Kentinde Sosyo-Ekonomik Sorunlar ve Sosyal Risklere İlişkin Bulgular

Bu bölümde katılımcıların Van kentindeki ekonomik güçlükler, gelir dağılımı, göç hareketleri ve çarpık kentleşme gibi konulara ilişkin görüşleri incelenmiştir. Elde edilen bulgular, kentin ekonomik ve sosyal altyapısının mevcut durumunu anlamak ve sosyal politikaların geliştirilmesine yönelik önemli veriler sunmaktadır.

Tablo 24. Katılımcıların Evlerin Temel İhtiyaçlarını Karşulamakta Zorlanma Durumu, Kentin Gelir Seviyesi, Göçün Temel Hizmetlere Etkisi, Gelir Dağılımı Dengesizliği ve Çarpık Kentleşmeye İlişkin Görüşleri

Değişken ve İfadeler	Kategori	Sıklık (n)	Yüzde (%)	Kümülatif Yüzde (%)
Evin Temel İhtiyaçlarını Karşulamakta Zorlanma Durumu	Kesinlikle Katılıyorum	305	42,0	42,0
	Katılıyorum	96	13,2	55,2
	Fikrim Yok	148	20,4	75,6
	Katılmıyorum	64	8,8	84,4
	Kesinlikle Katılmıyorum	113	15,6	100,0
Van Kentinin Gelir Seviyesine İlişkin Görüşler	Kesinlikle Katılıyorum	85	11,8	11,8
	Katılıyorum	43	6,0	17,7
	Fikrim Yok	116	16,1	33,8
	Katılmıyorum	91	12,6	46,4
	Kesinlikle Katılmıyorum	387	53,6	100,0
Yoğun Göçün Temel Hizmetlere Erişimi Zorlaştırması	Kesinlikle Katılıyorum	324	44,8	44,8
	Katılıyorum	106	14,7	59,5
	Fikrim Yok	135	18,7	78,1
	Katılmıyorum	47	6,5	84,6
	Kesinlikle Katılmıyorum	111	15,4	100,0
Gelir Dağılımı Dengesizliğinin Sosyal Riskleri Artırması	Kesinlikle Katılıyorum	360	50,0	50,0
	Katılıyorum	109	15,1	65,1
	Fikrim Yok	128	17,8	82,9
	Katılmıyorum	42	5,8	88,8
	Kesinlikle Katılmıyorum	81	11,3	100,0
Çarpık Kentleşmenin İnsan Yaşamını Zorlaştırması	Kesinlikle Katılıyorum	370	51,7	51,7
	Katılıyorum	99	13,8	65,6
	Fikrim Yok	133	18,6	84,2
	Katılmıyorum	41	5,7	89,9
	Kesinlikle Katılmıyorum	72	10,1	100,0

Tablo 24’te katılımcıların evlerinin temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanma durumları değerlendirildiğinde; katılımcıların yarısından fazlasının (%55,2) temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorluk yaşadıkları görülmektedir. Bu grubun %42’si, bu duruma kesinlikle katıldığını belirtmektedir. Katılımcıların %24,4’lük kısmı ise evlerinin temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanmadıklarını ifade ederken, önemli bir oran (%20,4) bu konuda herhangi bir görüş belirtmemiştir. Bu doğrultuda;

katılımcıların büyük bir bölümünün ekonomik olarak zorluk içinde oldukları ve ev içi temel ihtiyaçların karşılanmasında güçlük çektikleri anlaşılmaktadır.

Van kentinin genel gelir seviyesi hakkındaki katılımcı görüşleri incelendiğinde; katılımcıların %66,2'sinin Van kentinin gelir seviyesini düşük bulduğu tespit edilmiştir. Bu görüşte olanların %53,6'sı, kentin gelir seviyesinin kesinlikle düşük olduğunu belirtmiştir. Kentin gelir seviyesinin yeterli olduğunu düşünen katılımcılar ise oldukça düşük (%17,7) bir oran oluşturmakta olup, görüş belirtmeyenlerin oranı da %16,1 ile dikkat çekmektedir. Bu sonuçlar ışığında, Van kentindeki gelir seviyesinin katılımcılar tarafından genel olarak olumsuz değerlendirildiği ve ekonomik açıdan yetersiz görüldüğü söylenebilmektedir.

Yoğun göçün Van kentindeki temel hizmetlere erişimi zorlaştırdığına dair görüşler analiz edildiğinde; katılımcıların çoğunluğunun (%59,5) bu görüşe katıldığı belirlenmiştir. Bu katılımcılar içinde %44,8 gibi yüksek bir oran yoğun göçün kesinlikle temel hizmetlere erişimi zorlaştırdığını ifade etmiştir. Buna karşılık katılmayanların oranı %21,9 olarak saptanmıştır. Bu konuda kararsız kalanların oranı ise %18,7'dir. Bu bulgular, yoğun göçün kentteki altyapı ve temel hizmetler üzerindeki olumsuz etkilerinin katılımcılar tarafından net biçimde algılandığını ortaya koymaktadır.

Gelir dağılımı dengesizliğinin sosyal riskleri artırması hususunda katılımcıların görüşleri incelendiğinde; büyük bir çoğunluğun (%65,1) bu görüşe katıldığı belirlenmiştir. Katılımcıların yarısı (%50) gelir dağılımındaki dengesizliğin sosyal riskleri kesinlikle artırdığını vurgulamıştır. Buna karşın, bu görüşe katılmayanların oranı sadece %17,1 ile sınırlı kalırken, fikir belirtmeyenlerin oranı da %17,8'dir. Bu durum, katılımcıların gelir dağılımındaki eşitsizliği sosyal risklerin artmasında önemli bir etken olarak algıladıklarını açıkça göstermektedir.

Çarpık kentleşmenin insan yaşamını zorlaştırdığına dair katılımcı görüşleri değerlendirildiğinde; katılımcıların büyük bir kısmının (%65,5) bu görüşe katıldığı, bu kesimin %51,7'sinin ise bu görüşe kesinlikle katıldığı görülmektedir. Çarpık kentleşmenin yaşamı zorlaştırmadığını düşünen katılımcıların oranı oldukça düşük (%15,8) olup, kararsız olanların oranı da %18,6 olarak saptanmıştır. Bu doğrultuda; çarpık kentleşmenin yarattığı sorunların katılımcılar tarafından güçlü biçimde hissedildiği ve yaşam kalitesini önemli ölçüde olumsuz etkilediği anlaşılmaktadır.

4.1.7 Değişkenler Arasındaki Korelasyon Analizi Bulguları

Bu bölümde, araştırmada kullanılan temel değişkenler arasındaki ilişkilerin incelenmesi amacıyla gerçekleştirilen korelasyon analizi sonuçları sunulmaktadır. Korelasyon analizi, değişkenler arasındaki ilişkinin yönü ve şiddetini ortaya koyarak, incelenen sosyal yardım uygulamalarının ekonomik ve sosyal boyutları arasındaki bağlantıları belirlemek açısından önem arz etmektedir. Korelasyon katsayılarının mutlak değeri ± 1 'e yaklaştıkça ilişkinin gücü artar, 0'a yaklaştıkça zayıflar; işaret ($\pm$) ilişki yönünü gösterir (Mukaka, 2012). Korelasyon matrisi, değişkenler arası ilişkilerin örüntülerini incelemek ve özellikle çoklu doğrusal bağlantıyı değerlendirmek için yararlı bir tanısal başlangıç aracıdır (Hair, Black, Babin, & Anderson, 2019). Ancak korelasyon tek başına nedensellik kanıtı sunmaz; nedensel çıkarımlar için ek varsayımlar ve uygun modeller gerekir (Pearl, 2009).

Şekil 3'te belirtilen verilerin analizlerinde katılımcıların demografik ve ekonomik durumlarına dair faktörlerle sosyal yardımlara ilişkin görüşleri arasındaki ilişkilerin çeşitli düzeylerde olduğu gözlenmektedir.

Hanedeki toplam gelir ile evin temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanma arasında negatif yönde orta düzeyde bir ilişki olduğu (-0.42) görülmektedir. Bu sonuç; gelir arttıkça temel ihtiyaçları karşılama zorluğunun azaldığını açıkça ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra; hanedeki toplam gelir ile alınan sosyal yardımların parasal olarak yeterli bulunması arasında zayıf fakat pozitif yönde bir ilişki (0.31) gözlenmiştir. Bu durum, geliri daha yüksek hanelerin sosyal yardımları da daha yeterli bulma eğilimine sahip olduğunu göstermektedir.

Eğitim düzeyi ile toplam hane geliri arasında pozitif ve orta düzeyde bir ilişki (0.37) bulunması, eğitim seviyesi yükseldikçe gelir seviyesinin de yükseldiğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte; eğitim düzeyi ile sosyal yardımlara yönelik bilgi sahibi olma durumu arasında ise pozitif ancak zayıf düzeyde (0.17) bir ilişki saptanmıştır. Bu sonuç, eğitim düzeyi arttıkça sosyal yardımlar konusunda bilgi sahibi olma olasılığının da kısmen arttığını ifade etmektedir.

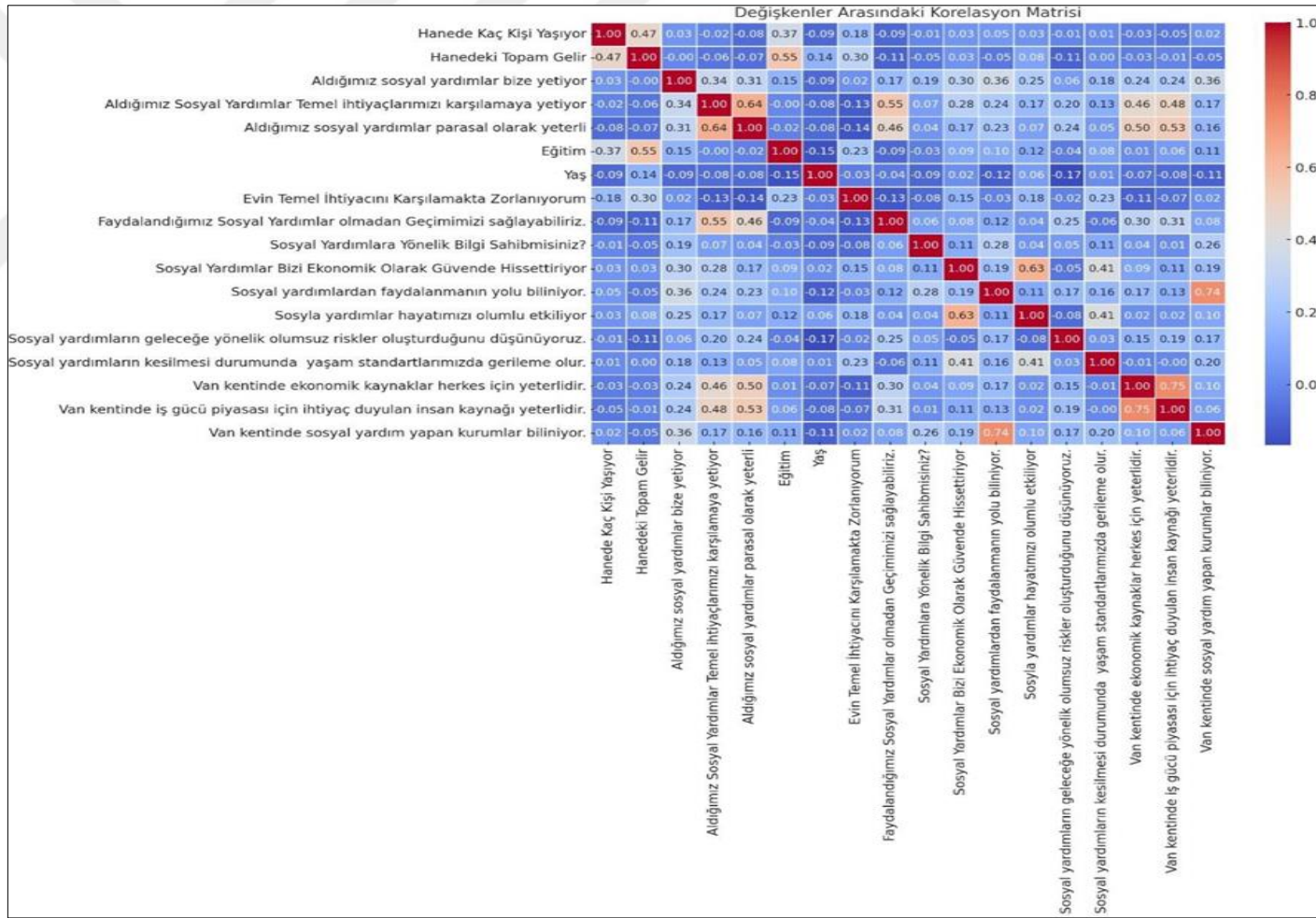
Yaş değişkeni ile eğitim seviyesi arasındaki negatif yönlü ilişki (-0.35), katılımcıların yaşları arttıkça eğitim düzeylerinin azaldığını belirtmektedir. Aynı şekilde, yaş arttıkça sosyal yardımların parasal olarak yeterli bulunması (-0.18) ve

sosyal yardımların temel ihtiyaçları karşılama yeterliliği (-0.17) konusunda olumsuz yönde görüşlerin arttığı da görölmektedir. Dikkat çeken bir diğer ilişki ise “faydalandığımız sosyal yardımlar olmadan geçimimizi sağlayabiliriz” ifadesi ile “evin temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanıyorum” ifadesi arasındaki negatif yönlü güçlü korelasyondur (-0.51). Bu bulgu, sosyal yardımlara daha fazla bağımlı olan katılımcıların temel ihtiyaçlarını karşılama noktasında daha fazla güçlük yaşadıklarını net olarak ortaya koymaktadır.

“Sosyal yardımların kesilmesi durumunda yaşam standartlarımızda gerileme olur” ifadesiyle, sosyal yardımların hayatı olumlu etkilediğine yönelik algı arasında yüksek düzeyde pozitif ilişki (0.61) olması, sosyal yardımların katılımcıların yaşam kalitesi ve standartları üzerinde güçlü etkileri olduğunu göstermektedir.

Sosyal yardımların gelecekte olumsuz riskler oluşturabileceğine ilişkin görüşler ile sosyal yardımların hayatı olumlu etkilediğine dair görüşler arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki (-0.26) görölmektedir. Bu da sosyal yardımların olumlu etkilerini deneyimleyen bireylerin geleceğe yönelik risk algılarının azaldığını ortaya koymaktadır.

Genel olarak, korelasyon matrisindeki bulgular; sosyal yardımların ekonomik ve sosyal etkilerinin demografik özellikler, gelir düzeyi ve eğitim durumu gibi faktörlerle önemli ölçüde ilişkili olduğunu açıkça göstermektedir. Bu ilişkilerin göz önüne alınması, sosyal politika uygulamalarının daha hedef odaklı ve etkili biçimde yapılandırılmasına katkı sağlayacaktır

Şekil 3. Değişkenler Arası Korelasyon Matrisi

4.2 Nitel Analiz Bulguları

Araştırma, Van Kenti ve mahalleleri olan Karşıyaka, Yenimahalle, Hacibekir (İpekyolu), Süphan, Selahaddin Eyyubi (Edremit) ve Seyrantepe, İstasyon (Tuşba)'da gerçekleştirilen saha çalışmasında elde edilen 25 adet yarı yapılandırılmış derinlemesine mülakat verisi üzerinden yürütülmüştür. Yapılan mülakatlarda, katılımcıların kentsel yoksulluk algısı, yaşadıkları ekonomik sorunlar, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimde karşılaştıkları engeller, sosyal yardımlara ilişkin tutumları ve sosyal yardımların kendi hayatları üzerindeki etkileri detaylı olarak sorgulanmıştır.

Araştırmanın temel amacını gerçekleştirmek üzere, nitel veri analizi için geliştirilmiş profesyonel veri analiz programı MAXQDA 2024 kullanılmıştır. Bu analiz sürecinde katılımcıların cevapları sistematik olarak kodlanarak, elde edilen kodlar belirli temalar altında toplanmıştır. Bu tematik analiz süreciyle kentsel yoksulluğun ekonomik, sosyal ve mekânsal boyutları derinlemesine incelenmiş; sosyal risklerin türleri ve bunların yoksullukla ilişkileri ortaya konulmuştur. Aynı zamanda, sosyal yardımların bu risklerin giderilmesi ve kentsel yoksulluğun azaltılması üzerindeki rolü ve etkileri, katılımcıların kişisel deneyim ve algıları üzerinden çözümlenmiştir.

4.2.1 Van Kentinde Gerçekleştirilen Mülakatlarda Kullanılan Kelimelerin Analizine İlişkin Bulgular

Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde tematik analiz ve değerlendirmelere geçmeden önce, Van kenti özelinde gerçekleştirilen mülakatların içeriksel yapısını ortaya koymak amacıyla, mülakat metinlerinde en sık kullanılan kelimelere ilişkin betimsel bir analiz yapılmıştır. Bu analiz, verilerin genel yapısını anlamak ve tematik kodlamanın kuramsal çerçevesini oluşturmak açısından önemlidir. Bu bağlamda, gerçekleştirilen kelime sıklığı analizi sonucunda, mülakat metinlerinde en çok tekrar edilen kelimelere ait görsel şekil kelime bulutuna yer verilmiştir.

Şekil 4’te gerçekleştirilen mülakat verilerinin analizinde oluşturulan kelime bulutu, katılımcıların söylemlerindeki tematik vurguları açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Kelime bulutundaki kelimelerin boyutu, katılımcılar tarafından kullanılan kelimelerin kullanım sıklığını temsil etmekte, bu durum araştırma verilerinin içeriksel yoğunluğunu anlamak açısından önemli bir veri sağlamaktadır.

Kelime bulutunda belirgin olarak öne çıkan kelimeler; “sosyal”, “yardım”, “sağlık”, “iş”, “eğitim”, “borç”, “zaman”, “okul”, “çocuklar”, “mahalle”, “kira”, “ekonomik”, “engelli” ve “yoksul” kelimeleri olarak gözlemlenmiştir. Bu kelimeler, katılımcıların ekonomik, sosyal ve mekânsal boyutlardaki sorunlarını açık bir şekilde yansıtmaktadır.

Kelime bulutunun merkezinde yer alan “sosyal”, “yardım” ve “sağlık” kelimeleri, katılımcıların yaşamlarında sosyal yardımların oynadığı rolün büyüklüğünü ve sağlık hizmetlerine erişimde yaşadıkları sorunların yoğunluğunu net bir biçimde göstermektedir. Katılımcılar, sağlık hizmetlerine erişimde yaşadıkları güçlükleri, sosyal yardımlarla ilgili beklentilerini ve bu yardımların hayat kalitelerine olan olumlu etkisini sıklıkla dile getirmiştir.

“Eğitim”, “okul” ve “çocuklar” gibi kelimelerin belirgin şekilde öne çıkması, katılımcıların eğitim hizmetlerine erişimde karşılaştıkları engellerin önemini ve bu durumun gelecek nesiller üzerinde yarattığı riskleri vurgulamaktadır. Eğitimle ilgili ekonomik yetersizliklerin, sosyal yardımlar aracılığıyla çözümlenmesi gerektiğine yönelik ifadeler, katılımcıların sıklıkla vurguladığı konular arasında yer almaktadır.

Ekonomik sorunlarla ilgili olarak, “iş”, “borç”, “kira”, “ekonomik” ve “yoksul” kelimelerinin sıklığı, katılımcıların işsizlik ve gelir yetersizliği nedeniyle yaşadıkları ekonomik baskıyı ve borçlanmanın getirdiği finansal zorlukları açıkça ortaya koymaktadır. Katılımcılar, özellikle barınma sorunlarının yaşam koşullarını önemli ölçüde olumsuz etkilediğini ifade ederek, yüksek kira bedelleri nedeniyle ekonomik olarak ciddi zorluk yaşadıklarını belirtmişlerdir.

“Engelli” kelimesinin belirgin olarak kullanılması, katılımcıların engelli bireyler için verilen sosyal desteklerin yetersizliğini vurgulamalarını göstermektedir. Engelli ve yaşlı bireylere yönelik desteklerin artırılması gerektiği, katılımcıların sıklıkla dile getirdiği ve önemini vurguladığı konular arasında bulunmaktadır.

Özetle, oluşturulan kelime bulutu, katılımcıların yaşadığı ekonomik, sosyal ve sağlıkla ilgili sorunları net bir biçimde ortaya koymaktadır. Katılımcıların temel sorunları ve sosyal yardım mekanizmalarına ilişkin beklentileri, kelimelerin kullanım sıklığıyla doğrudan ilişkilendirilerek açık ve anlaşılır bir şekilde ifade edilmiştir. Bu analiz, sosyal yardım politikalarının iyileştirilmesi ve katılımcıların yaşadığı sorunlara daha etkin çözümler sunulması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Şekil 5’te çalışmada gerçekleştirilen mülakatlardan elde edilen verilerin analizinde oluşturulan 500 kelimelik kelime bulutu, katılımcıların mülakatlarda dile getirdikleri konuların ve sorunların genel yoğunluğunu açıkça ortaya koymaktadır. Kelime bulutunda kelimelerin boyutları, katılımcılar tarafından kelimelerin kullanım sıklığını ifade etmekte olup, çalışmanın tematik analizinde önemli ipuçları sağlamaktadır.

Kelime bulutunda özellikle büyük ve belirgin olarak ortaya çıkan kelimeler şunlardır:

“sosyal”, “yardım”, “sağlık”, “iş”, “eğitim”, “borç”, “kira”, “zaman”, “mahalle”, “çocuk”, “engelli”, “ekonomik”, “yoksul”, “para”, “elektrik”, “kömür”, “doğalgaz”, “gıda” gibi kavramlardır. Bu kelimelerin yüksek sıklıkla kullanılması, katılımcıların ekonomik ve sosyal zorluklarla ilgili görüşlerinin genel eğilimini göstermekte, ekonomik sorunlar ve sosyal risklerin bireylerin günlük yaşamları üzerindeki etkilerini yansıtmaktadır.

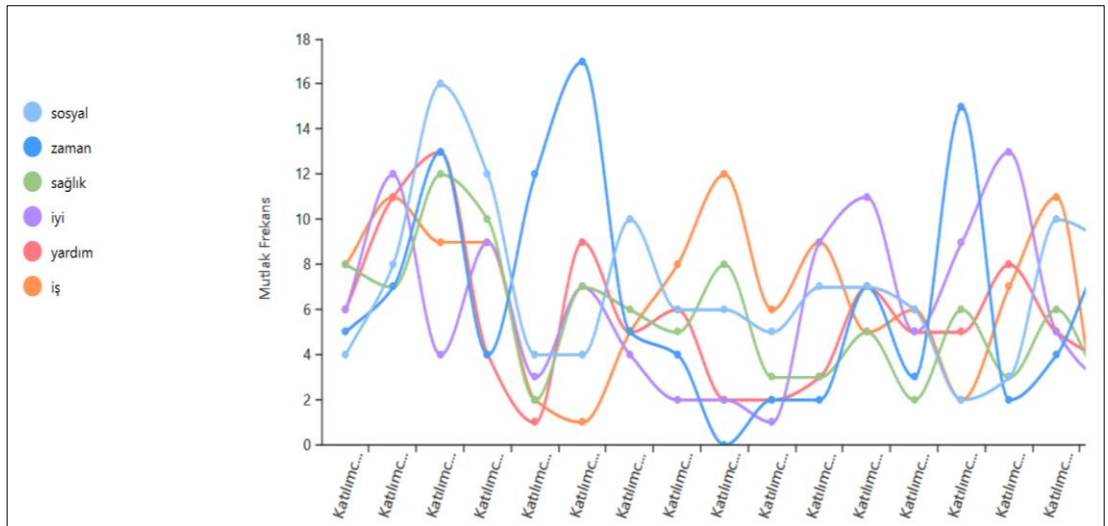
“Sosyal” ve “yardım” kelimelerinin merkezde belirgin olarak yer alması, katılımcıların sosyal yardımlara ilişkin önemli ölçüde beklenti içinde olduğunu ve yardımların hayatlarında kritik bir yere sahip olduğunu göstermektedir. Sosyal yardımlar, bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılamakta büyük bir rol oynamakta, ancak yardımların yeterliliği ve sürekliliği katılımcılar tarafından sıklıkla sorgulanmaktadır.

“Sağlık”, “eğitim”, “okul” ve “çocuk” gibi kelimelerin belirgin sıklıkta kullanılması, sosyal risklerin ve temel hizmetlere erişimde yaşanan sorunların katılımcıların hayatında merkezi önem taşıdığını ortaya koymaktadır. Özellikle eğitim ve sağlık hizmetlerinin ekonomik yetersizlik nedeniyle erişilemez olması, bireylerin ve çocukların sosyal yaşama katılımını önemli ölçüde engellemektedir.

Ekonomik sorunlarla ilgili olarak “iş”, “borç”, “kira”, “elektrik”, “kömür”, “doğalgaz” ve “gıda” kelimelerinin belirgin sıklığı, katılımcıların ekonomik anlamda yaşadığı güçlüklerin ve yaşam standartlarının düşüklüğünün göstergesi olarak yorumlanabilir. Katılımcılar, işsizliğin yarattığı ekonomik belirsizliğin, borçlanmanın ve yüksek kira giderlerinin günlük yaşamlarını önemli ölçüde zorlaştırdığını ifade etmektedir.

“Engelli”, “yoksul”, “mahalle” gibi kelimeler ise sosyal yardımların hedef kitlesinin ve hizmetlerin sunulacağı bölgelerin seçiminde dikkate alınması gereken önemli göstergeler olarak değerlendirilebilir. Engelli bireylerin sosyal yardımlara olan bağımlılıkları ve bu yardımların yetersizliği katılımcılar tarafından özellikle vurgulanmaktadır. Mahallelerde altyapı ve sosyal hizmet eksiklikleri de sosyal dışlanmayı artıran faktörler olarak dikkat çekmektedir.

Özetle, 500 kelimelik kelime bulutu analizi, katılımcıların ekonomik sorunları, sosyal riskleri ve sosyal yardımların etkilerini açık ve net bir biçimde yansıtmaktadır. Bu bulgular, sosyal yardım politikalarının daha etkili bir şekilde planlanması ve uygulanması gerektiğini vurgulamakta ve sosyal yardımların kentsel yoksulluğun azaltılması ve sosyal risklerin yönetilmesinde etkin bir araç olabileceğini göstermektedir. Bu analiz, politika yapıcılar ve uygulayıcılar için önemli ipuçları sunmaktadır.

Şekil 6. Kelime Trendleri

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen mülakatlardan elde edilen verilerle oluşturulan kelime trendleri analizi, katılımcıların belirli anahtar kelimeleri kullanım sıklığını ve eğilimlerini göstermektedir. Analiz sonucunda oluşturulan bu trend grafiği, özellikle araştırmanın temel konuları olan ekonomik sorunlar, sosyal riskler ve sosyal yardımlar açısından önemli ipuçları vermektedir.

Şekil 6’da dikkat çeken anahtar kelimeler; “sosyal”, “zaman”, “sağlık”, “iyi”, “yardım” ve “iş” olarak belirlenmiştir. Bu kelimelerin her bir katılımcı tarafından kullanılma sıklığı farklılık göstermekte ve bu farklılıklar katılımcıların kişisel deneyimleri ve yaşam koşulları ile yakından ilişkilidir.

“Sosyal” kelimesinin grafikte yüksek frekanslarla yer alması, katılımcıların sosyal sorunlar ve sosyal yardımlar üzerine yoğun bir şekilde odaklandığını göstermektedir. Özellikle katılımcıların çoğu, sosyal yardımların hayatlarında önemli bir rol oynadığını, ancak yardımların sürekliliği ve miktarı konusunda yetersizlik hissettiklerini ifade etmiştir.

“Zaman” kelimesinin yüksek frekanslarda yer alması, katılımcıların günlük yaşamlarında zaman yönetimi ve planlama konusunda ciddi zorluklar yaşadığını göstermektedir. Katılımcıların günlük hayatlarında ekonomik sorunların zamanlarını nasıl etkilediğine ve özellikle çocuklarının eğitim, sağlık ve diğer ihtiyaçlarına zaman ayırma konusunda zorluk yaşadıklarına işaret etmektedir.

“Sağlık” kelimesinin grafikte düzenli olarak ortaya çıkması, katılımcıların sağlık hizmetlerine erişimde yaşadıkları sorunların önemini vurgulamaktadır. Katılımcılar sağlık hizmetlerine ulaşım, ilaç ve tedavi masrafları gibi konularda önemli sıkıntılar yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

“Yardım” kelimesinin frekansının, bazı katılımcılarda yüksek bazılarında düşük olması, sosyal yardımların farklı bireyler üzerindeki etkisinin ve ihtiyaç düzeyinin çeşitlilik gösterdiğini ortaya koymaktadır. Sosyal yardımların etkinliği ve yetersizliği konusundaki bu farklılık, sosyal yardımların bireysel ihtiyaçlara göre düzenlenmesi gerektiği yönünde bir değerlendirmeye zemin hazırlamaktadır.

“İş” kelimesinin özellikle bazı katılımcılarda yüksek frekanslarla kullanılması, işsizliğin yarattığı ekonomik belirsizliğin ve istihdamın katılımcılar açısından ne kadar önemli bir konu olduğunu ortaya koymaktadır. İşsizlik sorunları ve düzenli iş

bulmanın zorlukları, katılımcıların ekonomik ve psikolojik durumlarını ciddi anlamda etkilemektedir.

“İyi” kelimesinin grafikte belirgin olarak yer alması, katılımcıların olumlu beklentilerini ve sosyal yardımların etkilerini ifade etme biçimlerini göstermektedir. Katılımcılar, mevcut durumlarının iyileşmesi için sosyal yardımların artırılmasının ve süreklilik kazanmasının önemini dile getirmiştir.

Bu şekil, katılımcıların yaşadığı sorunların boyutlarını ve sosyal yardım mekanizmalarına yönelik değerlendirmelerini açıkça ortaya koymakta ve sosyal politikaların daha etkili hale getirilmesi gerektiğini göstermektedir. Bu bulgular, Van ilindeki kentsel yoksulluk ve sosyal risklerle mücadele için önemli bir veri sağlamaktadır.

4.2.2 Van Kentinde Gerçekleştirilen Mülakatlarda Kullanılan Kodların Analizine İlişkin Bulgular

Nitel araştırma sürecinin temel adımlarından biri olan kodlama aşaması, elde edilen verilerin analizinde kritik öneme sahiptir. Bu doğrultuda, Van kentinde gerçekleştirilen derinlemesine mülakatlar neticesinde elde edilen verilerin sistematik olarak analiz edilebilmesi amacıyla, öncelikle kapsamlı bir kodlama şeması oluşturulmuştur. Kodlama şeması, çalışmanın temel sorunsalı olan kentsel yoksulluk, sosyal riskler ve sosyal yardımlar etrafında şekillenmiştir. Bu bağlamda, içerik analizi ve kelime sıklığı analizi sonucunda belirlenen temel kavramlardan hareketle, kodlama şemasının ana kategorileri ve alt kategorileri detaylandırılmıştır. Bu şema, analiz sürecinde kullanılacak olan kavramsal çerçeveyi oluşturmakta ve verilerin sistematik bir biçimde kodlanmasına olanak sağlamaktadır.

Ekonomik sorunlar kategorisi, bireylerin günlük yaşamlarında karşı karşıya kaldıkları ekonomik güçlükleri ve bu güçlüklerin yaşam standartları üzerindeki etkilerini kapsamaktadır. Bu kategorinin temel amacı, katılımcıların ekonomik yetersizlikleri ve bu yetersizliklerin yarattığı sosyal sorunları ortaya koymaktır. Bu bağlamda ekonomik sorunlar kategorisi şu alt kategorilere ayrılmıştır:

Gelir Yetersizliği: Düşük ve yetersiz gelir seviyeleri, hane halklarının ekonomik ihtiyaçlarını karşılamada yaşadığı zorluklar.

İşsizlik: İşsiz kalma durumu, düzenli iş bulmada yaşanan güçlükler, güvencesiz çalışma koşulları.

Borçlanma ve Finansal Güçlükler: Borçların aile içi ekonomik dengeler üzerindeki olumsuz etkileri, borçların ödenmesinde karşılaşılan zorluklar ve bunların psikolojik etkileri.

Barınma Sorunları (Kira ve Konut): Yüksek kira bedelleri, barınma koşullarının sürdürülebilir olmaması, ev sahipliği ile ilgili sorunlar.

Temel İhtiyaçlara Erişim: Elektrik, doğalgaz, su faturalarının ödenmesi, temel gıda maddelerine ve yakacağa erişimde yaşanan güçlükler.

Sosyal riskler kategorisi, ekonomik sorunlara paralel olarak ortaya çıkan ve bireylerin sosyal hayatını olumsuz etkileyen riskleri içermektedir. Sosyal riskler kategorisinin amacı, ekonomik sorunların toplumsal sonuçlarını ve katılımcıların sosyal hizmetlere erişimde yaşadıkları engelleri analiz etmektir. Sosyal riskler kategorisi aşağıdaki alt kategorilere ayrılmaktadır:

Eğitim Hizmetlerine Erişim Sorunları: Eğitimde yaşanan fırsat eşitsizlikleri, eğitim hizmetlerinden mahrum kalma, okul terki, burs ve maddi destek eksikliği.

Sağlık Hizmetlerine Erişim Sorunları: Sağlık hizmetlerine erişimdeki ekonomik ve yapısal engeller, ilaç ve tedavi masraflarıyla başa çıkamama.

Barınma ve Altyapı Eksiklikleri: Yetersiz ve sağlıklı barınma koşulları, altyapı eksiklikleri ve bunların yaşam kalitesi üzerindeki etkileri.

Psikolojik ve Ruh Sağlığı Sorunları: Depresyon, stres, kaygı ve umutsuzluk gibi psikolojik sorunlar ve bunların bireylerin yaşamları üzerindeki etkileri.

Sosyal Dışlanma: Toplumsal uyum sorunları, toplumsal hizmetlere erişimde eşitsizlik, ayrımcılık ve dışlanma deneyimleri.

Sosyal Yardımların Etkileri kategorisi altında, katılımcıların sosyal yardımlar hakkında ki görüşleri, sosyal yardımların yaşam kalitesi üzerindeki etkileri ve bu yardımların yoksulluğun azaltılmasındaki rolü incelenmektedir. Sosyal yardımların etkinliği ve yetersizliği tartışılarak, kamu politikalarının iyileştirilmesine yönelik öneriler geliştirilecektir. Sosyal yardımların etkileri kategorisi şu alt kategorilere ayrılmıştır:

Ekonomik Etkiler: Nakdi ve ayni yardımların ekonomik destek sağlama kapasitesi ve yeterliliği, yardımların ekonomik sıkıntıları hafifletmedeki rolü.

Eğitim ve Sağlık Destekleri: Eğitim yardımlarının ve bursların eğitim sürekliliğini sağlamadaki etkisi, sağlık desteklerinin sağlık hizmetlerine erişimde yarattığı kolaylıklar.

Barınma Destekleri: Barınma yardımları ve kira desteklerinin konut sorunlarını azaltmadaki etkisi.

Engelli ve Yaşlı Bireylere Yönelik Destekler: Engelli ve yaşlı bireylere sağlanan desteklerin yaşam kalitelerini artırmadaki etkileri ve bu desteklerin sürdürülebilirliği.

Psikolojik ve Sosyal Etkiler: Sosyal yardımların bireylerin psikolojik durumları üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri, yardımlara yönelik bağımlılık algısı ve yardımların sosyal entegrasyonu teşvik edici rolü.

Kamu Kurumları ve Yönetimlerin Etkinliği: Sosyal yardım politikalarının planlanması, uygulanması ve denetlenmesinde devlet ve yerel yönetimlerin etkinlik düzeyi, sosyal yardımların yönetimi konusundaki eksiklikler ve iyileştirilmesi gereken noktalar.

Bu kodlama şeması, analiz sürecinde kullanılacak temel kavramsal yapıyı sunmakta ve mülakat verilerinin sistematik ve derinlemesine analiz edilmesine zemin hazırlamaktadır. Oluşturulan bu kodlama şeması temel alınarak, bir sonraki adımda mülakat metinlerinin kodlanması gerçekleştirilmiştir.

4.2.3 Tematik Analize İlişkin Bulgular

Mülakatlarda ortaya çıkan üç ana tema belirlenmiştir. Bu temalar, içerik analizleri, mülakatlarda en sık kullanılan kelimeler ve katılımcıların ifadelerinden elde edilen kodlar temel alınarak oluşturulmuştur. Temalar ve bu temaların alt kodları aracılığıyla, kentsel yoksulluk ve sosyal risklerle mücadelede sosyal yardımların rolü derinlemesine analiz edilmiştir. Her bir tema, katılımcıların görüşlerinde yoğunlaşan temel kavramları, yaşanan sorunları ve bu sorunların çözümüne yönelik sosyal yardımların etkisini kapsamaktadır.

4.2.3.1 Ekonomik Sorunlar Temasına İlişkin Bulgular

Bu tema kapsamında, katılımcıların ekonomik anlamda karşı karşıya kaldıkları zorluklar ve bu zorlukların günlük yaşamları üzerindeki etkileri ayrıntılı biçimde analiz edilmiştir. Kentsel yoksulluk bağlamında ekonomik sorunlar, katılımcıların en çok üzerinde durduğu konulardan biri olmuş ve yaşam kalitelerini doğrudan etkileyen kritik bir alan olarak öne çıkmıştır. Katılımcıların ekonomik zorlukları tarif ederken kullandıkları kavramlar ve ifadeler, yapılan analiz sonucunda sistematik biçimde kodlanmıştır. Bu analiz sonucunda ekonomik sorunlar temasında öne çıkan alt kodlar, sıklıklarına göre şu şekilde sıralanmıştır:

Gelir Yetersizliği (f=160): Gelir yetersizliği, katılımcılar arasında en sık dile getirilen ekonomik sorun olarak tespit edilmiştir. Bu durum, bireylerin ve ailelerin temel ihtiyaçlarını karşılamakta güçlük çekmelerine ve ekonomik kaynaklarının sınırlı olması nedeniyle sürekli bir maddi sıkıntı içinde yaşamalarına neden olmaktadır. Katılımcılar, gelirlerinin temel giderlerini dahi karşılamaya yetmediğini, bunun da sosyal yaşamlarını, sağlıklarını ve psikolojik durumlarını olumsuz etkilediğini sıklıkla belirtmişlerdir.

İşsizlik (f=130): İşsizlik, katılımcıların ekonomik anlamda yaşadığı ikinci büyük sorun olarak belirlenmiştir. İşsiz kalma korkusu, sürekli ve güvenceli bir iş bulamama durumu, katılımcıların ekonomik ve sosyal hayatlarını önemli ölçüde zorlaştırmaktadır. Katılımcılar, işsizliğin sadece maddi değil, aynı zamanda psikolojik ve toplumsal sorunlara da neden olduğunu ifade etmişlerdir. İşsizliğin yarattığı ekonomik belirsizlik, aile içi gerilimleri artırmakta ve toplumsal dışlanmaya yol açmaktadır.

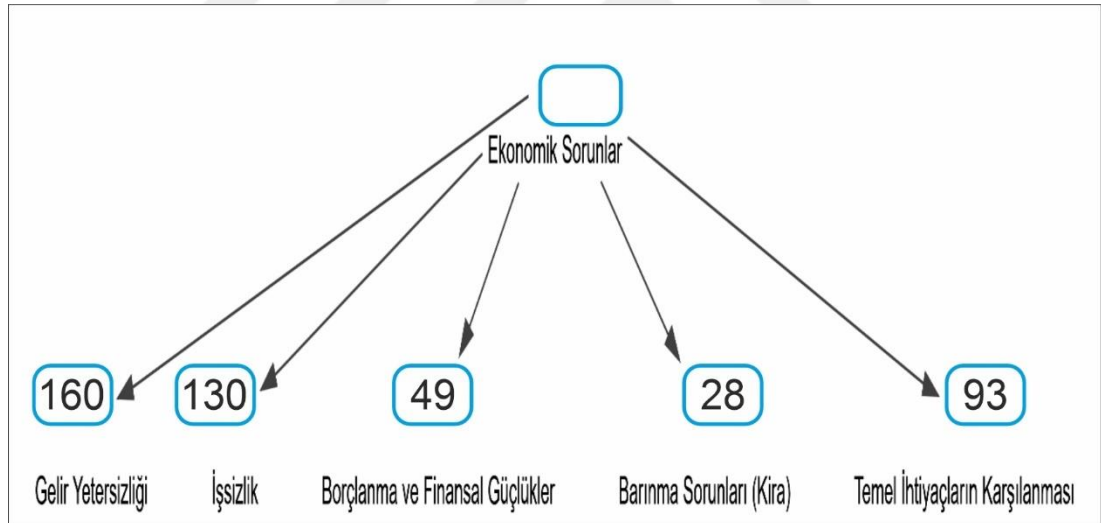
Borçlanma ve Finansal Güçlükler (f=49): Borçlanma ve finansal güçlükler, katılımcılar açısından ekonomik sorunların önemli bir bileşeni olarak ortaya çıkmıştır. Borçların sürekli olarak artması ve ödeme güçlüğü yaşanması, ailelerin ekonomik dengesini bozmakta ve bireylerin psikolojik stres yaşamalarına neden olmaktadır. Katılımcılar, borçlarını ödeyememe durumunun, sosyal ilişkilerini ve aile içi ilişkilerini de olumsuz etkilediğini, bu durumun sürekli bir stres kaynağı olduğunu vurgulamışlardır.

Barınma Sorunları (Kira) (f=28): Katılımcılar, barınma sorunlarını özellikle kira ödemeleri bağlamında önemli bir ekonomik sorun olarak ifade etmişlerdir.

Yüksek kira bedelleri ve sürekli artan konut maliyetleri, barınmanın sürdürülebilirliğini ciddi biçimde tehdit etmektedir. Bazı katılımcılar, kira bedellerinin gelirlerinin önemli bir kısmını oluşturduğunu ve bu durumun diğer temel ihtiyaçlarını karşılamada zorluk yarattığını belirtmiştir. Barınma sorununun çözülmemesi, bireylerin daha fazla ekonomik ve psikolojik sorun yaşamasına sebep olmaktadır.

Temel İhtiyaçların Karşılanması (Elektrik, Kömür, Doğalgaz, Gıda)

(f=93): Katılımcılar, ekonomik sorunlarını ifade ederken temel ihtiyaçların karşılanmasındaki zorlukları vurgulamışlardır. Elektrik, kömür, doğalgaz ve gıda gibi günlük yaşamın temel bileşenlerini oluşturan ihtiyaçları karşılamada yaşanan sıkıntılar, ekonomik yetersizliğin günlük yaşam üzerindeki doğrudan etkilerini göstermektedir. Katılımcılar, özellikle enerji maliyetlerinin ve temel gıda maddelerinin pahalılığı nedeniyle bu tür ihtiyaçları karşılamakta zorluk yaşadıklarını belirtmiş, bu durumun hayat kalitelerini ciddi anlamda düşürdüğünü ifade etmişlerdir.

Şekil 7. Ekonomik Sorunlar Teması ve Alt Kodları

Şekil 7’de ekonomik sorunlar temasının alt kodları üzerinden yapılan analiz sonucunda, katılımcıların ekonomik anlamda yaşadığı güçlüklerin yaşamlarının birçok alanını olumsuz yönde etkilediği net olarak ortaya çıkmaktadır. Gelir yetersizliği ve işsizlik gibi temel ekonomik problemler, katılımcıların temel ihtiyaçlarını karşılamasını engellemekte ve sosyal dışlanma riskini artırmaktadır. Borçlanma ve barınma gibi sorunlar ise katılımcıların ekonomik stres düzeylerini yükseltmekte ve

sosyal yardım mekanizmalarına duydukları ihtiyacı daha da artırmaktadır. Bu bağlamda ekonomik sorunlar, kentsel yoksulluğun merkezinde yer almakta ve bu sorunların çözümüne yönelik sosyal politikaların etkinleştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

4.2.3.2 Sosyal Riskler Temasına İlişkin Bulgular

Sosyal riskler teması altında katılımcıların sosyal hizmetlere erişimde yaşadıkları zorluklar, toplumsal hayata katılımı karşılaştıkları engeller ve bu zorlukların sosyal yaşamları üzerindeki etkileri ayrıntılı bir biçimde incelenmiştir. Bu tema, ekonomik sorunların yarattığı sosyal etkiler ile doğrudan ilişkilidir ve bireylerin temel hizmetlere erişimde yaşadığı sorunları kapsar. Tematik analiz sonucunda elde edilen veriler sistematik olarak kodlanmış ve analiz edilmiştir. Bu analiz sonucunda, sosyal riskler temasında öne çıkan alt kodlar sıklıklarına göre şu şekilde sıralanmıştır:

Sağlık Hizmetlerine Erişim Sorunları (Sağlık, Tedavi, İlaç, Hastalık)

(f=157): Katılımcılar tarafından sosyal risk olarak en fazla vurgulanan konu, sağlık hizmetlerine erişim sorunudur. Özellikle ekonomik yetersizlik nedeniyle sağlık hizmetlerine ulaşmakta güçlük yaşayan katılımcılar, tedavi maliyetlerinin ve ilaç giderlerinin yüksekliğinden sıkça bahsetmiştir. Katılımcılar, sağlık sorunlarının yeterince tedavi edilememesinin hayat kalitelerini ciddi şekilde düşürdüğünü, sağlık hizmetlerine ulaşamadıkları durumların hem kendilerini hem de ailelerini olumsuz etkilediğini ifade etmişlerdir.

Eğitim Hizmetlerine Erişim Sorunları (Eğitim, Okul, Öğrenci, Burs)

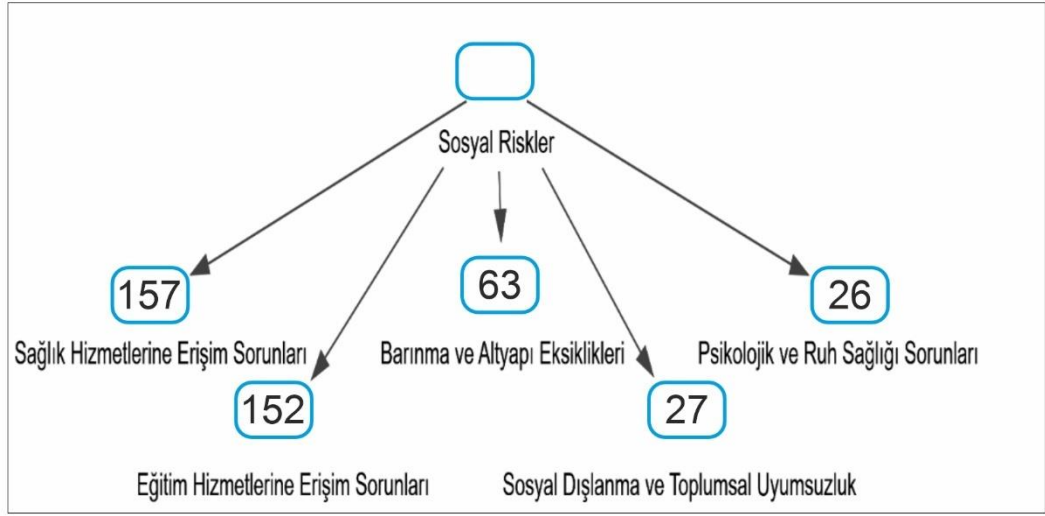
(f=152): Eğitim hizmetlerine erişimde yaşanan sorunlar, katılımcılar arasında sağlık sorunlarından sonra en fazla dile getirilen sosyal risk olarak öne çıkmıştır. Özellikle ekonomik koşullar nedeniyle eğitimden uzak kalma, burs ve maddi desteklerin yetersizliği, okul terkleri ve eğitimde yaşanan fırsat eşitsizlikleri sıklıkla belirtilmiştir. Katılımcılar, ekonomik zorluklar nedeniyle çocuklarının eğitimlerini sürdüremediklerini ve bunun gelecek nesiller için önemli bir risk oluşturduğunu dile getirmişlerdir. Eğitim hizmetlerine erişimin sınırlanması, sosyal mobilitiyi ve bireylerin geleceğe dair umutlarını da azaltmaktadır.

Barınma ve Altyapı Eksiklikleri (Barınma, Evsiz, Mahalle) (f=63):

Barınma ve altyapı sorunları da katılımcılar tarafından sıklıkla dile getirilen bir diğer sosyal risk alanıdır. Katılımcılar, yaşadıkları mahallelerde altyapının yetersizliğinden, sağlıksız ve güvensiz barınma koşullarından şikâyet etmişlerdir. Özellikle yüksek kira maliyetleri nedeniyle evsiz kalma riski ve barınmanın sürdürülebilirliğinin tehdit altında olması, katılımcıların yaşamlarında sürekli bir kaygı ve stres kaynağıdır. Bu tür barınma sorunları, ekonomik zorluklarla birleştiğinde katılımcıların sosyal hayattan dışlanmalarına ve izolasyona maruz kalmalarına neden olmaktadır.

Sosyal Dışlanma ve Toplumsal Uyumsuzluk (Dışlanma, Uyum, Adalet, Eşitlik) (f=27): Katılımcılar, ekonomik ve sosyal zorluklar nedeniyle toplumdan dışlanma ve sosyal hizmetlere erişimde yaşadıkları adaletsizliklerden söz etmişlerdir. Özellikle hizmetlere erişim konusunda eşit olmayan uygulamalar ve toplumsal hayatta yaşanan dışlanma, bireylerin psikolojik durumlarını olumsuz etkilemekte ve toplumsal entegrasyonlarını engellemektedir. Sosyal dışlanmanın bir sonucu olarak, katılımcılar temel haklarından yeterince yararlanamadıklarını ve toplum içinde eşit muamele görmediklerini belirtmiştir.

Psikolojik ve Ruh Sağlığı Sorunları (Depresyon, Stres, Psikolojik Sorunlar) (f=26): Psikolojik sorunlar, katılımcıların sosyal riskler teması altında dile getirdiği diğer bir kritik konudur. Ekonomik ve sosyal zorluklar, katılımcılar üzerinde sürekli bir stres, kaygı ve depresyon hali yaratmaktadır. Katılımcılar, belirsizlik ve çaresizlik duygularının aile içi ilişkileri ve sosyal çevreleri üzerinde de olumsuz etkiler yarattığını ifade etmişlerdir. Sosyal destek mekanizmalarının yetersizliği ve ekonomik güçlükler nedeniyle sürekli olarak stres ve depresyon yaşayan katılımcılar, bu durumun yaşam kalitelerini ciddi biçimde düşürdüğünü ve geleceğe yönelik umutlarını azalttığını vurgulamıştır.

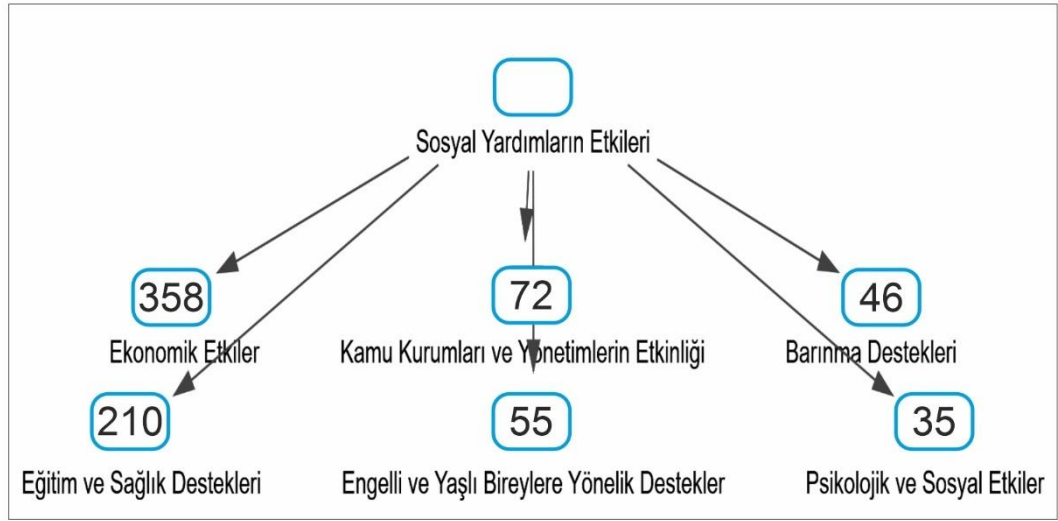

Şekil 8. Sosyal Riskler Teması ve Alt Kodları

Şekil 8’de sosyal riskler temasının alt kodları üzerinden yapılan analiz sonucunda, katılımcıların sosyal hizmetlere erişimde karşılaştıkları sorunların ekonomik sorunlarla yakından ilişkili olduğu görülmektedir. Sağlık ve eğitim gibi temel hizmetlere erişimde yaşanan güçlükler, bireylerin toplumsal katılımını engellemekte ve geleceğe dair umutlarını azaltmaktadır. Barınma sorunları ve psikolojik sorunlar da bireylerin yaşamlarını önemli ölçüde olumsuz etkilemekte, sosyal dışlanma ve adaletsizlik algısını güçlendirmektedir. Bu bağlamda, sosyal risklerin çözümüne yönelik sosyal politika ve uygulamaların daha etkin ve sürdürülebilir hale getirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır.

4.2.3.3 Sosyal Yardımların Etkileri Temasına İlişkin Bulgular

Bu tema altında, sosyal yardım uygulamalarının katılımcılar üzerindeki ekonomik, sosyal ve psikolojik boyutlardaki etkileri ayrıntılı biçimde analiz edilmiştir. Katılımcıların sosyal yardım mekanizmaları hakkındaki değerlendirmeleri, bu yardımların etkinliği, sürekliliği ve yetersizliği ile ilgili görüşleri sistematik olarak kodlanmış ve tematik analize tabi tutulmuştur. Analiz sonucunda ortaya çıkan alt kodlar, sosyal yardımların farklı yönlerine dair kapsamlı bir bakış açısı sunmaktadır.

Şekil 9. Sosyal Yardımların Etkileri Teması ve Alt Kodları

Şekil 9’da analiz sonucunda elde edilen temanın alt kodları ve bunların içeriksel değerlendirmeleri şu şekildedir:

Ekonomik Etkiler (Sosyal Yardım, Destek, Para, Güvence) (f=358): Sosyal yardımların ekonomik boyutu, katılımcıların en fazla vurguladığı ve önemsendiği konular arasında yer almaktadır. Katılımcılar, sosyal yardımların ekonomik anlamda hayatlarını kolaylaştırdığını, özellikle temel ihtiyaçlarını karşılamakta büyük destek sağladığını belirtmişlerdir. Sosyal yardımların sağladığı maddi destek, ekonomik yetersizliklerle mücadele eden hane halkları için kritik bir güvence oluşturmakta ve yaşam kalitelerini artırmaktadır. Ancak bazı katılımcılar, yardımların ekonomik olarak yeterli olmadığını ve daha kapsamlı bir destek mekanizmasına ihtiyaç duyduklarını da dile getirmişlerdir.

Eğitim ve Sağlık Destekleri (Eğitim, Sağlık, Burs, Tedavi, İlaç) (f=210): Katılımcılar, sosyal yardımların eğitim ve sağlık alanındaki etkilerini sıklıkla vurgulamıştır. Eğitim yardımları, burslar ve okul desteklerinin öğrencilerin eğitim hayatlarını sürdürebilmeleri için hayati bir rol oynadığı ifade edilmiştir. Sağlık yardımlarının ise tedavi ve ilaç masraflarını karşılamada önemli bir destek sağladığı, bu yardımlar sayesinde sağlık hizmetlerine erişimin kolaylaştığı ve bireylerin sağlık durumlarının olumlu yönde geliştiği belirtilmiştir. Katılımcılar, bu yardımların hizmetlere erişimde yaşanan eşitsizlikleri kısmen azalttığını ancak desteklerin daha geniş ve sürekli olması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Kamu Kurumları ve Yönetimlerin Etkinliği (Devlet, Belediye, Politika, Strateji, Denetim) (f=72): Kamu kurumlarının sosyal yardım mekanizmalarını planlama, uygulama ve denetim süreçleri, katılımcılar tarafından sıklıkla değerlendirilmiştir. Bazı katılımcılar, devlet ve belediye gibi kurumların sosyal yardımlar konusunda daha etkili politikalar geliştirmeleri gerektiğini belirtmiş ve mevcut uygulamalardaki eksikliklere dikkat çekmiştir. Özellikle denetim ve planlama faaliyetlerinin yetersizliği, yardımların hedeflenen kesimlere etkin biçimde ulaşmasını engellediği şeklinde yorumlanmıştır. Kamu kurumlarının bu konudaki faaliyetlerinin iyileştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Engelli ve Yaşlı Bireylere Yönelik Destekler (Engelli, Yaşlı, Bakım) (f=55): Engelli ve yaşlı bireylere yönelik sosyal desteklerin önemi katılımcılar tarafından özellikle vurgulanmıştır. Katılımcılar, bu desteklerin engelli ve yaşlı bireylerin hayat kalitesini artırmada kritik rol oynadığını ve bakım süreçlerini kolaylaştırdığını belirtmiştir. Ancak bu yardımların sürekliliği ve kapsamının yetersiz olduğu da dile getirilmiştir. Özellikle bakım ve destek hizmetlerinin daha geniş kapsamlı ve sürdürülebilir hale getirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Barınma Destekleri (Barınma, Kira, Yakacak) (f=46): Katılımcılar, barınma desteklerinin ekonomik açıdan rahatlama sağladığını, özellikle kira ve yakacak yardımlarının hane bütçesindeki yükü azalttığını ifade etmişlerdir. Ancak bu desteklerin miktarının ve sürekliliğinin artırılması gerektiği de dile getirilmiştir. Katılımcılar, barınma desteklerinin özellikle ekonomik kriz dönemlerinde kritik öneme sahip olduğunu ve sosyal yardımların bu alanda daha etkin olması gerektiğini vurgulamıştır.

Psikolojik ve Sosyal Etkiler (Psikolojik, Dayanışma, Yardımsever, İşbirliği, Kooperatif) (f=35): Sosyal yardımların psikolojik ve sosyal etkileri, katılımcılar tarafından daha az sıklıkta ancak yine de önemli bir şekilde dile getirilmiştir. Katılımcılar, sosyal yardımların yarattığı dayanışma ve sosyal desteğin psikolojik anlamda rahatlama sağladığını belirtmiştir. Özellikle yardımların sağladığı sosyal destek ve toplumsal dayanışmanın, bireylerin psikolojik durumlarını iyileştirdiği ve toplumsal katılımı teşvik ettiği ifade edilmiştir. Buna karşılık, bazı katılımcılar, sosyal yardımların yarattığı bağımlılık duygusuna dikkat çekmiş ve

yardımların bireylerin kendi ayakları üzerinde durmasını teşvik edici biçimde düzenlenmesi gerektiğini belirtmiştir.

Sosyal Yardımların Etkileri temasının alt kodları üzerine yapılan analiz sonucunda, sosyal yardımların katılımcıların ekonomik, sosyal ve psikolojik hayatlarında önemli bir etkiye sahip olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle ekonomik ve hizmetlere erişim alanındaki yardımların etkisi olumlu olarak değerlendirilmekte, ancak bu desteklerin daha kapsamlı, sürekli ve etkin bir şekilde uygulanması gerektiği vurgulanmaktadır. Bunun yanı sıra kamu kurumlarının sosyal yardım faaliyetlerinin planlama ve denetim süreçlerini geliştirmesi gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu analiz, sosyal yardım politikalarının etkinliğini artırmaya yönelik önemli ipuçları sunmaktadır.

Tüm bunlara göre genel bir değerlendirme gerçekleştirildiğinde; tematik analiz sonucunda elde edilen bulgular, her tema altında katılımcıların ifadelerinden doğrudan alıntılarla desteklenerek ayrıntılı olarak yorumlanmaktadır. Katılımcıların yaşadıkları ekonomik sorunlar, sosyal riskler ve sosyal yardımların etkileri üzerine değerlendirmeleri, ayrıntılı biçimde analiz edilmiştir.

Ekonomik Sorunlar Teması kapsamında katılımcıların mülakat sırasında dile getirdiği gerçek ifadeler ve açıklamalar, doğrudan katılımcıların kendi beyanlarıyla desteklenerek ayrıntılı bir şekilde analiz edilmiştir. Katılımcıların ifadeleri doğrultusunda ekonomik sorunların bireylerin yaşam kalitesini nasıl olumsuz etkilediği ve bu durumun hayatlarında ne gibi sorunlar yarattığı açıkça görülmüştür.

Katılımcılar arasında ekonomik zorlukların başında gelen temel sorun gelir yetersizliği olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum, katılımcıların günlük ihtiyaçlarını karşılamalarını zorlaştırmakta ve yaşam standartlarını düşürmektedir:

“Eşim vefat ettiğinden dolayı artık imkânım kalmadı. Şu an gelirim tamami eşimden kalan ölüm aylığıdır. Maddi olarak ciddi anlamda zorlanıyoruz. Zaten aldığım para yetmiyor, sürekli hesap-kitap içindeyiz. Gıdayı bile temin etmekte zorlanıyorum, her ay büyük zorluk çekiyorum.” (K-18, Ev Hanımı, 30)

“Üç bin ile dört bin lira arasında bir gelirimiz var ve kiradayız. Çocuklarımla beraber yaşıyorum. Üç çocuğum var. Kira ödemek zaten gelirim büyük bir kısmını götürüyor. Kira ve temel ihtiyaçları karşılayamıyorum. Çocukların okul masrafları da var, bu durum da bizi çok zorluyor.” (K-13, Ev Hanımı, 32)

İşsizlik, katılımcıların ekonomik anlamda yaşadığı en önemli sorunlardan biri olarak belirtilmiştir. İşsizliğin bireylerin ekonomik durumlarını ve psikolojik sağlıklarını olumsuz yönde etkilediği vurgulanmıştır:

“Şu an çalışmıyorum, çalışmadığım için ekonomik sorunlarım her geçen gün büyüyor. Eşim de çalışmıyor, bu nedenle ihtiyaçlarımızı karşılayamıyoruz. İşsizlik nedeniyle evde sürekli bir gerilim ve huzursuzluk yaşıyoruz. Psikolojik olarak da bu durum beni çok etkiliyor.” (K-15, Ev Hanımı,64)

“Eskiden inşaat sektöründe boyacılık yapıyordum, ancak yaşım ilerledi ve sağlık sorunları nedeniyle iş bulamıyorum. İşsizliğin yarattığı ekonomik belirsizlik bizi çok olumsuz etkiliyor. Gelir olmayınca ailemi geçindirmek zor oluyor ve sürekli borçlanmak zorunda kalıyorum.” (K-17, Parke Ustası,51)

Borçlanma durumu, katılımcılar tarafından ekonomik sorunların önemli bir unsuru olarak ifade edilmiştir. Borçların artması ve ödeme güçlükleri katılımcıları psikolojik olarak da olumsuz etkilemektedir:

“Mahalle bakkalına sürekli veresiye yazdırmak zorunda kalıyorum. Ay başı geldiğinde bazen borcumu ödeyemiyorum ve bu durumda borç birikiyor. Komşulardan ve akrabalarından borç almak zorundayım. Eczaneye bile mama için borçlanıyorum. Bu durum beni çok yoruyor ve üzüyor.” (K-19, Ev Hanımı,37)

“Elektrik, kömür, doğalgaz gibi temel ihtiyaçları karşılamakta zorlanıyoruz. Kira ödemekte güçlük çekiyorum, borçlarımız sürekli artıyor. Her ay başında ödeme yaparken ciddi zorluk yaşıyoruz, sürekli stres içindeyim. Borçlanmadan yaşayamaz hale geldik.” (K-16,İnşaatçı, 45)

Katılımcılar, barınma sorunlarını ekonomik zorluklarının en önemli parçalarından biri olarak belirtmiştir. Kira ödemelerinin gelirlerini önemli ölçüde zorladığı vurgulanmıştır:

“Şu an kaldığımız ev kiradır ve tek oda olduğu için çocuklarımla beraber kalmak zorundayım. Eşim vefat ettikten sonra maddi durumum çok kötüleşti, kira ödemekte güçlük çekiyorum. Ev çok küçük ve çocuklarımla rahat etmesi mümkün değil. Kirayı ödeyemezsem dışarıda kalma riskiyle karşı karşıyayız.” (K-18, Ev Hanımı,30)

Temel ihtiyaçların karşılanması katılımcılar tarafından ciddi bir sorun olarak görülmektedir. Elektrik, doğalgaz ve gıda gibi ihtiyaçlar ekonomik yetersizlik

nedeniyle karşılanamamakta ve bu durum katılımcıları daha zor bir duruma sürüklemektedir:

“Evde doğalgaz yok, soba ile ısıtıyoruz ve kömür almakta ciddi zorluklar çekiyoruz. Elektrik faturası çok yüksek geliyor, bu da ekonomik olarak bizi çok zorluyor. Gıda maddelerini almakta çok güçlük çekiyorum, sürekli bir eksiklik yaşıyoruz.” (K-23, Tekstil İşçisi, 52)

“Asgari ücret alıyorum ama yetmiyor. Elektrik ve doğalgaz faturalarını ödemekte zorlanıyorum. Market alışverişini kredi kartıyla yapıyorum ama borçlarımız sürekli artıyor. Gıda maddelerini karşılamakta ciddi sıkıntılar yaşıyoruz. Çocuklarımın ihtiyaçlarını karşılayamamak beni çok üzüyor ve çaresiz bırakıyor.” (K-24, Serbest Meslek,48)

Katılımcıların kendi ifadeleri doğrultusunda ekonomik sorunlar teması kapsamında yapılan bu değerlendirme, bireylerin yaşadığı ekonomik güçlüklerin, yaşam standartlarını ciddi anlamda düşürdüğünü ve günlük hayatlarını olumsuz yönde etkilediğini açıkça ortaya koymaktadır. Katılımcılar ekonomik anlamda yaşadıkları sorunların psikolojik etkilerini de vurgulamıştır. Gelir yetersizliği, işsizlik, borçlanma ve barınma sorunlarının çözümü için daha fazla sosyal destek ve ekonomik yardımın gerekliliği belirtilmiştir.

Katılımcıların mülakatlarda dile getirdikleri ifadeler doğrultusunda sosyal risklerin bireylerin yaşamlarına etkileri ayrıntılı bir biçimde değerlendirilmiştir. Sosyal riskler; sağlık hizmetlerine erişim, eğitim hizmetlerinden yararlanma, barınma koşulları ve sosyal dışlanma gibi temel yaşam alanlarını kapsamaktadır. Katılımcılar bu sosyal riskleri, ekonomik durumlarının bir sonucu olarak değerlendirmiş ve hayatlarında yarattığı olumsuz etkileri açık bir şekilde dile getirmişlerdir.

Katılımcılar, ekonomik yetersizlik nedeniyle sağlık hizmetlerine erişim konusunda ciddi zorluklar yaşadıklarını belirtmiştir:

“Sağlık ocağı var ama uzak. Bir yere gitmem gerektiğinde ulaşım çok zor oluyor. Tedavi ve ilaç masraflarını karşılamakta zorlanıyorum. Doktora gidip gelmek bile büyük bir sorun haline geldi. İlaçları bile bazen alamıyoruz, sağlık sorunları daha da artıyor.” (K-16, İnşaatçı, 45)

“Eczaneye bile mama almak için borçlanıyorum. Sağlık hizmetlerinden faydalanırken bile ciddi sıkıntılar yaşıyoruz. Ekonomik yetersizlik nedeniyle

çocuklarımın sağlık ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamıyorum. Sağlık hizmetlerine ulaşmak büyük bir zorluk.” (K-19, Ev Hanımı,37)

Eğitim hizmetlerine erişim sorunu katılımcılar tarafından özellikle ekonomik nedenlerle büyük bir problem olarak ifade edilmiştir:

“Çocuklarımın okul ihtiyaçlarını karşılayamıyorum. Bir kalem, defter, okul kıyafeti almak bile benim için ciddi bir maddi yük oluyor. Burs ve destekler yetersiz kalıyor, çocuklarımın eğitiminde ciddi sıkıntılar yaşıyoruz.” (K-18, Ev Hanımı,30)

“Çocuklarım okula gitmekte zorlanıyor. Okul uzak ve servis yok. Çocukları yürüyerek götürmek zorunda kalıyorum, her gün yaklaşık bir saat sadece okul yolu için zaman harcıyoruz. Okul masraflarını karşılamakta çok büyük güçlük yaşıyoruz.” (K-23, Tekstil İşçisi, 52)

Barınma ve altyapı sorunları da katılımcıların dile getirdiği önemli bir sosyal risk olarak ön plana çıkmıştır:

“Kaldığım ev küçük, tek odada çocuklarımla birlikte yaşıyorum. Kirayı ödemekte güçlük çekiyorum ve bu nedenle sağlıklı ve uygun bir barınma koşuluna sahip değiliz. Barınma sorunu hayatımızı ciddi anlamda zorlaştırıyor.” (K-18, Ev Hanımı,30)

“Evimiz küçük ve gecekondü tarzında. Isınmayı soba ile sağlıyoruz. Kışın çocukları sıcak tutmakta çok zorlanıyorum. Altyapı sorunu var, su bazen akmıyor. Elektrik ve su faturalarını ödemekte ciddi sıkıntılar yaşıyoruz.” (K-25, Esnaf,45)

Katılımcılar sosyal dışlanma ve toplumsal uyumsuzluk sorununu ekonomik sıkıntılarla ilişkilendirerek vurgulamıştır:

“Mahallede yaşıyoruz ama sosyal çevreye katılamıyoruz. Çocuklarım arkadaşlarının yanında kötü hissetmesin diye sürekli uğraşıyorum. Maddi durumumuz kötü olduğu için sürekli dışlanma yaşıyoruz. Kendimizi toplumdan ayrı ve yetersiz hissediyoruz.” (K-24, Serbest Meslek,48)

“Eşim rahatsız ve ben çocuklarımla birlikte çok zor geçiniyorum. Mahallede diğer ailelerle birlikte bir şeyler yapmak istesek bile ekonomik imkânsızlıklardan dolayı yapamıyoruz. Bu durum bizim toplumdan uzaklaşmamıza ve sürekli izolasyon içinde yaşamamıza neden oluyor.” (K-21, Motor Ustası, 54)

Ekonomik ve sosyal sorunların yarattığı psikolojik ve ruh sağlığı sorunları, katılımcılar tarafından önemli bir risk olarak ifade edilmiştir:

“Ekonomik sorunlar ve sosyal yardım yetersizliği bizi sürekli stres altında tutuyor. Borçlarımı ödeyememekten dolayı sürekli kaygı ve depresyon yaşıyorum. Psikolojik olarak çok yıprandık, durumumun düzelmesi için hiçbir umut ışığı yok.” (K-19, Ev Hanımı,37)

“Ekonomik zorluklar nedeniyle sürekli kaygılı ve stresliyim. Çocuklarıma bakamadığım için psikolojik olarak sürekli sıkıntılar yaşıyorum. Geleceğe dair umutlarımız her geçen gün daha da azalıyor.” (K-17, Parke Ustası,51)

Katılımcıların gerçek ifadeleri doğrultusunda, sosyal risklerin ekonomik sorunlarla doğrudan bağlantılı olduğu ve bu risklerin hayatlarını çok ciddi bir şekilde etkilediği görölmektedir. Sağlık, eğitim, barınma ve psikolojik sorunlar, ekonomik zorlukların doğrudan sonucu olarak bireylerin yaşamlarını daha da güçleştirmektedir. Katılımcılar bu risklerle mücadele etmek için sosyal yardımların artırılması ve daha etkin hale getirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Katılımcıların sosyal yardımların etkileri üzerine mülakat sırasında dile getirdikleri gerçek ifadeler ayrıntılı bir şekilde analiz edilmiştir. Sosyal yardımların katılımcıların ekonomik, sosyal ve psikolojik hayatlarındaki etkileri, doğrudan katılımcıların kendi ifadeleriyle ortaya konmuştur. Katılımcılar sosyal yardımların önemini, yetersizliklerini ve kamu kurumlarının yönetim faaliyetleriyle ilgili değerlendirmelerini açık bir şekilde ifade etmiştir.

Sosyal yardımların ekonomik olarak bireylerin hayatında yarattığı olumlu etkiler, katılımcılar tarafından sıkça vurgulanmıştır:

“Sosyal yardımlardan elektrik desteği alıyorum, bazen gıda yardımı yapılıyor. Bunlar olmasa durumumuz çok daha kötü olurdu. Ancak aldığımız yardımların miktarı yetersiz kalıyor. Sosyal yardımların miktarının artırılması gerekiyor, çünkü ekonomik olarak çok sıkıntı çekiyoruz.” (K-17, Parke Ustası,51)

“Engelli maaşıyla geçinmeye çalışıyorum ama bu maaş benim için çok yetersiz. Sosyal yardımlar ara sıra geliyor ama bu da yetmiyor. Daha düzenli ve daha fazla miktarda yardım olursa ancak rahat edebiliriz.” (K-21, Motor Ustası,54)

Sosyal yardımların eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimde önemli katkıları olduğunu belirten katılımcılar, bu yardımların yetersiz kaldığını ve geliştirilmesi gerektiğini ifade etmişlerdir:

“Çocuklarımın okul masraflarını karşılamakta büyük sıkıntı çekiyorum. Sosyal yardımlardan bazen çocukların eğitimi için destek alıyoruz ama bunlar süreklilik arz etmiyor. Sağlık destekleri de ilaç ve tedavi konusunda yetersiz kalıyor. Bu yardımların artırılması gerektiğini düşünüyorum.” (K-18, Ev Hanımı, 30)

“Çocuklarımın eğitim masrafları bizi çok zorluyor. Şartlı eğitim yardımı alıyoruz ama bu da çok yetersiz. Okul ihtiyaçlarını karşılamak için sürekli borçlanmak zorunda kalıyoruz. Eğitim yardımları sürekli ve düzenli olursa, çocukların eğitimini çok daha iyi destekleyebiliriz.” (K-23, Tekstil İşçisi, 52)

Kamu kurumlarının sosyal yardımlar konusunda etkinlik düzeyleri katılımcılar tarafından eleştirilmiştir:

“Devlet ve belediyelerin yardımları iyi planlamadığını düşünüyorum. Yardımların dağıtımında adalet yok, bazen gerçekten ihtiyaç sahiplerine ulaşmıyor. Bu konuda denetimlerin daha sık ve titizlikle yapılması gerekiyor. Bu durum bizim hayatımızı olumsuz etkiliyor.” (K-24, Serbest Meslek, 48)

“Kurumlar bazen yardım veriyor ama düzenli değil ve bu yardımlar her zaman yeterli olmuyor. Kamu kurumlarının bu yardımları daha düzenli ve adil bir şekilde dağıtmasını bekliyoruz. Denetimlerin ve planlamanın iyileştirilmesi gerektiğine inanıyorum.” (Katılımcı 17). (K-17, Parke Ustası, 51)

Engelli ve yaşlı bireylere yönelik sosyal desteklerin yetersiz kaldığı ve artırılması gerektiği katılımcılar tarafından sıkça dile getirilmiştir:

“Engelli maaşı alıyorum ama yetersiz kalıyor. Evde engelli ve yaşlı bireyler var, onların bakım ihtiyaçları çok yüksek. Bu konuda sosyal yardımların daha kapsamlı ve sürekli olması gerektiğini düşünüyorum.” (K-21, Motor Ustası, 54)

“Engelli bireyler için verilen yardımlar yetmiyor. Bu yardımların miktarının ve sürekliliğinin artırılması şart. Çünkü engelli bireylerin ihtiyaçları çok fazla ve bu ihtiyaçları karşılamakta zorlanıyoruz.” (K-18, Ev Hanımı, 30)

Katılımcılar barınma desteklerinin önemine vurgu yapmış, ancak bu desteklerin yetersiz olduğunu belirtmiştir:

“Kirada oturuyorum ve kira yardımı alsam da çok yetersiz geliyor. Kira masrafları çok yüksek ve bu destek yetmiyor. Barınma desteğinin daha kapsamlı ve sürekli olması gerekiyor, bu yardımlar ancak o zaman işe yarar.” (K-19, Ev Hanımı, 37)

Sosyal yardımların psikolojik ve sosyal etkileri katılımcılar tarafından özellikle vurgulanmıştır. Bu yardımların bireylerin psikolojisini olumlu etkilediği, ancak yeterli olmadığı belirtilmiştir:

“Sosyal yardımlar sayesinde bazen psikolojik olarak rahatlıyoruz ama yetersiz kaldığı için sürekli bir stres yaşıyoruz. Yardımlara bağımlı olmak istemiyoruz ama başka seçeneğimiz yok. Bu durum bizi psikolojik olarak çok yoruyor ve sosyal hayatımızı da etkiliyor.” (K-25, Esnaf, 45)

“Aldığımız yardımların psikolojik açıdan olumlu etkisi var, ancak bunların sürekli ve yeterli olmaması sürekli stres yaratıyor. Yardımlar düzenli olursa, psikolojik açıdan daha rahat ederiz ve toplum içinde daha huzurlu oluruz.” (K-24, Serbest Meslek, 48)

Katılımcıların sosyal yardımlarla ilgili bu gerçek ifadeleri, yardımların bireylerin hayatında önemli bir etkisi olduğunu ancak yardımların yetersiz ve düzenli olmadığını göstermektedir. Yardımların miktarının artırılması, sürekliliğinin sağlanması ve kamu kurumlarının yardım faaliyetlerinin daha etkin bir şekilde yönetilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu sonuçlar sosyal yardım politikalarının daha iyi planlanması ve uygulanması gerektiğini ortaya koymaktadır.

4.2.4 Kentsel Yoksulluk Bağlamında Bulguların Analizi

Bu araştırmada elde edilen bulgular, Van kentinde yaşayan bireylerin kentsel yoksulluğu çok boyutlu bir biçimde deneyimlediklerini göstermektedir. Katılımcıların yaşadıkları ekonomik zorluklar, sosyal hizmetlere erişimdeki engeller ve sosyal dışlanma deneyimleri, yoksulluğun yalnızca gelirle sınırlı kalmadığını, aynı zamanda mekânsal, sosyal ve psikolojik etkilerle bütünleştiğini ortaya koymaktadır.

Katılımcıların büyük bir kısmı düzenli ve güvenli bir gelire sahip değildir. Aile gelirleri genellikle asgari ücret düzeyindedir ya da tamamen sosyal yardımlara dayanmaktadır., K-4, (Çalışmıyor, 27) durumu şu sözlerle ifade etmektedir:

“Üç bin ile dört bin arası bir gelirimiz var ve kiradayız. Çocuklarımla yaşıyorum. Kira zaten paramın büyük kısmını götürüyor. Temel ihtiyaçları bile karşılayamıyorum.”

İşsizlik veya düzensiz istihdam, bu ekonomik yetersizliği derinleştiren bir diğer temel sorundur. Özellikle erkek katılımcıların çoğu dönemsel olarak çalıştığını belirtmiştir. K-17, (*Parke Ustası, 51*) şöyle demektedir:

“Boyacılık yapıyordum ama artık yaşlandım, sağlık sorunlarım da var. Çalışamıyorum. Eskiden 5 gün çalışsam 1 ay yetiyordu, şimdi 1 ay çalışsam 5 gün yetmiyor.”

Barınma koşulları, hane halklarının yoksulluğunu en görünür kılan alanlardan biridir. Görüşülenlerin önemli bir kısmı kiracı konumundadır. K-16, (*İnşaatçı, 45*) yaşam koşullarını şu şekilde aktarmaktadır:

“Evim gecekondur. Tapusu yok. Vergisini ödüyorum ama evde su bile yok. Dağdan su taşıyoruz. Kanalizasyon da yok, kuyuyla idare ediyoruz.”

Bazı hanelerde soba ile ısınma, kömürün yetmemesi ve ısınma ihtiyacının odun veya tezekle giderilmesi gibi uygulamalar yaygındır., K-25, (*Esnaf, 45*) *“Kömür yardımı geliyor ama bir ton yetmiyor. Mecburen köyden tezek getiriyoruz. Van kışı çok soğuk, bu bize yetmiyor.”* diyerek bu sorunu dile getirmiştir.

Beslenme yetersizliği, kentsel yoksulluğun bir diğer boyutudur. Katılımcıların çoğu düzenli olarak et, süt, peynir gibi temel gıda ürünlerine erişemediklerini belirtmiştir. K-22, (*Boyacı, 65*) şöyle demektedir:

“Yoğurt, süt, yumurta... Yılda bir ya da iki kez alabiliyoruz. Komşular kurban keserse belki et görürüz. Tavuk bile nadiren alıyoruz.”

K-19, (*Ev Hanımı, 37*) ise benzer şekilde: *“Çocuklara sütü ayda bir zor alıyorum. Et zaten sadece bayramlarda... Kıyafet dersiniz, ucuz ne varsa onu alıyorum.”*

Katılımcılar, özellikle okul masraflarını karşılamada büyük zorluklar yaşadıklarını ve çocuklarının eğitimden geri kaldığını ifade etmektedir. K-23, (*Tekstil İşçisi, 52*) durumu şöyle özetlemektedir:

“İki-üç yılda bir kıyafet alabiliyorum. Çocuk okulda eksik kalıyor, okul masrafları borçla hallediliyor.”

Sağlık hizmetlerine erişimde ise mesafe, ilaç maliyetleri ve yetersiz altyapı başlıca engellerdir. K-16 (*İnşaatçı, 45*) ifadesi bu durumu özetlemektedir:

“Sağlık ocağı var ama uzak. Gidip gelmek çok zor. İlaçları alamıyoruz. Bazen hastaneye gitmeye bile korkuyorum çünkü cebimde para yok.”

Sosyal yardımlar, birçok katılımcı için hayatta kalmanın temel koşulu hâline gelmiştir. K-18 (Ev Hanımı, 30) şöyle demektedir:

“Engelli maaşıyla geçinmeye çalışıyorum ama bu maaş yetmiyor. Yardım kesilirse çocuklarıma ne vereceğim, bilmiyorum.”

Buna karşın yardımların dağıtımında yaşanan düzensizlik ve belirsizlik, bireylerde güvensizlik yaratmaktadır. K-24, (Serbest Meslek, 48) şöyle demektedir: *“Bazılarına sürekli yardım var, bize yok. Kime, nasıl veriyorlar belli değil. Denetim olsa her şey daha adil olurdu.”*

Kentsel yoksulluk yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda derin bir psikolojik tükenmişlik de doğurmaktadır. K-21, (Motor Ustası, 54) şu ifadesi bu durumu yansıtmaktadır:

“Gelecekte umudum yok. Çocuklarım iyi olsun diye dua ediyorum. Biz artık bir şey beklemiyoruz.”

K-24 (Serbest Meslek, 48) ise duygularını şöyle dile getirmiştir:

“Kızım çarşıya gitmek istiyor, alamıyorum. Alamayınca gözüm doluyor. Çocuklarıma karşı mahcup oluyorum.”

Bu bulgular, kentsel yoksulluğun Van örneğinde yalnızca ekonomik değil; mekânsal, yapısal, toplumsal ve psikolojik bir olgu olarak yaşandığını ve derinleştiğini ortaya koymaktadır. Katılımcıların ifadeleri, istatistiksel verilerin ötesine geçerek yoksulluğun bireysel ve hane düzeyindeki etkilerini içtenlikle ve çarpıcı biçimde yansıtmaktadır. Bu nedenle, geliştirilecek sosyal yardım politikalarının yalnızca maddi destekle sınırlı kalmaması, aynı zamanda sosyal hizmetlerin yaygınlaştırılması, altyapının güçlendirilmesi ve psikososyal destek mekanizmalarının etkinleştirilmesini de kapsamaması gerektiği açıktır.

Kentsel yoksulluk, yalnızca gelir düzeyine indirgenemeyecek kadar çok boyutlu bir yapıya sahiptir. Özellikle kentlerde yaşayan dezavantajlı gruplar için kamu hizmetlerine erişim, yaşanan yoksulluğun şiddetini ve sürekliliğini belirleyen önemli faktörlerden biridir. Bu çalışmada görüşülen katılımcıların ifadeleri doğrultusunda; dışarda yemek yeme, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim, yeşil alanların varlığı ve nitelikleri ile kültürel aktivitelere katılım gibi başlıklar altında kent hizmetlerinin mevcut durumu ve bu hizmetlere erişimin kentsel yoksullukla nasıl ilişkilendiği analiz edilmiştir.

Katılımcıların büyük çoğunluğu dışarda yemek yemediklerini belirtmişlerdir. Bu durum ekonomik bir tercih olmaktan ziyade zorunluluğa dayalı bir mecburiyetin ifadesi olarak ortaya çıkmaktadır. Görüşülen bireyler, dışarda yemek yemenin bir “lüks” olduğunu vurgulamakta; temel gıda, kira ve fatura gibi harcamaların baskısı altında sosyal hayata dair harcamaların bütçede yer bulamadığını ifade etmektedirler. Özellikle çocuklarıyla dışarda yemek yeme konusunda konuşan katılımcılar, *“beş kişilik bir aileyle dışarda yemek yesem üç bin lirayı geçer, o parayla mutfağıma ayda erzak alırım”* (K-12, Ev Hanımı, 33) şeklinde ekonomik karşılaştırmalarla bu hizmetin erişilemezliğini açıklamışlardır. Bu bağlamda dışarda yemek yeme olgusu, yalnızca tüketim kalıbı değil, aynı zamanda yoksulluğun sosyal dışlanma boyutunun bir göstergesi olarak değerlendirilmelidir. Kentsel mekânda var olan hizmetten sembolik düzeyde bile faydalanamamak, bireylerin kent hayatına katılımını sınırlandırmakta ve aidiyet duygusunu zedelemektedir.

Katılımcılar, yaşadıkları mahallelerdeki eğitim kurumlarının fiziksel yakınlığının çoğu zaman yetersiz olduğunu vurgulamışlardır. Bazı mahallelerde okul bulunmakla birlikte, bu okulların nitelik açısından yetersiz olduğu; bina koşullarının kötü, öğretmen ilgisinin düşük ve sınıf mevcutlarının kalabalık olduğu ifade edilmiştir. Özellikle düşük gelirli aileler için okulun uzaklığı, servis ücretlerinin karşılanamaması nedeniyle çocukların eğitim yaşamını aksatabilmektedir. Bir katılımcı, *“çocuğumun okulu çok uzak, sabah beşte kalkıp yürüyerek gidiyor, kışın bu çok zor oluyor”* (K-19, Ev Hanımı, 37) şeklinde durumu aktarmıştır. Eğitim hizmetlerine erişimdeki bu mekânsal ve ekonomik eşitsizlik, çocukların akademik başarılarını olumsuz yönde etkilemekte; eğitim yoluyla yoksulluktan çıkış döngüsünü kırma olasılığını zayıflatmaktadır. Bu anlamda kentsel yoksulluk, eğitim hizmetlerine erişim üzerindeki doğrudan etkisiyle, nesiller arası yoksulluğun yeniden üretimini tetiklemektedir.

Sağlık hizmetlerine erişim, kentsel yoksulluğun belirginleştiği bir diğer kritik alandır. Katılımcıların önemli bir kısmı, yaşadıkları mahallede bir sağlık ocağı bulunduğunu ancak yeterli hizmet alamadıklarını belirtmişlerdir. Sağlık ocağının fiziksel olarak uzak oluşu, ulaşım sorunları ve özellikle randevu sistemine erişimde yaşanan dijital eşitsizlikler nedeniyle sağlık hizmetlerinden yeterince faydalanılamamaktadır. Bunun yanı sıra, hastane hizmetlerine ulaşım da önemli bir sorundur; kamu hastanelerinde uzun bekleme süreleri, özel hastanelerin ise yüksek

maliyeti nedeniyle pek çok katılımcı gerekli sağlık hizmetlerinden feragat etmek zorunda kalmaktadır. Özellikle kronik hastalığı olan veya engelli bireyler için düzenli ilaç ve tedaviye erişimde yaşanan maddi ve yapısal sorunlar, bireyin yaşam kalitesini düşürmekte ve yoksulluk döngüsünü derinleştirmektedir. Kentsel yoksulluk, bu noktada sağlık hakkına erişimi bir Bunun yanı sıra sıralığa dönüştürmekte; sosyal devlet ilkesi çerçevesinde herkese eşit hizmet sağlanması ilkesinin zedelenmesine neden olmaktadır.

Çocuk oyun alanlarının, parkların ve yeşil alanların fiziksel varlığı kadar erişilebilirliği ve nitelikleri de kentsel yoksulluğun önemli belirleyicilerinden biridir. Katılımcıların büyük çoğunluğu yaşadıkları mahallede çocuk parkı bulunmadığını veya bulunan parkların güvenli, temiz ve işlevsel olmadığını belirtmişlerdir. Özellikle bazı mahallelerde, çocukların dışarda oyun oynayacakları fiziksel bir alanın dahi bulunmadığı ve çocukların tüm gün evin içinde vakit geçirmek zorunda kaldığı ifade edilmiştir. Bu durum, çocukların hem fiziksel gelişimini hem de sosyal etkileşimlerini olumsuz yönde etkilemekte; kent yaşamının sunduğu kamusal alanlardan dışlanma biçiminde somutlaşmaktadır. Bir katılımcı, *“park yok, çocuklar dört duvar arasında büyüyor”* diyerek durumu özetlemiştir. Kentsel yoksulluk bağlamında yeşil alanların eksikliği, yalnızca fiziksel boşluk değil; aynı zamanda bireyin kent hakkından dışlandığı, kamusal yaşamla bağının zayıfladığı bir durum olarak değerlendirilmelidir.

Kültürel hizmetlere erişim, kentsel yaşama katılımın önemli bir göstergesi olmasına rağmen, katılımcıların tamamına yakını sinema, tiyatro ve benzeri etkinliklere gitmediklerini belirtmişlerdir. Bu durum yalnızca ekonomik nedenlere değil, aynı zamanda mekânsal erişimsizlik, hizmetin sunulmaması veya duyurulmaması gibi yapısal sorunlara dayanmaktadır. Katılımcıların ifadelerine göre, kültürel etkinlikler yalnızca kent merkezine sıkışmış durumdadır ve bu etkinliklerin hem ücretli olması hem de uzaklığı nedeniyle dezavantajlı mahallelerde yaşayan bireyler bu hizmetlerden faydalanamamaktadır. *“Tiyatronun ne olduğunu bile bilmeyen çocuklar var bu mahallede”* şeklinde dile getirilen bu durum, kültürel sermayeye erişimdeki eşitsizliği gözler önüne sermektedir. Kentsel yoksulluk, yalnızca temel yaşam ihtiyaçlarına değil; bireyin sosyal, kültürel ve entelektüel gelişimine de ket vurmaktadır. Bu yönüyle kentteki sosyo-kültürel hizmetlere erişim,

yalnızca boş zaman etkinliği değil; aynı zamanda bireyin insan onuruna yakışır yaşam hakkının bir parçası olarak değerlendirilmelidir.

Elde edilen bulgular göstermektedir ki kent hizmetlerine erişimde yaşanan yapısal eşitsizlikler, kentsel yoksulluğun hem göstergesi hem de pekiştiricisi konumundadır. Barınma, sağlık, eğitim, sosyal alanlar ve kültürel faaliyetler gibi temel hizmetlere erişim, dezavantajlı bireyler için kısıtlı ve süreksizdir. Bu nedenle kentsel yoksulluğu yalnızca gelir düzeyine dayalı olarak değil, hizmetlere erişim ekseninde mekânsal ve sosyal dışlanma olarak da ele almak gerekmektedir. Sürdürülebilir kent politikalarının geliştirilmesi, kamusal hizmetlerin eşit, erişilebilir ve nitelikli bir biçimde tüm mahallelere yayılmasıyla mümkündür. Yoksulluğun dönüştürülmesi, yalnızca yardım politikalarıyla değil; bireyin yaşam çevresine dair hak temelli bir planlama anlayışıyla mümkündür.

4.2.5 Kentsel Yoksulluğun Çok Boyutlu Yapısının Kamu Hizmetleri ve Yaşam Deneyimleri Üzerinden Analizine İlişkin Bulgular

Kentsel yoksulluk, yalnızca bireysel gelir eksikliğiyle sınırlı kalmayıp, kamu hizmetlerine erişimde yaşanan eşitsizlikler üzerinden de kendisini göstermektedir. Katılımcıların ifadeleri doğrultusunda, özellikle altyapı, temiz içme suyu, kanalizasyon, ulaşım ve toplu taşıma alanlarında ciddi yetersizlikler göze çarpmaktadır. Katılımcı 16, “*Evde su yok, dağdan su taşıyoruz, kuyuyla idare ediyoruz*” diyerek kent merkezine çok yakın bir mahallede yaşamasına rağmen temel altyapıdan yoksun olduğunu vurgulamıştır K-22, (Boyacı, 65), “*Kanalizasyon yok, evde fosseptik var. Belediyeye söyledik ama tapu yok diye ilgilenmediler*” sözleriyle altyapıya erişimin mülkiyet temelli bir Bunun yanı sıra sıralığa dönüştüğünü ifade etmektedir.

Toplu taşıma hizmetlerinin düzensizliği de sıklıkla dile getirilmiştir, K-25, (Esnaf, 45) “*Otobüs saatleri uygun değil, minibüse binsek de tam ücret alıyorlar. 500 metre gidenle 15 kilometre gidenin ücreti aynı*” diyerek ekonomik adaletsizlik ve hizmet erişimi arasındaki ilişkiye dikkat çekmiştir. Bu bağlamda, kent hizmetlerinin yalnızca fiziksel varlığı değil, ulaşılabilirliği, sürekliliği ve eşitliği de kentsel yoksulluğun belirleyicileri arasında yer almaktadır.

Katılımcı verileri, barınma konusunun yalnızca konuta sahip olup olmamakla sınırlı olmadığını, konutun fiziksel koşulları, kullanım alanı, ısınma biçimi ve güvenliği ile değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir., K-19, (*Ev Hanımı*, 37) “*Evde tek oda var, soba yanıyor diye herkes orada yatıyor. Diğer odalar kullanılmıyor. Dolap yok, eşya yok. Halılar bile küçük*” diyerek fiziksel mekânın yetersizliğini dile getirmiştir. K-24 (*Serbest Meslek*, 48) ise vakıftan tahsis edilen bir evde yaşadığını, ancak “kızlarıyla tek bir odada kaldığını” ve “*eşyaların çoğunun hayırseverlerden geldiğini*” belirtmiştir. Bu ifadeler, barınma koşullarının yalnızca sahiplik üzerinden değil, yaşam kalitesi ve insan onuru temelinde değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

İşsizlik ise bireylerin hem gelir kaynaklarını sınırlamakta hem de sosyal dışlanma ve umutsuzluğu pekiştirmektedir. K-17, (*Parke Ustası*, 51), “*Sağlık sorunlarım nedeniyle boyacılığı bırakmak zorunda kaldım. Artık kimse beni işe almıyor*” diyerek yaşlılık ve işsizlik arasındaki bağı kurmuştur. K-23, *Tekstil İşçisi*, 52) ise, “*Kışın inşaat yok, beş ay yatıyoruz. O sürede mahalle bakkalından borç alıyoruz, yazın ödemeye çalışıyoruz*” sözleriyle mevsimsel işsizlik ve borç döngüsüne hapsolmuş yapıyı gözler önüne sermektedir.

Sosyal yardımlar, görüşülen bireylerin büyük bir çoğunluğu için temel geçim kaynağı konumundadır. Ancak bu yardımların miktarı, sürekliliği ve dağıtım biçimi ciddi eleştirilere konu olmuştur. K-21, (*Motor Ustası*, 54) “*Eskiden şartlı eğitim yardımı alıyordum, şimdi asgari ücretle bekçilik yapınca hepsi kesildi. Oysa maaş yetmiyor*” diyerek kayıtlı çalışmanın sosyal destekleri engellediğini vurgulamaktadır K-18 (*Ev Hanımı*, 30) ise, “*Engelli maaşı alıyorum, ama çocuklarımın okul masrafına bile yetmiyor. Kira, gıda, ilaç derken her ay açık veriyorum*” diyerek yardımın yetersizliğine işaret etmiştir.

Birçok katılımcı, yardımların hayatlarına olumlu bir katkı sağladığını ancak yoksulluğu ortadan kaldırmadığını belirtmiştir. Bu bağlamda, sosyal yardımların yoksulluğu hafifleten ama onu sürdüren bir yapı içinde işlediği ifade edilebilir. Sosyal yardım politikalarının dönüştürücü değil, geçici ve bastırıcı özellik taşıması, kentsel yoksulluğun yapısal nedenlerine çözüm üretmekten uzak bir stratejiye işaret etmektedir.

Katılımcıların gelecek beklentileri oldukça sınırlıdır. Birçok birey yalnızca çocuklarının “*okuyup iyi bir yere gelmesini*” umut etmekte, kendileri için herhangi bir iyileşme beklememektedir., K-24, (Serbest Meslek, 48) “*Benim için artık geç, ama kızlarım okusun diye uğraşıyorum. Geleceğe dair tek umudum onlar*” diyerek nesil arası umut aktarımını öne çıkarmaktadır. K-13, (Ev Hanımı, 32) ise, “*Geçmişte yoksulduk ama bir umut vardı, şimdi o da yok. Her şey daha pahalı, geçim daha zor*” diyerek 10 yıl öncesi ile bugünü karşılaştırmış ve ekonomik anlamda ciddi bir gerilemeye işaret etmiştir.

Bu tür karşılaştırmalar, yalnızca yaşam standardındaki değişimi değil; aynı zamanda psikolojik bir kırılmayı da göstermektedir. Yoksulluk deneyimi artık geçici bir kriz değil, kalıcı bir yaşam biçimine dönüşmüş; bu durum bireylerin kendi geleceklerine dair plan yapma yeteneklerini köreltmıştır. Elde edilen bulgular, kentsel yoksulluğun çok katmanlı yapısını ortaya koymaktadır. Barınma, istihdam, eğitim, sağlık ve altyapı gibi kamu hizmetleri açısından yaşanan yetersizlikler, dezavantajlı bireylerin bu hizmetlerden yararlanmasını güçleştirmektedir. Bu bağlamda, kentsel yoksulluk yalnızca maddi eksiklik değil, aynı zamanda haklara, fırsatlara ve hizmetlere erişememe hali olarak tanımlanmalıdır. Kentsel hizmetlerin eşitsiz dağılımı ve sosyal yardımların yapısal dönüşüm sağlamaktan uzak biçimde uygulanması, yoksulluğun sürekliliğini pekiştirmektedir. Özellikle engelli bireyler, yalnız ebeveynler, yaşlılar ve eğitim çağındaki çocuklar, bu kırılmalılık sisteminin en belirgin mağdurları arasında yer almaktadır. Sosyal devletin asli görevi olan kamusal hizmetlerin eşit, kapsayıcı ve nitelikli bir biçimde sunulması, kentsel yoksullukla mücadelenin temelini oluşturmaktadır.

4.3 Mahalle Bazında Gelir Riski Göstergeleri

Bu çalışmada mahalle düzeyinde gelir riski göstergesi, GSS kapsamındaki G0 sayıları ve toplam nüfus verileri kullanılarak değerlendirilmiştir. İlçelere ait Tablo (Edremit / İpekyolu / Tuşba), mahallelerin G0, (varsa) G1 ve nüfus büyüklüklerini göstermektedir. Aşağıdaki bulgular, söz konusu tablolar ile verilen risk durumu, gelir düzeyi, yeşil alan/sağlık/eğitim/sosyo-kültürel/resmî kurum uzaklık haritaları birlikte okunarak özetlenmiştir.

Tablo 25. Edremit İlçesi Mahallelerinde G0, G1, Nüfus ve Türetilmiş Göstergeler (2024)

Mahalle	G0 (Düşük Gelir)	G1 (Orta– Yüksek)	Erkek	Kadın	Toplam	R1 (%)	R2 (G0/(G0+G1))
Eminpaşa	1799	160	9400	9321	18721	96.10	0.918
Erdemkent	311	39	3509	3587	7096	43.83	0.889
Erenkent	1319	111	8485	8441	16926	77.93	0.922
Esentepe	583	37	3981	4011	7992	72.95	0.940
Eski Cami	298	32	677	654	1331	223.89	0.903
Kavurma	190	34	2319	2378	4697	40.45	0.848
Selahattin Eyyubî	1474	67	5434	5263	10697	137.80	0.957
Süphan	2577	164	9896	10086	19982	128.97	0.940
Şabaniye	2206	185	9624	9794	19418	113.61	0.923
Yeni Mahalle	1108	74	3478	3684	7162	154.71	0.937
Yeni Cami	183	17	539	540	1079	169.60	0.915

Not. G0=GSS kapsamındaki düşük gelir grubu kişi sayısı; G1=orta–yüksek gelir grubu; **R1** = $1000 \times G0 / \text{Toplam Nüfus}$ (binde); **R2** = $G0 / (G0+G1)$ (oran).

Tablo 25’e göre Edremit ilçesinde 2024 yılı itibarıyla 11 mahallede toplam nüfus 115.101 kişidir (erkek 57.342, kadın 57.759). GSS kapsamındaki düşük gelir grubu (G0) toplamı 12.048 kişiye, orta–yüksek gelir grubu (G1) toplamı ise 920 kişiye ulaşmaktadır. Bu bileşime göre ilçe geneli için R1 göstergesi ($R1 = 1000 \times G0 / \text{Nüfus}$) $\approx 104,67\%$ düzeyinde hesaplanmakta; diğer bir ifadeyle her 1000 kişi başına yaklaşık 105 G0 birey düşmektedir. Bu değer, Edremit’in düşük-gelir yoğunluğu bakımından orta düzeyli bir risk profiline sahip olduğuna işaret etmektedir.

Mahalle bazında R1 değerleri 40,45%–223,89% aralığında değişmektedir (ortalama 114,53%, medyan 113,61%, standart sapma 55,90). Bu geniş varyasyon aralığı ve $Q1 \approx 75,44\%$, $Q3 \approx 146,25\%$ olmak üzere $IQR \approx 70,81\%$, ilçe içinde heterojen bir dağılım bulunduğunu göstermektedir. Diğer bir deyişle, düşük-gelir yoğunluğunun mahalleler arasında anlamlı ölçüde farklılaştığı; bazı odaklarda belirgin biçimde yükseldiği görülmektedir.

Yoğunluk sıralamasında Eski Cami (223,89%), Yeni Cami (169,60%) ve Yeni Mahalle (154,71%) üst dilimi temsil etmektedir. Buna karşılık Kavurma (40,45%), Erdemkent (43,83%) ve Esentepe (72,95%) alt dilimde konumlanmaktadır. Bu sıralama, nüfus büyüklükleri arası farkları dengeleyen normalize edilmiş bir metrik üzerinden yapıldığından, mahalle büyüklüklerinden kaynaklanabilecek karşılaştırma yanlışlığı asgari düzeydedir.

Bileşim ekseninde R2 göstergesi ($R2 = G0/(G0+G1)$) 0,848–0,957 bandında seyretmekte, medyan 0,922 olarak hesaplanmaktadır. Bu bulgu, mahallelerin çoğunda G0 payının (G0+G1 toplamı içinde) yüksek olduğunu göstermektedir. En yüksek oran Selahattin Eyyubî (0,957) mahallesinde gözlenirken, Kavurma (0,848) ve Erdemkent (0,889) görece düşük değerlere sahiptir. R2'nin geniş ölçekte yüksek seyretmesi, R1'deki yoğunlaşmaların bileşim boyutunda da tutarlılık gösterdiğini teyit etmektedir.

Harita temelli mekânsal bağlam okumasında, Risk Durumu Haritası (Harita 17) Edremit genelinde düşük/çok düşük sınıfların yaygın olduğunu ortaya koymaktadır. Bu görünüm, Tablo 25'te Kavurma, Erdemkent, Esentepe ve Erenkent mahallelerinde gözlenen düşük R1 düzeyleriyle örtüşmektedir. Eğitim, sağlık ve yeşil alan erişim haritalarında (Harita 20 – 21) merkez-kıyı kuşağında 0–1.000 m zonlarının sıklaşması, erişilebilirlik açısından görece avantajlı bir yapı göstermektedir. Bununla birlikte Eski Cami ve Yeni Cami gibi R1'i daha yüksek mahalleler, merkez erişim avantajına rağmen sosyo-ekonomik bileşimin (G0 yoğunluğu) risk profilini yukarı çekebildiğini göstermekte; bu durum erişilebilirlik ve sosyo-ekonomik yapı arasındaki ayrışmanın altını çizmektedir.

Özetle; Edremit'in genel risk seviyesi orta bantta olmakla birlikte mahalle içi farklılaşma belirgindir. Eski Cami–Yeni Cami–Yeni Mahalle hattı üst dilim bir yoğunlaşma ortaya koyarken, Kavurma–Erdemkent–Esentepe alt dilim karakteri sergilemektedir. R2'nin yaygın biçimde yüksek olması, düşük-gelir yoğunluğunun yalnızca sayısal değil, bileşimsel olarak da baskın olduğunu göstermektedir.

G0 doğrudan gelir ölçütü değil, gelir riski için vekil bir göstergedir. Kayıt dışı istihdam, sigorta kapsamındaki değişimler ve adres güncellemeleri gibi unsurlar G0 dağılımını etkileyebilmekte, dolayısıyla burada sunulan bulgular 2024 yılı ve sağlanan veri evreni ile sınırlı olarak değerlendirilmelidir. Bu çerçevede, tablo ve haritaların birlikte okunması, Edremit'teki sosyo-ekonomik riskin mekânsal örüntüsünü yalın ve denetlenebilir biçimde görünür kılmaktadır.

Tablo 26. İpekyolu İlçesi Mahallelerinde G0, G1, Nüfus ve Türetilmiş Göstergeler (2024)

Mahalle	G0 (Düşük Gelir)	G1 (Orta- Yüksek)	Erkek	Kadın	Toplam	R1 (%)	R2 (G0/(G0+G1))
Alipaşa	1,555	305	12,669	13,611	26,580	58.50	0.836
Bahçıvan	1,219	122	6,575	6,799	13,324	91.49	0.909
Bostaniçi	3,968	87	10,140	9,993	20,133	197.09	0.979
Buzhane	1,113	73	2,158	2,120	4,278	260.17	0.938
Cevdet Paşa	3,910	323	10,011	10,415	20,426	191.42	0.924
Cumhuriyet	1,533	135	4,467	4,599	9,066	169.09	0.919
Esenler	1,522	62	2,658	2,717	5,375	283.16	0.961
Gündoğdu	3,629	96	5,921	5,742	11,663	311.15	0.974
Hacıbekir	7,960	116	9,433	9,584	19,017	418.57	0.986
Hafiziye	1,401	234	8,750	9,136	17,886	78.33	0.857
Halilağa	2,825	311	12,521	13,010	25,531	110.65	0.901
Hatuniye	1,371	111	5,064	5,177	10,241	133.87	0.925
Karşıyaka	7,368	166	10,075	10,028	20,103	366.51	0.978
Kevenli	2,259	73	3,513	3,453	6,966	324.29	0.969
Selimbey	3,547	252	11,569	11,822	23,391	151.64	0.934
Serhat	1,899	177	5,439	5,635	11,074	171.48	0.915
Seyit Fehim Arvası	3,637	271	8,240	8,426	16,666	218.23	0.931
Şafak	2,626	65	367	353	720	3,647.22	0.976
Şerefiye	2,073	198	7,973	8,311	16,284	127.30	0.913
Vali Mithat Bey	2,873	268	11,393	11,410	22,803	125.99	0.915
Yalı	2,550	109	4,874	4,925	9,799	260.23	0.959
Yeni Mahalle	6,087	140	8,891	8,968	17,859	340.84	0.978

Not. G0=GSS kapsamındaki düşük gelir grubu kişi sayısı; G1=orta-yüksek gelir grubu; **R1** = $1000 \times G0 / \text{Toplam Nüfus}$ (binde); **R2** = $G0 / (G0+G1)$ (oran).

Tablo 26’da yer alan verilere göre İpekyolu ilçesi için 2024 yılı mahalle verileri üzerinden yapılan hesaplamalar, ilçede toplam nüfusun 329.185 kişi; G0 (GSS kapsamındaki düşük gelir grubu) toplamının 66.925 kişi ve G1 toplamının 3.694 kişi olduğunu göstermektedir. Bu bileşime göre ilçe geneli için R1 göstergesi ($R1 = 1000 \times G0 / \text{Nüfus}$) $\approx 203,31\%$ düzeyindedir; başka bir ifadeyle her 1000 kişi başına ortalama 203 G0 birey düşmektedir. İlçe ölçeğinde bu seviye, görece olarak yüksek bir düşük-gelir yoğunluğuna işaret etmektedir.

Mahalle bazında R1 değerleri 58,50% ile 3.647,22% arasında değişmektedir (ortalama 365,33%, medyan 194,26%, ss 739,80). $Q1 \approx 128,95\%$ ve $Q3 \approx 304,16\%$ olmak üzere $IQR \approx 175,21\%$ ’dir. Geniş varyasyon bandı, İpekyolu içinde belirgin heterojenlik bulunduğunu ortaya koymaktadır. Şafak mahallesinde hesaplanan 3.647,22% değeri aykırı niteliktedir; toplam nüfusun (720) çok altında kalan bir payda

ile G0'ın (2.626) birleşmesi bu sonucu üretmiştir. Bu kayıt, veri tutarlılığı açısından kaynağıyla teyit gerektiren istisnai bir durum olarak not edilmelidir; ancak dağılım sınıflaması quantile mantığıyla yapıldığında tekil aykırı değerlerin sınıf eşiklerine etkisi sınırlı kalmaktadır.

Yoğunluk sıralamasında üst dilim mahalleleri Hacıbekir (418,57%), Karşıyaka (366,51%), Yeni Mahalle (340,84%) ve Kevenli (324,29%) olarak öne çıkmaktadır (Şafak aykırı değer olarak ayrıca değerlendirilmiştir). Alt dilim tarafında Alipaşa (58,50%), Hafiziye (78,33%), Bahçıvan (91,49%), Halılağa (110,65%) ve Vali Mithat Bey (125,99%) mahalleleri yer almaktadır. Bu sıralama, nüfus ölçeği farklarını dengeleyen normalize edilmiş R1 değerlerine dayandığı için karşılaştırma yanlılığı asgari düzeydedir.

Bileşim ekseninde R2 göstergesi ($R2 = G0/(G0+G1)$) 0,836–0,986 aralığındadır; medyan 0,932 olarak hesaplanmıştır. Hacıbekir (0,986), Bostaniçi (0,979), Karşıyaka (0,978) ve Yeni Mahalle (0,978) mahallelerinde G0'ın toplam içindeki payı çok yüksektir. Görece düşük R2 değerleri Alipaşa (0,836), Hafiziye (0,857) ve Halılağa (0,901) mahallelerinde gözlenmektedir. R2'nin yaygın biçimde yüksek seyretmesi, R1'de görülen yoğunlaşmaların bileşim düzeyinde de tutarlı olduğunu teyit etmektedir.

Mevcut Risk Durumu Haritası (Harita 17) ile Gelir Düzeyi (Harita 18 – G0 kişi sayısı) haritası birlikte okunduğunda, doğu–kuzeydoğu koridoru üzerinde yer alan Hacıbekir–Karşıyaka–Yeni Mahalle–Kevenli aksında üst sınıf kümelenmelerinin ortaya çıktığı görülmektedir. Sağlık, eğitim, yeşil alan, sosyo-kültürel ve resmî kurum uzaklık haritalarında (Harita 21-22-23) bu aks boyunca 1.000 m ve üzeri mesafe zonlarının daha yaygın görünmesi, erişilebilirlik dezavantajı ile düşük-gelir yoğunluğu arasındaki örtüşmeye işaret etmektedir. Buna karşılık Alipaşa–Hafiziye–Bahçıvan gibi görece alt dilim mahalleler, merkezî erişim avantajı sayesinde mesafe katmanlarında daha elverişli bir profil sergilemektedir.

Bu bulgular, İpekyolu'nda genel risk düzeyinin yüksek olduğunu, fakat bunun mahalleler arası farklılaşma ile şekillendiğini göstermektedir. Üst dilimdeki mahalleler doğu–kuzeydoğu yönünde mekânsal olarak kümelenmekte; alt dilimdeki mahalleler ise merkez/merkeze yakın alanlarda yoğunlaşmaktadır. Sonuçlar, haritalarla tutarlı

biçimde, düşük-gelir yoğunluğunun erişim katmanlarıyla birlikte çakışma eğilimi taşıdığını ortaya koymaktadır.

G0 değişkeni doğrudan gelir ölçütü olmayıp gelir riski için vekil göstergedir; kayıt dışılık, sigorta kapsamındaki değişiklikler ve adres güncellemeleri gibi etkenlerden etkilenebilir. Bu nedenle yorumlar 2024 yılı ve mevcut veri evreni ile sınırlıdır. Bu çerçevede, tablolardan elde edilen göstergelerin haritalardaki erişilebilirlik katmanlarıyla birlikte değerlendirilmesi, İpekyolu'ndaki sosyo-ekonomik riskin mekânsal örüntüsünü açık ve denetlenebilir biçimde sunmaktadır.

Tablo 27. Tuşba İlçesi Mahallelerinde G0, G1, Nüfus ve Türetilmiş Göstergeler (2024)

Mahalle	G0 (Düşük Gelir)	G1 (Orta– Yüksek)	Erkek	Kadın	Toplam	R1 (‰)	R2 (G0/(G0+G1))
Abdurrahman Gazi	3,072	398	9,928	9,902	19,830	154.92	0.885
Akköprü	2,793	210	6,756	6,288	13,044	214.12	0.930
Altıntepe	4,016	215	7,426	7,405	14,831	270.78	0.949
Beyüzümü	3,163	175	6,076	5,807	11,883	266.18	0.948
İskele	2,490	142	8,397	5,677	14,074	176.92	0.946
İstasyon	2,213	277	5,855	5,909	11,764	188.12	0.889
Kalecik	2,287	209	6,948	6,792	13,740	166.45	0.916
Seyrantepe	6,017	255	9,694	9,502	19,196	313.45	0.959
Şemsibey	1,861	50	4,296	4,065	8,361	222.58	0.974

Not. G0=GSS kapsamındaki düşük gelir grubu; G1=orta–yüksek gelir grubu. $R1 = 1000 \times G0 / \text{Toplam Nüfus}$ (binde); $R2 = G0 / (G0+G1)$ (oran). R1 iki ondalık, R2 üç ondalıkla raporlanmıştır. **Seyrantepe** mahalleleri arasında en yüksek **R1** değerine, **Şemsibey** ise en yüksek **R2** değerine sahiptir.

Tablo 27’de yer alan verilere göre Tuşba ilçesinde 2024 yılı itibarıyla dokuz mahallede toplam nüfus 126.723 kişidir (erkek 65.376, kadın 61.347). GSS kapsamındaki düşük gelir grubu (G0) toplamı 27.912 kişi, orta–yüksek gelir grubu (G1) toplamı 1.931 kişidir. Bu bileşime göre ilçe düzeyi için R1 göstergesi ($R1 = 1000 \times G0 / \text{Nüfus}$) $\approx 220,26\%$ olarak hesaplanmaktadır; diğer bir ifadeyle her 1000 kişi başına yaklaşık 220 G0 birey düşmektedir. İlçe ölçeğinde bu düzey, görel olarak yüksek bir düşük-gelir yoğunluğuna işaret etmektedir.

Mahalle bazında R1 değerleri 154,92‰–313,45‰ aralığında değişmektedir (ort. 219,28‰, medyan 214,12‰, ss 54,15). Çeyreklikler $Q1 \approx 176,92\%$ ve $Q3 \approx 266,18\%$ olup $IQR \approx 89,26\%$ ’dır. Bu göstergeler, düşük-gelir yoğunluğunun mahalleler arasında belirgin biçimde heterojen dağıldığını göstermektedir. Üst dilimi ($R1 \geq Q3$) temsil eden mahalleler Seyrantepe (313,45‰), Altıntepe (270,78‰) ve

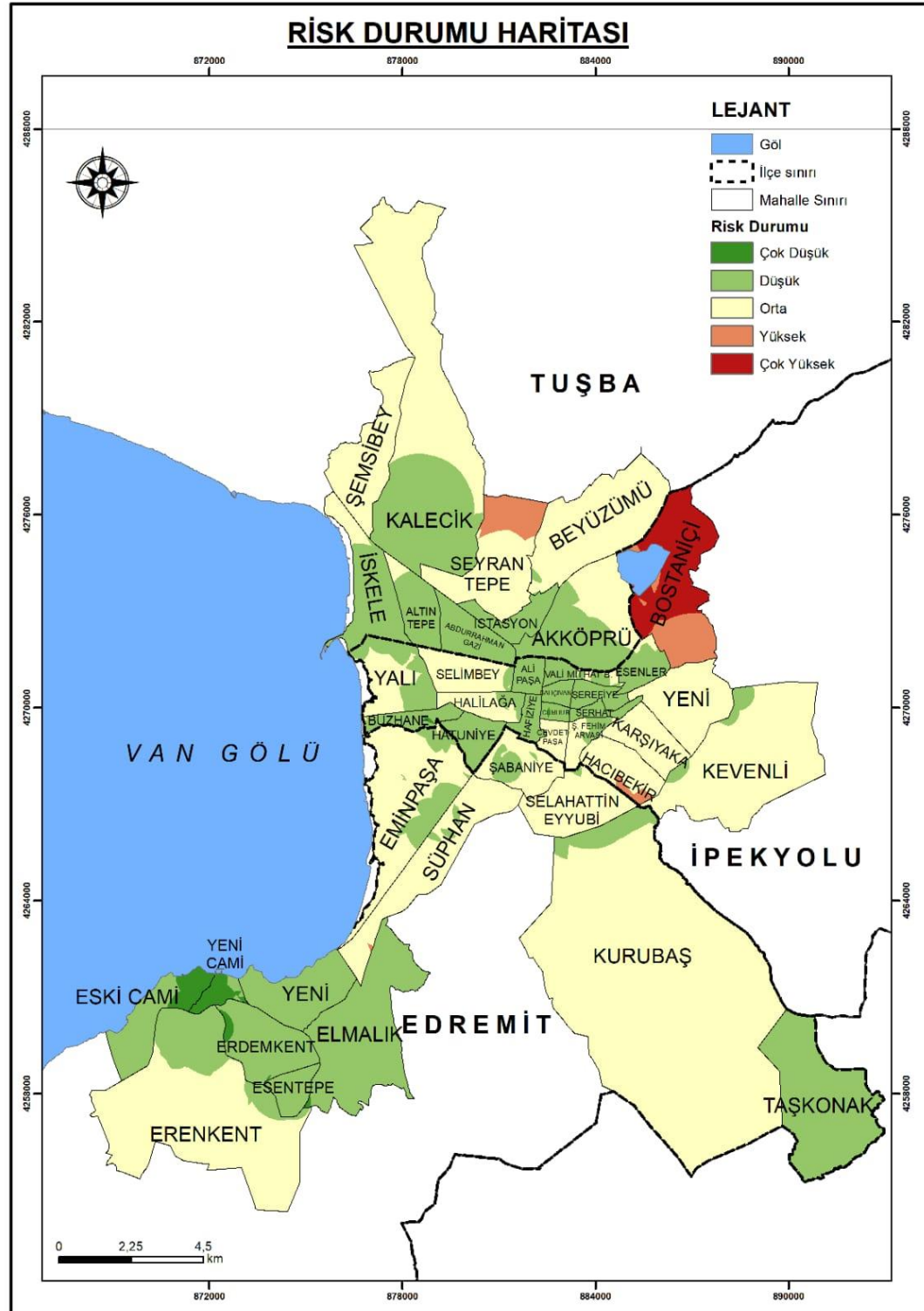
Beyüzümü (266,18%) olarak öne çıkmaktadır. Alt dilimde ($R1 \leq Q1$) ise Abdurrahman Gazi (154,92%), Kalecik (166,45%) ve İskele (176,92%) yer almaktadır. Diğer mahalleler (Akköprü 214,12%; İstasyon 188,12%; Şemsibey 222,58%) orta bandı oluşturmaktadır. Bu sıralama, nüfus büyüklüğü farklılıklarını dengeleyen normalize bir metrik üzerinden yapıldığından, mahalleler arası karşılaştırmalarda ölçek kaynaklı yanlışlık asgari düzeydedir.

Bileşim ekseninde R2 göstergesi ($R2 = G0/(G0+G1)$) 0,885–0,974 bandında seyretmekte, medyan 0,946 olarak gerçekleşmektedir. Şemsibey (0,974), Seyrantepe (0,959), Altıntepe (0,949) ve Beyüzümü (0,948) mahallelerinde G0'ın ($G0+G1$) içindeki payın çok yüksek olduğu görülmektedir. Görece düşük R2 değerleri Abdurrahman Gazi (0,885) ve İstasyon (0,889) mahallelerinde gözlenmiştir. R2'nin genel olarak yüksek seyretmesi, R1'de izlenen yoğunlaşmaların bileşim düzeyinde de tutarlı olduğunu teyit etmektedir.

Bu bulgular, Tuşba'da düşük-gelir yoğunluğunun kuzey aksı boyunca (özellikle Seyrantepe–Altıntepe–Beyüzümü) üst dilimde kümелendiğini; Abdurrahman Gazi–Kalecik–İskele hattında ise alt dilim özelliklerinin belirginleştiğini göstermektedir. Dolayısıyla ilçe içinde sosyo-ekonomik risk, belirli mahalle kümelerinde yığılma eğilimi sergilemekte; R1 ve R2 göstergeleri birlikte okunduğunda bu yığılmanın hem yoğunluk hem bileşim boyutunda güçlendiği anlaşılmaktadır.

G0 doğrudan gelir ölçütü olmayıp gelir riski için vekil bir göstergedir. Kayıt dışı istihdam, sigorta kapsamındaki değişimler ve adres güncellemeleri gibi etkenler dağılımı etkileyebileceğinden, yorumlar 2024 yılı ve sunulan veri evreni ile sınırlıdır. Buna rağmen, tablo verilerinin sunduğu normalizasyon ve bileşim temelli göstergeler, Tuşba'daki sosyo-ekonomik risk örüntüsünü yalın ve denetlenebilir biçimde ortaya koymaktadır.

Tüm bunlara ek olarak mahalle düzeyinde üretilen risk sınıfları öncelikle Risk Durumu Haritası (Harita 17) ile sunulmuş, ardından düşük gelirli kişi sayısının mekânsal dağılımını gösteren Gelir Düzeyi Haritası (Harita 18) verilmiştir. Erişilebilirlik boyutu, temel kamu hizmetleri ve kentsel donatıya olan mesafeler üzerinden eğitim (Harita 19), sağlık (Harita 20), yeşil alan (Harita 21), sosyo-kültürel tesis (Harita 22) ve resmî kurum (Harita 23) haritalarıyla bağlamsallaştırılmıştır. Bu

Harita 17. Risk Durumu Haritası

Harita 17, mahalleler bazında risk sınıflarının (çok düşük–düşük–orta–yüksek–çok yüksek) mekânsal dağılımını göstermektedir. Renk kodlarına göre en belirgin yoğunlaşma İpekyolu’nun doğu-kuzeydoğu periferisinde yer alan Bostaniçi mahallesinde ortaya çıkmakta ve bu alan “çok yüksek” sınıfta temsil edilmektedir. Bostaniçi çevresinde yüksek sınıfa karşılık gelen bir geçiş bandı gözlenmekte; merkez aksına yaklaştıkça sınıflar orta ve düşük seviyelere gerilemektedir. Bu desen, merkez-çevre gradyanına dayalı klasik bir eşik geçişi (gradient) üretmekte; riskin periferide artıp çekirdek alanlara yaklaştıkça zayıfladığını düşündürmektedir.

Harita, Edremit kıyı-merkez kuşağı ile Tuşba’nın kuzeybatı şeridinde (ör. Kalecik, Şemsibey) düşük/çok düşük sınıfların yaygınlaştığını; buna karşılık Tuşba’nın kuzey-kuzeydoğu yönünde ve İpekyolu’nun doğu çevresinde orta-yüksek sınıfların daha görünür hâle geldiğini göstermektedir. Edremit’in Eski Cami–Yeni Cami–Yeni Mahalle–Erdemkent–Esentepe hattı genel olarak düşük tonlarda; bu durum, söz konusu kuşağın merkeze erişim ve donatı yoğunluğu bakımından görece avantajlı konumuyla uyumludur. İpekyolu çekirdeğinde (Akköprü çevresi) ve Tuşba’nın merkez aksında ise orta sınıfın baskın olduğu izlenmektedir; periferik alanlara çıkıldığında yüksek sınıfa geçişler hızlanmaktadır.

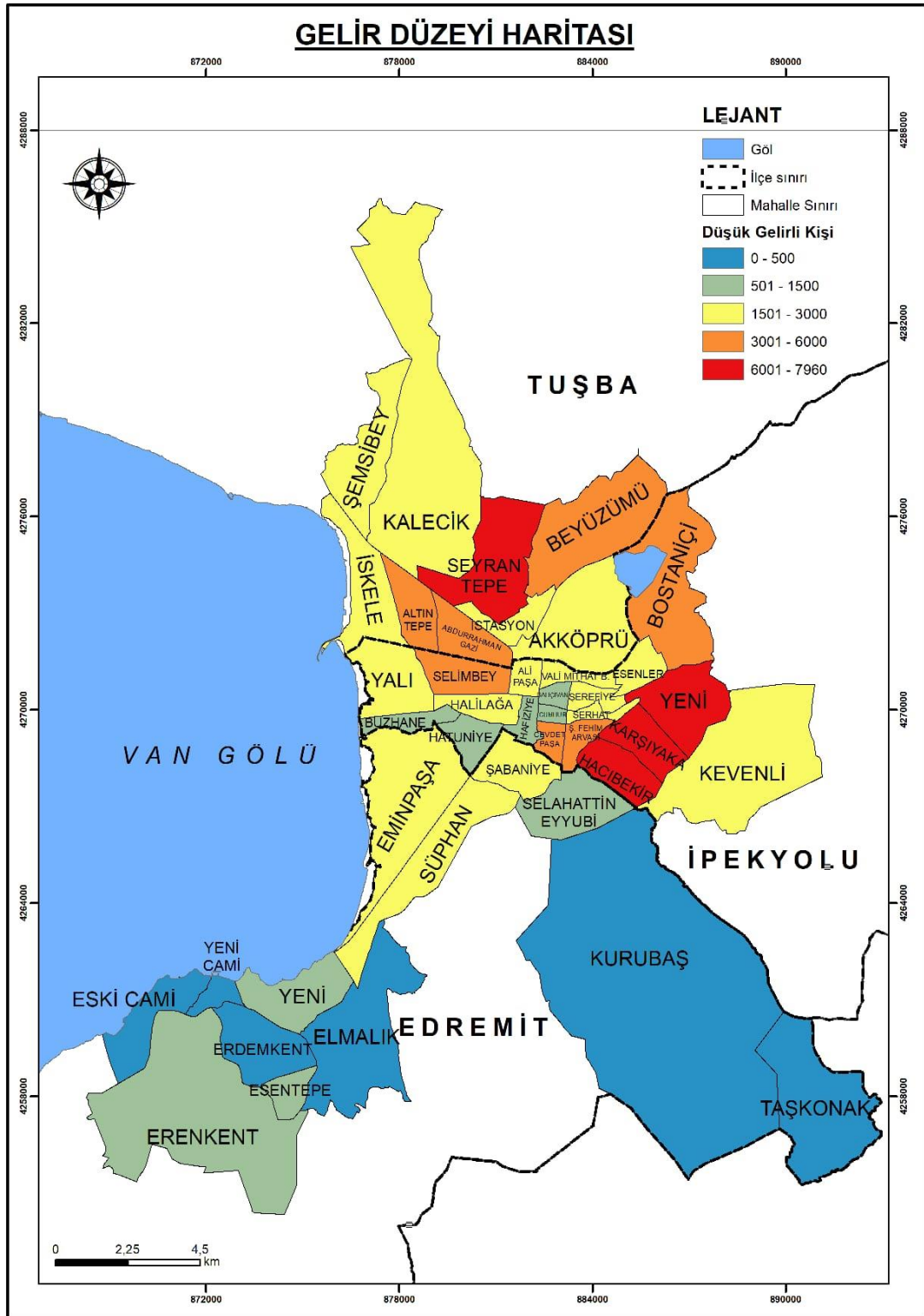
Haritanın Gelir Düzeyi (G0 kişi sayısı) ve erişilebilirlik katmanlarıyla birlikte okunması bulguyu pekiştirmektedir. Doğu-kuzeydoğu koridorunda, eğitim ve sağlık alanlarına uzaklık haritalarında 1.000 m ve üzeri uzaklık zonlarının sıklaştığı, yeşil alan erişiminin görece olarak zayıfladığı görülmektedir. Bu koşulların bir kısmı, risk haritasındaki yüksek/çok yüksek sınıflarla kısmi çakışma göstermekte; düşük gelirli nüfusun yoğunlaştığı mahallelerin aynı zamanda temel hizmetlere erişimde dezavantaj taşıyabildiğine işaret etmektedir. Bununla birlikte, Edremit’teki bazı merkez mahallelerde erişim avantajına rağmen görece yüksek R1 değerleri gözlenebilmekte; bu da riskin yalnızca erişilebilirlikten değil, sosyo-ekonomik bileşimden (G0 yoğunluğu) de beslendiğini düşündürmektedir.

Yöntemsel olarak bu harita görece sınıflama (beşli dilim) mantığıyla üretilmiş bir dağılım göstergesidir. Dolayısıyla “çok yüksek” sınıf, çalışma evreni içindeki üst dilimi ifade etmekte; mutlak bir risk eşiğine karşılık gelmemektedir. Sınıflar arası sınırlar, veri yılındaki mahalleler arası farklara duyarlıdır; yeni bir yılın verileriyle eşikler yeniden hesaplandığında mekânsal desen kısmi yer değişimi gösterebilir.

Ayrıca riskin yapıtaşı olarak kullanılan G0 değişkeni gelir için vekil bir göstergedir; kayıt dışılık, sigorta kapsamı ve adres güncellemeleri gibi etmenlerin ölçümü etkileyebileceği göz ardı edilmemelidir.

Genel olarak Harita 17, İpekyolu'nun doğu periferisinde yoğunlaşan ve Tuşba'nın kuzey aksına uzanan bir üst-dilim risk kümesi; buna karşılık Edremit kıyı-merkez kuşağında yaygın bir alt-dilim görünümü ortaya koymaktadır. Bu mekânsal örüntü, tablolarla raporlanan G0 ve nüfus göstergeleri ile erişilebilirlik haritalarının birlikte okunması hâlinde, üç merkez ilçedeki sosyo-ekonomik riskin hem yoğunluk hem de erişim boyutlarında tutarlı bir resmini sunmaktadır.

Harita 18. Gelir Düzeyi Haritası

Harita 18, mahalleler bazında düşük gelirli kişi sayısının (G0) mutlak düzeydeki dağılımını göstermektedir. Sınıflandırma, kişi sayısına göre 0–500, 501–

1500, 1501–3000, 3001–6000 ve 6001–7960 aralıkları üzerinden yapılmıştır. Bu nedenle harita, gelir riskinin hacimsel yoğunlaşmalarını görünür kılmakta; nüfusla normalize edilen oran temelli göstergelerden (ör. R1) farklı olarak, nerede kaç kişinin etkilendiğini vurgulamaktadır.

Mekânsal desen incelendiğinde, en yüksek sınıf (6001–7960) mahallelerin İpekyolu’nun doğu–kuzeydoğu koridoru ve Tuşba’nın kuzey aksı üzerinde kümелendiği görülmektedir. Özellikle Hacıbekir (7.960), Karşıyaka (7.368) ve Yeni Mahalle (6.087) (İpekyolu) ile Seyrantepe (6.017) (Tuşba) kırmızı sınıfta yer almakta; Bostaniçi (3.968), Gündoğdu (3.629), Cevdet Paşa (3.910), Altintepe (4.016) ve Beyüzümü (3.163) gibi mahalleler ise 3001–6000 bandında turuncu sınıfta yoğunlaşmaktadır. Bu görünüm, söz konusu akslarda düşük gelirli nüfusun hacim olarak yüksek olduğuna işaret etmektedir.

Edremit cephesinde tablo daha farklıdır. İlçede 0–1500 ve 1501–3000 bantları baskın olup Eski Cami (298) ve Yeni Cami (183) gibi mahalleler 0–500 sınıfında; Eminpaşa (1.799), Şabaniye (2.206) ve Süphan (2.577) gibi mahalleler ise 1501–3000 aralığında kalmaktadır. Bu desen, Edremit’te mutlak G0 hacimlerinin görece düşük–orta bantlarda seyrettiğini göstermektedir.

Harita 18, Risk Durumu Haritası (Harita 17) ile okunduğunda iki önemli bulgu elde edilmektedir. Birincisi, yüksek/çok yüksek risk sınıfları ile yüksek G0 hacmi çoğu noktada örtüşmektedir; özellikle Hacıbekir–Karşıyaka–Yeni Mahalle–Bostaniçi aksı ve Seyrantepe bu açıdan öne çıkmaktadır. İkincisi, oran–hacim ayrımı nedeniyle bazı sapmalar görülebilir: örneğin Edremit/Eski Cami’de G0 sayısı düşük olmasına karşın, toplam nüfusun çok küçük olması nedeniyle R1 oranı yüksektir. Dolayısıyla Harita 18, “kaç kişi” sorusuna yanıt verirken; Risk Haritası (R1) “oran olarak ne kadar yoğun” sorusunu yanıtlamakta, iki harita birlikte değerlendirildiğinde hem büyüklük hem yoğunluk boyutu aynı çerçevede okunabilmektedir.

Erişilebilirlik katmanları (eğitim, sağlık, yeşil alan, sosyo-kültürel tesisler ve resmî kurumlara uzaklık) ile çapraz okuma yapıldığında, doğu–kuzeydoğu koridoru ve kuzey aksı üzerindeki yüksek G0 hacimli mahallelerin önemli bir bölümünde 1.000 m ve üzeri mesafe bantlarının daha yaygın olduğu görülmektedir. Bu durum, düşük gelirli nüfusun hizmetlere erişimde görece dezavantajlı koşullarla karşılaşabildiğini

düşündürmekte; hacimsel yoğunlaşmaların kamu hizmeti planlamasında önceliklendirilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Harita 18 düşük gelirli kişi sayısının hacimsel kümelenmelerini merkez-çevre ekseninde net biçimde ortaya koymaktadır: İpekyolu doğu-kuzeydoğu ve Tuşba kuzey şeritleri üst bantlar, Edremit kıyı-merkez kuşağı ise alt-orta bantlar ile karakterize olmaktadır. Bu bulgu, tablolarla hesaplanan G0 büyüklükleri ve Harita 17'deki sınıflarla tutarlı bir çerçeve sunmakta; politika ve planlamada hedef alan tespiti için somut bir zemin sağlamaktadır. Sınırlılık olarak, G0 göstergesi doğrudan gelir değil gelir riski için vekil bir ölçektir; kayıt dışılık ve sigorta kapsamı gibi etkenler bu dağılımı etkileyebileceğinden, değerlendirmeler mevcut yıl ve veri evreni ile sınırlı kabul edilmelidir.

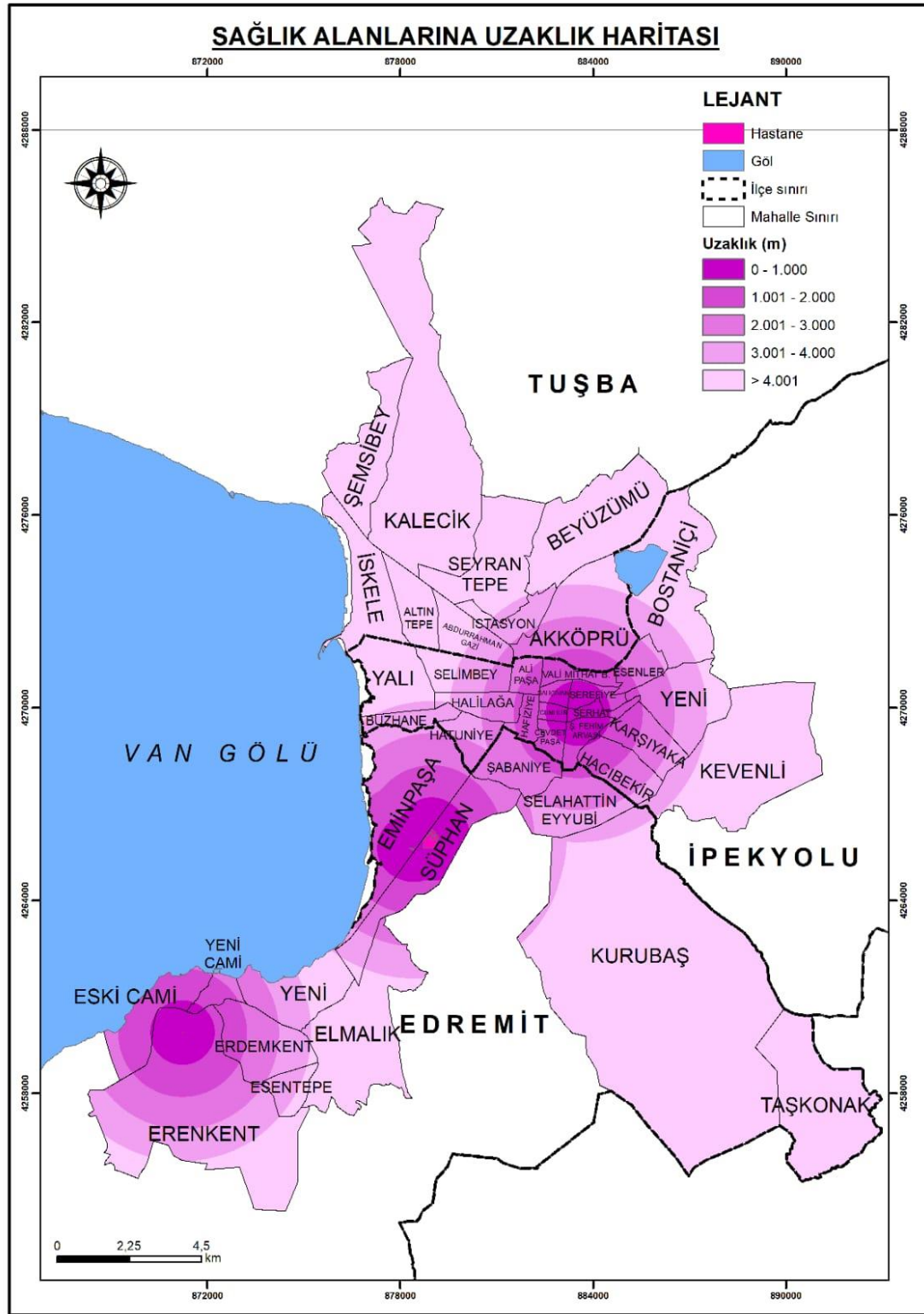
Harita 19, eğitim alanlarına doğrusal (kuş uçuşu) mesafe temelinde oluşturulmuş beş sınıflı bir erişilebilirlik dağılımını göstermektedir. Lejantta yer alan sınıflar 0-500 m, 500,1-1.000 m, 1.001-1.500 m, 1.501-2.000 m ve >2.001 m biçiminde tanımlanmıştır. Haritada koyu mavi tonlar yüksek erişilebilirliği (kısa mesafe), açık tonlar ise düşük erişilebilirliği (uzun mesafe) ifade etmektedir. Bu çerçevede görsel, kentsel çekirdek boyunca yoğunlaşan okul odaklarının çevresinde 0-500 m'lik "yakın erişim halkaları" üretirken, periferik mahallelerde 1.500 m ve üzeri zonların belirginleştiğini ortaya koymaktadır.

Genel eğilim merkezî bir omurgayı işaret etmektedir. Akköprü-İstasyon-Selimbey-Yalı-İskele ekseninde 0-500 m ve 500-1.000 m bantlarının süreklilik kazanması, eğitim tesislerinin tarihsel kentsel çekirdeğe yığınsal biçimde yerleştiğine işaret etmektedir. Edremit kıyı kuşağında (özellikle Eski Cami-Yeni-Elmalık-Eminpaşa çevresi) koyu bantların yaygınlığı, bu alanların görece avantajlı erişim sunduğunu göstermektedir. Tuşba merkez aksı boyunca da yer yer 0-500 m halkaları gözlenmekte, ancak kuzeye ve doğuya doğru uzaklaştıkça ara renklerin (1.000 m üzeri) payı artmaktadır.

Şemsibey ve Kevenli çevresinde ise 1.501–2.000 m bandının öne çıkması dikkat çekicidir. Bostaniçi ve Yeni çevresinde 0–500 m odakları bulunsa da, mahalle bütününde 1.000–1.500 m bantlarının yaygınlığı erişimin parçalı bir örüntü sergilediğini düşündürmektedir. Erenkent ve Esentepe çevresinde de benzer biçimde orta–yüksek mesafe halkaları baskındır. Bu desen, kentsel çekirdekten uzaklaştıkça eğitim alanlarına erişimin giderek azaldığı bir merkez–çevre gradyanına işaret etmektedir.

Harita 19’un Risk Durumu (Harita 17) ve Gelir Düzeyi (Harita 18 - G0 kişi sayısı) haritalarıyla birlikte okunması, bazı alanlarda kısmi çakışma olduğunu, bazılarında ise ayrışma bulunduğunu göstermektedir. İpekyolu’nun doğu–kuzeydoğu koridoru ve Tuşba’nın kuzey aksı üzerinde, yüksek G0 hacmine sahip mahallelerin bir bölümünde 1.000 m ve üzeri erişim bantları yoğunlaşmaktadır; bu durum söz konusu mahallelerde sosyo-ekonomik kırılganlık ile eğitim erişim mesafelerinin birlikte görülebildiğine işaret eder. Diğer yandan, Edremit kıyı–merkez kuşağında erişim güçlü olmasına rağmen bazı mahallelerde R1 oranları görece yüksek olabilmektedir; bu örnekler, riskin yalnızca erişilebilirlikten değil, nüfus bileşimi ve gelir yapısından da beslendiğini göstermektedir.

Yöntemsel açıdan bu harita doğrusal mesafe temellidir; ulaşım ağı, yol süreleri, topografya veya okul kapasitesi/düzeyi (ilkokul–ortaokul–lise ayrımı) dikkate alınmamıştır. Dolayısıyla sunulan desen, mekânsal yakınlık göstergesidir; fiilî erişim süresi ve nitelik boyutlarını kapsamaz. Buna karşın, sınıf aralıklarının tüm haritalarda standart tutulması, Bulgular bölümünde karşılaştırılabilir bir çerçeve oluşturarak eğitim erişimi ile gelir riski arasındaki mekânsal ilişkilerin açık ve denetlenebilir biçimde tartışılmasına imkân vermektedir.

Harita 20. Sağlık Alanlarına Uzaklık Haritası

Harita 20, sağlık alanlarına doğrusal (kuş uçuşu) mesafe temelli beş sınıflı erişilebilirlik dağılımını sunmaktadır. Lejantta 0–1.000 m, 1.001–2.000 m, 2.001–

3.000 m, 3.001–4.000 m ve >4.001 m sınıfları yer almakta; daha koyu tonlar yüksek erişilebilirliği, açık tonlar düşük erişilebilirliği göstermektedir. Harita genelinde Akköprü–İstasyon–Selimbey çevresinde ve Edremit kıyı-merkez kuşağında (özellikle Süphan–Eminpaşa–Yalı odaklarında) 0–1.000 m bandının yoğunlaştığı; yani sağlık hizmetlerine yakınlığın kentsel çekirdekte belirgin olduğu görülmektedir. Buna karşılık periferik mahallelerde erişim mesafeleri artmaktadır. Kurubaş–Taşkonak ekseninde >4.001 m sınıfı geniş alanlar kaplamakta; Kalecik–Şemsibey ve Kevenli çevresinde 1.501–4.000 m aralığındaki zonların payı yükselmektedir. Bostaniçi ve Yeni çevresinde çekirdeğe yakın odaklar bulunmakla birlikte, mahalle bütününde 1.001–3.000 m bantlarının yaygınlığı parçalı erişim örüntüsüne işaret etmektedir. Erenkent–Esentepe çevresinde de orta–yüksek mesafe halkaları baskın olup çekirdekten uzaklaştıkça merkez–çevre gradyanı güçlenmektedir.

Bu erişilebilirlik deseni, Risk Durumu (Harita 17) ve Gelir Düzeyi (Harita 18 – G0 kişi sayısı) haritaları ile okunduğunda iki gözlem öne çıkmaktadır. İlk olarak, doğu–kuzeydoğu koridorunda (ör. Hacıbekir, Karşıyaka, Yeni, Bostaniçi) düşük gelirli kişi sayısının yüksek olduğu mahallelerin önemli bir bölümünde 1.000 m üzeri mesafe bantları görece olarak daha yaygındır; bu durum sosyo-ekonomik kırılganlık ile sağlık erişim dezavantajının kısmen çakışabildiğini göstermektedir. İkinci olarak, Edremit kıyı-merkez kuşağında (ör. Süphan–Eminpaşa) sağlık alanlarına yakınlık yüksek olmasına rağmen, bazı alt mahallelerde gelir riski göstergeleri görece artabilmektedir; bu da riskin yalnızca erişilebilirlikten değil, nüfus bileşimi ve gelir yapısından beslendiğini düşündürmektedir.

Yöntemsel olarak harita doğrusal mesafe ölçütüne dayalıdır; yol ağına bağlı fiilî ulaşım süresi, topografya, sağlık tesislerinin kapasite ve tür farklılıkları (hastane/ASM vb.) dikkate alınmamıştır. Bu nedenle bulgular, mekânsal yakınlığı güvenilir biçimde göstermesine karşın, hizmetin kullanımındaki operasyonel kısıtları kapsamaz. Bununla birlikte, sınıf aralıklarının standartlaştırılması, Bulgular bölümünde eğitim ve yeşil alan erişimiyle birlikte karşılaştırılabilir bir çerçevede değerlendirme yapmaya olanak tanımaktadır.

erişilebilirliği, açık tonlar ise 1.501–2.000 m ve >2.001 m bantlarında düşük erişilebilirliği ifade etmektedir. Bu çerçevede kentsel çekirdekte yer alan park odaklarının çevresinde yoğun, birbirini izleyen “yakın erişim halkaları” oluştuğu; periferik mahallelere gidildikçe mesafe sınıflarının hızlı biçimde açıldığı gözlenmektedir.

Mekânsal örüntü merkezî bir omurgaya işaret etmektedir. Akköprü–İstasyon–Selimbey–Yalı–Eminpaşa hattında 0–1.000 m zonlarının süreklilik kazanması, yeşil alanların tarihsel çekirdeğe yığinsal biçimde yerleştiğini göstermektedir. Edremit kıyı-merkez kuşağında (özellikle Eski Cami–Yeni–Elmalık–Eminpaşa çevresi) ve Tuşba/Seyrantepe odağında 0–500 m halkalarının belirginleşmesi bu alanların görece avantajlı olduğunu göstermektedir. Buna karşılık Kurubaş–Taşkonak ekseninde >2.001 m sınıfı geniş alanlar kaplamakta; Kevenli, Erenkent–Esentepe ve Bostaniçi’nin doğu kesimlerinde 1.001–2.000 m aralığındaki bantlar baskın hâle gelmektedir. Bu desen, yeşil alanlara erişimde belirgin bir merkez–çevre gradyanını ortaya koymaktadır.

Gelir riski ve hacim göstergeleriyle birlikte okuma, erişilebilirlik ile sosyo-ekonomik kırılganlık arasında kısmi çakışmalar olduğunu düşündürmektedir. İpekyolu’nun doğu–kuzeydoğu koridorunda (ör. Hacıbekir, Karşıyaka, Yeni, Bostaniçi) düşük gelirli kişi sayısının ve risk sınıflarının yüksek olduğu mahallelerin önemli bir bölümünde 1.000 m üzeri mesafe bantlarının yaygınlaştığı görülmektedir. Buna karşılık Tuşba/Seyrantepe örneğinde 0–500 m erişim halkaları mevcut olmasına rağmen gelir riski üst dilimde seyredebilmektedir; bu durum, riskin yalnızca yeşil alana yakınlıktan değil, sosyo-ekonomik bileşimden (G0 yoğunluğu) da beslendiğini göstermektedir. Edremit kıyı kuşağında ise yeşil alana erişimin güçlü olması ile görece daha düşük risk sınıfları arasındaki uyum dikkat çekmektedir.

Yöntemsel olarak harita doğrusal mesafeyi temel almaktadır; yol ağına dayalı gerçek seyahat süresi, yaya erişilebilirliği, eğim/topografya, parkların büyüklük ve nitelik farkları (aktif/pasif kullanım, donatı düzeyi) dikkate alınmamıştır. Bu nedenle bulgular, yeşil alanlara mekânsal yakınlığı güvenilir biçimde gösterirken, kullanım kalitesi ve kapasite boyutlarını kapsamaz. Genel olarak Harita 21, yeşil alan erişiminin çekirdekte yoğun, periferide zayıf bir yapı sergilediğini; risk ve hacim haritalarıyla

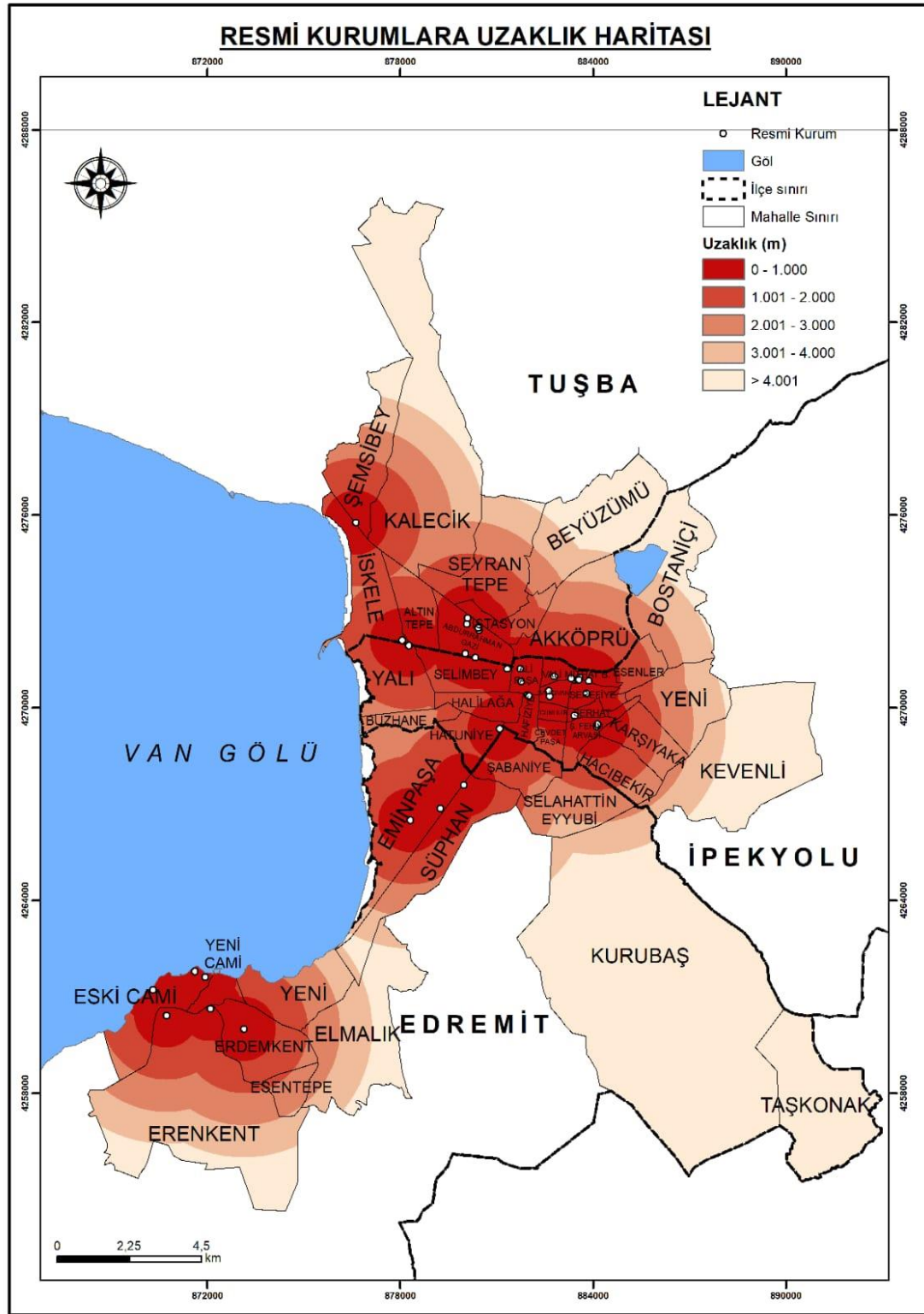
[illegible]

169

Harita 22, sosyo-kültürel tesislere (kültür merkezleri, kütüphaneler, müzeler, gençlik merkezleri vb.) doğrusal mesafe esaslı beş sınıfta (0–1.000 m; 1.001–2.000 m; 2.001–3.000 m; 3.001–4.000 m; >4.001 m) erişilebilirlik dağılımını göstermektedir. Haritadaki noktasal yoğunluk, tesislerin başta Akköprü–İstasyon–Selimbey–Yalı aksı olmak üzere kentsel çekirdekte kümелendiğine işaret etmektedir. Bu omurga çevresinde 0–1.000 m ve 1.001–2.000 m bantlarının süreklilik kazanması, sosyo-kültürel altyapının tarihsel merkez ve yakın çevrede yığınsal olarak konumlandığını düşündürmektedir.

Merkez dışına çıkıldıkça erişim mesafeleri belirgin biçimde artmaktadır. Kurubaş–Taşkonak ekseninde >4.001 m sınıfı geniş alanlar kaplamakta; Kalecik–Şemsibey ve Kevenli çevresinde 3.001–4.000 m ve 2.001–3.000 m bantları baskın hâle gelmektedir. Bostaniçi ve Yeni çevresinde kısmi yakınlık odakları bulunsada mahalle bütününde 1.001–3.000 m aralığındaki zonların yaygınlığı, erişimin parçalı bir örüntü sergilediğini göstermektedir. Edremit kıyı-merkez kuşağında (özellikle Yalı–Eminpaşa–Eski Cami–Yeni) 0–2 km bantlarının sürekliliği, sosyo-kültürel tesislere erişimde görece avantajlı bir profil ortaya koymaktadır.

Haritanın, Gelir Düzeyi ve Risk Durumu haritalarıyla birlikte okunması, belirli alanlarda kısmi çakışma olduğunu, bazılarında ise ayrışma bulunduğunu göstermektedir. Özellikle İpekyolu’nun doğu–kuzeydoğu koridoru ve Tuşba’nın kuzey aksı üzerinde; Hacıbekir, Karşıyaka, Yeni, Bostaniçi ve Seyrantepe gibi G0 hacmi yüksek/üst risk diliminde yer alan mahallelerin önemli bir bölümünde 2 km ve üzeri mesafe bantları görece yaygındır. Bu durum, sosyo-ekonomik kırılganlık ile sosyo-kültürel tesis erişimindeki dezavantajın birlikte görülebildiğine işaret etmektedir. Buna karşılık, Edremit kıyı-merkez kuşağında erişim güçlü olmasına rağmen bazı alt mahallelerde R1 değerlerinin görece yüksek olabilmesi, riskin yalnızca mekânsal erişimle değil, nüfus bileşimi ve gelir yapısıyla da belirlendiğini göstermektedir.

Harita 23. Resmî Kurumlara Uzaklık Haritası

Harita 23, resmî kurumlara erişimi doğrusal (kuş uçuşu) mesafe temelinde beş sınıfta sunmaktadır. Lejantta 0–1.000 m’den başlayıp >4.001 m’ye uzanan sınıflar,

kentsel çekirdeğe yakın alanlarda koyu renklerle yoğunlaşırken, periferide açık tonların baskınlaştığını göstermektedir. Noktasal dağılım, resmî kurumların başta Akköprü–İstasyon–Selimbey–Yalı hattı olmak üzere kentsel çekirdekte kümелendiğine işaret etmektedir. Bu omurga çevresinde 0–1.000 m bandının süreklilik kazanması, çekirdeğin resmî hizmetlere erişimde belirgin bir yakınlık üstünlüğü sağladığını ortaya koymaktadır. Edremit kıyı-merkez kuşağında (özellikle Eski Cami–Yeni–Elmalık çevresi) 0–2 km’lik zonların genişlemesi, bu bölgede ikinci bir erişim odağına işaret etmektedir.

Merkez dışına çıkıldıkça erişim mesafeleri belirgin biçimde artmaktadır. Kurubaş–Taşkonak ekseninde >4.001 m sınıfının geniş alanlar kaplaması, resmî kurumlara uzak erişim örüntüsünü görünür kılmaktadır. Kalecik–Şemsibey ve Kevenli çevresinde 2–4 km bantlarının yaygınlaşması, bu mahallelerin çekirdek hizmet alanının dış çeperinde yer aldığını düşündürmektedir. Bostaniçi ile Yeni çevresinde 1–3 km aralığındaki zonlar baskın olup, yer yer yakınlık adacıkları bulunsa da bütünsel olarak parçalı erişim görünümü ağır basmaktadır.

Harita 23, Risk Durumu ve Gelir Düzeyi (G0 kişi sayısı) haritalarıyla birlikte okunduğunda, doğu–kuzeydoğu koridorunda (ör. Hacıbekir, Karşıyaka, Yeni, Bostaniçi) yüksek/üst dilim risk ile 1–3 km ve üzeri uzaklık zonlarının kısmen çakıştığı görülmektedir. Bu durum, söz konusu mahallelerde sosyo-ekonomik kırılganlık ile resmî kurumlara erişimde görece dezavantajın eşzamanlı olabildiğini göstermektedir. Buna karşılık Edremit kıyı-merkez kuşağında, resmî kurumlara yakınlık ile düşük/çok düşük risk sınıfları arasındaki uyum dikkat çekmektedir; bu örnekler, erişim üstünlüğü olan alanlarda gelir riski göstergelerinin görece daha ılımlı seyredebileceğini düşündürmektedir.

Yöntemsel olarak, bu harita doğrusal mesafe göstergesidir; yol ağına bağlı fiilî ulaşım süreleri, kurumların kapasite/hiyerarşi farklılıkları (il/ilçe müdürlükleri, şubeler), hizmet saatleri ve kullanıcıların fiilî erişim imkânları hesaba katılmamıştır. Bu nedenle bulgular mekânsal yakınlığı güvenilir biçimde göstermekte; ancak hizmete erişimin operasyonel boyutlarını kapsamamaktadır. Standartlaştırılmış sınıf aralıkları sayesinde harita, Bulgular bölümündeki diğer erişilebilirlik katmanlarıyla karşılaştırılabilir bir çerçeve sunmakta ve üç merkez ilçede resmî kurum erişimi ile

gelir riski arasındaki mekânsal ilişkilerin açık ve denetlenebilir biçimde değerlendirilmesine imkân vermektedir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Yoksullukla mücadele edilirken şüphesiz en önemli araç sosyal yardımlar olmuştur. Ülkemiz sosyal yardım bilincinin yüksek olduğu ve yardımlaşmanın, paylaşmanın önemli olduğu fikrinin hâkim olduğu bir yerdir. İlk dönemlerde yoksullukla mücadelede daha çok dinî, kültürel ve geleneksel anlayışlar ile aile, akrabalık ve komşuluk ilişkilerinden faydalanılmıştır. Ancak zaman içerisinde nüfusun artması ve ihtiyaçların çeşitlenmesi nedeniyle bu geleneksel yöntemlerin eksik ve yetersiz kaldığı görülmüştür. Bu durum sonucunda devletler, yoksullukla mücadele konusunda faaliyet göstermeye başlamış ve kurumsallaşmaya yönelmiştir.

2020 yılında yaşanan pandemi ve hemen ardından gelen süreçte, dünyada ve ülkemizde ortaya çıkan ekonomik kriz, insanların daha da yoksullaşmasına neden olmuştur. Bu durum, bireylerin temel ihtiyaçları olan barınma, eğitim, sağlık ve özellikle gıdaya erişimini önemli ölçüde zorlaştırmıştır. Ekonomik kriz ve beraberindeki yoksulluk koşulları, ailelerin sosyal yardımlara daha fazla ihtiyaç duymasına ve bu yardımlara yönelmelerine yol açmıştır.

Bu çalışma, Van kentinde kentsel yoksulluk ve sosyal riskler arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamış ve kentsel yoksulluğun, bireylerin yaşam koşullarını derinden etkileyen çok boyutlu bir olgu olduğunu ortaya koymuştur. Van hem ekonomik hem de sosyo-kültürel yapısı itibarıyla kentsel yoksulluğun etkilerini yoğun bir şekilde hissedildiği bir bölge olup, göç, işsizlik ve altyapı eksiklikleri gibi faktörler, yoksulluğun derinleşmesine yol açmıştır.

Bu çalışma, Van kenti özelinde kentsel yoksulluk ve sosyal risklerin sosyal yardım olgusu bağlamında ele alınmasını sağlamıştır. Kentlerde yaşanan hızlı nüfus artışı ve buna bağlı olarak sınırlı kaynakların yetersiz kalması, Van'da yoksulluk ve sosyal risklerin derinleşmesine yol açmıştır. Araştırma bulguları, kentsel yoksulluğun sadece ekonomik eksikliklerle sınırlı kalmayıp, sağlık hizmetlerine erişim, eğitim imkânları, barınma koşulları ve sosyal katılım gibi çok boyutlu sosyal riskleri de içerdiğini göstermektedir.

Sosyal yardım kurumları ve sivil toplum kuruluşlarının Van kentinde yürüttüğü faaliyetler, yoksulluğun etkilerini azaltmada önemli katkılar sağlamış olsa da, mevcut sosyal yardımların kapsamı ve etkinliği konusunda çeşitli eksiklikler bulunmaktadır.

Yardımlara erişimde karşılaşılan bürokratik engeller, bilgi eksikliği ve hizmetlerin koordinasyonundaki yetersizlikler, yardım alanların ihtiyaçlarını tam olarak karşılayamamaktadır. Bunun yanı sıra, yoksulluğun sürekliliği ve sosyal risklerin çeşitliliği göz önüne alındığında, sadece ekonomik desteklerin yetersiz kaldığı, sosyal entegrasyon ve sürdürülebilir kalkınmaya yönelik stratejilerin gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu durum, sosyal devlet anlayışının güçlendirilmesi ve sosyal yardım mekanizmalarının etkinleştirilmesi için kapsamlı ve çok yönlü politikaların geliştirilmesi zorunluluğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra, yerel dinamiklerin ve sosyo-kültürel yapının sosyal yardım politikalarına etkin şekilde entegre edilmesi, sürdürülebilir çözümler için temel bir gerekliliktir.

Van kenti örneğinde görüldüğü üzere, hızlı kentleşme beraberinde çok boyutlu sosyal riskleri getirmekte ve kentsel yoksulluk önemli bir toplumsal sorun olarak ortaya çıkmaktadır. Bu süreçte sosyal yardımlar, yoksulluğun azaltılmasında kritik bir işlev üstlenirken, yalnızca ekonomik desteklerin ötesinde sosyal hizmetlerin bütüncül bir yaklaşımla sunulması gerekmektedir. Kamu kurumları, yerel yönetimler ve sivil toplum kuruluşları arasındaki koordinasyonun artırılması, kentteki dezavantajlı grupların yaşam koşullarını iyileştirmede belirleyici olacaktır.

Yapılan mülakatlarda elde edilen sonuçlara göre ise Van kentinde yaşayan katılımcıların büyük bir bölümü ciddi ekonomik güçlüklerle karşı karşıyadır. Gelir yetersizliği, işsizlik, borçlanma, barınma ve temel ihtiyaçların karşılanmasındaki güçlükler gibi ekonomik sorunlar, katılımcıların günlük hayatlarında önemli zorluklar yaratmaktadır. Katılımcılar, gelirlerinin temel yaşam ihtiyaçlarını karşılamaya yetmediğini ve bu durumun kendileri ve aileleri üzerinde ciddi psikolojik baskılar oluşturduğunu ifade etmiştir. Borçlanmanın sürekli bir sorun olarak öne çıkması, bireylerin finansal istikrarını bozmakta ve yaşam kalitelerini düşürmektedir.

Sosyal riskler açısından bakıldığında, ekonomik sorunların yarattığı zorlukların sağlık, eğitim ve barınma hizmetlerine erişimde ciddi engeller oluşturduğu görülmüştür. Katılımcılar, sağlık hizmetlerine erişimde karşılaştıkları ekonomik ve yapısal engelleri açıkça dile getirmiştir. Eğitim hizmetleri konusundaki eşitsizlikler, çocukların eğitim hayatlarını devam ettirme konusunda büyük sorunlar yaşamasına neden olmaktadır. Barınma ve altyapı eksiklikleri ise, bireylerin yaşam kalitesini

düşürerek sosyal dışlanma riskini artırmaktadır. Bu durum, psikolojik sorunları da beraberinde getirmekte ve bireylerin geleceklerine yönelik umutlarını azaltmaktadır.

Sosyal yardımların etkileri açısından incelendiğinde, katılımcılar sosyal yardımların ekonomik ve sosyal anlamda önemli olduğunu, ancak bu yardımların yetersiz ve süreklilik arz etmediğini vurgulamıştır. Ekonomik destekler, eğitim ve sağlık destekleri, barınma yardımları ve engelli ve yaşlı bireylere yönelik desteklerin hayatlarında olumlu etkiler yarattığını ifade eden katılımcılar, bu yardımların miktarının artırılması ve süreklilik kazanması gerektiğini belirtmişlerdir. Kamu kurumlarının sosyal yardım yönetimi ve denetim faaliyetlerinin etkinliğinin artırılması gerektiği de katılımcıların ortak görüşü olarak öne çıkmıştır.

Van kentinde yaşayan dezavantajlı bireylerin kentsel yoksulluğu yalnızca ekonomik değil; aynı zamanda mekânsal, sosyal, kültürel ve psikolojik boyutlarıyla deneyimlediklerini ortaya koymaktadır. Görüşmelerde elde edilen verilerin tematik analizi, yoksulluğun çok katmanlı yapısına işaret etmiş; özellikle kamu hizmetlerine erişim eksikliği ile bireysel yaşam koşulları arasındaki nedensellikleri belirgin kılmıştır.

Katılımcıların çoğunluğu, günlük yaşamlarını sürdürebilmek için sosyal yardımlara ihtiyaç duymakta; fakat bu yardımların sürekliliği, yeterliliği ve dağıtım kriterleri konusundaki belirsizlikler, sosyal devlet mekanizmalarına duyulan güveni zedelemektedir. Sosyal yardımların çoğunlukla geçici ve tamamlayıcı nitelikte olması, bireylerin yapısal yoksulluk koşullarından çıkışını sağlayamamaktadır. Yardımlar; kira, gıda, sağlık gibi harcamaları hafifletmekte, fakat istihdam, barınma veya altyapı gibi temel alanlarda dönüştürücü bir etkiden uzaktır.

Özellikle kamu hizmetlerine erişim – başta eğitim, sağlık, altyapı ve ulaşım olmak üzere – kentsel yoksulluğun mekânsal eşitsizlik bağlamında yeniden üretildiğini göstermektedir. Çoğu katılımcı, mahallelerinde sağlık ocağının uzak, okulun yetersiz, toplu taşımanın düzensiz, oyun alanlarının ise ya bulunmadığını ya da niteliksiz olduğunu belirtmiştir. Bu durum, bireylerin yalnızca temel haklara erişimini engellemekle kalmamakta, aynı zamanda kentsel aidiyet duygularını zayıflatmakta ve sosyal dışlanmayı pekiştirmektedir.

İşsizlik ve gelir yetersizliği, görüşülen bireylerin neredeyse tamamında ortaklaşan bir sorundur. Ancak daha çarpıcı olan, bu durumun psikolojik etkileridir.

Umutsuzluk, geleceğe dair belirsizlik, çaresizlik ve değersizlik hissi, bireylerin sosyal hayata katılımını azaltmakta; toplumsal aidiyetlerini zedelemektedir. Geçmişle yapılan karşılaştırmalarda neredeyse tüm katılımcılar yaşam koşullarının daha da kötüleştiğini belirtmiş; bu durum, ekonomik gerilemenin yanı sıra zihinsel ve duygusal kırılmanın da bir göstergesi olmuştur.

Bu çalışmada ayrıca mahalle düzeyinde gelir riski, GSS kapsamındaki G0 verisi üzerinden $R1 = 1000 \times G0 / \text{Nüfus}$ ve destekleyici $R2 = G0 / (G0 + G1)$ göstergeleri ile operasyonelleştirilmiştir. Üç merkez ilçe tek havuzda değerlendirilmiş, risk sınıfları ampirik yüzdelik eşiklere göre belirlenmiştir. Elde edilen tablo ve haritalar birlikte okunduğunda, Van kent merkezinde belirgin bir merkez–çevre gradyanı olduğu görülmektedir.

Buna göre; Edremit’in R1 düzeyi $\approx 104,67\%$ ile orta bantta seyretmektedir. İpekyolu ($\approx 203,31\%$) ve Tuşba ($\approx 220,26\%$) ilçeleri yüksek bant değerleriyle öne çıkmaktadır. Bu ayrışma, riskin ilçe-içi ve ilçeler arası heterojen bir dağılıma sahip olduğunu göstermektedir.

Riskin üst dilimleri, başlıca İpekyolu’nun doğu–kuzeydoğu koridorunda (Hacıbekir, Karşıyaka, Yeni Mahalle, Kevenli, Bostaniçi) ve Tuşba’nın kuzey aksında (Seyrantepe, Altıntepe, Beyüzümü) kümelenmektedir. Edremit’te genel örüntü düşük/çok düşük sınıflar yönündedir; ancak Eski Cami–Yeni Cami–Yeni Mahalle hattı ilçe içinde üst dilim bir yoğunlaşma sergilemektedir. Bu bulgu, riskin yalnızca ilçeler arasında değil, ilçe içi mikro ölçekte de değişkenlik gösterdiğini teyit etmektedir.

Gelir Düzeyi Haritası (G0 kişi sayısı) ile R1 haritası büyük ölçüde örtüşmektedir; özellikle Hacıbekir, Karşıyaka, Yeni Mahalle ve Seyrantepe hem yüksek oran hem de yüksek kişi sayısı ile öne çıkmaktadır. Buna karşılık Eski Cami örneğinde olduğu gibi, küçük nüfusun yüksek R1 üretebildiği durumlar bulunmaktadır; bu durum oran–hacim farkının yorumda dikkate alınması gerektiğini göstermektedir.

Eğitim, sağlık, yeşil alan, sosyo-kültürel tesis ve resmî kurumlara uzaklık haritaları, üst dilim risk kümelerinin önemli bir bölümünde 1.000 m ve üzeri mesafe zonlarının görece daha yaygın olduğunu göstermektedir. Bu desen, kimi alanlarda sosyo-ekonomik kırılmalık ile hizmet erişimi dezavantajının birlikte seyredebileceğine işaret etmektedir. Bunun yanı sıra Edremit kıyı–merkez kuşağında

erişim göstergeleri güçlü olmasına karşın, bazı alt mahallelerde R1'in nispeten yükselmesi, riskin salt erişilebilirlikle açıklanamayacağını; sosyo-ekonomik bileşimin (G0 yoğunluğu) belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır.

“Şafak” mahallesindeki aşırı R1 değeri (çok küçük nüfus + yüksek G0 kombinasyonu) aykırı gözlem niteliğindedir ve kaynakla teyit gerektirmektedir; ancak quantile sınıflaması nedeniyle genel eşiklere etkisi sınırlı kalmaktadır. G0 değişkeni gelir için vekil olup kayıt dışılık, sigorta kapsamı ve adres güncellemeleri gibi etkenlerden etkilenebilmektedir. Bulgular 2024 yılı ve mevcut veri evreni ile sınırlıdır.

Sonuç olarak, Van kentinde dezavantajlı grupların yaşadığı kentsel yoksulluk, bireysel kaynak eksikliklerinden çok daha fazlasını kapsamaktadır. Sorunun yapısal boyutu, kamu hizmetlerinin eşitsiz dağılımında, sosyal yardımların yeterliliğinde, mekânsal dışlanma biçimlerinde ve kültürel yoksunlukta kendini göstermektedir. Bu nedenle kentsel yoksulluğa yönelik politikaların yalnızca yardım odaklı değil; hak temelli, bütüncül ve sosyal adalet eksenli biçimde yeniden ele alınması gerekmektedir. Özellikle eğitim, sağlık ve altyapı alanlarındaki kamu yatırımlarının adil biçimde yaygınlaştırılması, sosyal yardım sistemlerinin şeffaf ve sürdürülebilir hâle getirilmesi ve psikososyal destek mekanizmalarının güçlendirilmesi, kentsel yoksulluğun azaltılması için öncelikli stratejiler olmalıdır. Ek olarak Van kent merkezinde gelir riski, doğu–kuzeydoğu ve kuzey yönlerinde üst dilimlerde mekânsal kümelenme göstermekte; Edremit kıyı-merkez kuşağında ise alt/orta bantlar baskın görünmektedir. Haritalar ve tabloların eşgüdümlü okunması, riskin hem yoğunluk (R1) hem bileşim (R2) hem de erişilebilirlik boyutlarında tutarlı bir resim sunduğunu ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, ilerleyen bölümlerde tartışılacak uygulama-odaklı değerlendirmeler için hedef alanların belirlenmesine elverişli, yalın ve denetlenebilir bir temel sağlamaktadır.

Araştırmanın başlangıcında belirlenen amaçlar doğrultusunda, çalışmanın ulaştığı sonuçlar değerlendirildiğinde;

Kentsel yoksulluğun boyutları: Araştırmada elde edilen bulgular, Van kentinde yaşayan bireylerin ekonomik sorunlarının çok derin olduğunu ve gelir yetersizliği, işsizlik, borçlanma gibi sorunların katılımcıların temel yaşam ihtiyaçlarını karşılamalarını engellediğini göstermiştir. Araştırmanın başlangıcındaki hedef, bu boyutları ortaya koymak ve sorunları derinlemesine anlamaktır; bu hedefe ulaşılmıştır.

Sosyal risklerin belirlenmesi ve analiz edilmesi: Eğitim, sağlık ve barınma hizmetlerine erişimde yaşanan sorunlar, psikolojik ve sosyal dışlanma riskleri ayrıntılı bir şekilde analiz edilmiş, katılımcıların ifadeleriyle net olarak ortaya konmuştur. Bu sonuç da araştırmanın başında belirlenen sosyal risklerin analiz edilmesi hedefine uygun sonuçlar sağlamıştır.

Sosyal yardımların rolünün incelenmesi: Katılımcıların sosyal yardımlar hakkındaki değerlendirmeleri, bu yardımların hayatlarında önemli etkiler yarattığını ancak yardımların yetersiz olduğunu ortaya koymuştur. Başlangıçtaki amaç olan sosyal yardımların etkinliği ve yetersizliğinin değerlendirilmesi ve önerilerin geliştirilmesi hedefi, katılımcıların gerçek ifadeleri ve değerlendirmeleriyle başarılı bir şekilde gerçekleştirilmiştir.

Buna göre;

Van kenti özelinde kentsel yoksulluk ve buna bağlı sosyal risklerin bireylerin yaşam kalitesini ciddi biçimde olumsuz etkilediği tespit edilmiştir. Sosyal yardımların bu sorunları hafifletmedeki rolü önemli olmakla birlikte, bu yardımların miktarının artırılması, sürekliliğinin sağlanması ve dağıtım mekanizmalarının daha etkin hale getirilmesi gerektiği ortaya çıkmıştır.

Genel olarak bir değerlendirme gerçekleştirildiğinde; sosyal yardım politikaları, Van kentindeki yoksullukla mücadelede önemli bir araç olarak öne çıkmaktadır. Ancak mevcut sosyal yardım sistemleri, yoksulluğun temel nedenleriyle daha etkin biçimde mücadele edebilmek için birtakım yapısal ve fonksiyonel iyileştirmelere ihtiyaç duymaktadır. Yardım mekanizmalarının daha erişilebilir ve adil hale getirilmesi, yoksullukla mücadelede sürdürülebilir sonuçların elde edilmesine katkı sağlayacaktır. Bununla birlikte yerel yönetimler ile merkezi yönetim arasında daha güçlü bir iş birliği ve koordinasyon oluşturularak sosyal yardım politikalarının yerel ihtiyaçlara uygun biçimde iyileştirilmesi gerekmektedir.

Van kentinde yaşanan hızlı kentleşme süreci, beraberinde kentsel yoksulluğu ve sosyal riskleri artırmıştır. Sosyal yardımlar, söz konusu sorunların hafifletilmesinde önemli bir araç olmakla birlikte, yapısal yoksulluğun önlenmesi için daha kapsamlı ve bütüncül sosyal politikaların geliştirilmesi zorunludur.

Van'daki kentleşme süreciyle birlikte artan kentsel yoksulluk ve sosyal risklerin etkili şekilde yönetilebilmesi için, sosyal yardımların niteliğinin artırılması,

katılımcı ve sürdürülebilir sosyal politikaların oluşturulması gerekmektedir. Bu doğrultuda kentte yaşayan dezavantajlı grupların yaşam kalitesi yükseltilebilecek ve sosyal bütünleşme desteklenebilecektir.

Van kentindeki kentsel yoksullukla mücadelede yalnızca sosyal yardımların yeterli olmayacağı, bu yardımların yanı sıra ekonomik kalkınma, istihdam fırsatlarının artırılması ile eğitim ve sağlık hizmetlerine erişimin kolaylaştırılması gibi çok boyutlu stratejilerin eş zamanlı olarak uygulanması gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Van kentindeki yoksulluk sorunuyla etkili bir şekilde mücadele edebilmek amacıyla kapsamlı ve çok boyutlu stratejilerin hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, aşağıda sunulan öneriler, sürdürülebilir kalkınma modelleri, sosyal yardım politikalarının iyileştirilmesi, istihdam fırsatlarının yaratılması ve toplumsal dayanışmanın güçlendirilmesi gibi kritik alanlarda uygulamaya dönük pratik çözümler içermektedir.

Öneriler;

Kentleşme planlamalarında altyapı yatırımlarının artırılması, sürdürülebilir kalkınma modellerinin benimsenmesi ve planlı kentleşme politikalarının uygulanması,

Kentsel hizmetlerin geliştirilmesi ve iyileştirilmesi,

Sosyal yardım programlarının kapsamının genişletilerek uzun vadeli çözümler üretmesinin sağlanması,

Bilgi kirliliğinin önlenmesi adına, faydalanıcıların sosyal yardımlara ilişkin doğru ve detaylı bilgi almalarını sağlayacak mekanizmaların oluşturulması,

Sosyal yardım programlarının uygulanacağı bölgenin sosyal, ekonomik, coğrafi ve demografik yapısı göz önünde bulundurularak planlanması ve buna uygun sosyal yardım politika ve araçlarının belirlenip uygulanması,

İstihdam odaklı projeler ile yoksulluk döngüsünün kırılması için yeni fırsatlar yaratılması,

Van kentindeki istihdam alanlarının geliştirilmesi, çeşitlendirilmesi ve yeni istihdam alanlarının oluşturulması,

Dezavantajlı gruplar olan yaşlı, engelli, çocuk ve kadınlara yönelik sosyal yardım programlarının ihtiyaçlara uygun biçimde oluşturulması, genç ve çalışabilecek durumdaki bireylerin istihdama katılımının teşvik edilmesi,

Yardımların miktarı ve süresinin hedef grubun ihtiyaçlarına uygun ve yeterli düzeyde olması için gerekli planlamaların yapılması,

Kamu kurum ve kuruluşları, özel kurumlar ve sivil toplum kuruluşları tarafından yapılan aynı yardımların kalitesinin yükseltilmesi ve sürdürülebilir şekilde planlanması,

Psikososyal destek hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve sosyal risklerle mücadelede toplumun sosyal dayanıklılığının güçlendirilmesi,

Yoksullukla mücadelede eğitim ve farkındalık kampanyalarının düzenlenmesi ve sosyal yardımlardan yararlanma konusunda bilgilendirme faaliyetlerinin artırılması,

Sosyal yardım ve hizmet sunan kamu kurumları, belediyeler ve STK'lar arasındaki koordinasyon mekanizmalarının güçlendirilmesi ve kaynak israfının önlenmesi,

Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları ile sosyal hizmet kurumlarında görev alacak personelin belirli kriterler doğrultusunda özenle seçilmesi, sürekli eğitim ve denetimlerle personelin yetkinliğinin artırılması,

İş etiği ve iş ahlakının gözetilerek alanda deneyimli ve bölgenin sosyal yapısına hâkim kişilerden görüş alınması, bu öneriler ışığında program ve projelerin geliştirilmesi, mevcut programların ise toplum ihtiyaçlarına uygun şekilde revize edilmesi.

Kentsel yoksulluğun kalıcı olarak azaltılması uzun vadeli bir yaklaşım ve güçlü toplumsal dayanışma gerektirmektedir. Bu çalışmanın ilgili politika yapıcılar ve yerel yönetimler için sunulan pratik önerilerle yoksullukla mücadelede daha etkin stratejilerin geliştirilmesine katkı sağlaması beklenmektedir.

KAYNAKÇA

- Açıkgöz, R. (2012). Çalışma Ahlâkı ve Yoksulluk. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 1(2), 24-43.
- Açıkgöz, R., & Yusufoglu, Ö. Ş. (2012). Türkiye’de Yoksulluk Olgusu ve Toplumsal Yansımaları. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 76-117.
- Adaman, F., & Keyder, Ç. (2006). Türkiye’de Büyük Kentlerin Gecekondu ve Çöküntü Mahallelerinde Yaşanan Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma. *Sosyal İşler ve Fırsat Eşitliği Dairesi Araştırma Raporu, (Rapor No: VC/2005/0155)*. İstanbul, 2006.
- Addie, J. P. D. (2020). Stuck Inside The Urban With The Dialectical Blues Again: Abstraction And Generality In Urban Theory. *Cambridge Journal of Regions, Economy and Society*, 13(3), 575-592.
- Ak, M. (2016). Toplumsal Bir Olgu Olarak Yoksulluk. *Akademik Bakış Dergisi*, (54), 296-306.
- Akbulut, E. (2021). *Sosyal Bütçenin Yoksulluk Üzerine Etkisi: Türkiye ve AB Ülkelerine Yönelik Ampirik Analiz*. (Doktora Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akçakaya, M. (2009). *Türkiye’de Bölgesel Yoksulluk*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akıncı, B., & Nergiz, A. (2015). Uyum Süreci Üzerine Bir Değerlendirme: Göç ve Toplumsal Kabul. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 58-83.
- Akman, A. (2022). Dayanışma Simgesi İmaretler ve Anadolu’dan Bir Örnek: Ilgın Lala Paşa İmareti. *The Journal Of Social Science*, 6 (12), 299-319
- Aksan, G. (2012). Yoksulluk ve Yoksulluk Kültürünün Toplumsal Görünümleri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (27), 9-19.

- Aksu, G. (2013). *Kentsel Yoksulluk Bağlamında Mekânsal Ayrışma: Tokat Sulusokak Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Malatya: İnönü Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Alaeddinoğlu, F. (2010). Batman Şehri ve Fonksiyonel Özellikleri. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 15(24), 19-42
- Alaeddinoğlu, F., Sargın: , & Okudum, R. (2016). 2011 Van Depremi ve Kentsel Nüfusta Mekânsal Farklılaşmalar. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (39), 133-149.
- Albayrak, E., & Birinci, M. (2024). Sosyal Hizmet ve Yoksulluk Kültürü Arasındaki İlişki. Sadettin Paksoy ve Hasan Çiftçi (Ed.), *Sosyal Bilimlerde Güncel Çalışmalar-5* içinde (s. 283-344). Ankara: İksad Yayınevi.
- Al-Rebholz, A. (2017). Kent Kuramları: Klasikler ve Çağdaşlar. Mustafa Talas ve Emin Yiğit (Ed), *Kent Sosyolojisi* içinde (s. 135-164). İstanbul: Lisans Yayıncılık.
- Altay, A. (2005). Yoksulluk Sadece Devletin Sorunu Mu? Kamu Harcamaları Açısından Bir Değerlendirme. *Dergi Park Akademi Dergisi*, (2), 155-177.
- Altun, R., Coşkun, R., & Yıldırım, E. (2020). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı*. Sakarya Yayıncılık.
- Alyu, E., & İzgi, B. (2018). Yoksulluk ve Gelir Dağılımı Eşitsizliği. *Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(1), 239-256.
- Anselin, L. (1995). Local Indicators Of Spatial Association—LISA. *Geographical Analysis*, 27(2), 93-115.
- Atalay, İ. (2011). *Türkiye Coğrafyası ve Jeopolitiği*. İzmir: Meta Basım.
- Aydın, A. (2021). Türkiye’de Bölgelere Göre Yoksulluk Oranlarının Sorgulayıcı Veri Çözümlemesi Teknikleri ile Analizi. *Econharran Harran Üniversitesi İİBF Dergisi*, 5(7), 184-220.

- Aydın, F., & Kılıç, N. (2022). Van’da Sosyal Hizmetlerin Kurumsal İşleyişi. *Sosyal Politika Araştırmaları Dergisi*, 12(1), 45-67.
- Aydın, M. K., Bilen, M., & Şan, M. K. (2005). Yoksulluk Sorunu Üzerine. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (1), 1-26.
- Aygen, M. (2014). Sosyal Belediyecilik Üzerine Bir İnceleme: Elâzığ Belediyesi Örneği. *Fırat Üniversitesi Harput Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 39-54.
- Bakan, S., & Gitmez, E. (2020). Türkiye’de Sosyal Yardımlar İçin Yeni Bir Model Önerisi: Katılımcı Sosyal Yardım Modeli, Ön Kabuller ve Kurumsal Yapı. *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 373-395.
- Bakan, S., & Gitmez, E. (2020). Yararlanıcıların Gözünden Mevcut Sosyal Yardım Sistemi: Bir Yerel Araştırma Örneği. *Toplumsal Politika Dergisi*, 1(2), 67-89.
- Bal, H. (2015). *Kent Sosyolojisi*. Bursa: Sentez Yayınları.
- Bal, M. (2016) Türkiye Selçuklu Devleti’ndeki Sosyal Kurumların Teşekkülünde Rol Oynayan Kişilerin Siyasi ve Ekonomik Durumları. *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 25 (59) 21-42
- Başarmak, H. I. B. (2024). Yüz Yıllık Birikim: Türkiye Kentleşmesinin Yasal, Kurumsal ve Siyasal Yapılanma Üzerinden Bir Analizi. *Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi*, 33(3), 121-142.
- Başarmak, H. I. B., & Akpınar, İ. E. (2023). Kentlilik Bilinci Kavramını Ruşen Keleş’in Kavramsal Çerçevesi Üzerinden Okumak. *İdealkent*, 13(37), 1246-1268.
- Başer, U., Başer, G., & Sarıcan, M. A. (2021). Kırsal Alanda Yoksulluğun ve Gelir Eşitsizliğinin Analizi: Aydın İli Nazilli İlçesi Örneği. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(6), 1667-1677.
- Bayraktutan, Y., & Akatay, M. (2012). Kentsel Yoksulluk ve Mikro Finansman: Kocaeli Örneği. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (24), 1-34.

- Bayram, P. (2017). 19. Yüzyıl Osmanlı Devleti'nde Kentleşme: Yönetmel Reformlar ile Osmanlı Aydınlarının Kent Üzerine İzlenimlerine Yönelik Karşılaştırmalı Bir İnceleme. *LAÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 227-244.
- Beck, U. (1992). Risk Society: Towards A New Modernity. *Sage google schola*, 2, 53-74.
- Bıçkı, D. (2005). Kentsel Yoksulluğun Yapısal Faktörlerle Analizi: Ekonomik ve Politik Yapının Yeniden Örgütlenmesi: Karşılaştırmalı Bir Analiz. *ISGUC The Journal of Industrial Relations and Human Resources*, 7(1), 104-138.
- Biagi, F. (2020). Henri Lefebvre's Urban Critical Theory: Rethinking The City Against Capitalism. *International Critical Thought*, 10(2), 214-231.
- Bilen, M., & Şan, M. K. (2006). Yoksulluk Kültürü ve Türkiye'de Yoksulluk Sorunu. *Sivil Toplum: Düşünce & Araştırma Dergisi*, 4, 167-178.
- Bilik, M. B. (2022). Van Kent Merkezinin Sosyal ve Ekonomik Zarar Görebilirliği. *Resilience*, 6(2), 221-245.
- Boyer, G. (2002). English Poor Laws, EH. *Net Encyclopedia*.
- Bonoli, G. (2002). *The Politics Of New Social Risks*. Boston: APSA.
- Buluş, S. (2022). Engelli Bireylere Yönelik Kamusal Sosyal Yardım ve Sosyal Hizmetler. *Yıldırım Beyazıt Hukuk Dergisi*, (2022-2), 835-872.
- Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı (BEBKA). (2017). *SEGE-2017*: https://www.bebka.org.tr/admin/datas/sayfas/89/sege-2017_1581687211.pdf
Erişim Tarihi: 10.08.2025
- Can, A., Karakoç, F., & Çelik, M. (2019). Van İli Sanayisinin Durumu. *Verimlilik Dergisi*, (2), 95-117.
- Castán Broto, V., & Robin, E. (2020). Climate Urbanism as Critical Urban Theory. *Urban Geography*, 42(6), 715-720.

- Ceren, A., & Erdem, T. (2018). Türkiye’de Yoksulluk ve Sosyal Yardım Uygulamaları. *Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(1), 6-24.
- Chambers, R. (1949). The National Assistance Act, 1948. *The Modern Law Review*, 12(1), 69-72
- Comesaña, M. F. (2024). Debates Sobre La Ciudad Y Lo Urbano: Diálogos Entre El Urbanismo Crítico Y El Urbanismo De Ensamblajes. *PENSUM*, 10(13), 2-12.
- Conroy, W. (2024). Constitutive Outsides Or Hidden Abodes? Totality And Ideology In Critical Urban Theory. *Urban Studies*, 61(10), 1827-1848.
- Coşkun, M. N. (2012). Türkiye’de Yoksulluk: Bölgesel Farklılıklar ve Yoksulluğun Profili (Tartışma Bildirisi No. 2012/59). Prof. Dr. Haluk Erhat (Ed). *Türkiye Ekonomi Kurumu* (181-198). Ankara: TEK
- Çakıroğlu, Ü. (2024). Yoksulluk ile İlgili Kuramsal Açıklamalar ve Ekonometrik Bir Uygulama. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6 (86), 182-197
- Çalışkan, E. (2016). Türkiye’de Sosyal Yardımlar ve Yoksullukla Mücadele. *Sosyal Hizmet Dergisi*, 18(2), 123-142.
- Çelik, M. (2019). Kentleşme ve Kent Planlaması. *Kent Araştırmaları*, 8(1), 15-28.
- Çetin, İ. (2019). Yoksulluk ve Yoksulluk Göstergeleri: Türkiye ve OECD Ülkeleri Üzerine Bir Karşılaştırma. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(2), 510-532.
- Çiçek, F., & Birol, N. (2023). 19. Yüzyılın Sonlarında Kemah ve Çevresinde Eşkıyalık Hareketleri. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 13(44), 119-148
- Dama, N., & Sundaram, D. (2018). *Yoksulluk Döngüsünden Çıkış: Şartlı Eğitim Yardımı*. İstanbul: SETA Yayınları.

- Demir, M., Kaya, E., & Yıldız, H. (2019). Van İlinde Kentsel Yoksulluk ve Sosyal Riskler. *Doğu Anadolu Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 45-62.
- Demirbaş, M. (2015). Türkiye’de Plansız Kentleşme ve Çarpık Kentleşmenin Nedenleri. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(3), 112-130.
- Deniz, O., & Yıldız, M. Z. (2016). Maarif Salnamelerine Göre 19. Yüzyıl Sonunda Van’da Eğitim ve Kültürel Hayat. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 21 (35), 197-208
- Devereux, S., & Wolkenhauer, A. (2024). Social Protection: Aspirations And Limitations Of An Expanding Agenda. *IDS Bulletin*, 55(2).
- Doğan, E. (2014). *Türkiye’de Yoksulluğun Ölçülmesi* (Uzmanlık Tezi, T.C. Kalkınma Bakanlığı, Yayın No: 2880). Ankara: T.C. Kalkınma Bakanlığı Yayınları.
- Doğanay, A., Ataizi, M., Şimşek, A., Salı, J. B., & Akbulut, Y. (2012). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri. *Anadolu Üniversitesi Yayınları* içinde (s. 136-142) Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları
- Doğanay, R. (2021). Cumhuriyet Döneminde Van’da Yapılan Devlet Yatırımları. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (Van Özel Sayısı)*, 69-98.
- Ekici, S., & Tuncel, G. (2015). Göç ve insan. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 9-22.
- Ekinci, C. E. ve Susmaz, H. (2009). Sağlıklı Kentleşme Süreci Esasları. *Social Sciences*, 4(1), 21-34.
- Engincan, P. (2015). Kentsel Dönüşümün Sonuçları: Kent Yoksulluğu/Yoksunluğu ve Toplumsal Dışlanma. *İdealkent*, 6(16), 107-122.
- Ensari, S. (2010). TÜİK’in Yoksulluk Analizleri Üzerine. *Maliye ve Finans Yazıları*, 1(87), 9-15.

- Erarslan, A. (2007). Anadolu’da İlk Kentler ve Kent Olgusu Üzerine Bir Tartışma. *TÜBA-AR Türkiye Bilimler Akademisi Arkeoloji Dergisi*, 10, 63-72.
- Erdem, T. (2003). Yoksulluk Kimin Sorunudur. *Ekonomik Yaklaşım*, 14(49), 130-149.
- Erdoğan, G. (2002). *Türkiye’de ve Dünya’da Yoksulluk Ölçümleri Üzerine Değerlendirmeler*. Ankara: Hak-İş Konfederasyonu Yayını.
- Ergun, C., & Koçancı, M. (2017). Yoksulluk ve Kentsel Mekân Üzerine Birkaç Not. *Toplum ve Demokrasi*, 11(24), 201–228.
- Ergün, M. (2021). Kentsel Yoksulluk ve Sosyal Riskler: Van İli Örneği. *Kent ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(3), 89-110.
- Es, M. ve Ateş, H. (2004). Kent Yönetimi, Kentleşme ve Göç: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. 48.
- Es, M., Başkurt, M. ve Zengin, E. (2013). Kentsel Yoksulluğun Önlenmesinde Sosyal Belediyecilik Uygulamaları. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2(1), 21-39.
- Eseler, B., Sevinçli, B. G. ve Nalbant, F. (2021). Sosyal Bir Sorun Olarak Kentsel Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma Üzerine Bir Değerlendirme. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 8(3), 836-853.
- Esenyel, C. (2009). *Türkiye’de ve Dünyada Şartlı Nakit Transferi Uygulamaları* (Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi). Ankara: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.
- Eurostat. (2021). Glossary: Overcrowding rate. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Overcrowding_rate#:~:text=The%20overcrowding%20rate%20is%20defined,living%20in%20an%20overcrowded%20household. Erişim Tarihi: 10.04.2025
- Fedorchenko, S., & Fedorchenko, L. (2024). Digital Urbanism: Political Experiments Of Smart City Through The Lens Of Critical Software Theory. *Journal of*

Political Research.. <https://naukaru.ru/en/nauka/article/91019/view> Erişim Tarihi: 10.04.2025.

Fırat, M. (2013). Gelişmekte Olan Ülkelerde ve Türkiye’de Yoksulluk. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1), 185-206.

Geurs, K. T., & Van Wee, B. (2004). Accessibility Evaluation Of Land-Use And Transport Strategies: Review And Research Directions. *Journal Of Transport Geography*, 12(2), 127-140.

Görgülü, E.(2025). *Sosyal Belediyecilik Kapsamında Dezavantajlı Gruplara Yönelik Sosyal Politikalar- Arnavutluk Belediyesi Örneği*, (Lisans Tezi), İstanbul: Gelişim Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü,

Güloğlu, T. ve Es, M. (2011). Bilgi Toplumuna Geçişte Kentlileşme Ve Kentsel Yoksulluk: Kocaeli Örneği. *Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM)*. Erişim adresi: http://www.tasam.org/trTR/Icerik/3177/bilgi_toplumuna_geciste_kentlilesme_ve_kentsel_yoksulluk_kocaeli_ornegi

Gümüş, A. T. (2010). Sosyal Devletin Anlayışının Gelişimi ve Görülmesi. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 18(2), 117-158.

Gündoğan, N. (2008). Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele. *Ankara Sanayi Odası Dergisi*. (s.42-43). <https://www.yumpu.com/tr/document/view/5662429/turkiyede-yoksulluk-ve-yoksullukla-mucadele-ankara-sanayi-odas> (Erişim Tarihi: 09.03.2025)

Güneş, M. (2012). Yoksullukla Mücadelede Sosyal Yardımların Bir Kamu Yönetimi Politikası Olarak Sürdürülebilirliği. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 12(24), 149-184.

Güreşçi, E. (2011). Türkiye’de Köyden Kente Göç ve Düşündürdükleri. *Sosyoekonomi Dergisi*, 15(15), 125-135.

- Güven, A. (2016). Kent, Kentleşme ve Kentsel Yönetim İhtiyacı. *Journal of International Management, Educational and Economics Perspectives*, 4 (1), 21-30.
- Güven, O. (2017). Türkiye kırsal kalkınma politikalarının analizi. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli sosyal Bilimler Dergisi*, (63), 209-227
- Hair, J. F., Black, W. C., Babin, B. J., & Anderson, R. E. (2019). *Multivariate Data Analysis* (8th ed.). *Cengage*.
- Harvey, D. (2002). *Sınıfsal Yapı Ve Mekânsal Farklılaşma Kuramı*. 20. yüzyıl kenti. (Der ve Çev. Ayten Alkan, Bülent Duru) Ankara: İmge Yayınevi
- Işık, Ş. (2005). Türkiye’de Kentleşme ve Kentleşme Modelleri. *Ege Coğrafya Dergisi*, 14(1-2), 57-71.
- Işıkoğlu, Ü. C. (2019). Türkiye’de Yoksulluk Ve Yoksullukla Mücadelede Vergi Politikalarının Etkinliği. *Vergi Raporu Dergisi*. (239), 105-126
- Işık, N. (2019). *Şartlı Nakit Transferinin Yoksulluğu Azaltmadaki Rolü: Brezilya, Meksika ve Türkiyede Şartlı Eğitim Yardımı Uygulaması*. (Doktora Tezi), Ankara: Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- İnan, Ö. (2004). *Kentleşme, Kentlileşme ve Kentsel Değişme*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- İncedal, S. (2013). *Türkiye’de Yoksulluğun Boyutları: Mücadele Politikaları Ve Müdahale Araçları*. (Uzmanlık Tezi), Ankara: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.
- İncili, Ö. F. (2023). Kilis’te Kentsel Yoksulluk Mekânları. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 28(50), 39-56.
- İncei, Ö. (2017). *Küreselleşme, Göç; Uluslararası Küresel Göç*. (Yüksek Lisans Tezi). Kıbrıs: Yakındoğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- İzi, M. (2024). *Van Kentinde İnanç Turizmine Konu Olan Bazı Mekânların Toplumsal Hafıza İnşasındaki Yeri*. (Yüksek Lisans Tezi). Van: Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kahraman, F. (2015). Yoksulluğun Çalışma ile İmtihanı: Çalışan Yoksullar Üzerine Bir Araştırma. *İdealkent*, 6(16), 50–70.
- Kahraman, F., & Gül, S. (2015). Türkiye’de Çocuk Yoksulluğu: Gaziantep Üzerine Bir Araştırma. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(1), 339–366.
- Kalaycı, S. (2015). *Yoksulluk Kültürü Ve Sosyal Dayanışma Geleneği-Yunus Emre Kültür Vakfı Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Karaman: Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kara, B., & Yılmaz, F. (2017). Van İlinde Doğal Afetlerin Kentleşme Üzerindeki Etkileri. *Afet ve Yönetim Dergisi*, 3(1), 77–91.
- Kara, T., & Yılmaz, M. (2017). Doğu Anadolu’da Kentleşme ve Sosyoekonomik Etkileri. *Bölgesel Kalkınma İncelemeleri*, 5(1), 33–54.
- Karabaş, S. (2019). Yoksulluk Perspektifinden Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Vakfı Faaliyetlerinin İncelenmesi: Çankırı İli Kızılırmak İlçesi Örneği. *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi*, (73), 97–118.
- Karaca, C., & Çam, Y. (2019). Türkiye’de Sosyal Devlet Anlayışının Değerlendirilmesi. *Maliye Dergisi*, (176), 72–97.
- Karagöz, S. (2020). Türkiye’de Sosyal Devletin Sosyal Yardım Bağlamında Değerlendirilmesi. *Ekonomi İşletme ve Maliye Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 146-169.
- Karakaya, C., & Karakaya, E. N. (2021). Türkiye'nin Göz Ardı Edilen Göçmenleri: Afganlar. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(1), 100-111.

- Karaman, M. F. (2019). *Yoksulluk Sorununu Anlamlandırma Çalışması: Yoksulluk Ve Sosyal Dışlanma* (Doktora Tezi), Sakarya: Sakarya Üniversitesi.
- Kartal, K. (1983). Kentlileşmenin Ekonomik ve Sosyal Maliyeti. *Amme İdaresi Dergisi*, 16(4), 92–110.
- Kartal, N., & Demirhan, Y. (2014). Türkiye’de Kentsel Yoksulluğun Kırsal Nedenleri ve Çözüm Önerileri Üzerine. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 15(2), 135–154.
- Kaya, E., & Özcan, R. (2009). *Yoksullukla Mücadelede Avrupa'nın ve Türkiye'nin Sosyal Yardım Modeli*. (Uzmanlık Tezi) Ankara: Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.
- Kaya, F. (2011). Ağrı Kent Profiline Sosyo-Ekonomik Boyutlarıyla Kentsel Yoksulluk. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2), 219–242.
- Kaya, İ. (2008). *Yoksullukla Mücadelede Eğitimin Rolü: Şarh Nakit Transferi (ŞNT) Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi), Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kayaoğlu, G.A. (2003). Sefaletin Psikolojisi: Yoksulluk Üzerine Kuramsal İlk Notlar. *Kurgu*, 20(1), 211–221.
- Kaypak, Ş. (2013). Yoksulluğun Değişen Yüzü; Kentsel Yoksulluk ve Sosyal Dışlanma. Kıvılcım Akkoyunlu Ertan, Filiz Kartal, Yeliz Şanlı Atay (Ed) *Sosyal Adalet İçin İnsan Hakları: Sosyal Haklar Konferansı Bildiriler Kitabı* İçinde (s. 261–282). Ankara: TODAİE
- Keleş, R. (1980). *Kent Bilim Terimleri Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Keleş, R. (2005). Kent ve Kültür Üzerine. *Mülkiye Dergisi*, 29(246), 9–18.
- Keleş, R. (2006). *Kentleşme Politikası*. İstanbul: İmge Kitabevi.

- Keleş, R. (2010). Türkiye’de Kentleşme Kime Ne Kazandırıyor? *İdealkent*, 1(1), 28–31.
- Kesgin, B. (2016). Sosyal Hizmet ve Sosyal Yardımda Büyükşehir Belediyeleri İle İlçe Belediyeleri Arasında Nasıl Bir Dağılım Yapılabilir? *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18(3), 447–462.
- Khan, M. (2025). Birkenhead’s Mere Hall Indian Seamen’s Home: Labour and Religious Identity for Muslim Seamen in 1940s Britain. *Cultural and Social History*, 1-20.
- Kılıç, S. (2015). Kentsel Yoksulluğa Ekolojik Bir Yaklaşım. *İdealkent*, 6(16), 123–154.
- Kılınç, İ. (1993). Türkiye’de Kentleşmenin Özellikleri. *Amme İdaresi Dergisi*, 26(2).
- Kılınç, Z. A. (2018). Tercüme: Yoksulluk kültürü. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(1), 209–215.
- Kıray, M. (2000). *Kentleşme Yazıları*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Kızılelmas, F. (2020). Sivil Toplum Kuruluşlarının İnsani Yardım Ulaştırma Sığınmacılarla ve Kurumlarla İlişki Biçimi: Düzce Örneği. *Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 10(2), 267-283.
- Kızılgöz, Ö. (2011). 2002-2006 Yılları Arasında Türkiye’de Yaşam Standartları Ve Yoksulluğa İlişkin Mikro-Ekonometrik Analizler. *Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi*, Özel Sayı. 373-391
- Kılıç, E. (2019). *Yoksulluk, Kent Güvenliği ve Suç İlişkisinin Kentsel Yaşam Kalitesine Etkileri: İzmir Örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Koca, G. Ş. (2018). Coğrafi Bölgelerine Göre Dünya Ülkelerinin Yoksulluk Düzeyinin İncelenmesi. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 5(29), 3860–3871.

- Kocatürk, G. A. (2021). Türkiye’de Kentleşme ve Göç Olgusuyla İlgili Makalelerin Dönemsel Olarak İncelenmesi. *Kent ve Çevre Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 4–27.
- Koçak, H. (2011). Kent-Kültür İlişkisi Bağlamında Türkiye’de Değişen Ve Dönüşen Kentler. *Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 259–269.
- Korkmaz, A. (2018). Van’da Kentleşme Süreci ve Mekânsal Sorunlar. *Kent ve Toplum*, 4(3), 30–50.
- Koyuncu, A. (2011). Sosyoloji Kuramlarında Kent. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (25), 31–56.
- Kubilay, M. (2022). *Kentleşme ve Kentleşmenin Kentsel Yaşama Etkisi: Sultanbeyli Örneği*. (Doktora Tezi). İstanbul: Maltepe Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
- Kule, H., & Es, M. (2005). Türkiye’de Kentsel Yoksulluk: Kocaeli Örneği. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*. (50), 259-300
- Kum, M. (2011). İktisadın Yeni Coğrafi Açılımı: Yeni Ekonomik Coğrafya Yaklaşımı. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(30), 235-255.
- Lowe, C., Rigolini, J., Solbes Castro, L., & Bastagli, F. (2023). Pathways toward digitalization in Social Protection and Labor (SPL) service delivery. *World Bank*, Washington, DC.
- Madden, D. J. (2021). Disaster Urbanization: The City Between Crisis And Calamity. *Sociologica*, 15(1), 91-108.
- Malak, M. (2023). Türkiye Kapsamında Yoksulluk Üzerine Bir İnceleme. *Kapanaltı Dergisi*, (3), 53-71.

- Marshall, T. (1992). H. 1950.«Citizenship and Social Class». *Citizenship And Social Class And Other Essays*, 1-85.
- Memiş, H. (2014). Küreselleşme ve Yoksulluk İlişkisi. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 5(1), 144–161.
- Metlioğlu, S.Ö. (2021). Kentte İnsan Hakları ve Kent Hakkı. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 18(40), 2731–2743.
- Mohai, P., Pellow, D., & Roberts, J. T. (2009). Environmental Justice. *Annual Review Of Environment And Resources*, 34(1), 405-430.
- Mukaka, M. M. (2012). A Guide To Appropriate Use Of Correlation Coefficient İn Medical Research. *Malawi Medical Journal*, 24(3), 69-71.
- Musgrove, N. (2025). Nurses, Foster Mothers, Businesswomen, and Baby-Farmers: Market-Based Infant Care in Pre-WWI Australia. *Social Inclusion*, 13.
- Mutlu, M. (2021). Küreselleşme, Popüler Kültür ve Yoksulluk Kültürü. *Sosyologca*, 11(21), 280-288.
- Niray, N. (2002). Tarihsel Süreç İçinde Kentleşme Olgusu ve Muğla Örneği. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (9), 1–27.
- Odabaş, Z. H. (2018). Toplumsal Değişme Sürecinde Kentleşme ve Nüfus. Ayşe Çiğdem KIREL, Zerrin Sungur Taşdemir (Ed.) *Anadolu Üniversitesi Davranış Bilimleri Ders Kitabı* içinde (173–189). Eskişehir:Anadolu Üniversitesi.
- OECD. (2018). Bridging the Rural Digital Divide (*OECD Digital Economy Papers*)
- Öğülmüş, S. (2011). Sosyal yardım algısı ve yoksulluk kültürü. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 26(26), 83-96.
- Ökten, Z., & Kale, T. (2009). Türkiye’de Bölgesel Yoksulluğun Yapısı Ve Yoksulluğa Karşı Politikalar. *Amme İdaresi Dergisi*, 42(3), 79–104.

- Öz, C. S., & Erusta, M. (2023). Türkiye’de Yoksulluğun Görünümü ve Yoksullukla Mücadelede Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının Rolü. **Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi**, 25(2), 183–210.
- Özdemir, A., & İnce, G. D. (2021). OECD Ülkelerinde Sosyal Yardımların Yoksulluk Üzerine Etkisi. **Çalışma ve Toplum**, 4(71), 2633–2658.
- Özdemir, H., & Kaya, A. (2020). Plansız Kentleşmenin Sosyal Etkileri. **Şehir ve Toplum**, 6(2), 45–59.
- Özdemir, M. (2017). **Kentleşme ve Sosyal Değişim**. İstanbul: Beta Yayınları.
- Özdoğan, F. (2010). Yoksulluk Kültürü Yaklaşımı Üzerine Bir Değerlendirme. **Yardım ve Dayanışma Dergisi**, 1(1), 97–114.
- Özdoğan, F. (2009). **Yoksulluk Kültürü Yaklaşımına Eleştirel Bakış**. Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi. Ankara: T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü.
- Özel, M. (2015). Kentsel yoksulluk ve Türkiye’de yerel yönetimlerin işlevleri. **İdealkent**, 6(16), 155–181.
- Özel, N. (2007). **Kentleşme ve Suç Bağlamında Bursa Örneği**. (Yüksek Lisans Tezi). Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Özer, M. A., & Yıldırım, S. (2024). Türkiye’de Kentleşme Sürecinde Göç ve Toplumsal Entegrasyon. **Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi**, 33(2), 73-104.
- Özsoy, D. (2022). Muhtaç Yaşlılara Sağlanan Yaşlı Aylığı ve Asgari Ücret İlişkisinin Değerlendirmesi (2002-2022). **Senex: Yaşlılık Çalışmaları Dergisi**, 6(1), 3-15.
- Öztaş, C., & Zengin, E. (2009). Yerel Yönetimler ve Sosyal Yardımlar: Üsküdar Belediyesi Örneği. **Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi**, 4(16), 19–36.
- Öztürk, F., & Dönmez, H. (2020). Van’da Çarpık Kentleşme ve Altyapı Sorunları. **Yerel Yönetimler ve Kentleşme**, 2(1), 15–33.

- Pearl, J. (2009). *Causality: Models, Reasoning, and Inference* (2nd ed.). **Cambridge University Press.**
- Rybak, J. (2025). The Jewish National Councils 1917–1919: A Selection of Documents: edited by Marcos Silber. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2025, 815 pp., ISBN 9783525311592.
- Saçlı, A. (2019). Türkiye’de kentsel yoksulluk olgusu üzerine bir değerlendirme. *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, 2(2), 1–24.
- Sağlam, S. (2006). Türkiye’de İç Göç Olgusu ve Kentleşme. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*, (5), 33-44.
- Salim, M. (2021). Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Yoksulluğu Önlemeye Yönelik Kamusal Stratejideki Rolü. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 14(77), 118-1119
- Sallan Gül, S. & Dericioğulları Ergun, A. (2016). Kent Yoksullarının Dayanışma Biçimlerinin Dönüşümü: İzmir Karabağlar Örneği. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(31), 337–363.
- Sallan Gül, S. & Kahraman, F. (2015). Türkiye’de Çocuk Yoksulluğu: Gaziantep Üzerine Bir Araştırma. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(1), 339–366.
- Sallan Gül, S. (2005). Türkiye’de Yoksulluğun Kadınlaşması. *Amme İdaresi Dergisi*, 38(1), 25-45.
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2025). *Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi (SEGE)*. <https://www.sanayi.gov.tr/merkez-birimi/b94224510b7b/sege> Erişim Tarihi 6 Mart 2025
- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2025). Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi (SEGE). <https://www.sanayi.gov.tr/merkez-birimi/b94224510b7b/sege/il-sege-raporlari> Erişim Tarihi 6 Mart 2025

- Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2025). Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi (SEGE). <https://www.sanayi.gov.tr/merkez-birimi/b94224510b7b/sege/ilce-sege-raporlari> Erişim Tarihi 6 Mart 2025
- Sarı, C., & Erdoğan, N. (2017). Sosyal Yardımlaşma Ve Dayanışma Vakfı Eğitim Yardımlarının İlkokul, Ortaokul, Lise Öğrencileri Ve Ailelerine Etkileri (Antalya İli Muratpaşa İlçesi Örneği). *Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi*, 7(1), 269–288.
- Saygılı, R. (2020). **Coğrafyaharita.com.** <https://www.posta.com.tr/yasam/seyahat/van-haritasi-van-ilceleri-nelerdir-van-hangi-bolgede-yer-alir-2640574> Erişim Tarihi: 16.08.2025
- Scott, A. J. (2021). The constitution of the city and the critique of critical urban theory. *Urban Studies*, 59(6), 1105-1129.
- Serter, G. (2013). Şikago Okulu Kent Kuramı: Kentsel Ekolojik Kuram. *Planlama Dergisi*, 23(2), 67–76.
- Sipahi, E. B. (2006). Yoksulluğun Küreselleşmesi ve Kentsel Yoksulluk: Ekonomik Ve Sosyal Boyutlarıyla Konya Örneğinde Yoksulluk. *Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 6(11), 172–189.
- Sosyal Yardım Bilgi Sistemi (SOYBİS). (2014). Sosyal Yardım Bilgi Sistemi – Türkiye örneği. (*Avrupa Komisyonu Interoperable Europe Portalındaki Türkçe PDF*).
- Sunay, C. (2004). Mübeccel Kıray'ın Eserlerinde Kent ve Toplumsal Değişme. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (8), 43–61.
- Şahin, T. (2010). Sosyal Dışlanma ve Yoksulluk İlişkisi. *Yardım ve Dayanışma Dergisi*, 1(2), 71–80.

- Şener, Ü. (2010). Yoksullukla Mücadelede Sosyal Güvenlik, Sosyal Yardım Mekanizmaları ve İş Gücü Politikaları. *Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı*. Şubat, 2010, 1-22
- Şengül, H. T. (2000). Radikal Kent Kuramları Üzerine Eleştirel Bir Değerlendirme: Alternatif Bir Yaklaşım Doğru. *Amme İdaresi Dergisi*, 33(1), 27–58.
- Şengül, H. T. (2001). Sınıf Mücadelesi ve Kent Mekânı. *Praksis* (29, 9-31
- Şentürk, M. (2015). Türkiye’de Kamunun ve STK’ların Sosyal Yardım Uygulamaları: Yeni Eğilimler ve İhtiyaçlar. *Sosyoloji Dergisi*, 3(28), 285-307
- Şimşek, G., & Altun, F. (2020). Sosyal Belediyecilikte Sosyal Hizmetlerin Ve Sosyal Girişimci Faaliyetlerin Rolü. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 4(1), 55-61.
- Şimşek, H. (2012). *Türkiye’de 1980 Sonrası Süreçte Sosyal Devlet ve Yoksullukla Mücadele*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Şimşek, Z. Y. (2021). Van’da Konut Üretim Faaliyetlerinin Kentsel Gelişmeye Etkileri (1927-2020). *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (Van Özel Sayısı), 747–782.
- Tartanoğlu, Ş. (2010). Sosyal Dışlanma: Küreselleşme Perspektifinden Bir Kavramsallaştırma Çabası. *Journal of Economy Culture and Society*, (41), 1–13.
- Taş, H. Y., & Özcan, S. (2012). Türkiye’de ve Dünya’da Yoksulluk Üzerine Bir Araştırma. In *International Conference on Eurasian Economies*, (423) 3-29
- Taşcı, F. (2009). Yoksulluğa ve Yoksullara Dönük Ahlak Yaklaşımları. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (57), 481-514
- Taşkan, A. (2018). Türkiye’de Nüfus Politikası ve Sosyo-Ekonomik Gerekçesi. <https://www.aile.gov.tr/media/43196/turkiye-de-nufus-politikasi-ve-sosyo-ekonomik-gerekcesi.pdf> Erişim Tarihi: 30.04.2025

- Tatlı, H., Koç, B., Barak, D., & Polat, M. (2020). *Kırsal ve Kentsel Yoksulluk Göstergeleri Üzerine Bir Analiz*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Tatlıl, E. (1992). Kent Sosyolojisi: Kuram ve Kavramlar. *Sosyoloji Dergisi*, (3), 25-44
- Tatlidede, D. (2014). Kentleşme ve Kentlileşme Bağlamında Türkiye’de Kentlilik Bilinci. *Şişli Akademi Dergisi*, 1, 19–27.
- Taylor-Gooby, P. (2022). Equality, Rights And Social Justice. *The Student’s Companion To Social Policy*, 24-30.
- Temiz, H. E. (2008). Dünyada Kronik Yoksulluk ve Önleme Yöntemleri. *Çalışma ve Toplum*, 2(17), 61–100.
- Terzi, E., & Koçak, Y. (2014). Hemşehri Dernekleri, Hemşehrilik Bilinci ve Kentlileşme İlişkisi Üzerine Bir Araştırma: İstanbul/Sultangazi’deki Karşılıklı Hemşehri Dernekleri Örneği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (32), 137–150.
- Tootoonchi, S., Bahrainy, H., & Tabibian, M. (2021). Introducing a new paradigm in urban planning through integration of resilience and critical theory to increase feasibility of urban resilience. *LAPLAGE EM REVISTA*. <https://doi.org/10.24115/S2446-622020217EXTRA-B965P.521-535>. Erişim Tarihi: 15.08.2025
- Toprak, D., & Şataf, C. (2009). Türkiye’de Yerel Yönetimler Reformu Çerçevesinde Sosyal Belediyecilik Yaklaşımı. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 1(1), 11–24.
- Toprak, M. A. (2022). *Eleştirel Beşerî Coğrafya: Toplum, Mekân, Coğrafya*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Tunalı, S. B., Gözü, Ö., & Özen, G. (2016). Nitel Ve Nicel Araştırma Yöntemlerinin Bir Arada Kullanılması “Karma Araştırma Yöntemi”. *Kurgu*, 24(2), 106-112.

- Tuncel, G., & Uzun, H. (2019). Türkiye’de Yaşlılara Yönelik Sosyal Politikalar Üzerine Bir İnceleme. *Fırat Üniversitesi İİBF Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 3(2), 309–334.
- Turan, F. (2019). Kentleşmenin Sosyal ve Ekonomik Boyutları. *Mimarlık ve Kent Dergisi*, 25(2), 45–59.
- Turut, H., & Özgür, E. M. (2018). Klasik Kent Kuramlarından Eleştirel Kent Kuramlarına Geçiş Bağlamında Kentleri Yeniden Okumak. *Ege Coğrafya Dergisi*, 27(1), 1–19.
- Tümtaş, M. S., & Ergun, C. (2014). Göç ve Yoksulluk Kıskaçında Yıkılan Bir Kent: Van. *Akademik Yaklaşımlar Dergisi*, 5(2), 1–23.
- Türk, S. (2015). 20. Yüzyıl Kent Kuramları. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(3), 41-59.
- Türkiye Cumhuriyeti Devlet Planlama Teşkilatı ve Dünya Bankası. (2006). *Türkiye’de Yoksulluk ve Eşitsizlikteki Değişimler 2003–2006 Raporu (Rapor No:75438)*. Ankara: DPT, SPO.
- Türkoğlu, İ. (2013). Sosyal Devlet Bağlamında Türkiye’de Sosyal Yardım Ve Sosyal Güvenlik. *Akademik İncelemeler Dergisi*, 8(3), 275–305.
- Uğurlu, Ö. (2010). Kentlerin Tarihsel Gelişimi. *Türkiye Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları*. (ss. 25–69).
https://www.researchgate.net/profile/Oergen-Ugurlu/publication/344950250_Kentlerin_Tarihsel_Gelisimi/links/5f9aaf79a6fdccfd7b880d22/Kentlerin-Tarihsel-Gelisimi.pdf Erişim Tarihi: 01.03.2025
- Usta, Ş. (2020). *Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının (SYDV) Sunmuş Olduğu Sosyal Yardımların İşlevsellik Durumu: Bartın Örneği*. Yayınlanmamış (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

- Ünlü, A. (2020). Türkiye'nin Dezavantajlı Bölgelerinde Yoksulluk Olgusu. *The Journal of Social Science*, 4(7), 394-405.
- Van Wijk, E. G. (2025). Normalization revisited: A critical multi-actor study of local prostitution governance in the Netherlands. Vrije Universiteit Amsterdam Repository. <https://research.vu.nl/en/publications/normalization-revisited-a-critical-multi-actor-study-of-local-pro> Erişim Tarihi: 11.06.2025
- Wakefield, S. (2022). Critical urban theory in the Anthropocene. *Urban Studies*, 59(5), 917-936.
- Wirth, L. (2002). Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentlileşme. (Der ve Çev. Ayten Alkan, Bülent Duru) *20. Yüzyıl Kenti* içinde (77–106). Ankara: İmge Yayınevi 20. *yüzyıl kenti*
- Yahyagil, M. Y. (1998). Kentlerin Kültürün Gelişmesindeki Etkileri. *Istanbul Journal of Sociological Studies*, (25), 105–120.
- Yavuzkanat, P. (2013). *Türkiye’de İllerin Yoksulluk Riskinin Ölçülmesi Üzerine Bir Yöntem Önerisi*. (Uzmanlık Tezi) Ankara: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.
- Yıldırım, A. (2010). Türkiye’de Yoksullukla Mücadele ve Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü. *T.C. Başbakanlık Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü Hakemli Araştırma Dergisi Yardım ve Dayanışma*, 1(1), 9-17
- Yıldırım, A. (2019). Türkiye’de Yoksulluk ve Yoksullukla Mücadele. *İktisadi ve İdari Yaklaşımlar Dergisi*, 1(1), 15–33.
- Yıldız, M. Z. (2009). *Van’da Sanayi Faaliyetleri ve Geliştirilme Olanakları*. İstanbul: Yalın Yayıncılık.
- Yılmaz, A., Aksayar, Y., & Güler, T. (2022). Sosyal Yardım Olgusu Ve Türkiye’de Şartlı Sosyal Yardım Uygulamaları. *Ekev Akademi Dergisi*, (73), 595–609.

- Yılmaz, Ç. (2018). Sığınmacıların Toplumsal Uyum Sorunları ve Sosyal Hizmetlere Erişimi: Düzce Uydu Kent Örneği. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, (74), 131–157.
- Yılmaz, E., & Çiftçi, S. (2011). Kentlerin Ortaya Çıkışı ve Sosyo-Politik Açıdan Türkiye'de Kentleşme Dönemleri. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(35), 252-267.
- Yiyang, W. (2025). Stratified workers, competing units and football development in the early years of the People's Republic of China. *Labor History*, 1-23.
- Yurt, R. G. (2020). Kentleşmenin Tarihsel Gelişimi. *Disiplinler Arası Sosyal Bilimler Dergisi*, 7, 19–44.
- Zengin, E. Ç. (2018). Kent ve Kentleşme Sarmalında Türkiye. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(1), 84–103.
- Zengin, E., Şahin, A., & Özcan, S. (2012). Türkiye’de Sosyal Yardım Uygulamaları. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 19(2), 133-142.

İnternet Kaynakları

- URL-1 Van İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2025). <https://van.ktb.gov.tr/TR-52093/genel-bilgiler.html> Erişim Tarihi: 10.08.2024
- URL-2 Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (DAKA). (2023). *Van Yatırım Potansiyeli 2023*. <https://www.daka.org.tr/panel/files/files/yayinlar/van-yatirim-potansiyeli-2023.pdf> Erişim Tarihi: 10.03.2025
- URL-3 Van nüfusu. (2025). <https://www.nufusu.com/il/van-nufusu> Erişim Tarihi: 02.01.2025
- URL-4 Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2025). <https://nip.tuik.gov.tr/> Erişim Tarihi: 10.04.2025

- URL-5 Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (DAKA). (2023). *Van Yatırım Potansiyeli 2023* <https://www.daka.org.tr/panel/files/files/yayinlar/van-yatirim-potansiyeli-2023.pdf> Erişim Tarihi: 10.03.2025
- URL-6 Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2025). <https://nip.tuik.gov.tr/?valueIllerArasiGoc> Erişim Tarihi: 10.04.2025
- URL-7 T.C. İçişleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü (2025). <https://www.icisleri.gov.tr/illeridaresi/koyler1#:~:text=Bu%20Kanunda%20k%C3%B6y%3B%20cami%2C%20mekte%20yerle%C5%9Fim%20biri mi%20olarak%20tan%C4%B1mlanm%C4%B1%C5%9F%C4%B1r>. Erişim Tarihi: 10.01.2025
- URL-8 T.C. İçişleri Bakanlığı. (2024). <https://www.icisleri.gov.tr/turkiyenin-nufus-haritasi-10072021>
- URL-9 Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2025). <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yoksulluk-ve-Yasam-Kosullari-Istatistikleri-2023-53841> Erişim Tarihi: 10.04.2025
- URL-10 Türk Dil Kurumu. (2025). *Türk Dil Kurumu sözlükleri*. <https://sozluk.gov.tr/> Erişim Tarihi:20.03.2025
- URL-11 Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü. (2025). <https://www.aile.tr/sygm/genel-mudurluk/sosyal-yardimlasma-ve-dayanisma-vakiflari/>
- URL-12 Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü. (2025). <https://www.aile.gov.tr/sygm/genel-mudurluk/sosyal-yardimlasma-ve-dayanismayi-tesvik-fonu> Erişim Tarihi: 10.08.2025
- URL-13 Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2025). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2022&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> Erişim Tarihi: 10.08.2025

URL-14 Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü. (2025).

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=3294&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5> Erişim Tarihi: 10.08.2025

URL-15 Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü. (2025).

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=633&MevzuatTur=4&MevzuatTertip=5> Erişim Tarihi: 10.08.2025

URL-16 Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü. (2025).

<https://www.aile.gov.tr/eyhgm/mevzuat/ulusal-mevzuat/cumhurbaskanligi-kararnameleri/cumhurbaskanligi-teskilati-hakkinda-cumhurbaskanligi-kararnamesi/>

URL-17 UN-Habitat. (2022). *World Cities Report 2022: Envisaging the Future of Cities* . https://unhabitat.org/sites/default/files/2022/06/wcr_2022.pdf Erişim Tarihi: 29.03.2025

URL-18 OHCHR. (2025). *The human right to adequate housing*. [https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-housing/human-right-adequate housing](https://www.ohchr.org/en/special-procedures/sr-housing/human-right-adequate-housing) Erişim Tarihi: 10.08.2025

URL-19 WHO Regional Office for Europe. (2019). *Environmental health inequalities in Europe: Second assessment report*. <https://iris.who.int/bitstream/handle/10665/325176/9789289054157-eng.pdf> Erişim Tarihi: 25.05.2025

URL-20 Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2025) [https://data.tuik.gov.tr/bulten/index?p=isgucu-istatistikleri-202249390#:~:text=Zamana%20ba%C4%9Fl%C4%B1%20eksik%20istihdam%20ve,%17%2C4%20olarak%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti.&text=%C4%B0%C5%9Fsizlik%20oran%C4%B1%20en%20y%C3%BCksek%20b%C3%B6lge%20%19%2C2%20ile%20TRB2%20\(%2C%20%C3%87ank%C4%B1r%C4%B1%2C%20Sinop\)%20oldu](https://data.tuik.gov.tr/bulten/index?p=isgucu-istatistikleri-202249390#:~:text=Zamana%20ba%C4%9Fl%C4%B1%20eksik%20istihdam%20ve,%17%2C4%20olarak%20ger%C3%A7ekle%C5%9Fti.&text=%C4%B0%C5%9Fsizlik%20oran%C4%B1%20en%20y%C3%BCksek%20b%C3%B6lge%20%19%2C2%20ile%20TRB2%20(%2C%20%C3%87ank%C4%B1r%C4%B1%2C%20Sinop)%20oldu). Erişim Tarihi: 15.02.2025

- URL-21 Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı (DAKA). (2025). *Van Sosyoekonomik Analiz Raporu*.
<https://www.daka.org.tr/panel/files/files/yayinlar/Van%20Sosyal%20Yapi%20Analiz%20Raporu.pdf> Erişim Tarihi: 20.04.2025
- URL-22 Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2025).
<https://nip.tuik.gov.tr/?value=GocEtmeNedenleri> Erişim Tarihi: 10.04.2025
- URL-23 Türkiye İş Kurumu (İŞKUR). (2025).
<https://www.iskur.gov.tr/medya/umdlrcks/2023.pdf> Erişim Tarihi: 10.04.2025
- URL-24 Türkiye İş Kurumu (İŞKUR).
<https://www.iskur.gov.tr/medya/hqhbm23k/van.pdf> Erişim Tarihi: 10.04.2025
- URL-25 Van Ticaret ve Sanayi Odası (VANTSO). (2021). 2021-2023 Stratejik Plan.
<https://www.vantso.org.tr/u/files/VAN%20TİCARET%20VE%20SANAYİ%20ODASI%20STRATEJİK%20PLAN%202021-2023.pdf> Erişim Tarihi: 22.03.2025
- URL-26 Türkiye İş Kurumu (İŞKUR). (2025).
<https://www.iskur.gov.tr/medya/f5knwwtv/van.pdf> Erişim Tarihi: 10.04.2025
- URL-27 Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2025).
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Yillik-Gayrisafi-Yurt-Ici-Hasila-2023-53450> Erişim Tarihi: 20.04.2025
- URL-28 Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2025).
<https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Tuketim-Harcamasi-2024-53957> Erişim Tarihi: 10.04.2025
- URL-29 Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2025).
<https://nip.tuik.gov.tr/?value=HanehalkiBuyukluguneGoreHs> Erişim Tarihi: 10.04.2025

- URL-30 Van Büyükşehir Belediyesi (2025).
<https://van.bel.tr/HaberDetay/buyuksehir-belediyesi-1812-aileye-sosyal-kart-dagitti-05082025144750.html> Erişim Tarihi: 05.08.2025
- URL-31 Van İl Millî Eğitim Müdürlüğü. (2025).
<https://www.meb.gov.tr/baglantilar/okullar/index.php?ILKODU=65> Anasayfa
Erişim Tarihi: 10.08.2024
- URL-32 Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2025).
<https://nip.tuik.gov.tr/?value=EgitimDurumu> Erişim Tarihi: 10.04.2025
- URL-33 Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2025).
<https://www.aile.gov.tr/media/170034/7-4-2-sartli-saglik-yardimi.pdf>
Erişim Tarihi: 10.04.2025
- URL-34 Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2025)
<https://www.aile.gov.tr/eyhgm/mevzuat/ulusal-mevzuat/yonetmelikler/65-yasini-doldurmus-muhtac-guacsuz-ve-kimsesiz-turk-vatandaslari-ile-engelli-ve-muhtac-turk-vatandaslarina-aylik-baglanmasi-hakkinda-yonetmelik/>
Erişim Tarihi: 10.04.2025
- URL-35 Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2025)
<https://www.aile.gov.tr/sss/sosyal-yardimlar-genel-mudurlugu/2022-kanun-kapsaminda-yurutulen-ayliklar/> Erişim Tarihi: 10.04.2025
- URL-36 Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2025).
<https://www.aileyili.gov.tr/media/3y3grkvc/hizmetler-basvuru-rehberi-aile-kategorisindeki-yardimlarimiz.pdf> Erişim Tarihi: 10.04.2025
- URL-37 Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2025).
<https://www.aile.gov.tr/sss/sosyal-yardimlar-genel-mudurlugu/elektrik-tuketim-destegi/> Erişim Tarihi: 10.04.2025
- URL-38 Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2025).
<https://www.aile.gov.tr/sss/sosyal-yardimlar-genel-mudurlugu/dogal-gaz-tuketim-destek/> Erişim Tarihi: 10.04.2025

URL- 39 Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2025).

<https://www.aile.gov.tr/sss/engelli-ve-yasli-hizmetleri-genel-mudurlugu/evde-bakim-yardimi-ve-gunduz-hizmetleri/> Erişim Tarihi: 10.04.2025

EKLER

EK- 1: Katılımcılara Yöneltilen Anket ve Mülakat Soruları

Kentsel Yoksulluk ve Sosyal Risk Bağlamında Sosyal Yardım Olgusu; “Van Kenti Örneği”

Anket ve Mülakat Çalışması

Sayın Katılımcı;

Bu anket ve mülakat formu Van Kent özelinde Karşıyaka, Yenimahalle, Hacıbekir, Seyrantepe, İstasyon Selahattin Eyyubi ve Süphan Mahallelerindeki kentsel yoksulluk, sosyal risk bağlamında sosyal yardım olgusunun bu riskleri önleme ve giderme etkisi ölçülmeye, yönelik veri toplama amacıyla hazırlanmıştır.

Gönderilecek cevaplar kesinlikle gizli tutulacak ve elde edilen veriler ile sonuçlar kişi veya kurum adı belirtilmeksizin genel ve ortalama özellikler şeklinde değerlendirilecektir.

Anketimiz 3 bölümden oluşmaktadır;

1. Bölüm Nüfus verileri Ölçmeye Yönelik Soruları içermektedir.

2. Bölüm Sosyo-Ekonomik Duruma İlişkin Verileri Ölçmeye Yönelik Soruları içermektedir.

3. Bölüm Sosyal Risk Verilerini Ölçmeye Yönelik Soruları içermektedir. Sizlerden ricam sorularda size uygun olan bir seçeneği işaretleyiniz ve hiçbir maddeyi boş bırakmayınız. Şimdiden destek ve katkılarınızdan dolayı teşekkür eder, saygılarımı sunarım.

1- DEMOGRAFİK SORULAR

1. Yaşınız?

1. 18-24		2. 25-34		3. 35-44	
4. 45-54		5. 55-64		6. 65...	

2. Cinsiyetiniz?

1. Kadın		2. Erkek	
-----------------	--	-----------------	--

3. Hangi İlçede ikamet ediyorsunuz?			
1. İpekyolu		2. Tuşba	3. Edremit
4. Medeni durumunuz nedir?			
1. Resmi Nikâhlı Evli		2. Dul	
3. Resmi Nikâhsız Evli		4. Boşanmış	
5. Bekar			
6. Eğitim durumunuz nedir?			
1- Okur-Yazar Değil		2- İlkokul Mezunu	
3- Ortaokul Mezunu		4- Lise Mezunu	
5- Yüksek Okul Mezunu		6- Lisans Mezunu	
7. Hanede kaç kişi yaşıyorsunuz?			
1. 1-3 Kişi		2. 4-6 Kişi	
3. 7-9 Kişi		4. 10 ve Üzeri	
8. Hanede kaç kişi çalışıyor?			
1. Çalışan Kimse Yok		2. 1 Kişi Çalışıyor	
3. 2 Kişi Çalışıyor		4. 3 ve Daha Fazla Kişi	
2- SOSYO-EKONOMİK DURUMA İLİŞKİN SORULAR			
9. Hanede toplam gelir ne kadar?			
1. 0 TL		2. 5.000 TL- 10.000 TL	
3. 10.001 TL-15.000 TL		4. 15.000 TL-20.000TL	
5. 20.000 TL-25.000 TL		6. 25.000 TL Ve Üzeri	
10. Oturduğunuz evin mülkiyet durumu ne?			
1. Ev Kendimize Ait			
2. Kiralık Ev			
3. Yakınlarımıza Ait Evde Kira Ödemeden Kalıyoruz			
4. Bir Hayırsevere Ait Evde Kira Ödemeden Kalıyoruz			
5. Diğer			
11. Kendinizi yoksul olarak tanımlar mısınız?			
1. Evet		2. Hayır	

12. Sizce yoksul olmanızın nedeni nedir? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz)				
1. Eğitimsiz Olmam		2. Yoksul Bir Bölgede Yaşıyor Olmam		
3. Bir Mesleğimin Olmaması		4. Engelli Olmam		
5. Ailemin Yoksul Olması		6. Zararlı Alışkanlıklar		
7. Aileden Destek Göremiyor Olmam		8. Ülke Ekonomisinin Zayıf Olması		
13. Sosyal yardımlara yönelik bilgi sahibi misiniz?				
1. Evet		2. Hayır		
14. Daha önce herhangi bir sosyal yardımdan faydalandınız mı?				
1. Evet		2. Hayır		
15. Bugüne kadar hangi kurumdan sosyal yardım aldınız? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz)				
1. Belediye		2. Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı		
3. Sosyal Hizmet Merkezi		4. STK- Dernek		
5. Hiçbiri				
3- SOSYAL RİSK ÖLÇÜMÜNE İLİŞKİN SORULARI				
16. Aşağıda size en yakın ifadeyi işaretleyiniz?				
SORULAR	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Fikrim Yok	Katılmıyorum
Van kentinde sosyal yardım yapan kurumlar biliniyor.				
Sosyal yardımlardan faydalanmanın yolu biliniyor.				
Sosyal yardımlar gerçek ihtiyaç sahiplerine yapılıyor.				
Sosyal yardım kuruluşları ihtiyaç sahiplerine yeterli ve adil bir hizmet veriyor				
Sosyal yardımlar insanları (faydalanıcıları) çalışmamaya sevk ediyor.				

Sosyal yardımların sürekli olarak yapılmasını doğru buluyoruz.					
Sosyal yardımların geleceğe yönelik olumsuz riskler oluşturduğunu düşünüyoruz.					
Aldığımız sosyal yardımlardan memnunuz.					
Van kentinde iş imkânları herkes için yeterlidir.					
Van kentinde ekonomik kaynaklar herkes için yeterlidir.					
Van kentinde iş gücü piyasası için ihtiyaç duyulan insan kaynağı yeterlidir.					
Evin temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanıyorum					
Van kenti gelir seviyesi yüksek bir kenttir.					
Van kentinin yoğun göç alması temel hizmetlere erişimi zorlaştırmaktadır.					
Van kentinde gelir dağılımı dengesizliği sosyal riskleri artırıyor.					
Van kentindeki çarpık kentleşme insan yaşamını zorlaştırmaktadır.					
Sosyal yardımların yetersiz kaldığı alanlar var.					
Aldığımız sosyal yardımlar parasal olarak yeterli					
Aldığınız sosyal yardımlar amacına hizmet ediyor.					
Ayni olarak yapılan yardımların kalitesinden memnunuz.					
Aldığımız sosyal yardımlar bize yetiyor.					
Aldığımız sosyal yardımlar temel ihtiyaçlarımızı karşılamaya yetiyor.					

Sosyal Yardımlara ulaşamayan ihtiyaç sahipleri var.					
Faydalandığımız sosyal yardımlar olmadan geçimimizi sağlayabiliriz.					
Aldığımız sosyal yardımlar bizi yoksul olmaktan kurtarıyor.					
Sosyal yardım miktarının artırılması yoksulluğu sona erdirir.					
Sosyal yardımlar hayatımızı olumlu etkiliyor.					
Sosyal yardımlar bizi ekonomik olarak güvende hissettiriyor.					
Aldığınız sosyal yardımlar sosyal hayata katılmanıza yardımcı oluyor mu?					
Sosyal yardımların kesilmesi durumunda yaşam standartlarımızda gerileme olur.					

KENTSEL YOKSULLUK VE SOSYAL RİSK BAĞLAMINDA SOSYAL YARDIM OLGUSU; “VAN KENTİ ÖRNEĞİ” TEZ ÇALIŞMASI
MÜLAKAT SORULARI

1- DEMOGRAFİK SORULAR

1- Yaşınız? - Cinsiyetiniz? - Medeni durumunuz nedir?

- (evli, bekar, boşanmış, - dul, eşinden ayrı)

2- Eğitim durumunuz nedir?

- Hanede yaşayan diğer bireyler kaç yaşında eğitim durumları nedir, okulu bırakmak zorunda kalan kimse var mı varsa neden bıraktı kısaca anlatabilir misiniz?

- Hanede yaşayan diğer bireylerin meslekleri nedir?

3- Hangi İlçede ikamet ediyorsunuz?

- Kaç yıldır burada ikamet ediyorsunuz? Nereden geldiniz? Neden buraya geldiğinizi açıkla mısınız?

4- Hanede kaç kişi yaşıyorsunuz?

- Hanede yaşayan diğeryler ile akrabalık dereceniz nedir?
- Hanede yaşlı, engelli, hasta kimse var mı bunların bakımlarını kim yapıyor?

2- SOSYO-EKONOMİK SORULAR

5- Evin mülkiyet durumu nedir?

- Ev sahibi iseniz bu ev aileden kalma mı sonradan mı edindiniz?
- Kiracı iseniz kaç yıldır kirada kalıyorsunuz ne kadar kira ödüyorsunuz daha önce kaldığınız yer nasıldı biraz anlatabilir misiniz?
- Konutunuzun genel durumu nasıl? Kaç odası var kaçını yatak odası olarak kullanıyorsunuz?
- Banyo ve lavabo gibi umumi alanlar evinizin içinde mi dışarıda mı yer alıyor?
- Isınma amaçlı olarak ne kullanıyorsunuz? (Doğalgaz, Kömür) Yemeğinizi nasıl pişiriyorsunuz? (Doğalgaz, Tüp, Soba)
- Evinizde bulaşık makinesi, çamaşır makinesi, buzdolabı, Tv, elektrikli süpürge gibi temel ev aletleri var mı bunları nasıl temin ettiniz?
- Bunlar sizin istediğiniz eşyalar mı yoksa birtakım mecburiyetler sonucu mu bu eşyaları kullanıyorsunuz biraz anlatır mısınız?

6- Herhangi bir işte çalışıyor musunuz?

- Hanede kim çalışıyor ne iş yapıyor? Ne kadar zamandır çalışıyor?
- Hanenin aylık geliri ne kadar? Daha önce hangi işi yaptınız?
- Ne kadar sürede iş bulabiliyorsunuz? İş bulduğunuz dönemlerde sigorta kaydınız yapılıyor mu?
- Çalışmadığınız dönemlerde temel ihtiyaçlarınızı nasıl karşılıyorsunuz bu dönemde bir destek alıyor musunuz daha çok kimden destek alıyorsunuz ve bu durum ailenizi nasıl etkiliyor biraz açıkla mısınız?

7- Harcama yaptığınız kalemleri en çoktan en aza doğru sıralayabilir misiniz?

- Dönem içinde beklenmedik bir harcama yapabiliyor musunuz bunu nasıl yapıyorsunuz?

8- Günlük alışverişinizi nereden yapıyorsunuz? (Mahalle Bakkalı- Market- Pazar/)

- Alışveriş ödemenizi nasıl yapıyorsunuz (Kredi Kartı- Veresiye- Nakit) borç durumunuz nedir?
- Temel giyim olan elbise, ayakkabı v.b. ürünlerinizi nereden alıyorsunuz?
- Ne kadar sıklıkla kıyafet ve ayakkabı alıyorsunuz?

9- Ne kadar sıklıkla Süt-süt ürünlerini (peynir, yoğurt ve süt) ve et tüketebiliyorsunuz?

- (Kırmızı et, beyaz et) önceliği daha çok hangisine neden veriyorsunuz kısaca anlatabilir misiniz?

3- KENT HİZMETLERİNE İLİŞKİN SORULAR

10- Yaşadığınız mahalleye ulaşım nasıl anlatabilir misiniz?

- Bir yerden bir yere giderken ulaşımınızı nasıl sağlıyorsunuz?
- Kendinize ait bir aracınız var mı varsa aracınızın modeli ne nasıl aldınız (Engelli raporu, kredi, borç, nakit)?
- Toplu taşımayı kullanıyor musunuz? Toplu taşıma hizmetleri yeterli mi bize biraz anlatabilir misiniz?

11- Yaşadığınız bölgede kamu hizmetleri nelerdir?

- Hangi kamu kurumunun hangi hizmetinden faydalaniyorsunuz?
- Sunulan hizmetler yeterli mi ihtiyaçlarınıza cevap veriyor mu
- Siz bu konuda ne düşünüyor musunuz?
- Yaşadığınız bölgede altyapı ve temiz suya ilişkin sorunlar var mı bu sorunlar nelerdir anlatabilir misiniz?

12- Mahallenizde hangi eğitim hizmetleri veriliyor?

- Eğitim imkanları yeterli mi? Evinizin yakınlarında okul,

kütüphane, etüt merkezi vb. yerler var mı?

- Bu yerlerin hangisinden faydalanabiliyor musunuz memnun musunuz bize anlatabilir misiniz?

13- Mahallenizde hangi sağlık hizmetleri veriliyor?

- Evinizin yakınlarında devlet hastanesi, özel hastane, klinik, sağlık ocağı, aile hekimliği var mı? Siz hangi sağlık hizmetlerinden faydalaniyorsunuz kısaca anlatabilir misiniz?

14- Yaşadığınız yerde park, bahçe, çocuk oyun alanları var mı?

- Bu alanları ne sıklıkla kullanıyorsunuz memnun musunuz yeterli mi bu konuda ne düşünüyorsunuz?

4- SOSYO-KÜLTÜREL SORULAR

15- Ev dışında yemeğe gidebiliyor musunuz?

- Ne sıklıkla yemeğe gidiyorsunuz? Kimlerle yemeğe gidiyorsunuz?

16- Bulunduğunuz bölgede Sinema, Tiyatro gibi sosyal aktivite alanları var mı?

- Siz bu hizmetlerden yararlanabiliyor musunuz?
- Hangi sıklıkla sinemaya ya da tiyatroya gidiyorsunuz?

17- Van Gölü, Akdamar Adası, Muradiye Şelalesi ve Van Kalesi gibi tarihi ve kültürel yerlere daha önce gittiniz mi? Ne sıklıkla gidip gezebiliyorsunuz?

5- SOSYAL YARDIMA İLİŞKİN SORULAR

18- Hangi kurumlardan sosyal yardım alıyorsunuz?

- Ne sıklıkla sosyal yardım alıyorsunuz?
- Hangi yardım kalemlerinden faydalaniyorsunuz birkaç tanesini söyleyebilir misiniz?
- Faydalandığınız sosyal yardımların amacına hizmet ettiğini düşünüyor musunuz? İhtiyaçlarınızı gidermeniz için yeterli mi?
- Sosyal yardımlardan beklentiniz ne kısaca anlatabilir misiniz?
- Hayatınıza olumlu bir etkisi var mı sizce bu olumlu etki nedir biraz

anlatılabilir misiniz?

19- Size göre yoksul olmanızın sebebi ne aileden mi gelme sonradan mı yoksullaştınız açıklayabilir misiniz?

- Yaşadığınız bölge bu durumu nasıl etkiledi siz bu yoksulluktan kurtulmak için ne yapıyorsunuz kısaca anlatılabilir misiniz?
- Geleceğe yönelik bir umudunuz bir Hedefleriniz var mı varsa bu hedefleriniz neler bunu gerçekleştirmek için ne yapıyorsunuz anlatılabilir misiniz?
- 10 yıl önceki haliniz ile şimdi ki haliniz arasında neler değişti olumlu ya da olumsuz nasıl bir fark var mı siz bu farktan memnun musunuz anlatılabilir misiniz?

20- Bunların dışında sizin eklemek yada belirtmek istediğiniz bir şey var mı?

.....

.....

.....

.....

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı : AKKOYUN Murat

Uyruğu : T.C.

ORCID :

Eğitim

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Coğrafya Anabilim Dalı	2025
Lisans	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği	2005

İş Deneyimi

Yıl	Yer	Görev
16	Van Valiliği İl SYDV	İl SYD Vakıf Müdürü

Yabancı Dil

İngilizce

T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu

Öğrenci Bilgileri	
Adı-Soyadı	Murat AKKOYUN
Öğrenci No	12920310040
Anabilim Dalı	Coğrafya
Programı	
Statüsü	☒ Yüksek Lisans ☐ Doktora

Tez Bilgileri	
Başlığı/Konusu	Kentsel Yoksulluk ve Sosyal Risk Bağlamında Sosyal Yardım Olgusu “Van Kent Örneği”

Tez Orijinallik Raporu Bilgileri*	
Sayfa Sayısı (Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümleri)	xvii + 208
İntihal Tespit Programı	Turnitin
Benzerlik Oranı (%)	8
Tarih	22/08/2025

*** Orijinallik raporu, aşağıdaki filtreler kullanılarak oluşturulmuştur:**

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal İçermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimizi ve yukarıda vermiş olduğumuz bilgilerin doğru olduğunu beyan ederiz.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

Danışman		Öğrenci
Adı Soyadı	Prof. Dr. Faruk ALAEDDİNOĞLU	Murat AKKOYUN
İmza		
		Tarih 22/08/2025